

GA - 312

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ДУХОВНА НАУКА

И

МЕДИЦИНА

**ЦИКЪЛ от 20 лекции
изнесени в Дорнах
пред лекари и студенти по медицина
от 21. 3. До 9. 4. 1920 г.**

превод от немски: д-р ТЕМЕНУГА СТАНЕВА

НЕРЕДАКТИРАН ПРЕВОД

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ – сканиран от копие

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ.....7

Промяната на медицинските възгледи в хода на човешкото развитие. Болести здраве. Археуса на Парацелзий. Витализма на Щаал и неговото преодоляване. Появата и значението на патологичната анатомия от времето на Моргани. Хормонална патология. Клетъчна патология. Болестни процеси и природни процеси. Значение на сравнителната анатомия. Познаване за извънземните формообразуващи сили. Метаморфоза. Понятието на Трокслер за болестта.

2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ.....21

Учение за сърцето. Сърцето като уравнилещ орган между горе и долу. Полярността на човешкия организъм. Физиогномия на болестта. Хистерията като израз на превеса на вещество обмените процеси. Неврастения - за превеса на сетивните процеси. Туберкулоза: *диспозиция и инфекция*. Значение на отделните симптоми за протичането и лечението. Същност на хомеопатията.

3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ.....35

Свързване на патологията и терапията посредством диагнозата. Тричлениния човек. Моторни и сензорни нерви. Внушение и хипноза. Отношение на лечебните средства към човека. Растежни метаморфози при растението и при човека. Приспособителни възможности и регенерация. Формообразуващи сили и духовно-душевени сили у човека. Основи за една психология, съобразена с действителността. Възходяща и низходяща еволюция. Кръвотворен процес и процес на образуване на млякото.

4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ.....50

Връзката на човека с извън човешкото. Лечебните средства на Ритер. Извеждане на терапията от патологията. Извън човешка и интестинална флора. Въглероден процес. Кислороден процес. Процес на мислите и на представите. Успоредност в развитието на чревните и на мозъчните форми. Теория за бацилите и предразположение за болест. Секреция и мисловни процеси. Метаморфоза на светлината в организма и туберкулоза. Макроскопското разглеждане на света и илюзията на микроскопията. Солеви процес и серен процес. Процес на нереализиране. Хомеопатичния принцип в изработването на лекарствени средства.

5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ.....65

Общото учение за човека като основа за терапията. Анамнезата като основа за оценка на свръхсетивния организъм. Човешко царство и природни царства. Разтворимост, образуване на соли. Мисловният процес в сферата извън човека. Минерален процес, меркуриален процес и фосфорен процес. Отношение на растението към човека. Формиране на дървото, бял имел. Формиране на корените, на листата, на цветовете и на плодовете и тяхното отношение спрямо минералния, меркуриалния и фосфорния процес и спрямо човека. По въпросите за серумната терапия.

6. ШЕСТА ЛЕКЦИЯ.....80

Процес на формиране на растенията, спираловидна тенденция. Планетарно въздействие. Отношение на растението спрямо човека. Полярност между тежест (гравитация - бел. прев.) и светлина. Полярността в човешкия организъм и болестта. Рахит, краниотабес. Солеви, фосфорен и меркуриален процес. Металите като планетарни процеси. Тяхното отношение спрямо растението. Изгаряне и опепеляване. По въпроса за потенцирането на лечебните средства. По въпроса за физикалния лечебен метод. Лечебни вещества от животински произход.

7. СЕДМА ЛЕКЦИЯ.....95

Съобразяване с етапите в човешкия живот при лечебното изкуство. Холера. Временност. Полиартрит. Различия в терапията в различните епохи на човешкия живот. Отношение на възрастта спрямо планетите. Преконачни (разположени преди зачатие-бел. прев.) причини за заболявания. Вкостяване. Склероза. Карцином. Хидроцефалия в детската възраст и по-късни заболявания. Предразположение към сифилис, пневмония и плеврит. Ендокардит. Проблеми на лекуването. Телесна температура като израз на дейността на Аза. Процес на формиране на човека и клетъчно образуващи процеси. Олово и склероза, калай и хидроцефалия, желязо и белодробни процеси. Мед, живак, сребро.

8. ОСМА ЛЕКЦИЯ.....108

Процеса на ароматизиране в растението и обонятелния процес. Процеса на солеобразуване в растението и вкусовия процес. Метаморфоза на човешкия организъм: *обоняние, вкус, зрение, мислене, асоциации, храносмилане, отделителни процеси през дебелото черво и през бъбреците, процеси на кръвотворение и на лимфообразуване*. Сърцето като обединител.

9. ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ.....121
Метеорологични процеси и тяхното отношение към органите. Значение на водата, въздуха и почвата за заболяването и за лечението на определени органи. Силициево киселинния процес и въглекиселинния процес като полярни явления в човешкия организъм. Диференциране на отделителните процеси и тяхното отношение към тези два процеса. Родството на двата процеса с металите. Обоняние и вкус.
10. ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....132
Начин на действие на анизум вулгаре, цикориум интибус, еквизетум арвензе, горска ягода, лавандула, маточина. Отношението на човешкия организъм спрямо растителното царство и минералното царство. Лечебни свойства на растителните минерали и на минералите. Начини на хранене. Суrowодство. Готвенето като лечебен процес. Периферния и централния човек. Храносмилане, отделяне, образуване на урина и на пот. Сифилис. Формиране на женския организъм. Значение на женското и на мъжкото за онтогенезата.
11. ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....146
Карбо вегетабилис. Химия и физиология. Същността на хомеопатията. Образуване на въглена и кислороден процес. Образуване на собствена светлина в горния процес. Бъбречна патология. Въздушна сфера, топлинна и светлинна зона, течна зона и човешката патология. Калиум карбоникум. Процес на формиране на черупката на стридата. Почвообразуване. Белодробен процес. Глад, жажда и техните органни отношения.
12. ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....160
Водата Рончено и Левико. Кислород и азот и отношението между азово-астрално и етерно-физическо тяло. Белтъка и органните системи. Растителен белтък. Отношението на елементите кислород, азот, въглерод и водород към бъбрека, черния дроб, белия дроб, сърцето. Медитативен метод. Желязно лъчение, противодействие на белтъка. Растителен и животински въглерод. Флуор, магнезий. Кариес на зъбите и малокръвие. Силиций. Основи и киселини. Храносмилане и солеобразуване. Външна терапия.

13. ТРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....173
 Дейност на етерното тяло. Образуването на тумори и възпаленията като последица на неравномерни активности на етерното тяло. Полярност между туморообразуващия процес и възпалителния процес. Бял имел, лечение с бял имел Карбо вегетабилис. Психиатрични клинични картини като последица на смутени органиообразуващи процеси. Въздействие на кафето и чая. Употреба на захар.
14. ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....185
 Оценъчна способност и ясновидство. Работа на Аза над отделните тела. Етерното тяло фантазни способности. Азов скелет във физическото тяло. Възпалителен процес. Изследване устройството на окото като път за възприемане на етерното тяло. Терапия на възпалителната тенденция. Пълнота. Измършавялост. Хипохондрия. Окото като възпалителен процес. Ухото като туморообразуващ процес. Изследване формирането на ухото като път за възприемане на астралното тяло. Розмарин и стимулиране на азовите сили. Арника и стимулиране на астралните сили.
15. ПЕТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....197
 Птицата и планетарния елемент. Интелектуалност, формиране и загуба на инстинктите. Диабетес мелитус. Слабост на Аза. Формообразуващият процес у растенията представлява противоположна тенденция на формообразуващ процес у животните. Животинският формообразуващ процес у човека. Процес на обезсоляване. Растителни лечебни средства. Кварцоразцепващата сила у математически и нематематически настроени натура. Бреза. Овчарска торбичка. Кохлеария официналис. Скорбут. Функции на слезката.
16. ШЕСТАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....209
 Масаж в областта на слезката и усилване на инстинктивната дейност. Въздействие на дейността на представите в организма. Ритъм на хранене. Масажа като регулатор на ритмичната дейност. Значение на масажа на отделните части за организма. Мигрена. Терапия с цветове. Подражание. Авторитет. Старческо слабоумие. Психоанализа. Материализъм. Значение на зъбите. Въздействие на флуора.

17. СЕДЕМНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....	221
Развитие на зъбите. Зъбен кариес. Хемороидни страдания. Въздействие на флуора. Педагогика и формообразуващи процеси в зъбите. Зъбен кариес и бременност. Ескулин. Хлорофил. Преодоляване на антиапетити и формиране на органите. Високи и ниски потенци. Хипохондрия. Материализмът като последица на католическия аскетизъм. Духовни свойства на материята. Човешки темперамент. Отношение на хранителния процес към старческото слабоумие. Внушение.	
18. ОСЕМНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....	233
Болестни причини. Теория на бацилите. Тенденция в растенията за превръщане в животни. Минерализиране на растенията. Белият дроб като Земя. Бодърствуване и сън. Тиф. Катарални заболявания. Заболявания на долната част на тялото. Походка и израстване. Предразположение към грип. Дифтерия. Менингит. Алвеоларна пиорея. Солеви процеси, меркуриален процес и серен процес в различните възрасти.	
19. ДЕВЕТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....	242
Унаследяване. Роля на мъжкото и на женското. Захарна болест и душевни заболявания. Хемофилия. Антимон. Антимона като планетарно действие. Съсирващи свойства на кръвта и образуване на белтък. Въздействия на антимона. Употреба на кафе. Черупката на стридата. Стридата като храна. Тиф. Лудо биле.	
20. ДВАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ.....	255
Действие на сетивата и външния свят. Амонячни соли. Секреция и отделяне. Белодробна дейност. Формообразуващ процес в зъбите и флуорен процес. Полярност между минерализирането на зъбите и сексуализирането. Перисталтика. Евритмия, танц, ръчно плетиво с една и две куки. Зъбен формообразуващ процес и храносмилателен процес. Нуксовмика. Човекът като седемчленен метал. Душевни болести. Остри и хронични заболявания. Същност на депресията. Алопатия и хомеопатия. Природолечение.	

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Разбира се от само себе си, че само една малка част от всичко онова, което вие вероятно очаквате от бъдещето на медицината, ще може да бъде засегнато в този курс, защото всички вие ще се съгласите с мен, че действителната, осигуряваща бъдещето, дейност в медицинската област зависи от една реформа в самото медицинско образование. С това, което може да бъде изложено в един курс, такава реформа на медицинското образование не може да бъде стимулирана дори в най-общи линии, най-много е възможно в определен брой хора да възникне стремежът да участвуват в такава една реформа. *Само че това, за което днес се говори в медицинската област, има винаги за свой противоположен полюс, за своя основа начините, по които медицинската дейност бива подготвена от наблюденията на анатомията, физиологията, на цялата биология. Чрез тази подготовка мислите на медиците биват предварително насочвани в определена насока, а преди всичко от тази насока трябва да бъдат отклонени хората.*

Това, което трябва да бъде изложено в тази лекция, бих желал да го постигна така, че в един вид програма, по следния начин, да разпределя материала за разглеждане: *първо бих желал да ви дам някои неща, посочващи трудностите в днешното обичайно образование, по пътя към едно действително разглеждане същността на болестта.* Като *Второ* след това бих желал да ви посоча в каква насока трябва да се търси познанието за човека, което познание да даде действителната основа за медицинската дейност. *Трето* бих желал да посоча възможностите за едно рационално лечение чрез опознава не връзките на човека с останалия свят. В тази част бих желал да отговоря на въпроса, дали изобщо е възможно лечение и дали то е мислимо. И *четвърто*, като мисля, че това може би ще бъде най-важната част на разглежданията, което обаче трябва да се слее с другите три точки - бих желал до утре или до други ден всеки един от участниците да ми запише това, което би желал да чуе, това, за което желае да се говори в този курс. Тези желаниа могат да простират върху всичко възможно. Чрез тази четвърта част на програмата, която обаче, както казахме, трябва да бъде вработена в другите три части, искам да постигна, да не си тръгнете от курса с чувството, че не сте чули може би тъкмо това, което сте желаели да чуете. Ето защо бих желал така да построя курса, че всичко, което ще изразите като въпроси, като желаниа, да бъде разгледано по време на курса. И така, аз Ви моля, по възможност до утре, или ако не може, до други ден, до този час да оставите своите бележки за желаното от Вас. Мисля, че така най-добре ще постигнем някаква пълнота, така както е възможно в рамките на този курс.

Днес бих желал да дам само един вид въведение, един вид ориентиrowъчно наблюдение. Бих желал да изходя от това, че се стремя да изнеса главно всичко онова, което, изхождайки от духовно-научните наблюдения, в известна степен може да бъде дадено на лекарите. Не бих желал това, което ще се опитам да направя да бъде смесено с един медицински курс, - каквото и ще бъде това - но трябва да се вземе под внимание всичко онова, което от всяка гледна точка може да бъде важно за лекарите. Защото една истинска лекарска наука или изкуство - ако мога да кажа така - може да бъде постигната, само ако всички неща, влизащи в споменатия смисъл в съображение, бъдат разгледани истински за изграждането на такава една лекарска наука или изкуство.

И така, днес бих желал да изходя от няколко ориентиrowъчни наблюдения. Навярно, размисляйки над задачата, която стои пред Вас като лекари, често сте се спъвали в следния въпрос: *какво представлява болестта и какво изобщо е болния човек?*

Рядко може да се срещне друго обяснение за болестта и за болния човек, освен това обяснение - макар то да е маскирано от разни неща, вмъкнати по същество, а именно че болестният процес представлява отклонение от нормалния жизнен процес и че определени фактори, въздействащи върху човека, към които той в своя нормален жизнен процес първоначално не е способен, предизвикват промени в нормалния жизнен процес и в устройството му, и че болестта се заключава в тези, свързани с промените, функционални увреждания на телесните части. Ще трябва обаче да признаете, че това не е нищо друго, освен едно *негативно определение на болестта*. Това не е нещо, което би могло да помогне на човека, когато има работа с болести. И бих желал да работя преди всичко върху тази практическа страна, която да помогне на човека, когато има работа с болести. И за да достигна до определящото в тази област, ми се струва, че ще бъде добре да посоча определени възгледи, възникнали по въпроса за болестта в хода на времето. Не защото считам, че това е абсолютно необходимо за съвременното разглеждане на болестните прояви, но защото е възможно да се ориентираме по-лесно, ако можем да вземем предвид по-старите възгледи върху болестта, които възгледи все пак са довели до съвременното състояние в медицината.

Всички Вие знаете, че когато се разглежда историята на медицината, възникването на медицината обикновено се отнася в древна Гърция към 4 и 5 хилядолетие, и всичко това се отдава изцяло на *Хипократ*, и може да се каже, че по този начин най-малко се предизвиква чувството, като че ли с това, което възниква при Хипократ като възглед и което след това води до тъй нар. хормонална патология, имаща в основата си значение до 19-то столетие, се поставя начало за развитието на медицинското

дело на Запад. Това е първата основна грешка, която се извършва и която в същността си и днес още препятства достигането до един безпристрастен възглед върху същността на болестта. Най-първо трябва да бъде премахнато това основно заблуждение. За този, който непреднамерено с очи именно възгледите на Хипократ, които, ако вече сте забелязали, имат значение чак до *Рокитански*, т.е. чак до 19-то столетие, за него тези възгледи не са просто начало, но те са същевременно, и то в много силна степен, и *край на старите медицински възгледи*. В лицето на това, което изхожда от Хипократ - бих желал да кажа - пред Вас застава последният филтриран остатък от прастари медицински възгледи, от възгледи, добити не по пътищата, по които днес търсят хората, по пътя на анатомията, но които възгледи са добити по пътя на *старото атавистично ясновидство*. И ако засега трябва да характеризираме положението на Хипократовата медицина абстрактно, всъщност най-добре би било да кажем: *с нея се преустановява старата, почиваща на атавистичното ясновидство, медицина*. Външно изразено, но именно само външно изразено, можем да кажем: *последователите на Хипократ търсят всяко заболяване в неправилното смесване на онези течни тела, които действуват съвместно в човешкия организъм*. Те посочват, че в нормалния организъм течните тела се намират помежду си в определено съотношение, и че в болното тяло настъпва отклонение това тяхно съотношение на смесване. С *кразия* се образувало правилно смесване, с *дискразия* - неправилно смесване. Разбира се, бил е търсен начин за въздействие върху неправилното смесване, за да бъде върнато то обратно към правилното смесване. Четирите съставни части, които виждали във външния свят като изграждащи всяко физическо битие, били: *земя, вода, въздух и огън, но огън в смисъла на това, което днес ние наричаме просто топлина*. За човешкия организъм специално, а така също и за животинския организъм, тези четири елемента са били виждани като *черна жлъчка, жълта жлъчка, слуз и кръв*. И са считали, че от кръвта, слузта, черната и жълтата жлъчка, от правилното им смесване би трябвало да функционира човешкият организъм. Но сега, когато съвременният човек, какъвто съществува и сред нас, научно подготвен, се сблъска с нещо подобно, най-първо той ще си помисли: *след като се смесват кръв, слуз, жълта и черна жлъчка, то те се смесват съобразно това, което е вложено в тях като свойства, и което, така вложено като техни свойства, може да бъде установено от една по-нисша или по-висша химия*. И всъщност в тази светлина, сякаш последователите на Хипократ само по този начин са виждали кръвта, слузта и т.н., ние си представяме, че от това място тръгва хормоналната патология. Но това не е така за една единствена съставна част, за черната жлъчка, която за съвременния на-

блюдател се явява всъщност най-хипократовата, за нея се е считало че обикновените химически свойства са това, което действува върху другото. Но за всичко останало, за бялата или жълтата жлъчка, за слюзта, за кръвта, за тях се е мислело не просто като за свойства, които могат да бъдат установени чрез химически реакции. За тези течни съставни части на човешкия организъм - ще се ограничи и засега няма да взема предвид животинския организъм - се е мислело, че притежават известни, присъщи им свойства на сили, разположени във от земната ни същност. Така че, ако са си представяли водата, въздуха, топлината като зависими от силите на извънземния Космос, то и тези съставни части на човешкия организъм са били представени като проникнати от сили, идващи във от Земята. Виждате ли, в хода на развитието на западната култура това виждане на силите, идващи във от Земята, съвсем се е изгубило. И за съвременния учен звучи направо куриозно, когато му бъде доверено, че вода та притежава не само онези свойства които са и присъщи, като химически доказуеми, но след като въздействува върху човешкия организъм, тя има и други свойства, които притежава като принадлежаща на извън земния Космос.

И така според възгледите на древните, чрез течните съставни части, в човешкия организъм се внасят силови въздействия произхождащи от Космоса. Именно на тези силови въздействия, самите те произхождащи от Космоса, постепенно са престанали да обръщат и най-малкото внимание. И все пак медицинското мислене чак до 15 век е било построено върху това, което в известна степен е било оставено от този филтриран възглед, представен ни от Хипократ. И по тази причина за съвременния учен е така трудно да разбира изобщо по-древните медицински трудове, датиращи от преди 15 век, защото наистина трябва да се каже: *повечето от хората, писали тогава, сами не са разбирали задоволително това, което са писали.* Те са говорили за 4-те основни съставни части на човешкия организъм, но причината поради която са ги характеризирали по този или по онзи начин, ги е отвеждало назад към едно познание, всъщност вече заляло заедно с Хипократ. Говорело се е все още за после действията на това познание, за свойствата на течностите, съставлящи човешкия организъм. Ето защо в основата си това, което е възникнало чрез *Гален*, и което е продължавало да действува до 15 век, представлява съвкупност от стари наследства, станали все по-неразбираеми. Но винаги е имало отделни хора, които на основата на все още съществуващото са могли да знаят; *че тук трябва да се посочи нещо, което не се изчерпва с химически установимото или с физически установимото, с чисто земното.* И към тези хора, които са знаели, че трябва да се посочи онова в човешкия организъм, чрез което течните субстанции в него действуват

по начин, различен от този, който може да се констатира химически, т. е. към тези борци за обичайната хормонална патология принадлежат най-вече - бих могъл да назова и други имена - *Парацелзий* и *Ван Хелмонт*, които именно на прехода на 15, 16 век към 17 век, въвеждат ново течение в медицинското мислене. При това бихме могли да кажем, че те се опитват да формулират нещо, което другите вече са престанали да формулират. Но във формулировката се е съдържало нещо, което всъщност би могло да бъде проследено, само ако човек е в известна степен ясновидец, както решително Парацелзий и ван Хелмонт са били. Трябва да си изясним всички тези неща, иначе няма да се разберем за това, което и днес все още е залепнало за медицинската терминология, на което вече е непознаваемо по отношение на своя произход.

Така Парацелзий, а по-късно под негово влияние и други, приемат за основа на действието на течностите в организма *археуса*. Той приема археуса така, както ние например говорим за етерното тяло на човека. Когато говорим за археуса, както говори Парацелзий и когато говорим за археуса, както говорим за етерното тяло на човека, тогава всъщност обобщаваме нещо съществуващо, което обаче не бива проследявано в същинския му произход. Защото, ако бихме го проследили според същинския му произход, то би трябвало да подходим по следния начин. Би трябвало да кажем: *човекът има физически организъм /виж рис. 1/.*

В съществената част той е изграден от сили, действащи откъм земното, и човекът има етерен организъм (виж рис.1 червено) в съществената си част той е изграден от сили, действащи от обкръжението на космоса.

Нашият физически организъм е в известен смисъл отрязък от целия организъм на Земята. Нашето етерно тяло, а също така археуса на Парацелзий представляват отрязък от това, което не принадлежи на Земята, т.е. което от всички страни на Космоса въздейства върху земното. И така, това което преди е било определяно просто като космично в човека, и което с хипократовата медицина залязва, това Парацелзий го обобщава в своите възгледи за етерния организъм, залегнал в основата на физиче-

ския. По-нататък той не продължава да изследва, в детайли той намеква, но не изследва, във връзка с какви извънземни сили е това, което всъщност действа в този археус.

И сега можем да кажем: *все по-малко и по-малко бива разбираемо това, което се има предвид тук.* Това става особено ясно, когато стигнем до 17, 18 век и настреча ни се изправи *медицината на Щаал. Медицината на Щаал*, която вече нищо не разбира от това действие на Космическото в земното, извиква на помощ всички възможни понятия, плуващи свободно във въздуха, понятия като жизнена сила, понятия за духове на живота. Докато *Парацелзий* и *Ван Хелмонт* с определено съзнание говорят за нещо, което се намира между същинския духовно-душевен елемент на човека и физическото му устройство, Щаал и неговите привърженици говорят така сякаш съзнателно-душевното само под различна форма, въздейства върху структуро-образуването на човешкото тяло. Чрез това разбира се, те предизвикват силна реакция.

Защото ако се подхожда по този начин и се обосновава някакъв вид на Хипотетичен витализъм, то всъщност се достига до чисто произволни построения. Именно на тези произволни построения 19 век се противопоставя. Можем да кажем: *само такива велики духове, напр. като Йоханес Мюлер, учителя Ернст Хекел, починал 1858 година, се издигат над това и в известна степен преодоляват всички тези вреди, произхождащи от неясните понятия за човешкия организъм, изразяващи се в това, за жизнените сили да се говори така, както се говори за душевните сили и според които понятия тези сили трябва да действуват в човешкия организъм, без да съществува ясна представа, как точно трябва да действуват.*

Докато всичко това се случва, се появява едно съвсем различно течение. До известна степен досега ние проследихме заключителното течение, до неговите последни издънки. Но с новото време изгрява това, което по различен начин става определящо за формирането на медицинските понятия, именно на 19 век. В основата си то започва от един единствен, изключително решаващ труд на 18 век "de sedibus et causis morborum per anatomen indagatis" на Моргани, лекар от Падуа, чрез когото се появява нещо съвсем ново, нещо, което съществено въвежда материалистичното течение в медицината. Тези неща трябва да бъдат обективно характеризирани, не чрез симпатии и антипатии. *Защото това, което се появява чрез този труд, това е насочване на погледа върху последиците от болестта в човешкия организъм. Решаваща става находката в починалия труп.* Всъщност едва от този момент нататък може да се каже: *решаваща става находката в починалия труп.* Чрез трупа започват да виждат, че когато действа тази или онази болест, без значение как се назовава,

то този или онзи орган претърпява тази или онази промяна. И започват да изследват тази или онази промяна именно от трупната находка. Всъщност едва тук започва *патологоанатомията*, докато всичко преди съществува в медицината, почива на известно продължение на древния ясновидски елемент.

Интересно е, как с един тласък - бих желал да кажа - окончателно се извършва великият обрат. Можем направо да посочим две десетилетия, и това е интересно, през които се осъществява великият обрат, когато бива изоставено всичко все още съществуващо като наследство от древните, и чрез който обрат бива основан атомистично-материалистичния възглед в модерното медицинско дело. Ако си направите труда и прегледа те издадените през 1842 г. "Патологоанатомия" на *Рокитански*, то ще откриете: *при Рокитански все още съществува остатък от старата хормонална патология, остатък от възгледа, че болестта почива върху ненормалното взаимодействие на соковете*. Мнението, че погледът трябва да бъде обърнат върху това смесване на соковете, обаче не може да се наложи, ако още не съществува наследството от възгледите за извънземните свойства на соковете. Това мнение бива плодотворно обединено от *Рокитански* с наблюденията върху изменението на органите. Така че всъщност в книгата на *Рокитански* основно е залегнало наблюдението на органните промени от трупната находка, но свързано с мнението, че тези специални промени в органите са станали под влиянието на ненормалното смесване на соковете. И така, през 1842 година виждате - бих желал да кажа - последното, което се явява като наследство от старата хормонална патология, насочените към бъдещето опити, състоящи се в това, да се добият по-обхватни представи за болестта, като например опита на *Хаанеман*. За това ще говорим през следващите дни. Това е твърде важно, за да бъдат обсъдени в тяхната взаимовръзка и след това в техните детайли.

Сега обаче искам да обърна внимание на това, че през следващите две десетилетия след появата на "Патологоанатомията" на *Рокитански* всъщност се полагат основите на атомистично-материалистичния възглед в медицинското дело. По многостранен начин старото все още присъствува в представите, формира ли се през първата половина на 19 век. Тук е интересно да наблюдаваме, как например *Шван*, който, бихме могли да кажем, че е откривателя на растителната клетка, как той все още има възгледа, че в основата на образуването на клетката стои един вид безформена течна формация която той определя като област, изхождайки от тази течна формация се втвърдява клетъчното ядро и около него се включва клетъчната протоплазма. Интересно е да се наблюдава, как *Шван* все още поставя в основата един течен елемент, който крие в себе

си свойствата, позволяващи му да се диференцира и как чрез тази диференциация възниква клетъчното. Интересно е да се проследи как по-късно постепенно се оформя възгледът, който бихме могли да обобщим с думите: *човешкият организъм е изграден от клетки*. Това е възглед, който днес вече е почти изживян, че клетката представлява вид елементарен организъм, и че човешкият организъм е изграден от клетки. Само че този възглед, който Шван - бих желал да кажа - съвсем ясно влага между редовете, даже повече отколкото между редовете, този възглед в основата си е последния остатък от старата медицина, защото той не се отнася до атомистичното. Той разглежда това, което се проявява атомистично, същността на клетката, като изходяща от нещо, което, ако разглеждаме правилно нещата, никога не може да бъде представено атомистично. Това той разглежда от гледна точка на една течна същност, съдържаща в себе си сили, която същност вече диференцира от себе си атомистичната структура. И така, през две десетилетия, през 40-те и 50-те години на 19 век старият възглед, който е по-универсален отива към своя край и отстъпва на това, което е атомистично-медицинския възглед. И всичко това е вече налице, когато през 1858 г. се появява "Клетъчната патология" на *Вирхов*. Всъщност между тези два труда трябва да видим огромния скокообразен обрат в новото медицинско мислене, между "Патологоанатомия"-та 1842 г. от *Рокитански* и "Клетъчната патология" -1858 година - от *Вирхов*. *Чрез тази клетъчна патология всичко, което се появява в човека, в основата си бива отдавано на промени в клетъчната функция.* В основата си официалният светоглед разглежда като идеал възможността, всичко да бъде построено върху промени в клетката. Именно в това се съзира идеала, да бъдат изследвани промените на клетката в тъканта на даден орган, и от промените на клетката да бъде разбрана болестта. Лесно е разбира се с този атомистичен начин на разглеждане, защото - в основата си, бих желал да кажа - това е ясно като на длан. Така всичко може да бъде подредено по лесно разбираем начин. *И въпреки целия напредък на новата наука всъщност тази нова наука винаги изхожда от това, по възможност всичко да разбере по лесен начин и да не взема в предвид, че същността на природата и същността на вселената изобщо представляват нещо изключително сложно.*

Та нали толкова лесно можем да покажем експериментално, че например една амеба променя във водата своята форма, протяга своите образувания под формата на пипала, своите израстъци, и отново ги свива. След това можем да затоплим течността, в която плува амебата. Тогава ще видим, че разпускането и свива нето на пипалата става по-оживено, докато температурата достигне определена точка; *тогава амебата се свива и вече не може да върви успоредно с промените, извършващи се в*

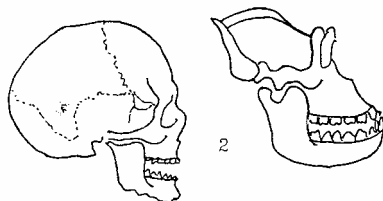
заобикалящата я среда. Тогава можем да проведем ел. ток през течността; и наблюдаваме амебата, която раздува сферично тялото си и накрая се спуква, когато проведения електрически ток е твърде силен. И така, можем да изследваме, как отделната клетка се променя под влиянието на околността, и от това можем да изведем теорията, че чрез промените в същността на клетката постепенно се оформя същността на болестта. Кое е същественото във всичко това, което се появява вследствие обрата, извършил се за тези две десетилетия? Това, което днес официалната медицинска наука е проникната. Това, което възниква тогава, не е нищо друго, освен една обща насока, светът да бъде обяснен атомистично, насока, формира на през материалистичната епоха.

Сега ще ви помоля да обърнете внимание на следното. Аз започнах с това, да Ви обърна внимание, че този, който днес се занимава в областта на медицината, по необходимост трябва да си постави въпроса: *Що за процеси са всъщност болестите? Всъщност по какво те се отличават от тъй наречените нормални процеси в човешкия организъм?* Защото може да се работи само с позитивната представа за това отклонение, докато обичайните представи, дадени от официалната наука, всъщност са само негативни. Посочва се само, че такива отклонения съществуват. И след това се правят опити, как да бъдат отстранени отклоненията. Но дълбок възглед за същността на човека в действителност не съществува. И в основата си цялостните медицински представи страдат от липсата на дълбок възглед за същността на човека. За щото какво всъщност представляват болестните процеси? Не можете да избегнете необходимостта да кажете, че това са *природни процеси. Нали не можете да измислите просто ей така една абстрактна разлика между някакъв природен процес, протичащ навън и чийто последствия вие проследявате, и един болестен процес.*

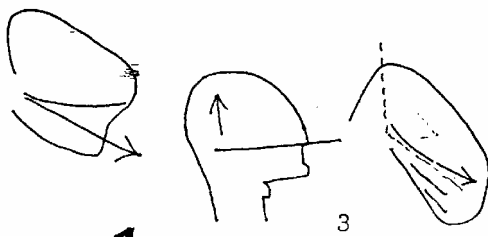
Природния процес, него вие наричате нормален; *болестния процес наричате абнормен, без всъщност да определите, защо този процес в човешкия организъм е абнормен.*

Не може да се достигне до практика, ако не можем поне да си изясним, защо процесът абнормен. Едва след това по някакъв начин може да се изследва, как този процес да бъде отстранен. Защото едва по този начин ще разберем, от кой край на космическото битие е възможно отстраняването на подобен процес. В крайна сметка дори определянето му като абнормен представлява препятствие; *и защо не един процес в човек трябва да бъде назован абнормен?* Дори, когато си порежа пръста това е относително абнормно за човека, защото ако не си порежа пръстта, а изрежа някаква форма от парче дърво, то това е нормален процес. Нали, това, че сме привикнали да проследяваме именно други процеси, вместо да си

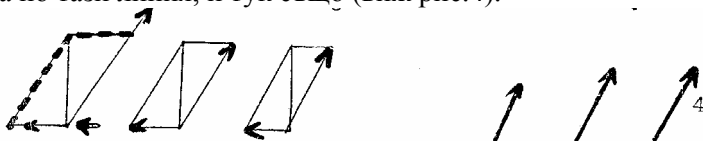
порезем пръста, с това все още нищо не се казва: *по земята просто са се разпространили игри на думи*. Защото това, което се случва, когато си порязвам пръста, от определена гледна точка е подобно в своето развитие и е точно толкова нормално, както и друг някакъв природен процес. Задачата е, действително да разберем, каква разлика съществува между процесите в човешкия организъм, които ние определяме като болестни процеси и които в основата си представляват съвсем нормални природни процеси, които обаче трябва да бъдат предизвикани от определени причини, и онези процеси, които обикновено определяме като здрави, и които са обичайните. Тази основна разлика трябва да бъде открита. *Тя няма да бъде открита, ако не можем да подходим по такъв начин в разглеждането на човека, който начин действително да води до човешката същност*. За целта в това въведение бих желал да Ви посоча поне първите елементи, които след това ще разглеждаме подробно поотделно. Скъпи приятели, вие ще разберете, че тук в тази лекция, които могат да бъдат изнесени в ограничен брой, Ви давам главно това, което иначе в книги и лекции не можете да откриете, но като предварителна предпоставка поставям това, което именно може да бъде намерено и по друг начин. Не мисля, че би било особено пълноценно, ако бих Ви изложил дадена теория в построения, които вие можете да откриете и по друг път. Ето защо на това място аз насочвам вниманието Ви към нещо, до което можете да стигнете, ако просто сравните помежду си един *човешки скелет и скелета*, да кажем, на една *горила*, на една от тъй наречените високо развити маймуни. Ако Вие сравните чисто външно помежду си тези два скелета то Вие, просто съдейки по масата, ще откриете нещо съществено, което е налице при горилата, ще откриете едно особено оформяне на цялата долна челюст. Долната челюст в известна степен представлява нещо обременяващо целия скелет на главата и когато гледа главата на горилата (виж рис. 2) с мощната и долна челюст, човек има чувството, че тази долна челюст по някакъв начин тежи, изтласква целия скелет напред, така че горилата - бих желал да кажа - с цената на определено усилие стои изправена против посоката на тази тежест, действаща именно в долната челюст. Но в сравнение с човешкия скелет същия този фактор тежест откривате и когато разглеждате скелета на гор-

ните крайници с висящите на тях длани. Те създават впечатление за тежест и всичко при горилата е масивно; *докато при човека всичко е разчленено, фино и нежно*. Тук масата отстъпва. Именно в тази част в долната челюст и в горните крайници с пръстите, при човека масивността отстъпва назад, докато при горилата тъкмо тя изпъква на преден план. Който е изострил погледа си за тези отношения той ще може да открие същото, и в скелета на долните крайници и на ходилото. И тук в известен смисъл е налице тежест, упражняваща натиск в определена посока. Бих желал схематично, чрез тази линия, да начертая силата, която може да бъде видяна - тя може да бъде видяна в долната челюст, в ръцете, в краката и в ходилата (виж рис.3). Ако разберете това, долната челюст,

която се проявява като разлика дори само от разглеждането на скелета на горилата и този на човека, при когото скелетът на долната челюст се отдръпва назад и вече не тежи, където по един фин начин е формиран скелета на ръката и на пръстите, тогава не можете да не кажете: *при човека всички тези сили се проявяват като стремеж нагоре*. Това, което е *формообразуващо при човека, ще трябва да го констатираме от една определена силова паралелограма, която се получава от същата сила, отиваща нагоре и която сила горилата само външно си присвоява* - това се вижда от усилието, с което тя се държи изправена, с което тя иска да се държи изправена. Тогава получавам една силова паралелограма, противача по тази линия, и тук също (виж рис.4).

Крайно своеобразно обаче е това, че днес ние обикновено се ограничаваме в това, да сравняваме костите или мускулите на по-висшите животни с костите и мускулите на човека, при това, обаче не наблягаме достатъчно на това *преобразяване на формата*. Във *възгледа за това преобразяване на формата трябва да търсим нещо съществено и важно*. Защото виждате ли, тези сили, които се противопоставят на силите, формиращи при горилата нейния образ, тези сили трябва да са налице. Те трябва да

са налице. Тези сили трябва да действуват. Когато започнем да търсим тези сили, отново ще открием това, което е било изоставено, когато старата медицина е била филтрирана от хипократовата система. И отново ще открием, че тези сили в силовата паралелограма имат земна природа, а онези сили, които се обединяват със земните в силовата паралелограма, така че да се получи една резултатна, трябва да ги търсим извън земното. И тази резултатна дължи произхода си не на земни, но на извънземни, на извънтерестични сили. *Трябва да търсим силите на изтегляне, довели човека до изправеното му положение, но не само до онова изправено положение, което временно е налице при по-висшите животни, но такова изправено положение, при което силите, съдействащи за изправянето, са същевременно и сили на формообразуване.* Има разлика, дали една маймуна, ходеща изправена, въпреки това има сили, които да противодействуват масивно, или човекът вече по такъв начин формира своята костна система, че това формиране да действува по посока на сили, които не са от земен произход. Когато правилно разглеждаме формата на човешкия скелет, не можем да се ограничим до това, да описваме отделната кост и да я сравняваме с животинската кост, но когато проследяваме динамичното в строежа на човешкия скелет, тогава можем да кажем: *това не можем да го открием в другите царства на Земята.* Тук пред вас се изправят сили, които трябва да обединим с останалите до образуването на силовата паралелограма. Получават се резултатни, които не можем да открием, ако взимаме предвид само силите, съществуващи във човека. И така става дума за това, най-после правилно да проследим този скок от животното към човека. Тогава можем да открием произхода на болестта не само при човека, но и при животното. Мога само постепенно да ви покажа тези елементи, но изхождайки от тях, ще можем да открием много неща.

А сега във връзка с това, което току що Ви изложих, бих желал да Ви спомена следното. Ако приемем от костната система към мускулната система, то ще открием тази многозначителна разлика в същността на мускула, а именно, че *мускулът в покой реагира алкално*, ако имаме предвид неговото обикновено химическо действие; *но при това можем да кажем само: подобно на алкално, защото при мускула в покой алкалната реакция не е така абсолютно ясно изразена, както са обикновено алкалните реакции.* Точно така при мускула в движение се появява една не съвсем ясна *кисела реакция*. А сега помислете, че разбира се, по отношение на вещество обмяната мускулът е съставен от това, което човекът приема, т.е. че мускулът в известен смисъл е резултат от силите, съществуващи в земните вещества. Но когато човекът преминава във фаза на действие, ясно бива преодоляно това, което мускулът съдържа в себе си

само поради факта, че е подвластен на обикновената веществообмяна. В мускула настъпват промени, които в крайна сметка, по отношение на обикновените вещество обменни промени, не могат да бъдат сравнени с нищо друго, освен със силите, формиращи костната система при човека. Тъй като при човека тези сили излизат извън онова, което той получава отвън, така както те се проникват от терестичния елемент и се обединява с него до една обикновена резултатна, така и в това, което по един действителен начин се проявява във вещество обмяната, трябва да виждаме нещо, което и по химически път се намесва в земната химия. Бихме могли да кажем, че тук в земната механика и динамика нахлува нещо, което не можем да открием в земното. *В лицето на веществообмяната виждаме, как в земната химия нахлува нещо, което не е земна химия, от което произлизат действия, различни от това, което би могло да се появи единствено под влияние на земната химия от тези наблюдения, които от една страна са наблюдения върху формата, а от друга страна са качествени наблюдения, ще трябва да изходим, когато искаме да открием това, което в действителност е залегнало в същността на човека.* Така ще можем да си открием обратен път към онова, което е било изгубено, и от което явно се нуждаем, ако не искаме да останем при една гола, формална дефиниция за същността на болестта, с която дефиниция всъщност, на практика, много не можем да постигнем. Защото, помислете си, явява се един много важен въпрос. В основата си ние разполагаме само със земни средства, средства от обкръжението на човека, с които можем да въздействуваме върху човешкия организъм, когато същият е претърпял промени. Но в човека действуват неземни процеси или най-малкото сили, които превръщат процесите му в неземни процеси и така възниква въпросът: *как можем да предизвикаме поврат, който да ни отведе от състоянието на болест към състоянието на здраве.* Поврат в това отношение на взаимнообмен между болния организъм и заобикалящата го физическа, земна среда. Как можем да предизвикаме такъв взаимнообмен, чрез който наистина да бъдат повлияни и онези сили които действуват в човешкия организъм и които сили не изчезват там, където изчезват процесите, от които ние черпим лечебните си средства, дори когато тези процеси представляват предписания за диета и т.н.?

Виждате, колко тясно свързано с правилното разбиране същността на човека с това, което в крайна сметка може да доведе до известна терапия. А именно от различията между човека и животното аз взех първите елементи, които да ни дадат възможността да достигнем до разрешаването на този въпрос, с ясното съзнание и въпреки че лесно може да бъде направено възражението - по-късно ние ще отхвърлим това възражение,

- че животните също боледуват, че дори може би и растенията боледуват (в последно време се говори дори за *заболявания на минералите*), и че по тази причина, именно по отношение на боледуването, не би трябвало да се прави разлика между човека и животното. Тази разлика се забелязва и когато видим, колко малко трайна полза имаме от простото изследване същността на животното с целта, да се напредва в хормоналната медицина. Положително можем да постигнем известни неща по отношение лечението на човека, изхождайки от опитите върху животните - и по-късно ще разберем, защо това е възможно - но само тогава, когато сме напълно наясно, каква основна разлика, достигаща до най-малките подробности, все пак съществува между животинското и човешкото устройство. Ето защо въпросът се свежда до това, по съответен начин все повече да се изяснява значението на опитите върху животните за развитието на медицината.

По-нататък бих желал да ви обърна внимание на следното, че когато трябва да насочваме такива извънземни сили, много по-силно бива ангажирана личността на човека, от колкото когато непрекъснато посочваме т.н. обективни правила, обективни природни закони. Но става дума за това, медицината все повече да бъде разработена по посока на интуитивното и да се достигне до таланта, изхождайки от проявата на формите, да се правят изводи за същността на човешкия организъм, на индивидуалния човешки организъм, който в известно отношение може да бъде болен или здрав: това интуитивно познание в областта на наблюдението на формите да играе все по-важна роля в развитието на медицината и за в бъдеще. Тези неща - както казахме - трябва да ни служат само като вид въведение, като ориентировъчно въведение. Защото това, за което днес ставаше дума, това бе: да покажем, че медицината отново трябва да насочи погледа си върху онова, което не може да бъде достигнато чрез химия; нещо, което може да бъде постигнато само ако преминем към едно духовно-научно разглеждане на фактите. Във връзка с това днес хората изпадат в различни заблуждения. Мнозина мислят, че въпросът най-вече трябва да се свежда до това, за целите на одухотворяването на медицината на мястото на материалните средства да бъдат сложени духовни. Но колкото е оправдано това в известни области, толкова неоправдано е по отношение на цялото; защото нещата преди всичко се свеждат до това, по духовен път да разберем каква лечебна сила може да се крие в дадено материално средство т.е. (да се приложи Духовната наука дори за оценката на материалните средства). Тези именно ще бъде задачата на частта, която определих: да бъдат открити възможностите за лечение чрез опознаване отношението на човека към околния свят.

Бих желал да бъдат добре обосновани нещата, които ще кажа по отношение на специалните лечебни процеси: *по възможност всички те да бъдат насочени към това, при всяко едно заболяване да бъде получена представа за връзката на т.н. абнормен процес, който също трябва да бъде природен процес, с тъй наречените нормални процеси, които от своя страна също не са нищо друго освен природни процеси и където въпреки всички се е повлиявал въпросът, този основен въпрос* (това бих желал да го отбележа като кратко допълнение): *как всъщност можем да обясним, че все пак болестните процеси са и природни процеси?* Там винаги е би ла търсена възможността този въпрос да бъде премълчан. Интересно ми беше например, че *Трокслер*, преподавал в *Берн*, още през първата половина на 19 век, настоятелно е посочвал, че в известен смисъл трябва да изследваме нормалността на болестта, и че по този начин поемаме път, който в крайна сметка ни отвежда до признаването на един свят, свързан с нашия, който се намесва в нашия свят, прониквайки единствено през неоправдани процеси, и че по този начин можем да достигнем до нещо във връзка с болестните прояви. Помислете си - за сега искам само грубо схематично да посоча, че *примерно зад видимото съществува някакъв свят, който има за свои закони напълно оправдани неща, предизвикващи при нас болестните прояви* - в такъв случай през известни процеси, този свят би могъл да нахлува в нашия в тези закони, които в друг един свят биха били напълно оправдани, при нас предизвикват болест. В тази насока е желал да работи Трокслер. И колкото и неясно да се е изказвал в много отношения, все пак се забелязва, че е вървял по един път в медицината, по който е работил именно за известно *оздравяване на медицинската наука*. С един приятел веднъж прочихме, тъй като Трокслер е преподавал в Берн, как са гледали на него колегите му, и какво е направено чрез неговия импулс. И в лексикона, съдържащ много неща, - историята на университета - за Трокслер успяхме да открием само, че е предизвикал много скандали в университета! Това е, което е останало. А за научния принос не можахме да открием нищо особено.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Ще вървим по-нататък, тръгвайки от подобни изходни точки, като избраната вчера и постепенно ще проникваме в същността на човека, като обръщаме внимание на известните полярности, властващи в него. Още вчера трябва да сте забелязали, че сме принудени да свържем в паралелограма силите, все още властващи при животното, с другите сили, насочени в известна степен вертикално, и че съответно на това открива аналогия в мускулната реакция. Ако при изследването на човеш-

ката костна система и на човешката мускулна система проследим по-нататък тези две мисли, и защото извикваме на помощ всичко, което днес опитът може да ни го даде, то вероятно от учението за костите и за мускулите скоро *ще* можем да изградим нещо по-значително за медицината, отколкото е правено това досега. Но особено трудна е връзката между познанието за човека и това, от което се нуждае медицината днес, ако трябва да изходим от *учението за сърцето*. Бих желал да кажа: *това, което при учението за костите и за мускулите се проявява в своя зародиш, изтъква основно във възгледа, формирал се в учението за сърцето*. Защото какъв е традиционният възглед за човешкото сърце днес - за сега ще се ограничим до това?

Мнението е, че това е един вид помпа, която напompва кръвта до отделните органи. Измислени са и най-различни интересни механични конструкции, които да обяснят това *помпено* устройство "сърце". Действително тези механични конструкции *противоречат изцяло на ембриологията; но никой не е обърнал внимание на това, действително да постави под съмнение тази механична теория за сърцето, да я проконтролира още веднъж, но най-малкото да не е контролира в духа на традиционната наука*. Това, което преди всичко трябва да имаме предвид при разглеждането на сърцето - първоначално ще скицирам тези неща -, и това, което ще наложи през следващите дни, част по част ще бъде потвърждение на това, което съм принуден първоначално да дам под формата на гледни точки; *това е, че сърцето изобщо не е нещо, което да може да бъде наречено активен организъм. Защото сърдечната дейност не е причината, но е последица*. Ще разберете това изречение, само когато вникнете в поляриността, съществуваща между всички онези дейности в човешкия организъм, свързани с приемането на храна, с по-нататъшната преработка на храната, с преминаването и, или директно, или чрез съдове, в кръвта и когато проследите - бих желал да кажа - тръгвайки отдолу-нагоре в организма - преработката на храната до онова взаимодействие, съществуващо между кръвта, приела храната, и дишането, чрез което бива приет въздуха за дишане. Ако разгледате подробно процесите, идващи тук в съображение - наистина е необходимо само да бъдат подробно разгледани - то ще откриете, че съществува известна противоположност между всичко онова, заложено в дихателния процес в това, което в най-широк смисъл е храносмилателния процес. Тук нещо трябва да бъде уравновесено. Неща, които тук бих желал да кажа - са жадни едно за друго, уталожват жаждата си едно на друго. Разбира се, биха могли да бъдат подбрани и други изрази, но в хода на времето, ние ще се разбираме все по-добре. Тук се осъществява едно взаимодействие, на първо време между втечените хранителни вещества и това, което във въздухо-

образен вид бива прието от организма чрез дишането. Това взаимодействие трябва да бъде точно изследвано. Това взаимодействие се осъществява от взаимопроникващите се сили. И това, което се взаимопрониква, то - бих желал да кажа - преди своето взаимопроникване, се застоява в сърцето. При това сърцето се оформя като (*орган на застоя*) между нещо, което от сега нататък бих желал да наричам ниско разположена функция на организма, приемането на храната, обработката на храната и високо разположените функции на организма, към най-ниските към които бих желал да причисля дишането. Включен е един застоен орган и същественото при това е, че сърдечната дейност представлява последица от взаимодействието между втеченните хранителни вещества, т.е. между хранителната течност и приетия отвън въздух. Всичко онова, което намира израз в сърцето, което може да бъде разгледано като последица и засега трябва да бъде прието откъм механистичната му страна. Единственото надеждно начало, положено, за да бъде разбрана поне тази механистична основа на сърдечната дейност - но не повече - това начало е положено от един австрийски лекар д-р *Карл Шмидт*, лекар в северния Щайермарк, който публикува съобщение във "Виенски медицински седмичник" 1892 г. бр. 15 по въпроса за сърдечния удар и пулсовата крива. В тази разработка не се съдържа много нещо, но трябва да кажем, че поне един човек, изхождайки от медицинската си практика, е забелязал, че при сърцето имаме работа, не с *обикновена помпа*, а с едно *застойно устройство*. Шмидт си представя целия процес на сърдечното движение и на сърдечния удар, както дейността на хидравлична машина, задвижвана от самите течения. В това се състои истинското, присъщо на изложението на д-р Карл Шмидт.

Но човек си остава при механистичното разбиране, когато всичко, което е сърдечната дейност, го разбира като последица от тези взаимопроникващи се, бих желал сега да ги нарека течения, водните течения и въздухообразните течения. *Защо какво, в крайна сметка, представлява сърцето? В крайна сметка сърцето е сетивен орган, и дори ако не осъзнаваме непосредствено това, което е сетивната дейност на сърцето, ако това, което става в сърцето, спада към подсъзнателните сетивни дейности, то сърцето именно затова съществува, за да възприема в известна степен горните дейности, и да може да чувствава долуразположените дейности на човека.* Тъй, както Вие, скъпи приятели, с очите си възприемате външните цветни процеси, по същия начин, само че чрез смътното си подсъзнание, чрез сърцето възприемате онова, което протича в долната част на тялото ви. В крайна сметка сърцето е сетивен орган за вътрешни възприятия. И трябва да бъде разглеждано като такъв.

Ще разберем полярността на самия човек, само когато знаем, че човекът всъщност представлява такова дуалистично изградено същество, което чрез своята горна област възприема долната си област. Обаче трябва да прибавя следното: *долу разположените дейности, т.е. единия полюс на цялото човешко същество ни е даден, когато изследваме приемането на храна, преработката на храна в най-широк смисъл на думата, до уравновесяването с дишането.* Уравновесяването с дишането се извършва чрез ритмична дейност. Ние ще говорим още за значението на ритмичната ни дейност. Но като слято с дихателната дейност, като принадлежаща към дихателната дейност трябва да разгледаме нервна сетивната дейност, всичко онова, което се отнася до външното възприемане и до продължението на това външно възприемане, до преработването му от нервната дейност. Ако от една страна си представите всичко онова, което е свързано с дихателната дейност, със сетивно-нервната дейност, то в известен смисъл имате единия полюс на човешкото устройство. Когато съберете всичко онова, което от другата страна представлява приемането на храна, преработката на храна, вещество обмяната в обичайния смисъл на думата, то имате другия полюс на процесите в човешкото устройство. *В значителна степен сърцето е онзи орган, който чрез своите наблюдаеми движения, представлява израз на уравновесяването между горното и долното, и който психически или може би по-добре казано подпсихически, е онзи орган за възприемане, осъществяващ съобщаването между двата полюса в човешкото устройство.* Според този принцип можете да изследвате всичко, което Ви предлагат анатомията, физиологията, биологията и ще видите, че едва по този начин се хвърля светлина в човешкото устройство. Докато не различите горното от долното, свързани чрез сърцето, няма да можете да разберете човека, защото съществува основна разлика между всичко онова, което се извършва чрез дейността на долното устройство на човека и това, което се извършва в горното му устройство.

Ако искаме по опростен начин да изразим тази разлика, то бихме могли да кажем следното: *всичко, което протича в долното има свой негатив, своя негативен обратен образ в горното.* Нещата винаги стоят така, че на всичко, което е свързано с горното, можем да открием обратния образ в долното. *Значимото обаче се състои в това, че всъщност между това горно и долно не се осъществява материален контакт, но съществува само едно съответствие.* Винаги трябва да умеем да свързваме по правилен начин дадено нещо от долната сфера с нещо друго от горната сфера, и да не изхождаме от това, да търсим материален контакт. Да вземем един съвсем обикновен пример, да вземем кашличния рефлекс и истинската кашлица, как е свързана с горното, т.е. доколкото

принадлежи на горното, в долното ще открием съответния обратен образ в лицето на *диарията*. Винаги за нещо горно можем да открием съответния обратен образ на долното. И до разбирането за човека можем да достигнем само ако правилно проникнем в тези съответствия - в хода на нашите разглеждания пред нас ще се появят много такива съответствия. Само че съществува не само това абстрактно съответствие, но същевременно в здравия организъм съществува и една интимна близост между горното и долното. В здравия организъм съществува такава близост, че ако горното, някаква горна дейност, било то дейност, свързана с дишането или дейност, свързана с нервно сетивния апарат, ако по някакъв начин тази дейност трябва да надмогне нещо долно, тя трябва да приведе себе си в пълна хармония с долното. И в човешкия организъм веднага се установява дисхармония, по-късно това ще ни доведе до едно действително разбиране за болестния процес - когато по някакъв начин настъпи надмощие, когато долното получи надмощие, така че да стане твърде мощно за съответната дейност в горното, или нещо горно, което да е твърде мощно за съответната дейност в долното. Дейностите на горното винаги трябва така да се отнасят към дейностите на долното, та по определен начин да си съответствуват, да се преодоляват взаимно, да протичат един спрямо други така, както бих желал да кажа - са ориентирани един спрямо други. Тук съществува една съвсем определена ориентация. За различните хора тя е индивидуална, но за цялото горно протичане на процесите спрямо цялото долното протичане на процесите съществува една съвсем определена ориентация. Сега става дума за това, да бъде намерен прехода от този здрав функциониращ организъм, в който горното съответствува на долното, към болния организъм. Ако изхождаме - бих желал да кажа - от белезите на болестта в *това, което Парацелзий е нарекъл археус*, което *ние наричаме етерно тяло*, или ако искате да представите всичко по такъв начин, че да не бъдете криво разбрани отвън, от страна на хората, които не желаят да знаят нищо за тези неща, то бихте могли да кажете, че за сега искате да говорите за белезите на болестта в областта на функционалното или да динамичното, т.е. за началните белези, които са налице, за да можем да говорим за болест. И когато говорим за тези белези, когато говорим за това, което първоначално се проявява в етерното тяло или просто в областта функционалното, тогава можем да говорим и за една полярност, обаче полярност, която носи в себе си несъответствието, дисхармонията. И това става по следния начин.

Да приемем, че в долното, т.е. в процеса на приемането на храна и в храносмилателния апарат в широк смисъл преобладава онова, което наричаме вътрешни химически или също така органически сили на приетата

храна. В здравия организъм нещата трябва така да протичат, че всички онези сили, действащи сами в хранителните вещества, присъщи на хранителните вещества, които сили в лабораториите изследваме в хранителните вещества, всички те трябва да бъдат преодоленни чрез горното, така че изобщо да не влизат в съображение за вътрешната дейност на организма, да няма в тях никаква външна химия, никаква външна динамика, или нещо подобно, но всичко това да е преодоляно. Но може да се случи така, че горното да не е достатъчно силно в своето съответствие, за да може действително да овладее долното, в известен смисъл напълно да го обработи, бих могъл също така да кажа - *да го етеризира*, така ще е по-точно казано. Тогава в човешкия организъм се извършва един непринадлежащ му, вземащ превес, процес, който иначе протича във външния свят, така, както не би трябвало да протича в човешкия организъм. Тъй като физическото тяло не се обхваща веднага и изцяло от подобни дисхармонии, такъв един процес се проявява първоначално в това, което можем да наречем функционално, в етерното тяло, в археуса. И ако трябва да си послужим с един обичаен израз, който произхожда - бих желал да кажа - само от определени форми на тази дисхармония, то трябва да употребим израза - *хистерия*. *Ще изберем като израз хистерия* - по-късно ще разберем, че този израз съвсем не е зле подбран - *като термин за твърде силното еманципиране на веществообменните процеси*. *Истинските хистерични прояви в тесния смисъл на думата не са нищо друго, освен доведената до кулминация дисхармонична веществообмяна*. В действителност в достигащия чак до сексуалните симптоми хистеричен процес имаме залегнали нищо друго, освен подобни дисхармонии на вещество обмяната, които според природата си всъщност са външни процеси, които не би трябвало да протичат в човешкия организъм, т.е. процеси, спрямо които горното се оказва твърде слабо, за да ги овладее. Това е единия полус.

И тогава, когато се появят подобни явления с хистеричен характер, имаме работа с едно прекомерно засилване на извън човешката дейност в областта на долните части на човешкото устройство. Но същата тази дисхармония във взаимодействието може да настъпи и поради това, че горния процес не протича правилно, т.е. протича по такъв начин вътре в себе си, че твърде силно ангажира горното устройство *този процес* е противоположен, в известна степен е негатив на долните процеси, той *ангажира твърде силно горните процеси*. Този процес затихва веднага преди още чрез сърцето да е установил контакт с долното устройство. И така той е твърде силно духовен, твърде силно - ако мога да употребя този израз - *органично интелектуален*. Тогава се появява другия полус на тази дисхармония - *неврастения*. Тези две - бих желал да кажа, на-

миращи се все още в областта на функционалното дисхармонии на човешкото устройство, трябва да бъдат разбрани преди всичко останало. Защото това са в известна степен дефекти, изразяващи себе си както в горното, така и в долното. И постепенно ще трябва да разберем, по какъв начин полярността в човешкото устройство се подчинява на единия или на другия недостатък. *И така, в лицето на неврастенията имаме функциониране на горното, което твърде силно ангажира органите на горното, така че това, което, изхождайки отгоре, чрез посредничеството на сърцето, би трябвало да протича долу, всъщност протича още в горното, приключва още тук и тази дейност не се спуска чрез застой в сърцето към долното течение.* Виждате също така, че е по-важно, много по-важно е - бих желал да кажа - да се наблюдава външната физиономия на болестната картина, отколкото чрез аутопсия, да се наблюдават станалите вече дефектни органи. Защото това, което аутопсията открива в дефектните органи, това са само последици.

Същественото е да бъде обхваната с поглед цялата картина, физиономията на болестта. Тази физиономия по един определен начин винаги ще си дава клонящата в една или друга посока картина на неврастенията или на хистерията. Но разбира се, тези изрази трябва да бъдат разширени спрямо обичайната словесна практика. И така добихме достатъчно добра представа за това взаимодействие на горното с долното, и изхождайки от него, постепенно ще разберем, как това, което първоначално е само функционално, т.е. както бихме казали, което протича в етерното, както уплътнявайки в известен смисъл своите сили *посяга към органично-физическото*, и как можем да говорим за това, че първоначално проявило то се като хистеричен белег, може да се добие физически образ в различните заболявания на долната част на тялото, в известна степен, и как от друга страна неврастенията може да добие физически образ под формата на заболявания на шията, на главата. Да се изследва това - бих желал да кажа - отпечатване на първоначално функционалните явления на неврастенията и хистерията, това ще бъде изключително важно за бъдещата медицина. *(Дисхармонията в целия храносмилателен процес, изобщо във всички процеси на долния организъм, ще бъде последица - бих желал да кажа - на органически превърналата се хистерия).* Но това, което протича в даден организъм, то от своя страна въздейства обратно върху целия организъм. Не бива да се пропуска, че това което протича под формата на дисхармония, то от своя страна въздейства обратно върху целия организъм. А сега си представете, че нещо, което ако можехме да го наблюдаваме във функционалния му стадий, би било просто *една хистерична проява, че то изобщо не прояви себе си функционално.* Това е напълно възможно. *То не получава функционален израз.*

Етерното тяло веднага го отпечатва във физическото тяло. То не проявява себе си като изразено заболяване някъде в долните органи, но е заложено вътре. Или да кажем в долните органи има нещо, което е като отпечатък на хистерията. Поради това, че се е отпечатало във физическото, то не се проявява психически под формата на хистерично явление, но същевременно не е и достатъчно силно, за да се изяви като някакво обременяващо човека заболяване, като физическа болест. Но все пак е достатъчно силно, за да действа в целия организъм. И тук имаме едно особено явление, при което нещо плава между болест и здраве, нещо действа отдолу върху горното, действа обратно върху горното, в известен смисъл заразява горното и се появява в обратния си образ. Това явление, при което първата физическа последица на хистерията в своето действие се появява в области, които обикновено, когато станат едностранливи, дисхармонични, са обект на неврастенията, това явление дава предразположението към туберкулоза. Виждате ли, това е интересна връзка. Предразположението към туберкулоза не представлява обратно въздействие на току що описаната дейност в долното върху горното. Тази странна взаимовръзка, възникваща поради това, че един не съвсем завършен процес, какъвто Ви го описах, въздейства обратно върху горното, това дава предразположението към туберкулоза. Не може да бъде открито нещо, което рационално да се справи с туберкулозата, ако не се върнем обратно към тези - бих желал да кажа - прастара предпоставка в човешкия организъм. Защото това, че паразитите намират място в човешкия организъм, това е само последица от онези прастари предпоставки, за които току що Ви говорих. Това не противоречи на факта, че когато са налице нужните предпоставки, туберкулозата става заразна. Естествено трябва да са налице нужните предпоставки. Само че нещата вече стоят така, че при една ужасно голяма част от човечеството е налице това надмощие на долната органична дейност, така че днес предразположението към туберкулоза е разпространено по един ужасяващ начин. Наистина въпреки това, заразяването е валидно понятие в тази област, защото този, който е в силна степен туберкулозно болен, влияе върху хората около себе си, и когато човек е изложен на това, в което туберкулозно болният живее, тогава именно настъпва нещо, което иначе е само въздействие, а сега отново може да се превърне в причина. Опитвам се винаги с едно сравнение, с една аналогия, да изясня тази връзка между първичното възникване на една болест и заразяването, като казвам следното: да приемем, че на улицата срещам приятел, чийто човешки взаимоотношения не са ми близки. Той се приближава тъжен към мен, той има причина да бъде тъжен, защото е починал негов приятел, аз нямам директни връзки към приятеля му, който е починал. След като

обаче, аз го срещам и той ми съобщава своята тъга, и аз заедно с него ставам тъжен. Той се натъжава, поради директна причина, аз поради заразяване. Но при това все пак остава валидно, че само взаимната връзка между мен и него е предпоставка за това заразяване.

И така, и двете понятия: *първичното възникване и заразяване са изцяло оправдани при туберкулозата*. И трябва действително да бъдат употребени в рационален смисъл. Именно туберкулозните санаториуми са понякога развъдници на туберкулоза.

Ако действително туберкулозно болните трябва да бъдат събрани в санаториум, то тези санаториуми, доколкото е възможно, трябва непрекъснато да бъдат затваряни и премествани. Всъщност след определен период от време всеки един туберкулозен санаториум би трябвало да бъде закриван. Защото това е своеобразното, че туберкулозно болните сами притежават най-голямата предразположеност към това, да бъдат заразявани, т.е. че тяхното заболяване, подлежащо иначе може би на подобрене, навярно ще се влоши, ако те продължават да бъдат в близост до по-тежко туберкулозно болни. Но засега аз исках да посоча само същността на туберкулозата. И именно при туберкулозата, като пример виждаме, как в известен смисъл различните процеси в човешкия организъм нахлуват един в друг. Процеси - както бихте могли да си помислите, които непрекъснато трябва да се намират под влиянието на факта, че тук имаме работа с горното и с долното устройство. Тези устройства така си съответствуват помежду си, както позитивният образ и негативния образ са противопоставени един на друг. С помощта на тези - бих казал най-очевидни явления, които за сега предлага туберкулозата, след като е налице подобна констатация на организма, по начина, както ги изложих, в техния по-нататъшен ход може да бъде изследвано, как изобщо трябва да се разглежда същността на болестта.

Да вземем най-обичайното явление в даден човек, който е потенциално туберкулозно болен, т.е. при когото туберкулозата е все още въпрос на бъдеще, все още е в процес на подготовка. Тогава може би ще забележим, че този човек кашля, ще видим, че има болки в гърлото, в гърдите, може би и в крайниците. Ще забележим състояние на известна умора при него и ще забележим нощни изпотявания. *Какво е всичко това?* Ако разгледаме тези явления, какво всъщност представляват те? Всичко изложено досега, е нещо което се явява като последица от описаните вътрешни дисхармонични взаимовръзки. Но това същевременно е и *борба*, която организмът започва срещу залегналото като по-дълбока предпоставка. Виждате ли, кашлицата - засега да разгледаме такива обикновени неща, ще стигнем и до по-сложните - да се подтиска кашлицата, винаги и при всякакви обстоятелства, това съвсем сигурно не е правил-

но. Понякога може би организмът има нужда от това да бъде предизвикана изкуствено кашлица. Когато долното устройство на човека е така изградено, че не може да бъде преодоляно от горното устройство, тогава това, което се явява като *кашличен рефлекс*, представлява една *здрава реакция* на човешкия организъм, та на известни неща, които иначе биха нахлули, да не им се позволи да нахлуят. Безусловно и директно да бъде потискана кашлицата, това при определени условия може да бъде вредно, защото тогава тялото приема в себе си вредности. То кашля по причина, че при това временно предразположение не може да понесе тези вредности и желае да ги отстрани. Кашличният рефлекс е именно показател за това, че нещо става в организма, така че съществува необходимостта на съответните натрапници, които иначе съвсем свободно биха нахлули в организма, да не им се позволи да нахлуят. Но в другите явления, които Ви описах, също представляват *отбрана, борба на организма* срещу онова, което се надига в лицето на предразположението към туберкулоза. Болните в гърлото, болките в крайниците, те просто показват, че организмът не и позволява да протичат ония процеси, които, бидейки долни процеси, не могат да бъдат надмогнати от горното. От друга страна, ако предразположението към туберкулоза бъде забелязано навреме, е добре, ако например организмът бъде подкрепен чрез това, по масивен начин да бъде възбуден кашличният рефлекс, и особено - в следващите лекции ще видим, как може да бъде направено това - да бъдат предизвикани последиците, дори чрез определена диета - това е възможно, както ще видим - да бъдат предизвикани даже явленията на умора. Дори да настъпи на пример отслабване на тегло и това е само *отбранително средство*. Защото процесът, който се извършва, ако човек не отслабне на тегло, е може би тъкмо онова нещо в долното, което не може да бъде овладяно от горното, така че в случая организмът се отбранява чрез това, че отслабва на тегло, за да може да отсъства временно това, което не може да бъде овладяно. И така изключително важно е да бъдат изследвани в детайли подобни неща, а не, ако някой отслабва на тегло, безогледно да бъде подложен на усилващи диета, защото това отслабване може да има своя много добър смисъл именно в това, което временно намира израз в организма. При този, който все още не е заболял от туберкулоза, но при когото туберкулозата е вероятна, са особено показателни *нощните изпотявания*. Защото нощните изпотявания не са нищо друго освен една дейност на организма, осъществяваща се по време на сън, която дейност всъщност би трябвало да протича в състояние на будност, под пълното влияние на духовно-физическата дейност. Това, което всъщност би трябвало да протича през деня при пълна будност, то не се осъществява и намира свой израз през нощта. Това явление е последица

и същевременно е отбранително средство. Докато *организмът е отбременен от своята духовна дейност*, той си създава една дейност, намираща израз в нощните изпотявания.

Но за да може този факт да бъде оценен напълно е нужно да знаем нещо за това, как всички процеси на отделяне, а така също и потоотделянето, са в тясна взаимовръзка с това, което иначе включва в себе си душевната и духовна дейност. Изграждащите процеси, същинските витални изграждащи процеси, те са само основа на безсъзнателното. *Това, което отговаря на бедните, съзнателни душевно-органични дейности, то навсякъде е свързано с процеси на отделяне*. И на нашето мислене не съответствуват изграждащи процеси в главния мозък, но съответствуват процеси на отделяне, процеси на разграждане в главния мозък. И появата на нощните изпотявания е именно процес на отделяне, който в нормалния живот всъщност би трябвало да протича паралелно с духовно душевната дейност. Но тъй като горното не е в правилно взаимоотношение с долното, то това се натрупва за през нощта, когато организмът е отбременен от духовно-душевната дейност.

Виждате, как внимателното изследване на всички процеси, свързани с цялото израстване и развитие на здравия и болен човешки организъм, все пак ни довежда до това, да можем да кажем: *съществува взаимовръзка и между болестните явления*. Отслабването на тегло е първоначално болестно явление. Но в своето отношение спрямо туберкулозната предразположеност, т.е. спрямо вече макар и слабо активната туберкулоза, това отслабване на тегло е нещо, което трябва да съществува. И бих желал да кажа, че съществува идеална организация, съществува идеална организация на болестните явления. В известен смисъл едно болестно явление задължително се съчетава с други болестни явления. Това обуславя рационалността на следното, когато поради други обстоятелства в организма се появи нещо като реакция - да останем при предразположението към туберкулоза - но при това организмът не притежава нужната сила, за да предизвика тази реакция, *тогава на организма трябва да му се помогне и реакцията да бъде така предизвикана, че едната болест да бъде последвана от друга*. Древните лекари са изразили това - бих казал - чрез едно забележително лекарско педагогическо правило; те са казали: *опасното, когато си лекар се състои в това, че лекарят трябва да бъде в състояние не само да пропъжда болестите, но трябва да може и да ги предизвиква*. И в същата степен, в която лекарят може да лекува болестите, той може да ги предизвиква. Така древните, знаейки повече за тези взаимоотношения, изхождайки от своето атавистично ясновидство, в лицето на лекаря виждали същевременно и човека, който, ако е злонамерен, може не само да лекува хората, но може и да ги раз-

болява. Това е свързано с необходимостта да бъдат предизвиквани известни болестни състояния, за да се установи правилното отношение спрямо други болестни състояния. Но това все пак са болестни състояния. И всичко: *кашлица, гърлобол, болки в гърдите, явления на отслабване, на изморяване, нощни изпотявания, всичко това са все пак болестни явления.* Те трябва да бъдат предизвиквани, но все пак са болестни явления. Това ще доведе до там, лесно да разберем, че когато сме излекували наполовина, т.е. когато сме предизвикали тези болестни явления, не можем да оставим болния на съдбата му, но ще трябва да започне втората част на лечебния процес. Тогава трябва да се погрижим за следното: *не само да са налице тези реакции, да са налице не само това, което сме предизвикали, за да отблъснем болестта, но тогава трябва да последва нещо, което от своя страна ще излекува реакцията, и отново ще поставим организма на правилния му път.* Или би трябвало да се погрижим за това, когато например за целта на естествено, а може би и не изкуствено предизвиканата отбрана срещу туберкулозното предразположение бъде предизвикана кашлица, когато се появят болки в гърлото или когато те бъдат предизвикани, да бъде стимулиран храносмилателния процес, който в такива случаи винаги показва белези на *запек*, на *обстипация*.

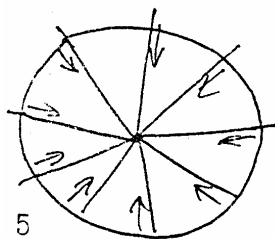
Забелязва се, че този храносмилателен процес бива отведен до известен слабителен процес, до едни вид диария. *Винаги е необходимо, тези кашлични явления, а също така и гърлобола и други подобни, да бъдат последвани от подобни диарични процеси.* Именно това ни показва, как появлата се в горното не може да бъде разглеждано само за себе си, и как често лечението на това, което възниква в горното, трябва да бъде търсено чрез процеси в долното, макар да не съществува материална връзка, а само съответствие. Такива състояния на умора - бих желал да ги нарека не просто субективни явления на умора, но вече чисто органично обусловени явления на умора възникват и преобладават всъщност винаги от страна на вещество обмяната, която не е овладяна от горното. Тези състояния на умора, тъй като действително трябва да бъдат предизвиквани при туберкулозата, би трябвало да бъдат преодоленни в съответния момент, като за целта чрез съответна диета, - за подробностите на подобна диета ще говорим още, - се погрижим за това, да се осъществи едно доминиращо храносмилане, т.е. храносмилането да стане по-добро, от колкото е било у дадения човек досега. Или бих искал да кажа по-лесно да бъде разградено това, което трябва да бъде разградено от храносмилателния процес. Срещу отслабването ще трябва да се преборим по-късно чрез съответна диета, която отново да доведе до известно напълняване, до нещо, което представлява отлагане в органите, в органната

тъкан. А нощните изпотявания трябва да бъдат преодолени по-късно. След като първоначално сме ги предизвикали, трябва да се направи опит, човек да бъде насочен към вид дейност с помощта на която чрез одухотворени усилия, т.е. чрез нещо, което е мисловно усилие, да се изпоти, така че отново да започне едно здраво потоотделяне. Виждате, ако отначало добием правилна представа за сърдечната дейност, и разберем как се съобщават горното и долното тогава ще разберем и първата проява - бих казал - на началото на болестта в сферата на функционалното, в етерното, както става това при неврастенията и хистерията.

После можем да разберем това, което се отпечатва в органичното, във физическото, и се стига до там, чрез изследване физиономията на цялостната болестна картина, да разберем това, което сами сме предизвикали; *първо - бих казал - да се предизвика протичане на болестта в определена посока, за да може след това, когато е настъпило необходимото време, целия процес да бъде отведен обратно до оздравяване.* Естествено, най-големите пречки за това, вече до известна степен характеризирано лечение, са на първо място отношенията, социалните отношения, по тази причина медицината е един изцяло социален въпрос. *А от друга страна самите болни са тези, които представляват най-силната пречка, защото болните естествено най-вече изискват, както те казват, нещо да бъде отстранено. Но ако така директно отстраним нещо, което в тях, може лесно да се случи да ги разболеем много повече, отколкото са били преди това. На това също трябва да се обърне внимание, че ги правим по-силни, отколкото са били преди това. Но болните трябва да изчакат, докато сме отново в състояние да ги направим здрави. Но дотогава мнозина от тях вече са избягали, нещо, което вие сами ще признаете, че е вярно!*

Това, което ни води до правилното разглеждане на здравия и болен човек, е необходимостта лекарят да владее изцяло и периода след лечението, ако изобщо цялото лечение трябва да има правилна стойност. За такива неща трябва публично да се работи. В нашето време на авторитарно мислене не би трябвало да е трудно, просто да бъдат запознати такива движения, които да посочват подобни необходимости. Но разбира се, че ще кажа това във Ваше присъствие - не само пациентите, не просто обстоятелствата, но понякога и господата лекари не считат за необходимо да проследяват заболяването до последните му прояви, но малко или повече са задоволяват с това, просто да отстранят нещо. Но Вие ще видите, как правилното проследяване на положението на сърцето в човешкия организъм постепенно ще ни отведе в същността на заболяването. Ще трябва обаче да имате предвид радикалната разлика, съществуваща между долните органични дейности, които в известно отношение наис-

тина са преодолели външната химическа дейност, но които все пак по определен начин са подобни на горната дейност - напълно противоположна. Изключително трудно е да бъде достатъчно добре дефиниран този дуализъм в човешкото тяло, защото езикът ни почти не разполага със средства за обозначаване на това, което е противоположно на физическите и на органичните процеси. Аз не се боя да се сблъскам с този или онзи Ваш предразсъдък, и може би ще ме разберете добре, ако засега чрез следната аналогия ви изясня, как всъщност изглежда този дуализъм между долните и горните процеси - за тези неща ще говорим още. Представете си свойствата на някакво вещество, необходими да се достигне до определена активност. Ако това вещество е по някакъв начин пред Вас, то пред себе си Вие имате най-вече нещо, което, след като е било преодоляно от организма чрез храносмилането, бива прието от долната човешка дейност. Но можем, да бъде агрегирано, да бъде снета кохерентността от веществото. Това става когато, както се казва, направим хомеопатични дози. Виждате ли, тук се появява нещо, което не се разглежда задълбочено от съвременната наука; *и хората са склонни да разглеждат всичко абстрактно*. По тази причина те казват, че ако тук имаме някакъв източник на светлина, то светлината се разпространява във всички посоки, и хората си представят - такава представа те имат и за Слънцето - че светлината му се разпространява във всички посоки и след това изчезва в безкрайността, но тя само достига до една ограничена сфера, и след това по еластичен начин се отблъсква обратно, макар качеството често да е различно от това, което е било по пътя натам. (виж рис.5). *В природата съществуват само ритмични процеси, няма процеси, които протичат в безкрайността, съществува само това, което до ритмичен начин се връща в самото себе си*. И това става не само при разпространение на количеството, но става и при разпространение на качеството.

Когато започнете да делите дадено вещество, това вещество има в началото определени свойства. Тези свойства не намаляват в безкрайността, но когато достигнат до определена точка, те отскачат обратно и се превръщат в своята противоположност. И на този вътрешен ритъм почива противоположността между долното устройство и горното устройство

на човека *нашето горно устройство представлява нещо, което хомеопатизира*. То е нещо, което по определен начин се противопоставя на обикновения храносмилателен процес, то е неговата противоположност, негов негатив. Така бихме могли да кажем, той всъщност превръща своите свойства, отнасящи се иначе до долното устройство, имащи връзка с него, превръща ги в свойства, които имат отношение към горното човешко устройство. Това е една интересна вътрешна връзка, и за нея ще продължим да говорим през следващите дни.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

В хода на лекциите ще отговоря на всички отправени към мен желания. Тъй като при това естество някои неща ще се повтарят, е необходимо, поне в по-голямата си част всички желания да бъдат събрани; *и не е без значение, дали нещата, за които питате, или които ще бъдат набелязани, ще бъдат обсъдени преди да е изградена определена основа или след това*. Затова по възможност още днес, имайки в предвид вашите желания, ще се опитам да създам основа за всички следващи наблюдения. Видяхте, че направих опит, за целта на първото разглеждане, да изходя от формата и вътрешната дейност на костната и на мускулната система и че от вчера достигнахме най-малко до примерното разглеждане на болестния процес и на нуждите на лечебния подход. А вчера, за да можем да свържем съответното разглеждане с някакъв пример, се позовахме на циркулацията на сърдечната система. Днес, под формата на въведе ние, бих желал да изложа нещо също така принципно, за да доближим до възгледа, който можем да получим при едно по-задълбочено разглеждане на човека - възгледа за възможностите и същността на лечението изобщо. Подробностите ще бъдат засегнати при следващите разглеждания, но предварително бих желал да проведа тези принципни разисквания.

Ако си представим, как всъщност изглежда изучаването на медицината днес, то ще открием поне главното - че *терапията* следва патологията, без между двете да съществува ясно разбираема връзка. Особено в терапията голяят емпиричен метод и почти единствен метод днес. И особено в терапията почти не може да бъде открито нещо рационално, върху което да се гради практика с помощта на действителни принципи. Знаем, че тези недостатъци на медицинското мислене през 19 век довеждат дори до школата на медицинския нихилизъм, залагащ изцяло на диагнозата. Нихилизъм, който всъщност е напълно доволен, когато болестите бъдат разпознати и който общо се отнася доста скептично спрямо някакво рацио в лечението. А би трябвало, бих искал да кажа, ако по чисто разумен път поставяме изискванията спрямо медицината, все пак би тряб-

вало да кажем, че *заедно с диагнозата трябва да е дадено и нещо, което да ни насочи към лечението*. Не бива да съществува само външната връзка между терапия и патология. В известен смисъл така би трябвало да разпознаваме същността на заболяването, че изхождайки от нея, да можем да си формиране мнение и за лечебния процес. Разбира се, това е свързано с въпроса: *доколко изобщо е възможно в цялата взаимовръзка на природните процеси да има лечебни средства и лечебни процеси?* Често се цитира един много интересен израз на Парацелзий: *"Лекарят трябва да положи изпит пред природата"*. Но не бихме могли да кажем, че тъкмо по-новата парацелзиева литература би била в състояние да започне нещо особено с подобен израз, защото в такъв случай тя би трябвало да бъде в състояние да копира лечебните процеси от самата природа. Наистина, такъв опит се прави, когато се налице болестни процеси, срещу които природата се опитва да се бори сама. И в такъв случай нещата се свеждат до това, по отношение на лечебните и методи природата да бъде наблюдавана само в изключителни случаи, когато вече са налице увреждания и природата търси начин да си помогне, докато истинското наблюдение над природата е това наблюдение, при което се наблюдават нормални процеси. И би трябвало да възникне въпросът: *възможно ли е да бъдат наблюдавани нормалните процеси в природата, да бъде наблюдавано това, което в известен смисъл наричаме нормални процеси; та с тяхна помощ да добием някакъв възглед за лечебен подход*. Веднага ще забележите, че това е свързано с един малко съмнителен въпрос. *Лечебните процеси в природата, по нормален начин, биха могли да бъдат наблюдавани, само ако болестните процеси в природата са нормални*. И пред нас възниква въпросът: *в природата като такава съществуват ли болестни процеси, за да можем да положим изпит пред природата и да се научим от нея да лекуваме?*

Днес, макар и в слаба степен, ще се опитаме да се приближим до отговора на този въпрос: *отговор, който ще ни се удаде напълно едва в хода на лекциите*. Но при това веднага можем да кажем, че природонаучното обосноваване на медицината, характерно за днешното време, всъщност прегражда пътя, който Ви очертах. При съвременните условия е изключително трудно да се върви по този път, защото е много странно, че тъкмо материалистичната насока на 19 век довежда до това, да не се преценяват функциите на следващата система, която трябва да причислим към костната, мускулната и сърдечната система, а именно - на *нервната система*. Постепенно става нещо обичайно, на нервната система да се приписват цялата душевна дейност, и всичко душевно-духовно, осъществяващо се в човека, да бъде обяснено с паралелни процеси, протичащи в нервната система. Вие знаете, че в книгата си "Върху загадките на ду-

шата" трябваше да възразя срещу подобен вид наблюдение над природата. Много неща от опита, способни да до принесат за затвърждаване на тези истини, ще бъдат разгледани именно в следващите лекции. При това се опитах да покажа, че с *нервната система са свързани само същинските процеси за формиране на представите*, докато не по индиректен, а по директен начин *всички емоционални процеси са свързани с ритмичните процеси в организма*. Обикновено съвременният учен всъщност се представя, че емоционалните процеси непосредствено нямат нищо общо с ритмичната система; *но тъй като тези ритмични процеси се пренасят върху нервната система, то ученият мисли, че емоционалният живот също изживява себе си чрез нервната система*. По същия начин се опитах да покажа, че *целият волеви живот е свързан*, не индиректно чрез нервната система, но е *свързан директно с веществообменната система*. Така че и по отношение на волевите процеси за нервната система не остава нищо друго, освен възприемането на тези волеви процеси. *Чрез нервната система не се появява някаква воля на сцената, но бива възприето това, което става в нас чрез волята*.

Всичко, което твърдя, може изцяло да бъде подкрепяно със съответните факти от биологията, докато противоположният възглед за единствената принадлежност на нервната система към душевния живот никак не може да бъде потвърден. Бих желал да видя, как, разсъждавайки разумно, фактът, че ако прережем тъй нар. моторен нерв ако прережем и един сезитивен нерв и ги оставим да сраснат, при което отново се изгражда единен нерв, как този факт може да бъде свързан с друго едно допускане, а именно, че съществуват сензитивни и моторни нерви. Защото такива не съществуват. Това, което наричаме *моторни нерви*, не е нищо друго, освен сензитивни нерви, възприемащи движението на собствените крайници, т.е. това, което се извършва във вещество обмяната на крайниците ни, когато прилагаме воля. *И така, в действителност и в лицето на моторните нерви имаме сензитивни нерви, но които нерви възприемат в самите нас, докато същинските сензитивни нерви възприемат външния свят*.

В тази насока е заложено нещо с огромно значение за медицината, но което може да бъде оценено, само ако самият факт бъде правилно разбран. Защото виждате ли, тъкмо спрямо болестните явления, с които си послужих вчера, за да изложа примера с туберкулозата, е трудно да приложим разделянето на сензитивните и моторни нерви. Ето защо някои разумни учени вече са приели, че всеки един нерв провежда не само от периферията навътре, или обратно, но че всеки един нерв провежда винаги както от периферията към центъра, така и обратно от центъра към периферията. Точно така всеки моторен нерв провежда в две посоки.

Това означава, че ако искаме да обясним нещо, изхождайки от нервната система, например хистерията, е необходимо да приемем две провеждания, протичащи в противоположна посока. Така, служейки си с факти, става необходимо да признаем такива свойства на нерва, които всъщност изцяло противоречат на хипотезите за нервната система. Поради това, че хората по този начин са започнали да разсъждават за нервната система, по тази причина е било погребано всичко, което би трябвало да знаем за нещата разположени в организма под нервната система, за това, какво става например при хистерията. *Това което става при хистерията, вчера го характеризирахме чрез процеси във веществообмяната, които само биват възприети от нервите. На това би трябвало да се обърне внимание, вместо това причините за хистерията са били търсени само в един вид ранимост и сътресение на самата нервна система и всичко е било обяснявано с нервната система.* Чрез това нямаме наяве още нещо. Не може да се отрече, че между по-отдалечените причини за хистерията съществуват и душевни причини - мъка, преживени разочарования, някакви осъществими или неосъществими вътрешни вълнения изплуващи след това в хистерични прояви. Поради това, че целият останал организъм е в известен смисъл отделен от душевния живот и само нервната система действително, директно бива свързана с душевния живот, науката се вижда принудена да стовари всичко върху нервната система. Така възниква един определен възглед, който първо ни най-малко не се покрива с фактите и второ не дава никаква възможност душевното да бъде доближено до човешкия организъм.

Казва се най-много, че съществуват моторни нерви, каквито всъщност няма, и че функциите на моторните нерви се очаква повлияване на циркулацията и т.н., нещо, което е крайно хипотетично.

Това, за което разказвам сега, е подвело по погрешен път и най-умните, тогава, когато се появили неща като *сугестията* (внушение - бел. прев.) *хипнозата*. И е могло да се види от тогава е изминал вече известен период от време - как хистеричните дами са подвеждали и най-опитните лекари, водили са ги за носа, защото се е вярвало на всичко, което такива дами са разигравали пред лекарите; *и никой не е могъл да разбере, какво всъщност става в организма.* Може би в тази връзка няма да е безинтересно да спомена в какво заблуждение изпаднал *Шлайх* - макар, че в случая става дума не за хистерична дама, а за хистеричен мъж. Шлайх, който всъщност имал навика да размишлява над подобни неща, изпаднал в подобно заблуждение, когато при него като лекар дошъл един мъж, който си бил убоил пръста с мастилено перо и който му казал: *през следващата нощ това положително ще причини смъртта ми, ще настъпи отравяне на кръвта и затова ръката ми трябва да бъде ампул-*

тирана. Естествено Шлайх като хирург не можел да извърши тази операция. Той можел само да успокои мъжа и да вземе съответните за случая мерки - изсмукване на раната и т.н., но разбира се не можел да му отреже ръката, само поради изказването му, че през следващата нощ ще получи отравяне на кръвта. Въпросният пациент отишъл при още едно светило, но разбира се, и там отказали да му отрежат ръката. Но на Шлайх историята се сторила малко странна. На другата сутрин той се заинтересувал - през нощта пациентът действително бил починал. И Шлайх констатирал: *смърт поради внушение*. Толкова логично е, толкова невероятно логично е да констатираме: *смърт поради внушение*. Но познавайки човешката същност, не можем по такъв начин да си представим тази смърт поради внушение. Но става дума затова, че тук, диагностицирайки смърт поради внушение, бива извършено основно разместване на причината и действието. Не е имало дори отравяне на кръвта - това било установено на аутопсията - но както изглежда, въпросният пациент починал по причина, останала неизвестна за лекарите. Но за някой, който може да вникне в случая, това положително е причина, залегнала дълбоко в организма. И тази причина, залегнала дълбоко в организма, още предния ден предизвикала известна несръчност и несигурност в този човек, така че той убол пръста си с мастиленото перо, нещо, което човек обикновено не прави. Това вече било последица от неговата несръчност. Но докато външно физически той станал несръчен, способността му за вътрешно виждане се засилила, и под влияние на болестта, по ясновидски път, той предвидил своята смърт, настъпила през нощта. Тази смърт ни най-малко не е била свързана с това, че той убол пръста си с мастиленото перо, но смъртта била причина за това, което той почувствувал - поради факта, че носел в себе си причината за смъртта. И всичко, което се случило, не е нищо друго, освен събитие, свързано съвсем външно с действителните вътрешни процеси, довели до смъртта. И дума не може да става за това, че е настъпила "*смърт поради внушение*". Защото и убеждението, и всичко друго, което този мъж носел в себе си, нямат нищо общо с идването на смъртта, но имат много по-дълбоки причини. Но човекът предсказал смъртта и всичко случило се той го интерпретира така, че го въвел в своето предвиждане за смъртта. От този пример виждате, колко невероятно предпазливи трябва да сме, когато искаме да добием задълбочена представа за сложните процеси в природата. Не може да се тръгне от най-простото.

Сега, обаче ще трябва да зададем въпроса: *сетивното възприемане и всичко, което е подобно на сетивното възприемане, може ли да ни даде опорна точка за наличието на някакви по-особени влияния, които да са насочени към човешкия организъм и които да изхождат от лечебни*

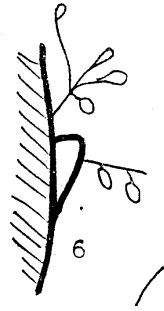
средства? Нали в нормално състояние върху човешкия организъм се упражняват три вида влияния: влияние чрез сетивното възприемане, провеждано чрез нервната система, влияние чрез ритмичната система - дишане и кръвообращение, и чрез веществообмяната. Тези три нормални връзки трябва да имат някакъв аналог с абнормалните връзки установяващи се между лечебните средства от една страна, които също по някакъв начин трябва да вземем от външната природа, и човешкия организъм от друга страна. Това, което протича между външния свят и човешкия организъм, изпъква най-ясно чрез влиянието върху нервната система. И затова трябва да се запитаме: как по рационален начин да си представим връзката между самия човек и това, което е природата извън човека, и какво да приложим, било то процеси, било субстанции под формата на лечебни средства, за лечението на човека. Трябва да добием представа за това, как изглежда взаимоотношението между човека и природата извън него, от която черпим лечебните средства. Защото дори, когато прилагаме студените бани, прилагаме нещо, което е извън човека. Всичко, което прилагаме, е взето от природата извън човека и е приложено върху човешките процеси; и трябва да си изградим рационална представа за взаимовръзката между човека и процесите, разположени вън от него.

Ала тук идваме до една област, където и обичайното ни медицинско обучение отново вместо органичната взаимовръзка цари чист агрегат. Наистина, медиците предварително слушат курс по естествени науки, и след това върху основата на този естественонаучен курс се изграждат общата и специална патология, общата терапия и т.н. Но когато започнат същинските медицински лекции, не може много да се разбере, как тези процеси, обсъждани в същинските медицински лекции, и по-точно - как се отнасят лечебните средства спрямо процесите във външната природа. Вярвам, че лекарите преминали съвременното медицинско обучение, не само разсъдъчно, но и с цялата си душа ще почувствуват като недостатък факта, че когато практически трябва да се намесят в болестните процеси, те усещат в себе си едно чувство, *едно чувство на несигурност*, когато трябва да приложат едно или друго средство. Наистина много рядко съществува действително познание за връзката на приложеното лечебно средство с това, което протича в човека, което е действително налице в него. Тук става дума, че тъкмо поради природата на този проблем изпъква необходимостта от реформа в медицинското образование.

Засега бих желал да започна с това, чрез определени процеси от природата извън човека да покажа, как в много отношения тези процеси в естеството на човека. Бих желал да тръгна от процесите, които засега на-

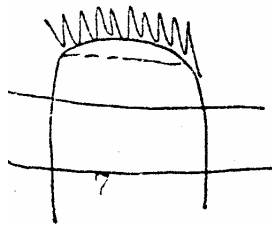
блюдаваме сред нисшите животни и растения, та оттук да открием пътя към онези процеси, които могат да бъдат предизвикани от природата извън човека изобщо, от това, което можем да извлечем от растително то или от животинското царство, и преди всичко от минералното царство. Но до характеристиката на тези чисто минерални субстанции можем да се доближим едва, когато тръгнем от съвсем елементарните природонаучни представи, и после ще възкачим към това, което става, когато, да кажем като лечебно средство въведем например арсен или калай в човешкия организъм, или нещо друго. *Първо трябва да обърнем внимание на това, че растителните метаморфози на съществата вън от човека се осъществяват по начин, съвсем различен от този у човека.* Не можем да не си представим по някакъв начин истинския принцип на растежа, на живия растеж у човека, и да си представим този растеж и в съществата извън човека.

Но появяващата се тук разлика има основно значение. Разгледайте например нещо, което ни е много близко, обикновената, тъй наречената бяла акация (*robinia pseudoacacia*). Ако на тази акация отрежете листата от листните им дръжки, то се появява нещо интересно, а именно, че листните дръжки търпят промени чрез метаморфоза и след това тези възлести листни дръжки поемат функциите на листата. Тук в силна степен се проявява нещо, което засега хипотетично ще наречем "сила", разположена в цялото растение, която сила се проявява когато попречим на растението да използва своя нормално оформен орган за определените му функции. Виждате ли тук - бих желал да кажа - все още съществува остатък от това, което в силна степен откриваме в обикновеното, развиващо се растение, проявяващо се в това, че ако, да кажем, даден човек е препятствувал да използва едната си ръка или едната си длан за някакви функции на другата ръка или длан стават по-силни, по-яки, а също и физически по-големи и т.н. Подобни неща трябва да бъдат свързвани, защото това е пътя, водещ до познание на възможностите на даден лечебен метод. И така, в природата извън човека нещата отиват много далече. Така например можем да наблюдаваме следното: *да приемем, че дадено растение расте на планински склон, при което подобни растения разширяват такъв тип листни дръжки, че листата остават недоразвити.* Листата отсъствуват. От друга страна дръжките се извиват и се превръщат в подпорен орган. Листата закърняват. Листните дръжки се извиват и се превръщат в подпорен орган, подпират се: *растенията с видоизменени листни дръжки при които листата закърняват* (виж рис. б). Това насочва вниманието ни към вътрешните формообразуващи сили в растението, съдействащи за това, растението по многообразен начин да може да се приспособява към определения от околната среда начин

на живот. Само че именно при нисшите организми силите, действащи там вътре, ни се представят по много интересен начин.

Ако вземете например някакъв ембрион, достигнал в развитието си до степен на гаструлация. Вие можете да разрежете гаструлата, да я прережете по средата, и всяка една от двете части отново ще се закръгли и ще развие в себе си способността да оформи и трите части на предното, средното и задно черво. И така, разрязваме гаструлата и откриваме, че всяка една от частите се отнася така, както би се отнасяло не разрязаното цяло. Вие знаете, че този опит може да бъде проведен и с нисшите животни, дори и с дъждовните червеи. Когато от определени нисши животни отрежем части, същите отново се оформят, така че, изхождайки от вътрешните им формообразуващи сили отново получаваме това, което сме отрязали. Към тези формообразуващи сили трябва да подходим конкретно, а не хипотетично, приемайки някаква жизнена сила - тези формообразуващи сили трябва да бъдат насочени конкретно. Защото ако погледнем внимателно, ако действително проследим това, което стои пред нас, то виждаме например следното: *виждаме, че ако да кажем, в един много ранен стадий отрежем нещо от тялото на жабата, то останалият организъм, организъмът, от който сме отрязали, се възстановява.* Който има материалистичен начин на мислене, ще каже: *е да, в раната съществуват сили на напрежение в раната се възстановява това, което току що е било изрязано.* Но това не може да бъде така.

Защото, ако е така, ако ето тук прережа даден организъм (виж рис.7) и тук (в) в раната прорасне нещо ново, чрез силите на напрежение, разпо-

ложени ето тук (с), тогава би трябвало да прорасне това, което е следващата част, т.е. да прорасне това, което е в непосредствено съседство у целия организъм. Но в действителност не става така, в действителност, когато отрежем нещо, се появяват: *при поповата лъжичка - крайните органи - опашката или дори главата, при други животни - пипала, т.е. прорастват части, които съвсем не граничат тук, но части, от които организъмът се нуждае.* И така, напълно невъзможно е, чрез непосредственото присъстващите тук сили на напрежение да израсне именно това, което се оформя в тази част, но е необходимо да приемем, че при това прорастване по някакъв начин участва целия организъм. Така действително можем да проследим процесите в нисшите организми. И тъй като ви показах пътя, по който могат да бъдат проследени такива неща, ако ги разширите до целия опит, събран до днес в литературата, вие навсякъде ще видите, че само по този път може да се достигне до някакво виждане по този въпрос. И надали ще допуснете друга мисъл, освен тази, че: *при човека нещата не стоят така.* Би било много мило, ако можехме да му отрежем пръста или ръката и след това той да ги възстанови. Но човекът не може да направи това. Въпросът е: *как стоят нещата с тези сили в човешкия организъм, които са сили на растеж и на формообразуване и които в този случай се проявяват съвсем ясно?* При човека те са се изгубили, не са налице.

Който умее да наблюдава природата в същността и, той знае, че изобщо само по този път може да се достигне до един природосъобразен възглед за връзката между духовното и физическото у човека. Виждате ли, тези сили, които ние опознахме като пластични, извайващи непосредствено форми от субстанцията, тези сили при човека са изведени извън организмите и съществуват само в това, което е душевно-духовно в човека. Тук те съществуват. И поради това, че са изведени извън организма, че не са останали като формообразуващи сили на органите, поради това човекът ги притежава като нещо допълнително. При човека те съществуват в душевно-духовните му функции. *Когато мисля или чувствавам, аз мисля и чувствавам със същите онези сили, които у нисшето животно или в животинското царство изпълняват пластични функции.* Не бих могъл да мисля, ако със същите сили, които съм извел извън материята, не бих осъществявал мисленето, чувствуйването и волята. И така, ако разгледам нисшите организми, то трябва да кажа: *това, което тук са пластичните сили, това е същото, което аз нося в себе си, но това аз съм го извел извън моите органи, взел съм го за себе си, и със същите тези сили, които във външния свят, в нисшия организъм свят, са пластични, с тези сили аз мисля, чувствавам и желая.* И който би желал да бъде психолог със съответна субстанция в своите психологически построения, а не с

голи думи, както е конструирана днешната психология, той всъщност така би трябвало да проследи мисловните, чувствени и волеви процеси, че в тях, в духовно-душевен аспект, да посочи същите процеси, които в нисшия свят се явяват като пластични форми. Помислете само, как вътрешно в своя душевен процес, ние действително можем да осъществим това, което с организма си вече не можем отново да ги осъществим: *поредица от мисли, които сме изгубили, можем отново да ги възстановим, изхождайки от други мисли*. При това постъпваме по начин, сходен на този, който вече описах, а именно: *появява се не непосредствено граничещото, а нещо, което е силно отдалечено. Съществува съвършен паралел между това, което изживяваме вътрешно-душевно и това, което в природата представлява формообразуващи природни принципи*. Тук съществува съвършен паралел. Този паралел трябва да бъде посочен и да бъде показано, че в основата човекът във външния свят притежава като формообразуващи принципи това, което вътрешно, под формата на душевно-духовен живот е изнесъл *извън* собствения си организъм. По тази причина в неговия собствен организъм това вече не лежи в основата на материята, на субстанцията. Добре, но всичко това не е изнесено в еднаква степен от всички части на организма, но е изнесено по различен начин. И едва след като в известна степен сме въоръжени с предварителното познание, което изложих сега, едва тогава можем по съответен начин да пристъпим към човешкия организъм. Защото, разглеждайте всичко онова, от което е изградена нервната ни система, и ще откриете следния своеобразен факт: *тъкмо това, което обикновено описваме като нервни клетки, като нервна тъкан и т.н., тъкмо това всъщност е образование, сравнително изостанало на една по-ранна степен на развитие*. Това са едни по-ранни стадии на развитие, и това са не особено напреднали в развитието си клетъчни образувания.

Така всъщност би трябвало да притежават характера на по-ранни, примитивни клетъчни образувания. Но в друго отношение те съвсем не са такива, защото те например нямат способност за размножаване: *(нервните клетки), тъй както и кръвните клетки, са неделими, след като са се оформили морфологично, те не подлежат на размножаване*. Следва, че в един сравнително по-ранен стадий на тях им е била отнета способността, присъща на клетките извън човека; *тази способност на тях им е отнета*. При това те остават в един по-ранен стадий на развитие, в известен смисъл те биват парализирани на това стъпало на своето развитие. *Това, което бива парализирано в тях, то се отделя под формата на душевно-духовно*. Така че в нашия душевно-духовен живот ние действително се завръщаме към това, което някога се е формирало в органична субстанция. Това, обаче, може да бъде постигнато само благодарение

на факта, че в себе си носим нервна субстанция, която сме умъртвили в един сравнително по-ранен стадий на развитие, или най-малкото сме я парализирали. Виждате ли, по този начин можем да се доближим до истинската същност на нервната субстанция. Тогава разбираме, защо нервната субстанция носи в себе си тази своеобразност, а именно, че от една страна тя всъщност прилича на едно доста примитивно образование, и дори това, което е формирала по-нататък от себе си носи примитивен характер, и въпреки това служи на нещо, което в човека обикновено се обозначава като най-висше-духовната дейност. Това е само нещо вметнато, което не принадлежи към същинското разглеждане - но мисля, че дори едно повърхностно разглеждане на *човешката глава*, обгръща различните нервни клетки, по-скоро ни напомня за защитността на клетките чрез някаква здрава броня, и с това ни напомня повече за нисши те животни, отколкото за високо развитите. Тъкмо главата ни всъщност напомня - бих желал да кажа - дори на праисторически животни. Само че изглежда като преобразена. И когато говорим за нисши животни, обикновено казваме, че имат външен скелет, докато висшите животни и човека имат вътрешен скелет; *но само главата ни, там където сме най-високо развити, само тя има външен скелет*. Във всеки случай това е нещо, което най-малкото би могло да бъде един вид лайтмотив за това, което току що изложих.

А сега си представете, че по повод на нещо, което ние наричаме болест (по този въпрос ще говоря по-късно по един по-точен начин), въвеждаме в организма това, което сме му отнели. Или представете си, че тези формообразуващи сили, съществуващи в природата извън човека, *които сили ние сме отнели от нашия организъм, тъй като ги използваме за духовно душевна дейност*, представете си, че прилагайки дадено растение или нещо подобно, под формата на лечебно средство, *ние връщаме организма тези сили* и го свързваме с това, което в момента му липсва. *Ние помагаме на организма, като му даваме това, което първоначално сме му отнели, за да можем да бъдем хора*. Тук вече виждате да просветлява нещо, което бихме могли да наречем лечебен процес: *извикваме на помощ онези сили от външната природа, които ние, като нормални хора, нямаме, и които прилагаме, за да може нещо в нас да стане по-силно, отколкото е при нормалния човек*. И така, за да говорим конкретно, да вземем, но само като пример, някакъв орган - да кажем - белия дроб или нещо подобно: *при такива органи би се установило, че сме им отнели формообразуващи принципи, за да използваме тези принципи за своята духовно-душевна дейност*. Ако от растителното царство вземем именно онези сили, които сме отнели от белия дроб, и ако при някакво нарушение в белодробната система ги въведем в човека, то с това ние

помагаме на белодробната дейност. Виждате, тук би възникнал въпросът: *кои сили в природата извън човека са подобни на силите, залежали в основата на човешките органи, които сили са били извлечени за целта на духовно-душевната дейност?* Тук виждате път, по който от обикновения опитен метод в терапията може да се достигне до един вид рации в терапията. Тук, наред със заблужденията, възцарили се по повод на нервната система, които заблуждения се отнасят до човешката природа, съществува и едно друго значително заблуждение, което днес ще засегна, но което по-късно искам да разгледам по-отблизо, заблуждение относно природата извън човека. Виждате ли, в материалистичната епоха постепенно се стига до представата за и един вид еволюция на външните същества, от тъй нареченото най-просто до най-сложното. След като отначало наблюдението засяга нисшите организми, като по-прости, след това бива изследвано преобразяването на формите до най-сложните организми, например - минералното царство. Минералното царство бива разглеждано по такъв начин, че човек си казва: *минералното царство е по-просто устроено, отколкото растителното царство.* В крайна сметка това води до там, да се появят всички тези странни въпроси за възникването на живота от минералното царство, за някаква, някога съществуваща обусловеност на събира нето на субстанциите от техния обикновен неорганичен сбор до органичния сбор. И това "generatia aequivo са" предизвиква много дискусии. Само че правилното в този възглед не подлежи на непосредствено разглеждане, но трябва да кажем: *тъй както по определен начин можем да си представим един вид еволюция от растенията, през животните до човека, така можем да си представим и един вид еволюция на организмите, т.е. от растенията към минералите, при което на растенията е бил отнет живота.* Както казах, днес искам само да набележа тези неща, а в следващите разглеждания всичко това ще стане по-ясно. Човек може да се справи с този въпрос, само ако си представи една еволюция, но не от минерала към растението и през животното до човека, но ако вземе за изходна точка средата и си представи една еволюция, започваща от растението, през животното до човека, и една друга еволюция, която слиза надолу към минерала; т.е. *ако поставяме началото не сред минералите, а някъде по средата на природата.* Така, че едното да възниква чрез една възходяща, а другото чрез една низходяща еволюция. Но по този начин достигахме до виждането, че слизайки от растението към минерала, и по-точно, както ще видим до особено значителния минерал, метала, че тук, в тази низходяща еволюция могат да възникнат сили, имащи съвсем особено отношение към огледалния образ от възходящата еволюция.

Накратко, пред душата ни застава въпросът: *какви са тези особени сили, съществуващи в минералите, които можем да изследваме, ако проследим формообразуващите сили, които проследихме и сред нисшите организми?* В минералите те се проявяват в лицето на *кристализацията*. Кристализацията решително ни показва нещо, появяващо се, когато наблюдаваме низходящата еволюция, което е във взаимовръзка - но не е същото - с това, което се проявява в лицето на *формообразуващите сили*, когато наблюдаваме възходящата еволюция. Ето защо ако в организма въведем това, което е заложено като сили в минерала, то възниква един нов въпрос. Ние вече успяхме да отговорим на един подобен въпрос: *след като чрез духовно-душевното сме отнели на нашия организъм формообразуващите сили и ги въвеждаме в човешкия организъм чрез растителното, чрез животинското царство, то ние помагаме на организма*. Но какво би станало, ако в човешкия организъм въведем другите сили, тези от низходящата еволюция, т.е. заложените в минералното царство? Това е въпросът, който днес бих желал да поставя и който въпрос в хода на разглежданията трябва да получи отговор. Но въпреки всичко това, все още не сме в състояние, в истинския смисъл да допринесем нещо за въпроса, който днес поставихме начело на нашето разглеждане: *дали не можем да проследим лечебен процес в самата природа*. Виждате ли, при подобен въпрос работата винаги се свежда до това, че определени процеси разкриват своята същност едва когато подходим към природата с правилни възгледи, а ние вече се опитахме, макар и систематично, да си изградим подобни възгледи по тези въпроси. До това се свеждат нещата.

Само че, виждате ли, в човешкия организъм съществуват два процеса - те съществуват и в животинския организъм, но това в момента ни интересува по-малко, процеси, които, ако ги разглеждаме, въоръжени с идеите, добити от нас сега, в известен смисъл ще ни се представят като противоположни процеси. И искам ясно да подчертая и моля, да имате предвид това, та всичко, което сега излагам да не бъде разбрано погрешно. А именно, че тези два противоположни процеса са не *съвсем*, но са в силна степен полярни процеси. Тези два процеса са: *кръвотворението и млякообразуването, така както се проявяват в човешкия организъм*. *Кръвотворението и млякообразуването* - дори външно кръвотворението и млякообразуването се отличават съвсем съществено. *Кръвотворението* - бих желал да кажа - е разположено силно навътре, в скритата част на човешкия организъм. образуването на *мляко* е нещо, което в крайна сметка показва тенденция повече към повърхността. Но най-съществена разлика между кръвотворението и образуването на мляко все пак се състои в това, че когато разглеждаме самия човек, виждаме, че кръво-

творението в силна степен носи в себе си способността да разгръща формообразуващи сили. Кръвта е тази, на която в рамките на цялото стопанство на човешкия организъм - ако мога да употребя този еснафски израз - трябва да признаем формообразуващи сили. Така *кръвта, в известно отношение, все още притежава онези формообразуващи сили, които установихме в нисшия организъм*. Кръвта притежава тези сили. И именно тук новата наука, разглеждайки кръвта, би могла да намери опора в нещо много важно, но всъщност и до днес не го е сторила в един действително разумен смисъл на думата. Науката би могла да намери опора в това, че главната съставна част на кръвта са *червените кръвни клетки*, които от своя страна отново не притежават размножителна способност, които отново притежават тази своеобразност, че не могат да се размножават. Това свойство е общо за тях и за нервните клетки. Но когато изтъкваме подобно общо свойство, въпросът винаги се свежда до това, дали причината, на която се дължи този факт, е обща и за двата случая. Причината не може да бъде една и съща, защото от кръвта формообразуващата сила не е отстранена в такава степен, в каквата тя е отстранена от нервната субстанция. *нервната субстанция, залежала именно в основата на представите, в силна степен се е лишила от своята вътрешна формообразуваща сила*. При човека нервната субстанция продължава своето оформяне през време на самия живот, продължително време след раждането и в зависимост от външните впечатления. По този начин тук вътрешната формообразуваща сила отстъпва назад пред способността за просто приспособяване към външните влияния. При кръвта нещата стоят по друг начин. Кръвта в силна степен е съхранила своята вътрешна формообразуваща сила. И както знаете от жизнените факти, вътрешната формообразуваща сила е тази, която в известен смисъл съществува и при млякото. Защото, ако тя не съществуваше при млякото, то ние не бихме могли да даваме на кърмачетата млякото именно като една здрава храна. Това, от което кърмачето има нужда, е млякото. В него съществува формообразуваща сила, подобна на тази в кръвта. Така по отношение на формообразуващата сила съществува известно подобие между кръвта и млякото.

Съществува, обаче една съществена разлика. Млякото, притежава тази формообразуваща сила. То, обаче не притежава нещо, от което кръвта се нуждае в най-силна степен, или най-малкото то го притежава слабо, в нищожно малко количество: *желязо, в основата единствения метал в човешкия организъм, който в своите съединения в човека, в самия човешки организъм сам показва една значителна изразена способност за кристализация*. Или, ако млякото в слаби количества притежава и други метали, то във всеки случай разликата се състои в това, че кръвта за це-

лта на своето съществуване има нужда от желязо - един явен метал. Млякото, притежаващо също така тази формообразуваща сила, няма нужда от това желязо. И възниква въпросът: *защо кръвта се нуждае от желязо?* Виждате ли, това е кардинален въпрос за цялата медицинска наука. Кръвта има нужда от желязо. Ние ще съберем материалите за фактите, които днес нахвърлих; *засега искам да изтъкна, че кръвта е тази субстанция в човешкия организъм, която е болна просто поради своята същност, и която непрекъснато трябва да бъде лекувана чрез желязото.* Ако млякото беше в същия смисъл болно както кръвта, тогава то, в този вид, в който е, не би могло да бъде формообразуващо средство за самия човек, не би могло да бъде за човека едно, привнесено отвън, формообразуващо средство.

Когато разглеждаме кръвта, то разглеждаме това в човека, което просто заради самата човешка конструкция, заради устройството, е нещо, което е непрекъснато болно. Кръвта е болна просто поради собствената си същност и трябва непрекъснато да бъде лекувана чрез добавянето на желязо. Това означава, че в лицето на процеса, осъществяващ се в нашата кръв, ние носим в себе си *един непрекъснат оздравителен процес.* И ако лекарят иска да положи изпит пред природата, то той преди всички трябва да наблюдава не един абнормен процес в природата, но трябва да наблюдава един нормален процес. А кръвния процес положително е нормален, но в същото време той е и процес, чрез който самата природа непрекъснато трябва да лекува, където чрез прибавения материал, чрез желязото природата непрекъснато трябва да лекува. Така че, ако искаме графично да си представим това, което става в кръвта, то трябва да кажем: *това, което кръвта, при липсата на желязо, притежава като собствена конструкция, представлява една крива или една линия, която отива надолу и която накрая би достигнала до пълното разтваряне на кръвта* (виж рис.8, червено), *докато това, което желязото извършва в*

кръвта, непрекъснато издига кръвта нагоре, непрекъснато я лекува (виж рис.8, жълта линия). В действителност тук имаме процес, който е нормален, и същевременно това *е процес, на който трябва да се подражава*, ако изобщо трябва да мислим за някакви лечебни процеси. Тук

действително можем да положим изпит пред природата, защото виждаме, как природата осъществява процеси, при които въвежда в човека това, което е извънчовешко, което е метала със своите сили. И същевременно виждаме, че това, което на всяка цена желае да остане в организма, трябва да бъде лекувано, както кръвта; и че това, което се стреми да напусне организма, както млякото, няма нужда да бъде лекувано, и когато притежава формообразуващи сили, то е в състояние по един здрав начин да пренася формообразуващите сили в друг организъм. Това е известна полярност, и казвам: известна, но не пълна полярност, съществуваща между кръвта и млякото, но в която трябва да бъде вникнато, защото и именно от нея могат да се научат много неща.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Разгледаното тук вчера след обяд бе положително изключително интересно. Но във връзка с въпроса, който сега ще разгледам, съм принуден отново да подчертая, че ще ни бъде даден метод, достатъчно добър, за да разкрие връзката между отделните лечебни средства и отделните болестни явления, но едва, когато в тези наши разглеждания предварително обсъдим определени въпроси. Тези предварителни въпроси ще ни дадат възможност в цялата им широта да обхванем с поглед познанията за онази връзка между човека и извън човешкото, т.е. да обхванем с поглед и онази извън човешка сфера, от която вземаме лечебните средства. Без разглеждането на тези предварителни въпроси не е възможно да говорим за връзката на отделните лечебни средства с отделните органи, по простата причина, че тази връзка не е съвсем проста, но е малко сложна. И истинския смисъл на тази връзка може да бъде разбран едва след като са разгледани известни предварителни въпроси, така, както ще ги разгледаме днес, а може би отчасти и утре. Тогава обаче ще се появи възможността действително да разгледаме конкретната връзка между отделните лечебни средства и по-точно лечебните методи и отделните органи заболявания. Но още днес, под формата на увод, особено бих желал да кажа нещо, което за сега ще ви помоля да приемете, по причина, че изхождайки от него, може да бъде хвърлена светлина върху много неща. И тъй като такива неща в началото естествено шокират, за това именно трябва да подчертая, че са малко шокиращи. И точно във връзка с казаното тук вчера след обяд искам да кажа - искам да Ви помоля да погледнете върху другата страна на нещата.

За наше най-дълбоко удовлетворение тук вчера бяха разказани много поучителни случаи за сигурни излекувания *. (* Предния ден е била изнесена лекция от един от участниците в курса за лечебните средства на Рутер.). Сега аз мога да Ви дам едно много просто средство, чрез което

тези излекувания биха станали все по-редки и по-редки. Но бих желал да дам това средство именно по причина да не го използвате, а е толкова близко до ума да бъде използвано. И за това средство разбира се мога да говоря само пред кръг от предварително, антропософски образовани личности. Това средство би се състояло в следното: *да задвижите всичко възможно, за да превърнете терапията на Ритер в нещо общо-приложимо.* При лечебните успехи вие не вземате предвид, че в случая заставате като отделни лекари. Да, може би отделният лекар действително ще осъзнае, че е застанал именно като отделен лекар и че трябва да се бори срещу голямата маса останалите лекари. И в мига, в който бихте превърнали терапията на Ритер в университетска, в мига, когато тя вече няма да бъде в опозиция, когато - даже не бих казал от всички - но от мнозина започне да се лекува по този начин, то Вие ще трябва да се убедите, че лечебните успехи значително ще намалеят. Виждате ли, тъй странни са нещата в действителния живот. Понякога нещата са съвсем различни от това, което си представяме. Отделният лекар, разбира се, е силно заинтересован да излекува отделния човек, и по този път модерната материалистична медицина - бих казал - си е създала дори правна основа, на всяка цена да се започне лечението на отделния човек. Да, но тази правна основа се състои в това, че се казва: *изобщо не съществуват болести, но съществуват само болни хора. Разбира се, ако хората и по отношение на боледуването бяха така изолирани, както външно изглеждат днес, тогава тази правна основа би била действително основателна. Но в действителност хората съвсем не са така изолирани и подобно нещо има огромно значение,* както разказаното вчера от Вас, господин д-р Е., а именно, че *определени болестни напрежения обхващат обширни територии, и че когато сте излекували отделния човек, никога не можете да установите, на колко други може би сте прикачили болестта в друг един случай.* Вие не поставяте отделния болестен случай в цялостния процес, и по тази причина такива отделни случаи са изключително фрапиращи. Но този, който има предвид цялостното благо на човечеството, бих искал да кажа той действително трябва да говори от друга гледна точка. *Това създава необходимостта не да търсим някаква едностранчива терапевтична насока, но терапията изцяло да бъде изведена от патологията.* Ето това е, което ще се опитаме да направим тук да се появи известно рацио там, където всъщност съществува само едно емпирично-статистическо мислене.

Днес ще изходим от един общоизвестен факт, който обаче съвсем не бива оценяван във връзка с природонаучното медицинско мислене, и който може да стане основа за оценката на отношението на човека спрямо природата извън него. Този факт се изразява в това, че човекът като тричле-

нно същество, със своята *нервно-сетивна същност*, със своята *циркулаторна същност*, т.е. с ритмичната си същност, и със своята *веществовообменна същност*, чрез своята вещество обмяна влиза в известно негативно отношение спрямо това, което протича навън в природата, в растителния свят. Оставете да изплува следният факт пред думите Ви, че навън в природата, ако засега разглеждаме само растителния свят в рамките на тази природа, *флората* показва тенденции, в известна степен да концентрира въглерода, да превръща въглерода в основата на цялата флора. Бидейки обкръжени от растения, ние сме оградени от организми, от формообразувания, чиято същност почива на концентрирането на въглерода. Не забравяйте, че това, което лежи в основата на това образование, съществува и в човешкия организъм, но че в същността на човешкия организъм е да разтваря това образование, да го разрушава, и да поставя на негово място противоположното образование ние. Началото на този процес ние носим в себе си, в лицето на това, което тези дни аз нарекох *долно устройство*. Ние отлагаме въглерода, в известен смисъл, изхождайки от собствените сили, започваме растителния процес, при което поради същността на нашето горно устройство ние сме длъжни да се отбраняваме срещу този растителен процес. *ние разрушаваме този процес, като на въглерода противопоставяме кислорода, превръщаме го във въглена киселина и по този начин изграждаме в себе си процес, противоположен на растителния.*

Моля Ви, защото ако им обръщаме внимание, на тези противоположни на външната природа процеси, защото ако им обръщате внимание, Вие ще достигнете до едно по-задълбочено разбиране за действителния човек. Човека като такъв Вие няма да разберете, ако го измервате - казано символично за другия вид изследва не според физикалните методи на изследване - но Вие веднага сами ще узнаете нещо за механиката на човека, когато установите например, че главният мозък има всеизвестното тегло, 1300 грама, но че главният мозък с това свое тегло не може да упражнява натиск върху основата на черепа, защото всички тези нежни кръвоносни съдчета, разпространени тук, веднага биха били размачкани, ако главният мозък упражняваше натиск с цялото си тегло. Мозъкът упражнява натиск върху своята основа най-много със сила от около 20 грама. Това се дължи на факта, че главният мозък, според известния хидравличен принцип на Архимед, изпитва върху себе си противонатиск, при което той всъщност плува в цереброспиналния ликвор (гръбначно-мозъчна течност - бел. прев.), така че по-голямата част от теглото на главния мозък изобщо не упражнява натиск, но просто бива неутрализирана от противонатиска.

По начина, по който бива преодолявана тежестта, при което ние не живеем с действителното физическо тегло на нашия организъм но съществуваме в акта на издигане, чрез силата, противоположна на физическото ни тегло, по същия начин се осъществяват и другите процеси в човека. *В действителност ние живеем не чрез това, което физиката прави с нас, но живеем чрез това от физиката, което бива преодоляно.* Така в действителност ние не живеем в процесите, които възприемаме като процеси, намиращи се и във външната природа, изживяващи себе си изцяло в растителното царство, но ние живеем чрез процеса, разтварящ растителния процес. Това разбира се, добива особено значение, когато искаме да хвърлим мост между човешкия организъм в състояние на болест и растителните лечебни средства.

Сега, бих желал да кажа, можем да изложим тази работа в един белетристичен стил.

Бихме могли да кажем: *насочвайки своя поглед към всичко онова, което ни окръжава под формата на красивата световна флора, ние с право можем да се възрадваме, можем особено да се възрадваме.* От друга страна, ако разтворим една овца, то непосредствено след разтварянето ние ще видим една друга флора, която решително има причини за своето възникване, подобни на причините на възникване на външната флора. Когато по причина, че сме разтворили една овца след смъртта и, усетим в себе си цялата тази гниеща миризма на вътрешностите на овцата, тогава положително няма да сме така възхитени от възникването на интестиналната, на чревната флора. И най-вече върху това трябва да насочим вниманието си. Защото очевидно е, как същите причини, които навън, в природата извън човека, обуславят възникването на флората, същите тези причини в човека трябва да бъдат подтиснати, и не бива да се достига до възникването на интестиналната, чревна флора. Тук пред вас се разкрива една изключително обширна област за изследване и бих препоръчал на по-младите медици, които все още следват, да черпят от тази област за целите на своите докторски защити; *преди всичко чрез сравнително изследване да проследят формирането на червата сред различните форми на животинския свят, през млекопитаещите, нагоре до човека.* Тук ще се разкрие едно изключително богато поле, за щото в тази област съществуват много изключително важни неща, които още не са изследвани. Преди всичко се опитайте да разберете, защо овцата, когато разтворим вътрешността и, поради чревната си флора, издава една тъй ужасна миризма на гнило, и защо това не е така при птиците, дори при тези, които са тревопасни и които, ако ги отворим, издават една дори сравнително приятна миризма.

В тези неща е заложено невероятно много, и до днес това изобщо не е разработено по научен път. Освен това в тази област има много материал и за изследване *формите на червата*. Помислете си само, че целият птичи род съдържа едно съществено отличие от бозайниците и от човека. При всички птици откриваме изключително слабо развитие на пикочния мехур и на дебелото черво - и лекарите-материалисти, както например парижкия лекар *Мечников*, са хранели най-великите заблуждения тъкмо по този въпрос. Едва при тези птици, които предимно ходят по земята, наблюдаваме как се формира дебелото черво, а също така и известни вдлъбнатини добиват формата на пикочен мехур. Така тук се натъкваме на *един важен факт, че птиците нямат възможност да отлагат своите изпражнения*, нямат възможност да ги задържат за известно време в организма си, та след това, при възможност, волево да ги изхвърлят, *но при тях се осъществява постепенно уравновесяване между приемането на храна и отделянето*.

Един от най-повърхностните възгледи са състои в това, в цялата флора, а както ще видим и във фауната, появяваща се в червата, появяваща се също така изобщо в човешкия организъм, в тях да виждаме нещо като причина за болестта. Наистина е ужасно, когато виждаме, как днес, разглеждайки литературата по патология, при всяко едно заглавие непрекъснато се натъкваме на едно и също твърдение, че за това заболяване бил открит еди кой си бацил, а за друго заболяване еди кой си бацил, и т.н. Всичко това са изключително интересни факти за сферата на чревната ботаника и зоология на човешкия организъм, но за състоянието на болест това няма друго значение, освен като белег за разпознаване, белег за разпознаване, доколкото можем да кажем, че когато в основата лежи една или друга болестна форма, то в човешкия организъм съществува условие, на тази основа да се развие една или друга от онези интересни животински или растителни форми, но нищо друго. Развитието на тази дребна фауна и на тази дребна флора в много слаба степен има нещо общо с действителното заболяване или най-много има нещо общо по един косвен начин. Защото виждате ли, логиката, появила се днес в рамките на съвременната медицина, тази логика е крайно своеобразна. Представете си, че откривате някаква област, в която намирате голям брой отлично угоени и с добър външен вид крави. Ще кажете ли тогава: *тъй като тези крави по някакъв начин са прелетели до тук, тъй като тази област е била заразена от тези крави, то всичко, което виждате тук е така, както е*. Нали, това надали ще Ви хрумне, но вие ще бъдете принудени да изследвате, защо в тази област живеят работливи хора, защо съществува особено благоприятна почва за едно или друго животновъдство, накратко, вие ще спрете с мисълта си пред всичко възможно, което

би могло да бъде причина за обстоятелството, че тук има добре гледани крави. Но няма да ви хрумне да кажете: *това, което виждате тук, се дължи на факта, че областта е била заразена чрез нахлуването на добре гледани крави*. Не е по-различна логиката, с която си служи днешната медицинска наука по отношение на микробите и други подобни. От присъствието на тези интересни създания не можем да узнаем нищо друго, освен това, че е налице определена хранителна среда, и разбира се, трябва да насочим вниманието си върху разглеждането на тази хранителна среда. След това косвено може да се появи едно или друго, ако например кажем: *тук, в тази област има добре гледани крави, да прибавим още няколко, в такъв случай може би още няколко души ще напрегнат сили, за да бъдат също така работливи*. Това разбира се може да се появи допълнително. Естествено може да се случи така, че дадена добре подготвена хранителна среда да бъде активизирана от нахлуването на бацили, и от своя страна също така да изпадне в някакво състояние на болест. Това съвременно разглеждане на същността на бацила реално няма ни най-малко нещо общо с действителното разглеждане на състоянието на болест. Ако се съобразяваме единствено с хода на една здрава логика, то в действителност никога не би могло да възникне подобно твърдение, изхождащо именно от официалната наука и водещо до опустошение на здравето мислене. Това, което тук влиза в съображение е, че поради известно съотношение между горната и долната част на човека, тъй както ги характеризирах през последните дни, може да се създаде предпоставка, да не се осъществява правилно взаимоотношение между горното и долното. Така поради твърде слабото противодействие на горния човек спрямо долния, могат да се активизират сили, които да не са в състояние да спрат този заложен вегетативен процес, който трябва да бъде препятствуван, т.е. - растителния процес. Тогава се създава възможност за възникването на богата чревна флора, и тогава чревната флора става белег за факта, че именно долната част на човешкото тяло не работи по съответния начин. Тук, обаче, съществува нещо своеобразно, че тези дейности при човека, които би трябвало да се извършат на долните нива, биват отблъснати назад и натрупани, ако не могат да протекат на съответното място. И така, ако в долната част на тялото не е възможно да протекат определени процеси, предназначени за тази долна част на тялото, то тези процеси биват отблъснати назад. Това твърдение ще се стори може би на мнозина любопитно, но то е по-научно от много неща, залегнали в обичайната за днешното време патология. Тези процеси, които нормално би трябвало да протичат в долните части на човека, биват изтласкани в горните части, и дори произхода на отделяния на белия дроб и на други високо разположени части, като плевра и други подоб-

ни, трябва да бъде търсен в съотношението на нормалните или абнормални отделителни процеси в долната част на човешкото тяло. Изключително важно е, правилно да вникнем в това изтласкване на органичните процеси от долната в горната част на тялото, при което много от процесите, които могат да протекат в горната част на тялото, не са нищо друго освен процеси, изместени от долната част на тялото. Когато не се осъществява правилно взаимодействие между горната и долната част на човека, тогава тези процеси биват изтласквани назад.

Сега към това обърнете внимание и на нещо друго. От обикновената практика Вие навярно знаете, че съществува един факт, отново един факт, който обаче не е достатъчно оценен, и за една здрава наука въпросът се свежда тъкмо до оценката на този факт. Съществува фактът, че в момента, когато във Вас възникват *мисли* за определен орган, или по-добре казано *мисли*, свързани с някакъв определен орган, тогава в този орган се появява определена дейност. Изследвайте - тук отново съществува богата област за бъдещите докторски дисертации - изследвайте веднъж връзката на определени възникващи в човека мисли - да кажем - с отделянето на слюнка, с отделянето на сокове в червата, с отделянето на мляко, с отделянето на урина, на семенната течност, изследвайте как тук възникват определени мисли, чието възникване върви успоредно с тези органични явления.

Какъв факт имате тук пред себе си? Нали, във вашия душевен живот възникват мисли, заедно с това, като паралелни процеси, се осъществяват и органични явления. Какво означава това? Това, което възниква във Вашите мисли, то е заложено изцяло вътре в органите. И така, ако имате някаква мисъл и някакво успоредно протичащо отделяне в жлезите, то Вие изваждате от жлезната дейност, залегнала в основата на мисълта, залегнала т.е. мисълта в основата на мисленето. *Нея вие осъществявате отделно от жлезата, и оставяте жлезата на собствената и съдба, и жлезата се посвещава на собствената си дейност, т.е. тя отделя.* Това отделяне е препятствувано, или това, което иначе бива освободено от жлезата, остава свързано с жлезата поради това, че мисълта го свързва. И така, тук бих желал да кажа - по очевиден начин имате пред себе си акта на излизане на формообразуващата сила от органа и навлизането и в мисълта. Можете да си кажете: *ако не бях разсъждавал така, то в моята жлеза не би се извършило отделяне. Това означава, аз съм изтеглил силата от жлезата, пренесъл съм я в своя душевен живот, тази сила, при която жлезата започва да отделя.* Ето тук в самия човешки организъм имате най-явното доказателство за това, което казах в предходните разглеждания, а именно, че това, което изживяваме като духовно-душевно, всъщност не е нищо друго освен отделените формообразуващи

сили за това, което стои пред нас в останалия естествен ред в природата. Това, което се извършва в останалата природа, чрез процесите, успоредно развиващи се във външната природа под формата на външна флора и тези от нашата чревна флора, вътре в тези процеси просто са залегнали формообразуващите сили, които ние извличаме от нашата чревна флора. *Погледнете ли навън флората на планините, флората на ливадите, то вие всъщност трябва да си кажете: тук са залегнали същите сили, които вие развивате в своите мисли, когато живеете в представите и в чувствата си.* И Вашата чревна флора е различна от флората навън, тъй като на външната флора не е било необходимо да и бъдат отнети мислите.

Те остават вътре в растенията, в стеблата, в листата, в цветовете. Тук Вие ще получите понятие за сродството между това, което вирее в цветовете, в листата и това, което протича в самите вас, когато развивате в себе си чревната флора. На тази чревна флора Вие не и оставяте *формообразуващите сили*, но Вие и ги отнемате, *при което, ако не бихте и ги отнемали, вие не бихте били мислещи хора.* На чревната флора вие и отнемате това, което флората навън продължава да притежава.

Не по-различен е и случая с *фауната*. Тъй както без представа за тези неща не можем да разберем връзката между човека и растителните лечебни средства, така също, ако нямаме съзнание за това, какви сили отнема човек от своята чревна фауна, които сили навън в животинския свят изпълняват формообразуваща роля, без това съзнание не можем да получим правилно понятие за приложението на лечебните серуми. От това виждате, че рацио, систематика на тези неща е възможна едва когато по този начин обхванем с поглед връзката на човека със заобикалящата го среда. Сега обаче, бих желал да насоча вниманието Ви и към нещо друго, което е от изключително значение. Не зная дали между Вас има мнозина, които станаха свидетели на факта, колко изключително неприятно беше, когато преди известно време навсякъде бяха разпространени най-смешните забрани за плюенето. Както знаете, чрез тази забрана на плюенето се целеше да се води борба против туберкулозата.

Тази забрана е смешна, поради това, че всеки би трябвало да знае, че дори най-обикновената дифузна слънчева светлина за най-кратко време убива бацилите, убива туберкулозните бацили. Така, ако след известно време, след много кратко време изследвате хрчката, то в нея няма да има туберкулозни бацили. Слънчевата светлина веднага убива бацилите. Така, дори ако предпоставката на обичайната медицина беше правилна, дори тогава тази забрана за плюенето би била нещо изключително смешно. Такива забрани имат смисъл най-много по отношение на хигиената в широк смисъл на думата.

Но за този, който от своя страна е започнал правилно да оценява фактите, за него това има голямо, има много голямо значение, защото това ни показва, че представителят на тези туберкулозна фауна или флора, този бацил, не може да издържа на слънчева светлина. Това е невъзможно за него. Къде може да вирее той? Може да вирее във вътрешността на човешкото тяло. И защо тъкмо там може да вирее? Не че той е истинският вредител, но това, което действа там вътре, това е което трябва да открием. И тук нещо убягва на вниманието. Ние непрекъснато сме обкръжени от *светлина*, от светлината, която - както вероятно помните от естествената наука - има най-голямо значение за развитието на съществата вън от човека, а именно най-голямо значение за развитието на цялата флора извън човека. Ние сме обкръжени от тази светлина. Но на границата между самите нас и външния свят с тази светлина, т.е. с нещо чисто етерно, става нещо твърде значително: *тази светлина бива преобразена*. И тя трябва да бъде преобразена. Виждате ли, тъй както растителният процес бива задържан в човека, тъй както - бих казал - този растителен процес бива прекършен, тъй както на него му се противопоставя процесът на възникване на въглената киселина, така и това, което се съдържа в живота на светлината, бива прекършено в човека. Ето защо ако търсим светлината в човека, то това трябва да бъде нещо друго, трябва да бъде метаморфоза на светлината. *В мига, в който прекрачим границата на човека по посока навътре, ние откриваме метаморфозата на светлината*. Това означава, че в себе си човекът преобразява не само обикновените външни веществени природни процеси, но човекът преобразява и невестественото, светлината. Той я превръща в нещо друго. И ако туберкулозният бацил се чувства добре в човека, а в слънчевата светлина веднага умира, то такъв един факт, ако е правилно оценен, просто доказва, че в продукта на преобразената светлина, появяващ се във вътрешността на човека, вече е налице жизненият елемент за този бацил; т.е. *че ако той твърде добре вирее там вътре, това означава, че нещо там с тази преобразена светлина не е в ред*. И изхождайки оттук, Вие добивате представа, че причината на туберкулозата се дължи на факта, че нещо става с тази преобразена светлина, с тази метаморфоза на светлината в човека, нещо, което всъщност не би трябвало да става. В обратен случай човек не би носил в себе си прекомерно количество от тези, винаги налични туберкулозни бацили - та те винаги са налице, само че обикновено те са в недостатъчно количество; *но те са в изобилие, когато човекът е засегнат от туберкулоза*. Иначе не бихме срещали навсякъде туберкулозния бацил, ако не съществуваше нещо ненормално по отношение развитието на тази метаморфозирала слънчева светлина.

Сега вече няма да е трудно, чрез достатъчен брой дисертации и защиты на частни доценти в тази област - емпирическият материал за тези неща, които аз тука излагам само като гледища, просто ще Ви кацне на ръката - няма да е трудно да разберем следното: *това, което настъпва в човека поради факта, че същият е станал благоприятна почва за туберкулозните бацили, се дължи на следното: или човекът не е достатъчно способен да приема слънчевата светлина, или поради начина си на живот не получава достатъчно слънчева светлина.* Така не се осъществява правилно уравновесяване между обливащата го светлина и преработването на слънчевата светлина до съответната метаморфоза, *и човекът е принуден непрекъснато да посяга към резервите на складираната в него метаморфозирала светлина.*

Моля Ви добре да обърнете внимание на факта, че човекът просто поради това, че е човек, непрекъснато има в себе си складирана, метаморфозирала светлина. Това е необходимо за неговото устройство. Ако процесът взаимнообмен между човека и външната слънчева светлина не протече по правилен начин, тогава, тъй както при отслабването на тягло от тялото се отнема мазнина, която му е нужна, така на тялото при подобни влияния бива отнета метаморфозирала светлина. И в такъв случай човекът е изправен пред дилемата, или да разболее горната част на своето тяло, или от долната част да изтегли това, което му е нужно за горната част, т.е. да разболее долната част, като и отнема метаморфозиралата светлина.

От това виждате, че за своето устройство човекът се нуждае не само от идващите отвън и преобразени веществени субстанции, но че едно правилно разглеждане на човека ни насочва към факта, че в него съществуват и невеществени субстанции, *етерни субстанции*, но в метаморфозирал вид. Но от това се вижда, че чрез такива основи ние създаваме възможността да изградим правилно виждане именно по отношение лечебното действие на слънчевата светлина. Така например изграждаме виждане за *лечебното действие на слънчевата светлина* от една страна като излагаме човека директно на слънчевата светлина, за да регулираме отново нарушения процес на взаимнообмен със заобикалящата ни слънчева светлина. Или от друга страна вътрешно го свързваме с такива субстанции, които да уравниосят онова, което по един дисхармоничен начин е довело до изтегляне на метаморфозиралата светлина. Изтеглянето на метаморфозиралата светлина трябва да бъде парализирано чрез това, което могат да дадат лечебните средства. Тук можете да погледнете в човешкото устройство.

Извинете, ако се изразявам малко не дипломатично, но това, което искам да кажа е съвсем обективно, и го казвам всъщност без чувства на

симпатия и антипатия, макар че видимо би могло да му се противоречи, а именно, че *за този, който изобщо може да наблюдава света*, се появява нещо своеобразно - *след известно време в него определено се надига гняв срещу всякакво микроскопиране*, срещу всякакво изследване на дребно, защото микроскопирането по-скоро отдалечава човека от едно трезво възприемане на света и неговите нарушения, отколкото да го доближава.

Защото всички действителни процеси, отнасящи се до човека в състояние на здраве и на болест, всички те биха могли да бъдат изследвани много по-добре в техния макроскопски, отколкото в техния микроскопски вид. За да изследваме тези неща само трябва да открием условията в макрокосмоса.

Сега Ви моля, да обърнете внимание на факта, че поради недостатъчното оформяне на пикочния мехур и на дебелото черво птиците осъществяват едно непрекъснато и последователно уравновесяване между приемането на храна и отделянето. Птицата може да отделя по време на полет; *тя не задържа в себе си хранителни отпадъци; тя не ги складира*. Тя няма възможност да стори това. А ако ги задържи в себе си, то това веднага би означавало болест, която би я разрушила. Доколкото ние сме хора, доколкото сме физически хора, в известна степен - както бихме казали, противопоставяйки се на днешния възглед - в своето развитие ние сме надминали птицата, или както бихме казали по-правилно: *ние сме слезли под птицата*.

За птицата действително не е необходимо да разгърне онази мощна борба срещу чревната флора, която изобщо не съществува в нея, тъй както тази борба е необходима на висшите животни и на човека. Но по отношение на една наша - бих казал - по-висша дейност, по отношение дейността, например за преобразяване то на светлината до нейната метаморфоза, за което говорих сега, по отношение на тази дейност ние сме на едно ниво, заедно с птицата. Ние имаме физическо дебело черво и физически пикочен мехур, но по отношение на нашето етерно тяло, що се отнася до този орган, ние сме птици. Динамично те действително не съществуват в Космосът.

Така ние сме принудени, възприемайки светлината, непосредствено да я преработваме и отпадъчните продукти отново да ги отделяме. И ако тук настъпи някакво смущение, то това смущение, на което изобщо не съответствува никакъв орган, и което смущение ние не можем да понесем просто така, без увреждане на здравето. Така, когато разглеждаме птицата с нейния маломерен главен мозък, ние трябва да сме наясно, че в Макрокосмоса тази птица представлява отражение на нашето по-финно устройство. Ето защо, ако искате да изследвате човека по отношение на

неговото по-фино устройство, отразено в неговото по-грубо устройство, и слязло надолу под нивото на птицата, тогава именно, скъпи приятели, трябва да изследвате процеси те в птичия свят макроскопски. Само че, бих желал да кажа - в скоби - би било действително едно твърде *тъжно* обстоятелство в живота на човек, *ако в своя етерен организъм той има не същата свое образност, както птиците*, такава каквато те имат в своя физически организъм, защото етерният организъм не може по този начин да бъде отделен от външния свят. *При отлагането* - да кажем - на *метаморфозиралата светлина*, ако имаме за това и *съответните обонятелни органи*, при съвместното съществуване на хората, би се получило нещо съвсем ужасно. Но както казах, това остава в скоби. Би се получило това, което изживяваме, когато именно отворим овцата след смъртта и, и ако трябва след това да се наслаждаваме на вътрешността и. Докато по отношение на етерната си същност, като хора, ние действително стоим един спрямо друг по такъв начин, че това може да бъде сравнено със съвсем не неприятната миризма, излъчваща се например при отварянето дори на едно тревопасна птица - сравнително, всичко това е относително - сравнена с миризмата, излъчваща се ако отворим именно някакво преживно животно, но също така животно, което - бих желал да кажа - само има предпоставката да бъде преживно, например коня; *той не е истински преживно животно, но в своето устройство той има предпоставката за преживно животно.*

И така става дума за това, да изследваме съответствието между това, което се извършва във външната флора и фауна, и онова, което се извършва в човешкия организъм в чревната му фауна и флора, но което трябва да бъде преодоляно, надмогнато.

И ако искаме да установим връзката между някакво лечебно средство и даден орган, тогава трябва да тръгнем от общата характеристика, която изградихме днес, и да преминаем към специалната характеристика в следващите лекции.

Но сега тръгнете от това, как от една страна трябваше да се борим с вътречовешката, с чревната фауна и флора, при което в лицето на циркулацията откриваме нещо противоположно - борбата срещу възниква не то на растителния процес и преминаваме към същинския *нервно-сетивен човек*. Та нали той има много по-голямо значение за цялостния живот на човека, отколкото обикновено се предполага. Поради това, че науката е превърната в такава абстракция, човек всъщност изобщо няма възможност, по съответен начин да вземе в предвид, че този нервно-сетивен човек чрез когото всъщност нахлува светлината, например и свързаната с нея топлина, че този човек е във връзка с вътрешния живот, тъй като невеществените елементи, нахлуващи със светлината трябва да

бъдат метаморфоризирани в органите, и тези невеществени елементи имат също така органиообразуващи функции, както и това, което съществува в царството на веществото. Хората изобщо не са взели предвид, че нервно-сетивният човек има особено значение за устройството на човека. Но докато слизайки надолу, в долния човек, ние тръгваме от силата, формираща чревната флора и слизаме надолу към силата, формираща чревната фауна, *то изкачвайки се нагоре в човека* ние преминаваме през областта, където тази вътрешна флора бива преодоляна и *достигаме областта, където непрекъснато трябва да бъде преодоляван процеса на минерализация на човека, бих желал да кажа - склеротичния процес в човека*. Тук Вие - бих желал да кажа - дори само външно по вида на вкостеняването на черепа, можете да проследите, как човекът, развивайки се по посока нагоре, поради своето устройство, започва да клони към процеса на минерализация. Тази минерализация, обаче, има голямо значение за цялото устройство на човека; *защото виждате ли, това е мястото, на което непрекъснато трябва да обръщаме внимание - правил съм това дори на публични лекции - а именно, че когато разделяме човека на три части: човек-глава, човек-тяло и човек-крайници, не бива действително да си мислим, че тези три части са поставени просто така една до друга и че имат външни пространствени граници*. Качествено разделен, човекът разбира се е *изцяло човек-глава*. Това, което е главата, от своя страна се разпростира върху целия човек, но в основаната си част е разположено в главата. Същото е и с другите части, *с циркулацията, с крайниците и веществообяната*, те винаги се разпростират върху целия човек. Така, че естествено за онова, което трябва да е налице, за човека-глава, предпоставката за него е налице в целия човек, и тази предпоставка за процеса на минерализация трябва да бъде преодоляна в целия човек. И тук именно се простира една област, в която, ако съвременния човек отгърне стари писания, основаващи се на атавистично ясно-видство, човек нищо не може да разбере. Защото в крайна сметка малцината ще разберат нещо, когато прочетат например за солевия процес у Парацелзий. Но *солевиият процес* е от областта, която аз току що характеризирах, тъй както серният процес е от областта, което характеризирах преди малко.

И така, става дума за следното, че човекът носи в себе си тенденцията да се минерализира. Но тъкмо по начина, по който в известен смисъл това, което лежи в основата на процеса на фауната и флората, може да стане самостоятелно, по същия начин и тази тенденция към минерализация може да стане самостоятелна в рамките на целия човек. Как може да се противодействува по друг начин, освен ако я разбие, като в известен смисъл непрекъснато забиваме в нея малки клинове. И тук пред Вас е

областта, където трябва да извършите прехода от серумната терапия, през растителната терапия към минералната терапия, без което Вие не можете да минете. Защото единствено в отношението на минералите към това, което в човека само иска да се превърне в минерал, само в това отношение можете да откриете опорна точка, за да подкрепите всичко онова, което трябва да бъде подкрепяно в борбата на човека срещу тази минерализираща тенденция, срещу общия процес на склерозиране. И няма да Ви бъде достатъчно - тази глава след това ще бъде подробно разгледана - ако просто въведете минерала в неговото външно състояние - в човешкия организъм. В този случай настъпва нещо, което ни насочва към хомеопатичния принцип в някаква форма; *насочва ни към това, че именно от минералното царство трябва да бъдат изведени онези сили, които са противоположни на активността на външното минерално царство.* Вниманието Ви беше насочено към този факт, и наистина само е нужно да хвърлим поглед върху съвсем оскъдното минерално съдържание на *някой извор*, който са лечебни. В тези извори имаме процес на хомеопатизиране, който е съвсем явен, и който именно показва, че *действително в мига, когато освободим минералното съдържание от силите, които виждаме външно, в този миг се появяват съвсем различни сили*, които тепърва трябва да бъдат освободени чрез процеса на хомеопатизиране. Ала това, както казахме ще бъде разгледано в отделна глава. Но нещо бих желал да Ви кажа още днес, а именно следното.

Ако действително осъществите - това особено го препоръчвам на по-младите господа - ако извършите това сравнително изследване върху преобразяването на целия чревен тракт започвайки да кажем от риби те, нагоре през амфибите, влечугите изключително интересни са връзките между амфибите и влечугите по отношение на чревния тракт - чак до птиците от една страна, до млекопитаещите, и след това до човека от друга страна - тогава ще откриете, че тук се извършват странни преобразования на органите. Така например при нисшите млекопитаещи се появяват червеобразните придатъци, това, което след това, при човека се превръща в червеобразен придатък (*апендикс* - червеобразен придатък на слъпото черво - бел. прев.); *или се появяват там, където устройството на птиците до известна степен се отклонява от типичното и при птиците се появяват червеобразни придатъци.* И в начина, по който от това дебело черво, което при рибите изобщо не съществува - при рибите не можем да говорим за дебело черво - по начина, по който, изкачвайки се по пътя на тъй нар. по-съвършено устройство, достигаме до това, което е дебелото черво, и което след това се превръща в червеобразни придатъци и при човека в червеобразен придатък - някои животни имат повече

от един червеобразен придатък: *в този път вие ще откриете едно странно взаимоотношение.*

Всъщност едно сравнително изследване би трябвало ясно да посочи това взаимоотношение. Вие бихте могли просто външно да питате - знаете, колко често се поставя въпросът: *за какво изобицо съществува такова едно образование, което е отворено навън, както е червеобразният придатък при човека?* Често се поставя този въпрос. Когато се поставя такъв въпрос, обикновено не се обръща внимание на следното, че човекът действително проявява себе си като дуалистично същество, и това, което от една страна възниква в долната част, е винаги паралелен орган за нещо, което възниква в горната част, и че в горната част определени органи не биха могли да възникнат, ако не биха могли да се развиват паралелните органи, в известен смисъл да се развият противоположните полюси в долната част. *И колкото повече в животинската редица предния мозък приема формата, която след това се развива при човека, толкова повече се оформя червото - именно в онази посока, водеща до отлагане на хранителните остатъци. Съществува тясна връзка между оформянето на червото и оформянето на главния мозък, и ако в хода на животинската редица не биха се появили дебелото черво, червеобразният придатък, то в крайна сметка не биха се появили и мислещи хора с физическа природа, защото човекът притежава своя мозък, своя мисловен орган изцяло за сметка на своите черва, и червата представляват точен обратен образ на мозъка.* За да може човекът от една страна да бъде обременен от физическата дейност за целите на мисленето, от друга страна той трябва да натовари своя организъм с това, за което съществува предпоставка за натоварване, поради наличието на оформено дебело черво и на оформен пикочен мехур. *Така появяващата се именно в човешкия физически свят най-висша душевно-духовна дейност, доколкото същата е свързана със свършеното оформяне на главния мозък, същевременно е свързано и с принадлежащото към него оформяне на дебелото черво.* Това е изключително значителна връзка, връзка хвърляща невероятно много светлина върху цялото творение на природата. Защото, макар да звучи малко парадоксално, сега Вие можете да кажете: *защо всъщност хората имат червеобразен придатък?* Можете да си отговорите: *за да могат по съответния начин да разсъждават човешки.* Защото това, което се оформя в лицето на червеобразния придатък, то има своята противоположност в човешкия мозък. Всичко от едната страна съответствува на това от другата.

Виждате ли, това са неща, които отново трябва да бъдат придобити по един нов път на познание. Днес ние разбира се можем просто да повтаряме древните лекари, които са стъпвали на основата на атавистичното

ясновидство: *защото така няма да постигнем много*. Но тези неща ние отново трябва да ги придобием за себе си.

Чисто материалистичното обучение в медицината, която изобщо не търси такива връзки, засега това обучение всъщност представлява пречка за разкриването на тези неща. За съвременната естествена наука и за медицината целият главен мозък представлява карантия. Но че при това се прави същата грешка, както ако бихме казали, че положителното и отрицателното електричество са просто едно и също, просто са електричество - на това не се обръща никакво внимание. А е толкова по-важно да се обърне внимание на това, за щото тъй както между положителното и отрицателното електричество възниква напрежение, което търси да уравни себе си, така и в човека непрестанно съществува *напрежение* между горното и долното. В овладяването на това напрежение е заложено всъщност онова, което най-вече трябва да бъде търсено в полето на медицината. Днес аз искам само да набележа, а в следващите ни разглеждания това ще бъде проследено по-нататък, че това напрежение намира израз в силите, концентрирани в два органа, в *шишарковидното тяло* (Glandula pineale - бел. прев.) и в тъй нар. *слизеста жлеза* (Hypophysis cerebri бел. прев.) Всички тези сили намират израз в *пинеалната жлеза* и са опънати противоположно на силите на *слизестата жлеза*, на hypophysis cerebri опънати са противоположно на тези други сили, които са сили от долната област. Това е едно истинско отношение на напрежение. И ако винаги от общото състояние на човека правехме извод за това отношение на напрежение, тогава бихме добили една много добра основа за по-нататъшния лечебен процес.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Прониквайки чрез тези разглеждания все по-дълбоко към онази специална област, където патологията трябва да нахлуе в терапията, при което в известен смисъл трябва да бъде хвърлен мост между двете, ще бъде необходимо да бъдат споменат най-различни неща, които по отношение на лечението могат да представляват само един вид идеал и който не могат навсякъде да бъдат преценени в целия обхват. И все пак, ако има ме поглед върху всичко онова, влизащо в съображение при лечението на болния, от подробностите ще можем да изведем едно или друго и най-малкото ще знаем, как именно да преценяваме фрагментарните находки в болестта.

Преди всичко е необходимо да разберем, колко важно за лечението и на най-специалния случай е познаването на целия човек, който е застанал пред нас. Това познаване на целия човек всъщност винаги би трябвало да се простира върху най-важните жизнени моменти. И тъй като поня-

кога лекари са им гласували доверие и сами разказвали някои неща, то аз например често съм бил учуден, когато само след няколко думи съм питал: *на колко години е всъщност болния?* - и лекарят не е можал да ми отговори точно, т.е. не е можел да си даде сметка, колко годишен е съответния болен. Както ще видим през следващите дни, едно от най-съществените неща е, с доста голяма точност да се осведомим за възрастта на пациента, защото терапията в силна степен зависи от възрастта на пациента. И ако завчера тук бяха споменати някои неща, които в отделни случаи не помагат* (*от лекция, изнесе на по време на курса от един от участниците), то при такива изявления съвсем близо е въпросът: *по какъв начин е свързана възрастта на съответния пациент със случаите на неуспех?* При лечебните средства най-вече трябва да се проследява на чина на въздействие на възрастта.

След това обаче става дума за следното: *винаги е нужно да се обърне внимание на това, как е израснал съответния пациент, дали е нисък и прегърбен, или е висок и изправен, и има голямо значение, съдейки дори по този нисък ръст и прегърбеност или по височината и изправеността, с какви сили разполага това, което ние наричаме етерно тяло на човека.* Мислил съм много пъти върху това, и Вие вероятно също няма да искате да бъдат избегнати такива изрази, принадлежащи към реалността на човека, да бъдат избегнати такива изрази като *"етерно тяло"* и т.н.

Те разбира се, биха могли да бъдат заместени с изрази, които са предпочитани сред неантропософите, но това ще можем да направим вероятно едва на края. Сега, за целта на по-доброто разбиране ще се придържаме към това, там където е необходимо, да използваме такива изрази. И така - бих желал да кажа - етерното тяло може да бъде преценено по отношение интензивността на своето въздействие чрез ръста на съответния човек. Както казах, искам да превода всичко; *не винаги е възможно всичко да се вземе предвид, тъй като човек не винаги може да си спомни всички дати, но е добре преди всичко да знаем следното. Където е възможно трябва преди всичко да разберем, дали съответния човек в своето детство е израснал бавно или бързо на височина, т.е. Дали дълго време е останал нисък на ръст или в една сравнително все още млада възраст е израснал висок и след това е изостанал по отношение на своя растеж.* Всички тези неща ни насочват към нещо, което бихме могли да назовем *поведение на етерното тяло*, или да кажем, функционална изява на човека спрямо неговото физическо тяло. И когато искаме да опознаем някакво съотношение между човека и неговите лечебни средства, това трябва да се вземе предвид. По-нататък е необходимо да разберем от пациента *отношението на физическото и на етерното тяло спрямо*

висшите елементи на човешката същност, спрямо това, което наричаме астрално тяло, т.е. същински душевното и спрямо Аза, спрямо действителното духовно. Така например не бива да пропускаме да поставим на пациента въпроса, дали сънува малко или много. Когато един пациент има богати сънища, защото това показва, че астралното тяло и Аза имат в себе си тенденцията, да разгръщат собствена дейност, то това е изключително показателно за цялото му устройство, т.е. нито твърде силно, нито твърде дълбоко да се ангажират с физическото тяло. Или това означава, че същинските човешки душевни формообразуващи сили нахлуват в органната система на човека. След това, макар че това е може би малко неудобно, би трябвало да се осведомим, дали съответният човек е подвижен, работлив или е склонен към мудност. Защо личности, които са склонни към мудност, притежават силна вътрешна подвижност на астралното тяло и на Аза.

Може да звучи парадоксално, но тази подвижност не се осъзнава. Тя е несъзнателна. И тъй като е несъзнателна, съответният човек не е работлив в своето съзнание, но е муден като цяло. Защото *това, което аз тук определям като противоположност на мудността*, това е органичната способност, човек, със своята по-висша същност да овладява своята по-нисша същност, т.е. изхождайки от своето астрално тяло и от своя Аз, действително да пренесе тази дейност върху физическото и върху етерното тяло. При мудния човек тази способност е много слаба. *Всъщност, от духовно-научна гледна точка, мудният човек представлява спящ човек.*

След това би трябвало да се осведомим, дали съответният човек е късоглед или далекоглед. *Късогледите* хора са такива хора, които също в известен смисъл за държат своя Аз и своето астрално тяло на разстояние от физическото си тяло и именно късогледството е един от най-важните белези за това, че имаме работа с човек, чиято духовно-душевна същност не желае да навлезе в телесно-физическата същност. След това бих желал да посоча нещо, което някога може би ще бъде приложимо, което би било изключително важно за лечението на болните и което - както вярвам би могло да добие и практическо значение - тогава, когато в отделните професионални съсловия нахлуе повече социално чувство. Би било изключително важно, ако зъболекарите прилагаха своите познания *относно системата на зъбите* и относно всичко, свързано с нея, т.е. *относно съзъбието*, храносмилателната система и всичко свързано с тях, по такъв начин, че в известен смисъл могат да дадат на своите пациенти един вид схема при всяко лечение. В тази схема да отбелязват активността на всичко, свързано с растежа на зъбите, дали е налице ранна склонност за образуване на *зъбен кариес* и други подобни, дали зъбите са се

запазили до късна възраст. Разбира се съответните пациенти трябва да бъдат спечелени за това, но както казах, при наличието на известно социално чувство, това може би е постижимо. Както ще видим през следващите дни, това е от изключителна важност за преценката на цялостното устройство на човека. Ако лекарят, имайки пред себе си отделният болестен случай за лечение, би могъл да изведе подобно обозначаване - бих желал да кажа - *подобна здравна сигнатура на човека, изхождайки от зъбната находка*, то това би било за него една изключително важна опорна точка.

След това би било изключително важно да опознаем - ако мога така да кажа - *физическите симпатии и антипатии* на пациента. От особено значение е да установим, дали даден човек, когото трябва да лекуваме, обича например сол или обича нещо друго. Би трябвало да разберем, какви храни обича особено силно съответното лице. Ако обича всякакви солени храни, то имаме работа с човек, при когото връзката на Аза и на астралното тяло с физическото и етерното тяло е твърде силна, при когото в известен смисъл съществува твърде силен афинитет на духовно-душевното спрямо физическо-телесното. За какъв силен афинитет говорим и при наличието на *пристъпи на световъртеж*, предизвикани от външни механични процеси, например при бързо завъртане на тялото. И така, трябва да се убедим, дали този човек получава лесно пристъпи на световъртеж, когато извършва механични движения със своето тяло. После трябва да се осведомим, това е доста общоизвестно, дали съществуват *смущения в отделянето*, да се осведомим за цялостната функция на жлезите у човека; *защото там, където има смущения в отделянето, там винаги е налице нарушения в отношението на Аза и астралното тяло спрямо етерното и физическото тяло*. Ето така Ви посочих отделните неща, които в основата си винаги трябва да ни бъдат известни, когато заставаме пред пациента. Тук бяха посочени отделни неща, но Вие ще видите, каква е тяхната насока, доколкото те се отнасят до устройството на самото тяло. С течение на времето ще говорим и за това, как да се осведомим за начина на живот, за способността, съответното лице да понася чист или замърсен въздух и т.н. По-подробно това може да бъде засегнато при разглеждането на съответната глава. Но ето така засега можем да добием поглед върху същността на човека, когото трябва да лекуваме. Защото само когато знаем всичко това, ще бъдем в състояние в подробности да установим, по какъв начин да смесим дадено лекарство.

Засега най-общо бих желал да насоча погледа Ви към това, до което вече достигнахме чрез отделните разглеждания през преходните дни - че между човека и целия останал свят извън него съществува вътрешно род-

ство. От духовно научна гледна точка често се казва, макар, че така изразено, звучи абстрактно, че *в хода на развитието си човекът е отлъчил от себе си останалите царства*, и че по тези причини това, което се намира извън него притежава известно родство със собствената му същност. Във връзка с терапията на органите, противно на абстрактната проява на това отношение, ние непрекъснато ще се насочваме към подобни родства.

Но засега преди всичко трябва да сме наясно, на какво изобщо почива това терапевтично отношение на човека спрямо природата извън него.

Вие знаете, че в тази област се водят много спорове, че лечебните методи, които ние с течение на времето ще обсъдим по-подробно, се намират помежду си в сурова борба. Една от тези борби е доволно позната, борбата между *хомеопатично* настроените лекари и *алопатично* настроените лекари. А сега може би ще Ви заинтересува, по какъв начин духовната наука трябва да се намеси в този спор. Тази намеса - днес, за сега, искам да кажа нещо общо по този въпрос, по отделните неща. След това ще разгледаме по-подробно - тази намеса е всъщност доста своеобразна. *Защото в основата си*, поради това, което става ясно за духовната наука, *алопати всъщност изобщо не съществуват*. В действителност алопати не съществуват, защото и това, което бива предписано под формата на алопатични лечебни средства, и то в организма преминава през процес на хомеопатизиране и всъщност е в състояние да лекува само чрез този процес на хомеопатизиране. Така, че всъщност всеки един алопат намира помощ за своя алопатичен способ в лицето на хомеопатизирането от страна на собствения организъм, който всъщност извършва това, което алопатът пропуска да извърши: *разрушаване на връзката между отделните части на лечебното средство*. Но във всеки случай все пак съществува значителна разлика между това дали организмът ще бъде свободен от този вид хомеопатизиране или няма да бъде свободен, поради простата причина, че това, което представляват лечебните процеси в организма, е твърде силно свързано със състоянията, до които лечебните средства постепенно достигат, когато бъдат хомеопатизирани. Но в лицето на това, което телата от външния свят притежават в себе си, организмът има срещу себе си нещо, с което не е в лечебно родство, т.е. нещо, което той приема в себе си като чуждо тяло. *когато обременяваме организма с всички тези сили, намиращи израз, когато му дадем лекарството в алопатично състояние, ние всъщност стоварваме върху него едно огромно бреме, натоварваме го с работа и предизвикваме в него нарушение*. За случаите, когато не е възможно да снемем от тялото този процес на хомеопатизиране, ще говорим отделно.

И така виждате, че хомеопатизирането представлява нещо, което всъщност в известна степен внимателно е било наблюдавано в самата природа, макар при това, както ще видим по-нататък, фанатизмът да е извършил значителен скок. Сега обаче става дума за това, да разберем, как можем да открием път към подробностите във връзката на човека със средата извън него. И тук разбира се, както вече казах това вчера по повод на друг един случай, не можем просто да повтаряме това, което са изказали древните лекари, макар че едно задълбочено вникване в древните медицински писания би могло да бъде полезно, но трябва да се осланяме на това например, с всички средства на модерната наука да проникнем в това взаимоотношение между човека и средата извън него. При това най-вече не бива да забравяме, че с химическото изследване на субстанциите, т.е. чрез един вид навлизане в това, което ни разкриват отделните субстанции в лабораторията, с това не можем да отидем много напред. Вече посочих, че всъщност това микроскопиране - *това микроскопиране би трябвало да бъде заменено с макроскопското наблюдение*, с това, което получаваме при наблюдението на самия Космос. Днес, засега, ще Ви дам ярки примери, които в известен смисъл могат да ни покажат, по какъв начин светът извън човека по определен начин е разчленен на три и по какъв начин съответствува на тричлениния човек. При това трябва да насочим погледа си преди всичко към нещата, проявяващи себе си като разтворими. Виждате ли, именно *разтворимостта* е последното свойство, което в процеса на развитие на нашата земна планета е имало особено значение. Това, което се е отложило в Земята в твърда форма, в своята значителна част в основата си може да бъде *свързано с един космически процес на разтваряне, който процес е бил преодолян и умъртвен, при което са се отложили твърдите части*. А да си мислим единствено за механичното отлагане на седименти и на тази основа да бъдат изградени геогнозията и геологията - това наистина е повърхностно. И така можем да кажем, че *всичко, което живее в процеса на разтваряне*, и което, доколкото протича във външната природа, в природата извън човека, *представлява нещо, което човекът също така е отделил извън себе си*. В процеса на разтваряне там, навън протича нещо, което човекът е отделил извън себе си. Така въпросът се свежда до това, да бъде изследвано, какво отношение имат процесите на разтваряне в Космоса извън човека към вътрешните процеси в човешкия организъм.

Това, за което разказвам, има фундаментално значение. Определени хора, у които съществува твърде силна връзка между духовно-душевната и физически-етерната им същност, *органически жадуват или гладуват за сол*, т.е. в своя организъм те желаят да върнат обратно процеса на

отлагане на соли, което означава, че те искат да разтворят този процес на формиране на Земята, т.е. в съществена степен те желаят да върнат солта в едно по-ранно състояние на формиране на Земята, състояние преди момента на втвърдяването и. Да бъдат видени подобни неща е от особена важност. По този начин наистина вникваме във взаимовръзките между човешкия организъм в природата извън човека. Човек може да си каже: *тази, човешка природа носи в самата себе си един вид органическа необходимост да връща обратно определени процеси*, осъществяващи се във външния свят, *да се бори срещу тях*. Вие знаете, вчера споменах, че човекът трябва да се бори дори срещу тежестта чрез стремежа да бъде носен човешкия мозък. Изобщо тази тенденция за противодействие е налице. Сега става дума за следното: *какво представлява това противодействие срещу процеса на формиране на Земята?* В основата това, означава не нещо друго, а *освобождение на долния човек от духовно-душевното, изтласкване на духовно-душевното от долния човек, засега по посока на горния човек*. И така, във всеки случай, където е налице глад за сол, този глад за сол ни дава да разберем, че *долният човек по определен начин иска да се освободи от твърде мощната активност на духовно-душевното, и че желае тази активност на духовно-душевното в известна степен да потече по посока на горния човек*.

А сега да приемем, че в долния човек съществуват известни нарушения, такива нарушения, които могат да бъдат разпознати, по-късно ще разгледаме средствата, чрез които можем да разпознаем отделните заболявания, до които водят тези нарушения. Какво можем да направим? Тук бих желал да вмъкна едно наблюдение, което вероятно ще бъде важно за онези, които са твърде склонни към известна едностранчивост в употребата на лекарствените средства. При известни хора съществува един вид отрицателно отношение спрямо минералните лечебни средства. Това отношение не е оправдано, защото ще видим, че чистите растителни лечебни средства са активни само в съвсем определени граници, и че именно в по-сериозните случаи минералните лечебни средства имат огромно значение. Ето защо Ви моля да не се озадачавате, ако именно при това принципиално разглеждане изхождам от минералните лечебни средства, но във всеки случай - бих желал да кажа - изхождам от участието на активността на тези минерални лечебни средства в живота, в органичния живот. Така например Вие можете да получите една разширена представа за определени методи на лечение на долната част на човешкото тяло в неговото съотношение спрямо горната част, когато изследваме *стридата; стридата, със способността и да образува черупка е нещо изключително интересно*. Защото виждате ли, стридата именно изтласква своята *въглекиселинна варовикова черупка* от вътре навън. И когато

от духовно научна гледна точка изследвате стридата - при това изследване обаче трябва да извикат не на помощ духовната наука - то Вие ще трябва да признаете, че тази стридата е едно действително много ниско живо същество от животинския еволюционен ред, но че в цялостния Космос тя въпреки това заема относително високо място. *Тя заема споменатото място поради факта, че това което човекът носи в себе си като мислене, тя го излъчва, отделя го от себе си.* В известен смисъл силите, формиращи черупката и протичащи по посока отвътре навън, сочат пътя, по който от стридата бива излъчено нещо, което след това, ако би се свързало с нейния органичен растеж, би създавало от стридата едно много умно същество и би я превърнало в едно много висше животинско същество. Всичко това бива отведено навън, бива излъчено. И в лицето на възникването на черупката на стридата вие можете формено, бих искал да кажа - по един осезаем начин, да видите дейността на карбонатния варовик, на калциевия карбонат, *тази дейност, която извежда вън от организма твърде силната духовно-душевна активност.* *Когато откриете, че в долната част на тялото се проявява излишна духовно-душевна дейност, както именно е случая с определени заболявания, които ще характеризираме по-нататък, тогава вие ще трябва да посегнете към едно лечебно средство, което средство ще води началото си от черупките на стридите или други подобни и - бих желал да кажа - на субстанции, действащи отвътре навън чрез тайнствените сили на карбонатния варовик. Или от това ще зависи нещо съществено за лечебния процес, така че трябва да сме наясно: в този процес на изтласкване по посока отвътре навън са заложени определени лечебни сили.* Всичко това, което виждате, което е свързано с лечебните средства като калциевия карбонат или е свързано със сродни лечебни средства, всичко това може да бъде рационално изследвано, само ако го видим в подобна взаимовръзка. От друга страна полярно отношение спрямо всичко заложено в силите на калциевия карбонат има онова, кое то се съдържа в силите - да кажем например на *фосфора*. Изразите, които употребявам, в тяхното действително значение, са наистина не по-малко научни от онова, което в наше време често фигурира под формата на наука. Ако всичко солеобразно в известен смисъл показва такива взаимоотношения, при които то отдава себе си на околната среда, то причината за това се дължи на факта, че всичко солеобразно възниква на базата на оголването на съответните субстанции поради това, че тези субстанции са освободени от вътрешното развитие на невеществената същност на светлината и на други невеществени елементи. Бих желал да кажа, че всичко онова, *което е солеобразно, чрез процеса на своето възникване - така е изтлас-*

кало от себе си невещественния елемент, че той вече не му е вътрешно присъщ.

Точно противоположното откриваме при фосфора. И по тази причина древните атавистични познания не съвсем необосновано са описвали фосфора като *носител на светлината*, защото съвсем правилно са виждали, че той действително носи невещественото, светлината. *Това, което солта отстранява от себе си, фосфора го носи в себе си. И така, полярно противоположните на солта субстанции са тези, които в известен смисъл поемат невещественото, по-точно светлината, но поемат също така и другите невеществени елементи, топлината и подобни на нея, и ги превръща в своя вътрешна собственост.* Но това обстоятелство се дължи лечебната сила на всичко, което е заложено във фосфора и което по някакъв начин е сродно на фосфора по отношение на лечебния процес. Ето защо *фосфорът, който поема вътре в себе си невеществените елементи, е особено подходящ за случаите, когато астралното тяло и Аза - недостигащи напълно до човека - трябва да бъдат изтласкани обратно към човека.*

И така, при някакъв пациент имате заболяване - за отделните заболявания ще говорим тепърва - и установявате, че пациентът *страда* - да кажем - *от чести и ярки сънища*, т.е. астралното тяло обича да се отделя от физическото тяло и да се отдава на собствената си дейност. Ако освен това узнаете от пациента, че е склонен например органически към *чести периферни възпаления*, което от своя страна отново представлява доказателство, че астралното тяло и Азът не се разполагат по правилен начин във физическото тяло, тогава Вие ще можете да използвате силата, с която фосфорът задържа в себе си своите веществени елементи, за да накарате това астрално тяло и този Аз на човека да се занимават по-пълно с физическото тяло. Именно при тези хора, които имат неспокойни сънища, за най-различни болестни състояния, Вие ще може те да прилагате фосфора, тъй като същият е склонен по съответния начин да отвежда Аза и астралното тяло обратно във физическото и в етерното тяло. Ето така, в известен смисъл, фосфорообразното и солеобразното са едно спрямо друго полярно противопоставени. И насочвам вниманието Ви върху следното, че е необходимо да се обръща много повече внимание на това, какво място заемат тези субстанции в цялостния световен процес, а не на отделните специални имена, които да кажем, модерната химия е дала на отделните субстанции.

В хода на времето ние ще видим, по какъв начин в подобно действащи субстанции може да бъде използван фосфора, като лечебно средство.

Виждате ли, по този начин Вие установихте във външната природа две противоположни едно на друго състояния - *солеобразно-действащото*

и фосфорообразно-действащото. Тъй както човекът представлява тричленно същество: нервно-сетивно същество, циркулаторно същество, веществообменно същество, и тъй както циркулаторното същество посредничи между веществообмяната и нервно-сетивната дейност, така във вътрешната природа посредничи всичко онова, което в силна степен нито отдава себе си, както прави това солеобразния елемент, нито поема в силна степен неvěществениите елементи в себе си; нещо, което - бих желал да кажа - регулира везните между тези две дейности и при това се стреми да изживее себе си в капкообразната форма. Защото в основата си меркуриалният елемент представлява винаги нещо, което чрез своята вътрешна силова взаимовръзка се стреми към капковата форма. До това се свеждат нещата при меркуриалния елемент; не субстанции, обозначавани днес като живак да бъдат разглеждани като меркуриален елемент, но въпросът се свежда до силовата взаимовръзка, уравновесяваща везните между разливането на солеобразния елемент и затварянето в себе си, задържането в себе си на неvěществениите елементи. И така, става дума за следното: да бъде изследвано силовото състояние, което именно по най-нагледен начин се съдържа във всичко с меркуриален характер. По тази причина ще откриете, че меркуриалният елемент е в значителна степен свързан с всичко онова, което е насочено към установяването на равновесие - между дейностите, за които подходящ е фосфорният елемент и дейностите, за които е подходящ солеобразния елемент. Това че въздействието върху организма не противоречи на току що казаното, това ние ще видим, когато говорим специално за сифилистичните заболявания и за други подобни заболявания. Чрез разглеждането на фосфорния, на меркуриалния и на солеобразния елемент в известна степен Ви представих особено нагледните типове от областта на минералите. Но Вие видяхте, че още при солеобразния елемент трябва да говорим за органен процес, заложен във формирането на черупката на стридата, и стоящ в основата на това формиране. В известен смисъл този процес е налице и когато неvěщественото бива концентрирано и във фосфора. Но тъй като тук всичко бива насочено по посока навътре, затова не може така нагледно и външно да бъде демонстрирано. Сега нещата се свеждат до това, изхождайки от наблюдението над това явление, типично оформено във външния свят, да се премине към нещо, което бих желал да кажа - в една друга епоха човекът е излъчил от себе си - да се премине към растителния елемент. Растителният елемент, както видяхме вчера от друга гледна точка, в известен смисъл представлява противоположност на това, което съществува като дейност в човешкия организъм. Но и в самото растение ясно можем да различим три елемента. Това разграничаване на трите елеме-

нта става особено ясно, когато от една страна разгледате онова, което под формата на корен се развива по посока на земята и онова, което под формата на семена и плодове, на цветове избуява нагоре. Бих желал да кажа, скъпи приятели, че дори от външна страна можете да видите тази противоположност между растителния елемент и човека - но не и животното в този случай. Да, тук дори съществува нещо изключително важно и значимо. Растението със своите корени прониква в земята, а с цветовете си, т.е. с размножителните си органи се стреми нагоре. И по отношение на своето положение в Космоса човекът представлява пълна противоположност: *с главата си той в известен смисъл се вкоренява по посока нагоре, а с размножителните си органи е устремен надолу, точно противоположно на растението.* Така, че наистина никак няма да сгрешите, ако като образ на човека си представите едно растение, почиващо в него, което растение се вкоренява по посока нагоре, а развива своя цвят надолу, по посока на размножителните органи. *По този начин, чрез една особена форма, растителния елемент е включен в човека.* И отново един отличителен белег на човека спрямо животното е този, че по правило растителния елемент, включен в животното, е хоризонтално разположен, т.е. лежи под прав ъгъл спрямо посоката на растението, докато - бих желал да кажа - човекът спрямо растението по отношение разположението му в Космоса е извършил едно пълно обръщане, обръщане на 180 градуса. Това е едно от най-поучителните неща, които изобщо можем да открием при разглеждането на отношението на човека спрямо външния свят. И ако нашите медици бяха обърнали повече внимание на такива макрокосмически факти, то те биха узнали и повече неща за силите, действащи например в клетките, отколкото ако биха извършвали микроскопски изследвания. Защото действително от микроскопирането проличават много малко неща, тъй като най-важните сили, действащи в клетката, могат да бъдат наблюдавани и в макрокосмоса: *при което съществува разлики в зависимост от това, дали въпросното същество е растение, животно или човек.* Човешката душа може да бъде много по-добре изследвана, ако проследим взаимодействието между вертикалния по посока нагоре и вертикалния по посока надолу елемент и това, което лежи в равновесната точка между двете. Тези сили, които можем да наблюдаваме в макрокосмоса, действуват чак до клетъчно ниво. А това, което действа в клетката, в основата си не е нищо друго освен отражение на това макро космическо въздействие.

Сега, обаче, когато разглеждате растителната същност на Земята, преди всичко трябва да разглеждате тази растителна същност не така, както обикновено бива разглеждана тя; *сякаш може просто така да вървите по земята и да разглеждате едно растение след друго, прецизно да ги*

*подреждате, да им измисляте названия от по две три имена, за да можете след това да включите това растение в някаква схема. Но трябва да помните, че цялата Земя представлява едно единствено същество, и макар не точно така, както е случая при косите, които поне в известно отношение са еднакви помежду си, докато растенията са различни по между си, но все пак целият растителен свят така принадлежи на организма на Земята, както косите ви принадлежат на вашия организъм. Тъй както не можете да разглеждате отделния косъм като организъм сам за себе си, така не можете да разглеждате и отделното растение като нещо само за себе си. Това че растенията са различни, почива единствено на обстоятелството, че в своето взаимодействие с останалия Космос Земята разгръща сили в най-различни посоки и по тази причина растенията са устроени различно. Но в основата на целия процес на нарастване на растенията лежи нещо единно за цялото земно устройство. Ето защо е особено важно да насочим вниманието си върху определени неща. Засега - да кажем - ще откриете, разглеждайки *гъбите*, че за тях самата почва представлява вид среда, един вид родна земя. След това, преминавайки към по-висшите *тревисти растения*, ще откриете, че и за тях почвата е един вид род на земя, но че вече и това, което е извънземно, има определено влияние върху тези тревисти растения, например светлината и други влияят върху оформянето на цветовете, също така на листата и т.н. Но особено интересно е, че когато насочите вниманието си - да кажем - към *дърветата*, Вие ще видите, че в оформяне то на ствола на дървото, превръщаш дървото в многогодишно растение, имаме продължение на нещо, което за растението, намиращо се непосредствено върху земята, представлява самата земя. Защото виждате ли, трябва да си представите нещата по следния начин: *помислете си, ето тук е земята; от земята пониква растението*. Тогава в самата земя можем да потърсим сили, залегнали в основата на растежа на растението, и влизащи във взаимодействие с това, което струи от Космоса. Сега Ви моля, да не бъдете така силно шокирани от това, което ще Ви кажа, защото това действително е така. *Когато нараства едно дърво, земята по определен начин се източва над онова, което преди директно е преминало от земята в растението; това нахлува в ствола и в основата си всички стволоче на дърветата представляват израстъци на Земята*. Фактът, че нещата не се разглеждат по този начин, се дължи само на тази днешна, действително ужасна материалистична представа, че Земята е съставена единствено от минерали. Или науката изобщо не може да разбере, че тази минерална Земя е една невъзможна представа. Тази земя, освен това че отлага минералния елемент, съдържа в себе си и силите, реализиращи се в растителния елемент. Това се натрупва, източва се, и се*

превръща в ствол. А това, което впоследствие расте върху ствола, по отношение на ствола може да бъде сравнено с онова, което в лицето на понисшите и тревистите растения никне директно върху Земята. Бих желал да кажа: *за нисшите и тревисти растения самата Земя представлява ствол; а растенията, които със своите цветове и семенни органи се разполагат върху ствола, те всъщност си съставят отделен, собствен ствол.* От горното виждате, че е налице известна разлика, дали взимам даден цвят от дърво или взимам цвят от някакво тревисто растение.

По-нататък, от тази гледна точка, разглеждайте *паразитирането* върху растенията, и по-точно развитието на *белия имел*. Ето тук виждате нещо, което иначе остава все още органически свързано с растението - разполагането на цветовете и семенни органи върху ствола, под формата на външно отделяне, като процес сам за себе си. Така че в лицето на белия имел трябва да виждате възкачване на нещо, което иначе съществува в процеса на формиране на цветове и семена, свързано с един вид отделяне от земните сили. В известен смисъл именно в лицето на имела се еманципира онзи елемент от растението, който е неземен. Ето така виждаме, как онова, което се стреми да се издигне над земята, и което встъпва във взаимодействие с извън земното, постепенно, чрез формирането на цветове и семена, *се отделя от Земята; а в лицето на белия имел го виждаме да достига до една особено силна индивидуализирана еманципация.* Ако съчетаете всичко това с формите при растенията, то Вие ще си кажете: *ето тук, по отношение на растителния свят трябва да съществува значителна разлика, в зависимост от това, дали растението е склонно да развива повече кореновата система, т.е. да дава израз на своите растежни възможности предимно чрез образуването на коренова система и при това да развива малки и незабележими цветове.* Такива растения са насочени повече към земния елемент. Растенията, еманципирани от земния елемент, са именно тези, които разтварят себе си в процеса на формиране на семена и цветове, и особено тези, които проявяват себе си като паразити в растителното царство. Но растенията носят в себе си тенденцията, да превръщат всеки един от своите органи в нещо най-очебиешо.

Погледнете ананаса, как се стреми да превърне ствола в най-очебийното, или някое друго растение! Можете да кажете: *всяка една растителна форма се стреми да превърне в главен орган някой от основните органи на растението, корен, стебло, листа, цветове, плодове.* Да вземем растение, да кажем, като полския хвощ: *виждате стремежа да изживее себе си изцяло в процеса на образуване на стебло.* Други растения имат стремежа да изживеят себе си в процеса на формиране на листа, а други

остават да закърнеят стеблата и листата и разтварят себе си в процеса на цветообразуването.

Тук става ясно, че между тези различни тенденции в растежа на растението и това, което днес описах като три типа минерална активност в природата извън човека, съществува известна паралелност. Когато обхващам с поглед особено силно заложеното в еманципираната растителна дейност, и това, което след това кулминира във вътрешна активност на паразитите, то пред себе си имаме нещо, което в силна степен е склонно да поеме вътре в себе си невеществени елементи. Това, което под формата на невеществени елементи струят от Космоса към Земята, то бива консервирано в тези органи, когато същите преобладават, тъй както става това във фосфорната субстанция. Така че можем да кажем: *в известен смисъл цветовете и семената носят фосфорен характер, а така също и всичко онова, което е подобно на имела и на други подобни. И обратно, изследвайки процеса на окореняване, откриваме онова, което растението развива, разглеждайки почвата като своя родна земя, в ясно родство с образуването на соли.* Така че именно в растението пред нас изпъкват тези две полярности. *А в лицето на посредническата роля на растението, което вие виждате непрекъснато между цветовете и плодовете, устремени нагоре и кореновата система по посока надолу, там между тях вие виждате меркуриалния процес, или това, което осъществява равновесието.* Така ако вземете предвид обратното разположение на растението спрямо човека, ще кажете, че всичко, което вътрешно е предразположено към образуване на цветове и плодове, би трябвало да притежава силно родство с органите от долната част на човешкото тяло и с органите, с които вземат своето начало от долната част на човешкото тяло, и че в такъв случай и фосфорният елемент би трябвало да притежава силно родство с органите от долната част на човешкото тяло. Че това е напълно вярно, ще видим през следващите дни. Обратно на това, всичко в растението, което се стреми към кореновия елемент, то ще показва особено родство с нещата, устроени по посока нагоре. Но при това разбира се трябва да имате предвид, че човекът не може да бъде разделен на три части просто по някаква външна схема, но че това, което например принадлежи на най-долната част, храносмилателната система, то цялото се стреми - бих желал да кажа - към едно продължение по посока на главата. Това действително е - бих казал почти - един назрял, детински възглед, а именно че в лицето на *сивата мозъчна субстанция* в съществената част ни е дадена мислещата субстанция, защото това не е вярно. В съществената си част сивата мозъчна субстанция служи за изхранването на главния мозък и всъщност представлява колония от храносмилателни способности за изхранването на главния мозък; *докато тък-*

мо това, което е бялата мозъчна субстанция има голямо значение като мислеща субстанция. Ето защо и в анатомическото устройство на сивата мозъчна субстанция ще откриете нещо, което е много повече свързано с една тотална дейност, отколкото с това, което обикновено и се приписва. И така виждате, че когато говорим за храносмилане, не можем да говорим просто само за долната част на тялото. Но е напълно валидно, че когато разглеждаме родството с кореновия елемент, то имаме работа с нещо, което се отнася до горния човек. Всичко онова в растението, което осъществява уравнивяването между цветове, плодове и корени, т. е. което в известен смисъл намира израз в листата и други подобни, в обикновената трева, всичко то ще има особено значение и тогава, когато се добива под формата на извлек, за всичко, което се отнася до циркулаторни смущения, т.е. до ритмичното уравнивяване между горната и долната част на човека. Ако преди това сме поставили от една страна минерали, поемащи в себе си невещественото, а от друга страна минерали, отблъскващи невещественото, и това, което е разположено между тях, то ще видите, че всичко това може да бъде сравнено - бих желал да кажа - с цялата конфигурация на растението. С това Вие притежавате първото рационално средство, с помощта на което да установите взаимоотношението между човешкия организъм и самото растение, в зависимост от това, дали растението развива предимно един или друг орган. По какъв начин се конкретизира това по нататък, ще видим по-късно. И така, досега можахме да обърнем внимание на факта, че такива взаимоотношения съществуват между растителната, минералната и човешката същност.

В по-нова време настъпи - бих казал - нещо много обнадеждаващо - нещо, което трябва да е родство, взаимоотношение между човека и животното. И така, съвсем независимо от факта, че при появата на серумната терапия се постъпи по един много странен начин, трябва да се каже нещо съвсем принципно тъкмо срещу обичайната серумна терапия. Виждате ли, при появата на серумната терапия, тогава на практика *Беринг* постъпи по един странен начин. Когато човек проследи изнесените речи и публикациите, разпространявани повече по периферията, в които се говореше само за това, как серумът трябва да помогне, тогава човек можеше да получи впечатлението, че тук действително става дума за реформа на цялото медицинско дело. Да, но когато човек се обърнесе към това, което описваха основните трудове, тогава излизаше най-е странно факт - и това не е преувеличение, вероятно един или друг от Вас знае това - че лечението, което трябваше да бъде основано на базата на изследванията върху морските свинчета, и да бъде пренесено в човека, това лечение се бе оказало "*благоприятно*" при един "*учудващо висок*"

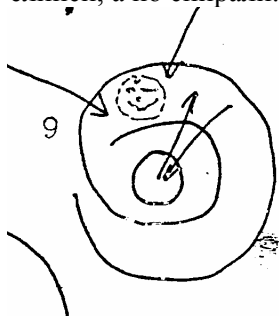
брой морски свинчета. А именно, о цялото голямо количество морски свинчета, обработени със серума, е имало едно единствено, което е показало благоприятен резултат, едно единствено морско свинче, т.е. от един маскиран животински лечебен процес, в един момент, когато вече са се биели барабаните в полза на серумната терапия. Това бих желал да го спомена само като факт. Вярвам, че някой от Вас вече го знаят. И това - бих казал - изключително нехайство в едно научно изложение действително заслужава повече внимание когато разглеждаме историята на науката. Но това - което днес, накрая трябва да споменем принципно, и което утре или в следващите дни ще разгледаме, е следното: *вие видяхте, че непосредственото активните върху човека процеси от природата извън него са не тези процеси, разположени на повърхността, но това са процесите, които трябва да бъдат изведени едва от по-дълбоката същност. По определен начин човекът притежава родството с онова, което е изнесъл извън себе си, с фосфорния процес, със солевия процес, с цветовия процес, с плодовия процес, кореновия процес, с листовия процес, но по такъв начин, че той притежава с всичко това отношение на обмен, той носи в себе си тенденцията, всичко онова, което се проявява в тази природа извън него, да го разтваря, да го превръща в неговата противоположност.* Не е така при животното. Защото до половината животното вече е извършило този процес. Не в същия смисъл човекът е противопоставен на животното. В известен смисъл спрямо животното той заема положението на прав ъгъл, докато спрямо растението той е в ъгъл от 180 градуса. И това е нещо, което в най-висша степен влиза в съображение, когато възникне въпроса за приложението на такива животински средства, като серума или други подобни.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Всъщност съм загрижен във връзка с това, което днес трябва да изложа, защото дори да можем да отделя четвърт година, за да изложа тези неща, пак няма да бъде лесно да не бъдат приетите за фантазия. Но тъй като в известен смисъл трябва да Ви изясня нещо, което след това да бъде включено в специалните страници върху лечението, в днешния час то може да бъде разгледано в общи линии, и затова много неща изглеждат като не на мястото включени. И все пак ще се постарая, по начина, по който излагам нещата, да покажа, че всички тези неща са добре обосновани и дори по-добре, отколкото нещата, които днешната естествена наука е поставило за свои основи. Днес преди всичко бих желал да започна със следното, да Ви представя процеса на формиране на растението в неговата космическа взаимовръзка.

Нали обърнахте внимание на факта, че функционално в човека, в известен смисъл протича процес, обратен на този, който се проявява във формирането на растението. Ето защо, за да открием директната връзка между растителния свят и човека е необходимо, този процес на формиране на растението да бъде разгледан тук, макар и в общи линии. Разглеждайки растението, ще откриете, че в целия свой процес на изграждането категорично притежава две противоположни тенденции. Едната е насочена към земята. И още вчера набелязах, че при дървесните растителни видове, в лицето на ствола, земята в известен смисъл е изтеглена нагоре, така че при дървото цветовете с принадлежащите им листа така са вкоренени в ствола, както иначе обикновените тревисти растения или дори нисшите растения са вкоренени в земята. Това от една страна ни посочва тенденцията на растенията към Земята. Но от друга страна растението се стреми да напусне Земята. То се стреми да напусне Земята сякаш не само с помощта на някаква механична сила, противопоставяща се на притегателната сила на Земята, но то се стреми да напусне Земята с цялата си същност, също и с вътрешния процес на формообразуване. Процесите в цвета са различни от процесите в корена. Процесите в цвета стават много по-зависими от извънземното, от извънтелурическото, отколкото процесите в корена. И преди всичко трябва да погледнем именно на зависимостта на цветообразуването от тези, всъщност извънземни сили. Защото ще открием, че същите сили, от които растението се нуждае, за да въведе в цвета процеса на цвeto и семеобразуването, с помощта на изложеното в предходните лекции функционално обръщане на процеса на формиране на растението в човека ние ще открием, че същите тези сили стават необходими и могат да бъдат открити в коремната област на човешкото тяло и във всичко, което се отнася до изпразването, отделянето и което представлява основа за сексуалността. По този начин, търсейки връзката на човека с растението, ние и в подробности се насочваме към извънтелурическия процес в растението, а така също и към телурическия. Не бих желал да пропусна да Ви обърна внимание на следното: *това, което излагам тук, не произлиза от древни медицински трудове, но изцяло почива на едно съвременно научно изследване.* Само по отношение на терминологията засега трябва да се опитаме да се върнем към древната литература, тъй като в тази насока новата литература все още не е изработила терминология. Но този, който мисли, че тук се преподават неща, взети от древните писания, такъв човек би бил в заблуждение. И така, ако проследите растежа на растението, започващ от земното по посока нагоре, то на първо място ще се насочите към спиралния ход на възникването, на формообразувания процес на листата, а също така и на цвета.

В известен смисъл формообразуващите сили на растението следват един спирален ход около стеблото. Този спирален ход не може да бъде изведен от вътрешните сили на напрежение на самото растение, но той се дължи на взаимодействието на извънтелурическото, и по-точно в основата си се дължи на въздействието - да кажем - на привидното движение на Земята спрямо Слънцето - защото това трябва да се вземе относително, т.е. на привиден ход на Слънцето. В известно отношение, изхождайки от опорната точка, по-добра от математическата на Галилей, можем напълно да изследваме хода на звездите, правейки заключение от хода на формообразуващите процеси в растението. Защото това, което извършват звездите, на него растението вярно подражава. Но веднага ще сбъркаме пътя, ако повярваме, че растението действа само този, изхождащ от Земята нагоре и зависим от Слънцето, формообразуващ процес; там преди всичко действуват звездите, до една резултатна, заедно с повляното от слънцето движение на нашата планетарна система и то така, че в известен смисъл слънчевата сила изцяло би си присвоила растението и би го продължила до безкрая (виж рис.9), ако от своя страна на тази слънчева сила не биха се противопоставили т.нар. външни планетарни сили със своите спирали. Защото в действителност планетите се движат не по елипси, а по спирали.

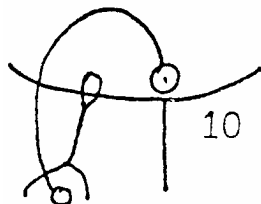
Днес всъщност цялата коперниканска представа за света би трябвало да бъде проверена и да бъде заменена с друга. Тъй наречените външни планети, към които трябва да причислим Марс, Юпитер, Сатурн, Уран и Нептун само астрономически се числят към нашата система; те са навлезли в нашата система поради това, че чужди тела, разположени вън от тази система, в известен смисъл са се присъединили към нея, така че вярно ще бъде, ако засега оставим настрана тези тела, показани от нашата планетарна система, които ни придружават, и които всъщност са гости - тези външни планетарни сили предизвикват обратен ход в насочената нагоре сила, при което отблъскват това, което иначе би изявило себе си само в листната спирали и спомагат за образуването на цветове и семена. И така, ако разглеждате развити-

*ето на растението от формирането на листата нагоре, то произхо-
дът му ще трябва да отдадете на онези сили, които възникват от съв-
местната дейност на слънчевия елемент с марсовия, юпитеровия и
сатурновия елемент. Само че тук действуват заедно не само тези два
елемента, но на тях от своя страна противодействува нещо, произхожда-
що от Луната и от тъй нар. вътрешни планети, от Меркурий и Венера.
Меркурий, Венера и Луната са тези, които създават в растението тенден-
цията по посока към Земята, надолу, нещо, намиращо най-красноречи-
вия си израз в лицето на формирането на корените. Така всичко, което
изглежда земно, всъщност бива едновременно, повлияно от подслънче-
вите планети, свързани с Луната. И така, в лицето на растението намира
израз - бих желал да кажа - цялата принадлежаща ни планетарна систе-
ма. Не можем да вникнем във взаимовръзката между растителната сис-
тема и човека, ако не разберем, как растението намира израз цялата при-
надлежаща ни планетарна система, и как от друга страна това се отразя-
ва върху човека.*

Необходимо е да погледнете само на следния факт: *когато изгаряте
растения, развити повече по посока на корена, т.е. растения, които в
по-слаба степен преминават през процеса на цвeto и семеобразуване,
отколкото онези растения, които се развиват повече по посока на цве-
тообразуването, ще видите, че първите съдържат значително повече
пепелни съставки, отколкото когато изгаряте цвetoве, а също така и
когато изгаряте и бял имел или дървовидни растения. Разликата се дъл-
жи на това, че под слънчевият елемент, лунният, меркуриевият, венери-
ният елемент, действуват повече върху такива растения, които показват
силна тенденция към образуването на корени. Тогава в пепелта ще отк-
риете желязо, манган, кварц, т.е. съставки, представляващи преки лечеб-
ни средства и които се проявяват като лечебни средства, когато употре-
бявате някаква част от растението. За разлика от това, когато изгаряте
противоположния вид растение, ще откриете малко пепеляви съставки.
Това, което намира израз в процеса на изгаряне, е преди всичко нещо,
което бих казал - представлява истински външен документ за принад-
лежността на растението към целия Космос, а не само към това, което
откриваме на Земята.*

А сега разгледайте още по-пълно растителния процес. Когато имаме ра-
бота с едногодишни растения, в определено годишно време, с образува-
нето на семето, този процес в известен смисъл бива прекъснат. Това се
ме образуване трябва да бъде отнесено най-вече към извънземния еле-
мент. То обаче бива прекратено и бива предадено на земния елемент; *и
през следващата година, в известен смисъл на едно по-ниско стъпало,
трябва да бъде продължено това, което в предходната година е дос-*

тигнало до определена по-висока степен. Така развитието на растението можете да наблюдавате един странен ход. Представете си, че това е земната повърхност, и тогава цялото растение е израснало на земята, насреща на извънземния елемент. Обаче това, което е било създадено в извънземния елемент, бива обратно положено в Земята, и кръговратът започва отначало (виж рис.10). Така, наблюдавайки цялостния растеж на

растенията, всъщност всяка година небесните сили биват потопени под земята, за да се съединят със силите на Земята и да започне отново кръговратът. И така, всяка година вие спускате цветно-плодовия елемент в кореновия елемент чрез това постигате онези цикли, на които е подчинен целият растителен растеж. Виждате ли, това Ви навежда най-вече на мисълта, че в лицето на земната флора в действителност имаме нещо, което представлява взаимообмен на самата Земя, в нейната цялост, с извънтелурическия елемент. Това се простира не просто върху формата на Земята, но това се простира и върху външния химизъм, и върху цялата органна система. Защото тъй както в областта на механичното, на външния образ, земният елемент бива преодолян от космичното, така в известна степен и земният химизъм на растението бива преодолян от извънземното, и когато е преодолян да една определена степен, той трябва да бъде положен обратно в земното, за да представя земния химизъм. И тогава вече не сте далече от това да разберете, че външно земният химизъм се проявява във всичко, което намира израз в пепелта, т.е. че земният химизъм намира израз в това, което е отпаднало от живия елемент. И то е подвластно на тежестта, докато растителният растеж нагоре представлява едно постоянно преодоляване на тежестта и на другите, свързани със Земята сили, така че можем да говорим за полярна противоположност между тежестта и светлината. Светлината е тази, която непрекъснато преодолява тежестта. *И по определен начин растението е впрегнато в този процес, в тази борба между тежест и светлина, между това, което се стреми към пепелта и това, което е устремено към огъня.* И тук ние се насочваме към тази полярна противоположност между изпепеляването и това, което открива себе си в огъня, насочваме се към противоположността между вещественото и невещественото. И та-

ка, тук от една страна имаме растителния свят в неговата взаимовръзка с Космоса.

Наблюдавайки човека след разискванията от предходните дни, ще откриете, че не можете да се справите със същността му, ако не си го представите полярно ориентиран. Защото от друга страна аз Ви показах, че това, което в растението расте отдолу нагоре, при човека расте отгоре надолу, така че в пола и отделителните процеси при човека цветният и семенният елемент отиват надолу, до като принципът на вкореняването се насочва нагоре. Само че при човека всичко това е функционално; *при растението това представлява материален процес*. Оттук виждате, че в човека имаме нещо противоположно на това, което е налице в растението. Но в човека имаме не просто противоположното, но в негово лице имаме носителя на противоположното. Така че трябва да си кажете: *в известен смисъл от една страна в човека, функционално, имаме растителен елемент, вкореняващ се по посока нагоре и растящ по посока надолу, и около него неговата материалност, която от своя страна показва тенденция отдолу нагоре*. Така че това, което при растението всъщност се извършва изкуствено, вземането от горната сфера и полагането в долната сфера, при човека се извършва непрекъснато. Тук процесите непрекъснато действуват една тенденция отгоре надолу и отдолу нагоре. И в този обмен всъщност е залегнал здравият и болният човешки живот. И виждате ли, действително изобщо не можем да разберем сложните процеси в човека, ако не прозрем, че нещата наистина стоят така, както току що ги изложих, че от една страна е налице един носител, действуваш от Земята по посока нагоре, а от друга страна нещо се вмества в този носител, нещо, което действуват отгоре надолу.

Как в съчетанието на тези сили протича човешкият живот в състояние на здраве и болест, може лесно да се види, когато, бих желал да кажа - почти с отчаяние застанем пред един много важен факт, а именно, че човешкият организъм трябва да бъде лекуван по различен начин в зависимост от това, дали става дума за горе разположените части на тялото или за частите, разположени в известен смисъл под сърцето. Тук дори е необходимо човекът да бъде разглеждан според съвсем различни принципи. Това намира израз във факта като например за мнозина загадъчното отношение - да кажем - на краниотабеса (craniotabes - размекване на тилната кост, най-ранният сигурен признак за рахит у кърмачетата бел. прев.) спрямо обикновения рахит, две явления, разположени тъй близо едно до друго за този, който разглежда човека като единство, докато именно поради това, че водят началото си от различни области на човека, те са полярно противопоставени и трябва да бъдат разглеждани според свършено различни принципи. Това има значение и за лечебния

процес. По тази причина лекари, които при рахит по някакъв начин постигат успех чрез лечението с фосфор, при лечението на краниотабеса вероятно няма да отбележат никакъв успех, но тук трябва да бъде проведено противоположното лечение може би чрез някакъв карбонатен варовик или нещо подобно. Това обаче, - бих желал да кажа - е израз само на един много общ факт, който е неудобно да бъде цитиран, но който е изцяло верен. И това е факта, че там, където става дума за лечение на човек, т.е. там, където достигахме до медицинската област, когато там се каже нещо, то противоположността на казаното също може да е вярно за определени случаи - и това, виждате ли, е фаталното. Напълно е възможно някой да посочи напълно верен път за лечението на това или онова, и приложен за видимо същите явления в организма, този път не е никакъв път на лечение, но е необходимо да бъде поет противоположния път. Така, че в медицината една лечебна теория може винаги да бъде изместена от друга, ако не съзнаваме, че с даден лечебен метод може да бъде лекувана само една част от човека, а другата част на човека трябва да бъде лекувана чрез друг лечебен метод. Това е, което трябва да разберем сега тук.

Сега обаче става дума за следното, добре да разберем това, което при растението в известен смисъл се явява отделно, и което при човека съставлява само едната страна на неговото устройство. Вчера насочих вниманието Ви към трите, в известен смисъл присъщи на извън човешката природа, формообразуващи импулса, солевия формообразуващ импулс на меркуриалния формообразуващ импулс и формообразуващия импулс, състоящ се в това, че определени тела като фосфор или сяра съхраняват в себе си силите на невещественото, представляват носители на невещественото.

А сега, във връзка с казаното днес, каква е разликата между тези три различни вътрешни формообразуващи процеса на извън човешката природа? Всичко, което е солеподобно в своя процес, то отвежда вътрешните процеси в обсега на тежестта. И тези от Вас, които четат стари медицински трудове, ще сторят добре, ако навсякъде в древните ръкописи, където става дума за превръщането на субстанциите в соли, си кажат допълнително: *чрез този процес съответната субстанция бива предадена на силите на тежестта: докато чрез противоположния процес, чрез светлинния процес, вече невеществените съставки биват иззети от силите на тежестта.* И така, ако на мястото на другите невеществени съставки поставим светлината като заместител, като представител, то и в извън човешката природа непрекъснато трябва да си представяме борбата между светлината и тежестта, между това, което се стреми към извънземното, и това, което насочва земните субстанции към централната

точка. В това преди всичко имаме противоположността тежест - светлина, и махалоподобно люшкащото се, непрекъснато търсене на равновесието между тежест и светлина, която намира израз в меркуриалния елемент. В него се съдържа не друго, а това което представя непрекъснато търсене на равновесното състояние между светлината и тежестта.

И така става дума за това, тези невеществени елементи между солевия, фосфорния и меркуриалния елемент действително да бъдат вместени в целия Космос, в тежестта, в светлината и в противоположността между двете, т.е. в уравнивяването между двете. Само че виждате ли, в тази пълна противоположност по странен начин е вместена цялата *сърдечна дейност* при човека. Това - бих казал - е ужасното в съвременния природонаучен светоглед, че независимо от онази помпена система, с която сравняват сърцето и чиято несъстоятелност аз вече Ви изложих, днес всички бива така представено, като че ли сърцето се изчерпва с една дейност, в известен смисъл ограничена от кожата на съответното същество. Днес човекът не си представя нещо друго, освен това, че сърцето е в някаква връзка с това, което пулсира през тялото. Само че това не е вярно; *като същество с органи, човекът е включен в целия световен процес, и човешкото сърце е не само орган, поставен в организма, но то е нещо, което принадлежи на целия световен процес.* И това, което се разиграва в растението, това взаимодействие на под слънчевото и над слънчевото, това се отразява в човека и намира израз на това, което се извършва в човека, но са напълно израз и на извънчовешките отношения. Когато разглеждате сърцето на човека, то в него - бих казал - взет в основата си, се отразява целия световен процес. Човекът всъщност е индивидуализиран само като духовно-душевно същество. Той е включен в целия световен процес чрез това, че сърцето например със своите удари действително представлява израз не само на това, което става в човека, но е израз и на онази борба, която се разиграва между светлината и тежестта в целия Космос.

Често, пред лаици съм се опитвал да представя тази вграденост на човека в Космоса чрез най-грубата нагледност, като извършвам следното изчисление. Ако приемете, че човекът за една минута извършва около 18 дихателни движения, тогава ще откриете, че броят на тези дихателни движения за 1 ден, за 24 часа, представлява едно определено число: *получавате 25,920 дихателни движения.* Вземете един единствен ден от човешкия живот и помислете, че годината има 360 или 365 дни, приемете, че човекът достига най-високата средна възраст - човекът разбира се може да живее и много по-дълго - но най-високата средна продължителност на живота от 71 години - да кажем - и тогава получавате точно

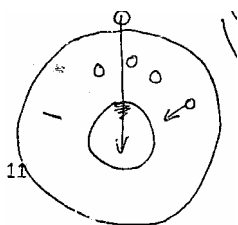
толкова дни за човешки живот, колкото дихателни движения човекът е извършва за 24 часовия ден = 25,915.

И ако вземете цялата обиколка на слънцето през Зодиака, т.е. една платоническа година, времето нужно на Слънцето, изгрявайки в Овена през пролетното равноденствие, да се завърти отново в него, то получавате 25,920 години. Тук имате един странен числов пример за свързаността на човека с цялата Вселена. Защото пътят на Слънцето в години, платоническата година, се изразява в число по същия начин, както земните дни на човека. Това - виждате ли - може да бъде представено по доста нагледен начин, но то ни отвежда в изключителни дълбини на устройството на света. Необходимо е само да имате предвид това, което подчертаваме в Антропософията, а именно, че когато човекът заспива, негови-ят Аз и астралното тяло напускат физическото и етерното тяло, а при събуждане се връщат обратно. Трябва да си представите това като един вид издишване и вдишване на духовно-душевното от физическото тяло, и тогава получавате такива дихателни движения, които се осъществяват чрез това издишване и вдишване през един човешки живот, който живот спрямо нещо друго представлява един ден - 25,915 или 25,920 - нали това са дните на високосните години, чрез тях разликата от 5 отново се изравнява. И отново във Вселената трябва да съществува нещо, което чрез същите числа да е свързано с една обиколка на Слънцето, с една привидна обиколка на Слънцето. И тук имате един ритъм във Вселената, който намира израз в голямото, който се изразява в отделния човешки живот и който се изразява в дихателните процеси на отделния ден. И вече няма да Ви се струва така чудно, че старото атаквистично ясновидство на предисторическия свят говори за дните и нощите на Брама, говори за издишването и вдишването на Вселената, защото е открито, че това издишване и вдишване на Вселената има своя микроскопичен образ в лицето на ежедневните жизнени процеси на човека. Чрез такива неща наистина, не чрез никакви симпатии и антипатии, но едва чрез такива неща, почиващи върху нещо конкретно, човек всъщност достига до истинско преклонение пред древната мъдрост. Мога да Ви уверя, че не бих бил почитател на древната мъдрост, ако чрез безчислени случаи не се бях убедил, че днес хората откриват неща, които могат да бъдат открити в древната мъдрост и които междуременно съвсем са изчезнали, между това, което хората на древната мъдрост са знаели, и това, което днес ние отново можем да достигнем. Това, което действително стремящия се към познание изявява като преклонение пред древната мъдрост, не произлиза от някакъв общ стремеж към тази древна мъдрост, но то може да произлиза именно от проникването в определени, съвсем конкретни обстоятелства. И така, ако искаме да търсим светлинния елемент, то тря-

бва да насочим погледа си към всичко, което в нашата планетарна система в известен смисъл е разположено над Слънцето, в марсовия, юпитеровия, сатурновия елемент.

И тъй като всичко, което става на Земята, в известен смисъл представлява въздействие на това, което е извънземно, то в земното трябва да открием именно въздействието на това, което се разиграва в Космоса. Това довежда до там, не по един толкова абстрактен и фантастичен начин, в земните субстанции да бъдат търсени причините за тяхната конфигурация или за агрегатното им състояние, така, както прави това днешната молекулна физика или молекулно-атомната химия. В известен смисъл тази атомна химия прониква в това, в което не може да се проникне, във вътрешното устройство на телата, измисля всякакви красиви предположения за атома и молекулата и след това - днес може би вече по-малко, но преди няколко десетилетия гордо се говореше за астрокосмическото познание на това, което протича във вътрешната структура на телата. Преди известно време се говореше за това, днес тези неща биват фотографирани, тъй както споменах в по-предишната лекция; *в спиритическите кръгове също се правят снимки - на духове*. И тъй като днес природоизпитателите не са склонни да вярват на фотографиите на духове, то са длъжни да позволят на другите, които вникват в тези неща, да не вярват на техните фотографии на атоми, защото тези фотографии имат същата съдба, както и фотографиите на духове.

Силите, с които имаме работа при растенията не са свързани с атоми и молекули, но това са сили, действащи извън Земята и проникващи в земната субстанция. Или след като имаме конфигуриране на дадена земна субстанция, то не са тези малки демони-атоми и молекулите, които придават конфигурацията, но космическите сили са тези, които действуват по някакъв определен начин. Когато - да кажем - съществува даде но съзвездие в извънтелурическата сфера, действаща особено благоприятно върху определени точки на Земята - да кажем от нашата планетарна система, от Сатурн, който може да въздейства благоприятно, т.е. ако по възможност другите линии на въздействие са далече от неговата линия на въздействие - ако това тук на Земята и тук Сатурн действа върху Земята (виж рис. 11) т.е. когато въздействията на Слънцето, на Марс и т.н. не лежат на неговия път и не са близо до неговия път, но са възможно по-далече, така че в известен смисъл Сатурн да действа сам, тъй като нашата Земя по други причини е обособена, тогава, ако точно на това място на Земята е налице благоприятно предразположение за тези сатурнови сили, които в този случай са слабо повлияни от други извънземни сили, те повлияват в земната субстанция дадена структура, която е различна от това, което би повлиял например Марс при същите усло-

вия. В земните субстанции ние не виждаме нищо друго, освен продуктите на съвместното действие на звездните сили. Така че в този случай, който избрах сега, където Сатурн въздейства особено благоприятно на определени места на Земята и за продължително време, пред нас става явно въздействието в този продукт и е ясно, че тук имаме работа с възникването на *олово*.

Това е причината, поради която определени земни субстанции и по-точно такива с метален характер, трябва да бъдат свързани с определени съзвездия от извънтелурическия Космос. И тогава не можем да постъпим по друг начин, освен да поставим отново паралел между това, което предлага днешното изследване, днешната духовна наука и това, което преди е предлагала древната мъдрост, и което всъщност може да бъде разбрано само ако отново го открием. Защото за днешния химически или физически мислещ човек древните ръкописи са в основата си невъзможни за четене. Това Ви показва и следния пример, в който един много образован норвежки учен посочва някаква история от алхимията, в която е представен процес, който, както ученият правилно споменава, според съвременните химически понятия представлява безсмислие, защото от него нищо не излиза. Това е един оловен процес. Но добрият господин не е разбрал, че с това се обяснява процеса на семе образуване.

Той повярвал, че с това се обяснява някакъв лабораторен процес. В такъв случай това наистина е безсмислие. Но господинът разбира се не знае, че цялата терминология трябва да разбираме нещо съвсем различно; *това именно господинът не знае, и по тази причина за него това е безсмислие*. Той, разбира се, има право, както и няма право.

И така, не можем да постъпим по друг начин, освен да свържем земните субстанции със силите, въздействащи върху Земята от нейната околност. Това изследване на металите, когато се провежда по начина, както искам да Ви покажа в тези лекции, води до съвсем определени взаимовръзки, така че *оловото* например трябва да бъде причислено към не смущаващите от нещо друго *влияние на Сатурн, калая*, на не смущаващите от нещо друго *юпитерови влияния, желязото* на не смущаващите от нещо друго *влияние на Марс, медта* на не смущаващите от нещо друго *влияние на Венера, живака* така, както го описва химията днес, на не сму-

щаващите от нещо друго *влияние на Меркурий* - по тази причина древните са обозначавали по един и същи начин елемента меркурий и планетата Меркурий; *и трябва да признаем родството между всички - сребристо (подчертавам "сребристо") и това, което са несмущавани-телунни влияния.* Наистина е много мило, когато в днешната литература четем, че в древни времена родството на среброто с Луната било установено чрез това, че Луната блести сребристо, и че хората са се ръководили според това чисто вътрешно свойство. Който обаче знае, колко старателни са били по своя характер изследванията върху отделните метали, извършвани тогава, той не може да изпадне в подобно заблуждение. Дори само от това виждате, че съществува богата възможност за други субстанции, защото това, което ви назовах олово, калай, желязо, мед, живак и сребро, представляват само най-изтъкнатите субстанции - съществува богата възможност за други субстанции, поради това, че всякакви други планетарни въздействия встъпват със споменатите във взаимодействие, така че в линията на сатурновото въздействие попадат линиите на марсовото въздействие и т.н. По този начин възникват по-малко представителните метали. Но във всеки случай в света на металите на Земята трябва да виждаме резултата на извънтелурически силови въздействия. С това обаче, по определен начин обединихме това, което подчертахме в металното въздействие с това, което виждате във формирането на растението. Защото вземете това, което е заложено в агентите олово, калай, желязо и ще имате почти всичко, свързано с цвето и семеобразуването у растенията, доколкото то протича извън земния елемент, над повърхността на Земята; *и всичко, което е с меден, живачен и сребрист характер трябва да е свързано с коренообразуването у растението.* Докато от една страна живачният елемент осъществява известно изравняване, естествено идва мисълта, от друга страна да търсим друго изравняване. Защото виждате ли, живачният елемент представлява изравняване между телурическото и в известен смисъл между надтелурическото. Но в действителност цялата ни Вселена е проникната от Дух. И тук - бих желал да кажа, се установява един друг вид полярност. Ако тек си представите земното, а там извънземното, то в извънземното и земното имате противоположността между светлината и гравитационната сила. Но с това само имате възможността да погледнете на едно равновесно състояние между земното и извънземното.

Само че съществува и друго едно равновесно състояние между това, което по един равномерен начин прониква всичко земно и извънземно, и самото него, а именно между духовното и материалното, независимо дали това материално е невеществено или веществено; *във всяка една точка на материята трябва да се запазва равновесието между духовно-*

то и това материално, но също така и във вселената. Най-близкото, което запазва това равновесие за нас е самото Слънце. Слънцето поддържа равновесното състояние между духовното във вселената и материалното във вселената. И по тази причина - бих желал да кажа – Слънцето съответствува едновременно на едно световно тяло, което поддържа реда в планетарната система, но което също така установява ред сред силите, проникващи в нашата материална система.

Така, както можем да установим връзката на отделните планети с металите, както характеризирах това преди, така може да се установи и връзката между *Слънцето и златото*. Но и тук нещата стоят така, че древните наистина са ценели златото не заради ариманическата му стойност, но заради връзката му със Слънцето, заради връзката му с равновесието между *Дух и материя*. Важното сега е, винаги да насочваме погледа си към факта, че по някакъв начин в природата непрекъснато бива обединявано това, което ние разделяме; *както в мислите си, така и в това, което извършваме на Земята*. Ние отделяме мислите си подвластно на гравитационната сила, т.е. това, което е склонно към солеобразуване, от онова, което става носител на светлина, т.е. което е склонно към светлинното въздействие, и от това, което е подвластно на равновесието между двете. Но в природата това не навсякъде е така разделено, в природата тези въздействия са свързани помежду си, вплетени са едно в друго, така че тук те образуват изкусни строителни системи, и тази изкусна строителна система се съдържа и в златото, в светенето, защото чрез златото Духът, по едни чист начин, в известен смисъл поглежда във външния свят. Тук ни прави впечатление нещо, което бих желал да Ви кажа под формата на скоби, тъй като вероятно ще можете плодотворно да работите върху импулсите, които човек може да получи от старата литература и да бъдат те претворени в новата литература. За да осъществите споменатите вчера дисертации, ще можете да получите много импулси от старата литература, ако умеете правилно да разберете тази стара литература. Изключително важно е да се види, как всъщност във всяка една субстанция старата литература вижда и трите принципа в съчетание: *солевия, меркуриалния (живачния) и фосфорния или серния* и как в по-древни времена са се старали тези три принципа да бъдат отделени от всяка субстанция. Т.е. съществувал е възгледът: *оловото възниква по този начин, който ние вече разяснихме; но оловото, както и златото или както медта съдържа всичките три принципа: солевия, меркуриалния (живачния) и фосфорния*. И въпросът се свежда до това, за да можем да лекуваме човека със солевия, меркуриалния живачния и фосфорния елемент, трябва да можем да ги отделим, т.е. да можем по определен начин да ги отделим от това, с което са свързани. И на този

процес в старата химия се е отделяло най-голямо внимание. Този процес се е отдавал най-трудно при златото, и оттам идва римската поговорка, която действително е нещо, което от ново ни кара да почувствуваме почитание към древните: "Facilius est aurum facere quam destriere". *"но-лесно е да направиш злато, отколкото да разрушиш злато"*. Защото хората са мислели, че в златото трите съществени природни принципа, солевия, меркуриалния (живачния) и фосфорния са така здраво свързани помежду си, че най-трудно те могат да бъдат получени от златото.

Наистина, напълно вярно е, че ако искаме да постъпим по същия начин, както древните са постъпвали в процеса за отделянето на трите природни принципа, то и ние днес не бихме се справили лесно. Но ако се абстрахираме от всичко това, както трябва да постъпим в тези лекции, където само за малко бе хвърлена светлина върху древната литература, върху древните и ако се насочим към това, което днес може да бъде изследвано, то достигахме именно до следното: *за да получим от природните субстанции нужното ни от тези три принципа, характеризирани вчера и днес, действително по определен начин, с природни субстанции, трябва да бъде извършен процеса на изгаряне, чрез което първоначално ще отделим например носителя на огъня, на светлината, след това трябва да се опитаме от природните субстанции и за определени цели да получим меркуриалното (живачния елемент), така че да остане само това, което се стреми към солевия принцип.* Тогава то може да бъде изтеглено чрез нещо киселинно и тогава, било от растения или от минерали, ще получим едно действително солево лечебно средство. Подробностите ще разгледам допълнително. И така, в природата или ще търсим това, което е носител на светлината, за да получим извънтелурическото, или ще се опитваме да отделим извънтелурическото от земните субстанции и да остане телурическото, и тогава ще имаме действително солевото или ще се опитаме да получим нещо, което да представлява равновесното състояние между двете.

Тук обаче - бих желал да кажа - можем да поемем два пътя, които по същността си са различни, всеки един от които до определена степен води към целта. Същност може да се върви и по двата пътя. Можем да застанем на изходната точка, на която са заставали древните лекари, които винаги са изхождали от следното: *от познатите субстанции да отделят това, което по характера си е фосфор, сол или живак и който след това са прилагали съответното.* За тях различното, специфичното въздействие на лечебните средства се получавало чрез това, че е нещо друго, в зависимост от това, дали са получавали съответните неща от олово или от мед.

Или те са обръщали внимание на произхода: *когато са получавали сол от олово, за тях това е било нещо различно от солта от мед*. Така че те, макар че са говорили за сол, всъщност са говорили за това, че в тази сол има нещо, което е различно при различните соли, което поради това, че е сол, е земно, но поради това, че е сол, получена - да кажем - от различни метали, е нещо извънтелурическо и има отношение към най-различни неща в човека - нещо, което утре ще характеризираме по-точно. Можем да тръгнем по този път например при получаването на солеобразното в лечебната наука; *и по този път, по който сме тръгнали, може да се върви с едно все още много ясно чувство, след като другия път на древните вече е затворен, че човекът действително не е просто епруветка, но е нещо повече*. И това е пътя, по който просто се опитваме, чрез приемане на това, което е тук и чрез потенциране на това, което е тук, да бъдат оползотворени силите, залегнали в основата на вече съществуващите субстанции. Това е пътят, който в съществената си част е присъщ на течението на Хаанеман и който - бих желал да кажа - представлява един вид възход от цялостните медицински стремежи на човека, след като старият път бе вече буренясал, поради това, че хората нищо вече не знаеха за някакви извънтелурически или други връзки. Това всъщност - бих желал да кажа - е залегнало в основата на отчаянието сред модерното лекарско съсловие, защото в модерната медицина вече не се гледа на това, което всъщност е в основата на земното: *извънземното и защото съществува стремеж да се намери изход чрез това, което е залегнало само в земното*. Хомеопатичната система се стреми да се издигне над това, да се издигне над това се стреми и физикалното лечение, което, след като вече е изгубило пътя, по който правилно да прилага *носителя на светлината* - фосфора, или правилно да прилага *носителя на въздуха* - живака, по тази причина прилага директно светлината и въздуха. Това разбира се също представлява една трета възможност. Но действителният, благоприятен път ще се открие само тогава, когато чрез духовната наука се вникне във връзката между минералното и извънтелурическото, между растителното и извънтелурическото и между животинското и извънтелурическото. И стигнем ли до животинското - тогава вече достигахме съмнителната близост до човека. И тук древните са поставили една граница, която ние, изхождайки от новите изследвания отново ще ги потърсим. Те са казвали: *растенията те са в сферата на планетарната система; минералите - те са в сферата на планетарната система, когато обаче се възкачим в животинския свят, тогава вече напускаме планетарната система, и нещата стоят така, че много по-малко можем да си играем с тях, отколкото ако останем в рамките на планетарното, на извънтелурическото*. Силите, водещи до

формирането на животните и особено тези, формиращи човека, са разпръснати много по-далече във Вселената, отколкото силите в минералите и растенията. Те описват Зодиака, за да не търсим отвъд него лечебните сили, залежали в растителният или в минералите, или най-малкото, за да ни се обърне внимание на това, че тук навлизаме в една опасна област.

Хората, обаче са навлезли в тази област по пътя, който още вчера започнах да ви характеризирам, и който ще трябва да обсъдим по-точно, когато навлезем в специалната патология и серумната терапия. И тези пътища, достигайки до определени неща, предизвикват и значителни илюзии, които напълно замаскират опасното в тези неща.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Вчера Ви обърнах внимание на някои неща, които трябва да бъдат разглеждани като основни по отношение приспособяването на човека към телурическите и космични условия и които носят предимно пространствен характер. Но това, което е предимно пространствено, трябва да бъде свързано с това, което е във времето, защото никога не бива да забравяме, че човекът като същество трябва да бъде разглеждан в своята цялост, т.е. че *целият* човек е в известен смисъл и дете, и зрял човек, и старец, и че е така организиран, та тези три части, изграждащи неговото същество, всъщност от своя страна се съдържат във всеки един поотделно. Това, което днес ще получите по този начин, после ще трябва да бъде свързано със свръхсетивното, и едва тогава ще можем да се приближим към специалните наблюдения. Преди всичко Ви обръщам внимание на това, че тъй както по отношение на младежката възраст педагогиката е принудена да взема в съображение различията на възрастите, т.е. от раждането до смяната на млечните зъби, от смяната на зъбите до половата зрялост и по-нататък, т.е. всичко, което излиза извън пределите на медицината, по необходимост взема в предвид целия човек, т.е. човека от раждането до смъртта. Засега, както вече казах, ще си служа с употребяваните от антропософите понятия и едва накрая ще разясня, как тези изрази биха могли да бъдат преведени за външните хора; *и този превод ще ни се удаде по-лесно, след като сме направили крачка напред в нашето разглеждане*. Преди всичко трябва да сме наясно, че ако разглеждаме например детската възраст, то именно в тази възраст в човека първоначално бива вградено нещо, функционално заложено в същинския Аз и в астралното тяло, такива каквито ги описваме. По време на детската възраст това функционално първоначално така бива вградено в органичното, та след това наистина да е в състояние да работи с гъвкавата и еластична органична субстанция. Ето защо не бива да се учудваме че

именно в детската възраст се появяват смущения, свързани с вработването на висшето в човека в неговото нисшо, особено във възрастта от 14, 15, 16 години, когато етерното тяло трябва да си извоюва своя позиция спрямо физическото тяло, за да настъпи полова зрялост. Тогава често е налице възможността, еластичността на физическото и на етерното тяло да не съвпадат. В по-голямата си част това е задача на астралното тяло, да повлиява изравняването на еластичността на физическото и на етерното тяло. Ако те не се сработят, астралното тяло често е принудено да увеличи своите сили и ако тогава не му достигат сили, настъпват болестни промени, на които трябва да се помогне чрез външни мерки. По тази причина ще откриете, че в детска възраст настъпват болестни промени, които бих желал да кажа - разтоварват себе си именно във физическото, като например при *хорейта* (chorea - органично мозъчно заболяване, характеризиращо се с неволеви, принудителни движения под формата на ритмични, некоординирани свивания на мускулатурата, не поддаващи се на волева задръжка; *среща се при ревматизъм на централната нервна система* при деца, при хистерия и понякога по време на бременност- бел. прев.). Всички заболявания, изявяващи себе си чрез този симптомокомплекс, т.е. тези психически смущения или тези заболявания с психически смущения са свързани с непривична за астралното тяло дейност, която то трябва да извършва във връзка с изравняването на еластичността на физическото и на етерното тяло. Когато у бременни наблюдавате подобни появи, проявяващи се при хората, това ще Ви се изясни съвсем, защото естествено чрез бременността това хамонизиране на еластичността на физическото и на етерното тяло бива нарушено, и тогава на астралното тяло отново трябва да поверите това, което трябва да му поверите и в детска възраст, и проявяващи се у бременната като придружаващи бременността явления, трябва се стремим към средства, които да подсилват астралното тяло в цялостната му дейност - това са въпросите, които ще трябва да възникват през следващите дни - така че функциите му да засегнат направление, където то трябва да работи именно върху еластичността на физическото и на етерното тяло по отношение на тяхното изравняване.

Противно на това ще откриете, и затова подчертах, че е най-важно да се вземе предвид възрастта, че болести, които по някакъв начин клонят към *полиартритата* (poluarthritis - възпаление на множество стави) към някакви свързани с него прояви, се проявяват най-вече във времето от 14-15-16 годишна възраст до края на 20-те години. Тук астралното тяло само трябва да вземе правилно отношение спрямо физическото и етерното тяло и ако то не е достатъчно подготвено за това, ако например в детска възраст не е направено необходимото, за да бъде подготвено по прави-

лен начин, тогава то няма да може да заеме правилно отношение и последицата от това ще бъде, че или още в тази възраст ще възникнат болестни прояви, или в последващия възрастов период ще възникнат болестни прояви като последица. И това е важното - да бъде включено времето в анализа на болестта, така че, ако мога да се изразя така едностранчиво - да не очакваме природата да е изградила човешкия организъм по възможно най-удобния начин, за да можем лесно и удобно да разчитаме в него как да го лекуваме. Човешкият организъм не е устроен така, че по най-удобния начин да прочитаме в него как да го лекуваме. Твърде много е да се иска лесно да четем в него как да го лекуваме. В известно отношение основното правило: *"подобното се лекува чрез подобно"* е вярно. *Не може да става дума за това, че основният симптомокомплекс, който означаваме като подобно, спрямо това, което наричаме симптомокомплекс на лечението, да се намира в друг възрастов период в сравнение с другия, така, че например преди 20-та година да е налице даден симптомокомплекс, който, да кажем, може да бъде предизвикан под влиянието на външни средства, и че тези средства, които преди 20-та година предизвикват болестния процес, по известен начин след 20-та година се превръщат в лечебни средства.* Това е, което трябва да имаме предвид при този тъй често споменаван израз, че *"подобното се лекува чрез подобно"*.

Когато искаме да разгледаме цялостното състояние на човека, здрав или болен, важното се състои в това, че човекът в известен смисъл живее в две полярно-противоположни възрасти, и че в юношеството е изложен на различни влияния, че в юношеството е изложен повече на над слънчевите влияния, на влиянието на Сатурн, Юпитер и Марс, и че в по-късна възраст е изложен на под слънчевите влияния, на влиянията на Венера, Меркурий и на Луната, ако трябва да ги обознача според това, което казахме вчера. Влиянието на Луната обаче се появява сравнително най-рано и най-ясно. Това отново ни навежда на мисълта, че при разглеждането на човека постоянно трябва да свързваме пространството с това, което се отнася до времето. Едва като сме сторили това можем в правилна светлина да разгледаме определени явления, възникващи в живота на човека. И при отделните подробности винаги по малко ще се докосваме до това, как да постъпваме, за да виждаме в правилна светлина обстоятелствата, отнасящи се до опознаването на човека. Виждате ли, това което въздейства върху човека, започва в основата си още преди раждането, всъщност още преди зачатиято. И често, при изследването на тези неща, съм се питал: *на какво се дължи, та толкова много болестни процеси в обичайната медицинска литература се обозначават като такива с "неизвестен произход", обозначават се като нещо, до чиито*

произход не можем да достигнем. Това се дължи на обстоятелството, че не се обръща внимание на факта, че комплексът от сили, които вчера определихме като извънтелурически е вече налице, дори когато човекът се приближава към своето зачатие, не само към своето раждане, и че всичко, което въздейства върху човека, предизвиква обратни въздействия, така че известни процеси, разположени в действителност преди зачатие-то, предизвикват противодействия след зачатие-то, или след раждането. И понякога в човешкия живот наблюдаваме само това, което настъпва след раждането и което представлява вид противодействие срещу нещо, което е било още преди зачатие-то, и което съществува във връзка с цялостното битие на природата. Това, което казвам сега, се отнася в силна степен до всичко свързано с осификацията (ossificatio-вкостеняване - бел. прев.) и със склерозата. Склерозата, а също така и вкостеняването всъщност предизвикват процеси, имащи своето противоположни процеси още преди зачатие-то. Като органични формообразуващи процеси, по съвсем нормален начин, те противодействуват на това, което преди зачатие-то действа в човека под формата на *процеси на разпрашаване*, процеси на разширение. Изключително важно е да разберем това. Процесът на склероза не би могъл да бъде овладян, ако не бъде свързан по този начин с извънтелурическото, а също и доколкото той възниква в човека още със самото раждане или дори със зачатие-то, и ако не бъде отнесен към един извън човешки и извънземен процес, разположен преди зачатие-то. Но всички тези процеси, които трябва да настъпят, могат да преминат една определена граница, в известна степен да излязат извън средната зона на колебание. Процеси, като склерозирането и осификацията представляват в известна степен отклонение от средното положение, защото те могат да излязат извън *границите, могат да станат твърде силни. тогава те се появяват под съвсем друга форма.* Отначало те се проявяват под формата на диспозиция(предразположение - бел. прев.). Всъщност в диспозицията трябва да търсим много съществени неща от същността на човека. Когато това, което в лицето осификацията и склерозата е нормално, и което се проявява абнормно в своята собствена област едва в хода на живота, когато то отскочи в противоположната страна, при което този процес протича вече не в неговата си област, а в други системи от органи, тогава възниква нещо, което е огледален болестен образ на явление от преди зачатие-то и което виждаме пред себе си под различните форми на карциномните (ракови - бел. прев.) образования. Можем да вникнем в тези неща, само ако опитаме действително да прозрем цялостният процес на създаване и битие на човека. Без това човек ще счита процес като карциномното образование за относително неизвестен фактор в човешкия живот, ако не можем да го свържем с нещо,

което по някакъв начин да действа в човека, но което, изродено, се е пренесло в друго поле.

По подобен начин можем да разгледаме и нещо друго. По подобен начин трябва да разгледаме и хидроцефалуса (hydrocephalie-увеличение размерите на главата, поради свръхсекреция на ликвор в мозъчните стомахчета - бел. прев.). Всъщност всички ние имаме предразположение към хидроцефалия, и тя трябва да съществува. Ако тя не съществуваше, ние никога не бихме достигнали до правилното оформяне на главния ни мозък и нервната система. Защото това трябва да бъде извадено от намиращия се в човека течен елемент. Така в детската възраст непрекъснато можем да наблюдаваме един двубой между хидроцефалията и това, което надвива хидроцефалията, което се появява в човешкия организъм, за да надвие хидроцефалията. Всъщност не би трябвало да говорим само за хидроцефалията, но трябва да говорим и за нейната противоположност, за прекомерното намаляване на течността в мозъка.

Това е едно заболяване, на което може би се обръща малко внимание, и което представлява противоположния на хидроцефалията полюс, на който трябва да се обърне внимание. Като малки деца ние всъщност непрестанно се люшкаме насам-натам между тези две крайности, между хидроцефалията и между нейния противоположен полюс. Може, обаче да се случи така - по-късно ние ще засегнем и терапевтичната страна, че нещо в това отношение не се доглежда, а именно пропуска се правилния момент, който винаги е налице, в който приблизително, хидроцефалията може да бъде преустановена, било чрез възпитание, било чрез диета, било чрез лечение в детска възраст, и по-точно в кърмаческа възраст, така че - бих желал да кажа - се пред извиква твърде ранното изчезване на хидроцефалията. Така пред нас особено ясно изпъква вредата от липсата на поглед върху цялостното протичане на човешкия живот. Защото отново искам да подчертая, че тук могат да възникнат множество медицински дисертационни работи, ако за предпоставка се потърси връзката между това протичане на хидроцефалията в детска възраст и *сифилиса* или *предразположение към сифилис*, проявяващ се по късно. От това от проследяването на малките животинки не излиза нищо. От това се получава нещо, само ако се съгласим да вземем предвид подобни неща, така, както ги изложих сега. Би се направило изключително много за профилактиката на сифилиса, ако в на-ранната детска възраст се опита, в известна степен човекът да бъде стабилизиран срещу онова, което по-късно може да се прояви в различните сифилистични явления - те също са различни, както ще чуем по-късно.

Винаги е необходимо, поне при поставянето на диагноза, да си припомним, че нещата стоят така; *при диагнозата винаги да се връщаме към*

онова, което именно в процеса на създаване на човека посочва истинската причина. В тази връзка следното е от изключителна важност: можем да кажем, че целият органически процес бива изместен, както процеса в горния човек, започвайки най-отдолу, през долната част на тялото, бива изместен по посока на сърцето. Към сърцето и от едната и от другата страна, като към истински орган на застои и напластяване, се стреми цялото човешко създание. Това изместване обаче се осъществява в различни възрасти. Вникнем ли в явленията, т.е. добием ли поглед върху тези явления, появяващи се именно в юношеска възраст, предвид всичко това, което по някакъв начин е свързано с човека, това накрая довежда до пневмония или плеврит в юношеска възраст: ако обобщим всичко това, което се намесва в този процес, откриваме, че това е един изместен процес, същия процес, който в още по-ранна възраст изявява себе си чрез хидроцефалията. Просто хидроцефалията бива леко изместена по посока надолу в човешкото устройство и тук тя създава предположение към пневмония или плевритни явления, но също така и към това, което в детска възраст е свързано с тези явления. Но нещата стоят така, че и тези явления в детска възраст имат своите противоположни процеси в по-късна възраст, така че по-късно те отново настъпват, но в своята полярна противоположност. И не един лекар би се справил с всички свои възгледи, ако при всички тези процеси, разгръщащи се например при ендокардит (Endocarditis - възпаление на вътрешната обвивка на сърдечните кухини - бел. прев.), така също и при острия ендокардит, си постави въпроса по следния начин, ако се каже: бих желал да узная как в една по-ранна възраст са се разгръщали тези болестни прояви, които по някакъв начин са свързани с пневмонията или с плеврита. Това ще ни доведе до там, да видим, че при децата пневмонията или плевритните явления не бива да бъдат преждевременно и твърде бързо подтиснати.

Разбира се, та нали и възпитатели и родители имат желанието, тези прояви да отзвучат възможно най-бързо, но именно при такива състояния на човека всъщност е изключително важно, тези прояви - бих желал да кажа - да бъдат оставени на собствената им съдба и лекарят присъства, за да отстрани известни неща, които биха могли да имат неблагоприятно въздействие, но болестният процес трябва да бъде оставен действително да протече. Ето защо при тези явления, както при нещо друго - при други явления също е важно, но не както при тези явления - в случай на заболяване на дете, което заболяване да е свързано с плеврит или с пневмония, е необходимо да бъде приложено вид физикално протичане, но не да се ускорява и да не се прекратява твърде рано. Това е важно по причина, че такъв един болестен процес, който твърде рано е бил пре-

кратен, твърде скоро довежда до *преразположение към сърдечни заболявания* и до всичко, свързано с тези заболявания и по-точно води до предразположение към полиартрит (polydrrthritis - възпаление на големи и малки стави на крайниците) и др. И така, особено внимание трябва да се обърне на това, че в тази област, в известна степен, болестния процес не бива да бъде смущаван. При много хора би било премахнато предразположението към различните заболявания, което предразположение след това разтоварва себе си чрез различни смущения в сърцето, ако в известна степен не бихме нарушавали това, което искат да извършат плеврита и пневмонията.

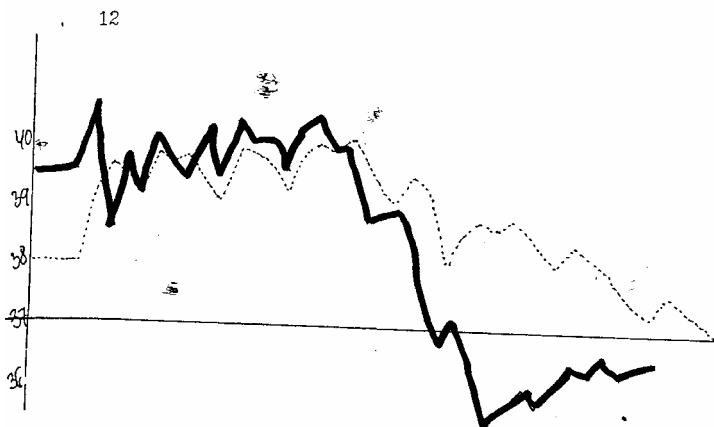
Във всичко това виждаме връзката, съществуваща в целия процес на изграждане на човека. При това можем да си припомним, колко е важно да обърнем внимание на този доста краен случай - не само, когато човекът е сериозно болен, но също и в случаите, когато човекът е по-леко болен, когато и самото лечение е по-лесно, когато често изобщо не можем да разберем, наистина ли сме лекувани или не сме лекувани, кога то на пациента трябва да кажем: *не правете глупости, не изисквайте да бъдете лекуван и нещата ще се оправят*. Защото и това е нещо, което би било изключително важно, а именно, да не лекуваме така страшно усърдно. Лекуването като такова е нещо много хубаво, но е редно да имаме предвид, че в живота съвсем не рядко се срещат индивиди, които според тяхното собствено мнение, вече са прекарвали всички възможни болести, които са опитвали всички лечебни методи и лечебни средства и при които, когато достигнат една напреднала възраст, е трудно да бъде открито нещо, което да ги успокои, защото те, тъй и тъй са непрекъснато болни. Би било по-добре, ако в човека събудим малко мисълта, че повечето хора всъщност съвсем не са толкова болни, колкото смятат. Разбира се, това има и своите отрицателни страни. Но в тази връзка спокойно би могло да бъде казано.

Всички тези неща трябва да бъдат видени в светлината, че именно човекът представлява едно сложно същество, поради обстоятелството, че притежава на първо място физическо устройство, притежава етерно устройство, което устройство от 7-та до 14-та година има много работа, за да вгради в себе си във физическото устройство, и за да бъде отново отделено от него при такива обстоятелства, като бременността; *трябва да имаме също така предвид, че едва след 14-та година се осъществява пълното вработване на астралното тяло и още по-късно – вработването на Аза, но че не трябва да си представяме Аза така, като че ли е разположен вън от човека*. В будно състояние той разбира се никога не се намира вън от организма, но неговото вработване представлява по-висша степен на съвместно функциониране. Ето защо винаги става така,

че при всяко нарушение в организма Азът е изправен пред известно затруднение, а именно; *правилно да прояви себе си при тези различни условия*. И трябва да кажем, че днес вече медицината, без да знае това, или дори отдавна, е стигнала до там, да чертае схеми на тези затруднения на Аза, който трябва да се справи с другите три тела на човека, които схеми са изключително поучителни за борбата на Аза с другите тела. Човекът обаче не вижда тази борба вътре, естествено, тъй като живее във времето на материалистичния светоглед.

Но винаги, когато чертае една правилна температурна крива, в лицето на тази температурна крива Вие имате точен отпечатък на току що характеризираната борба вътре. Ето защо за вникването в тази взаимовръзка надали има нещо по-нагледно от проследяването на температурните криви при различните болестни състояния.

Сигурно за терапията това има много по-малко значение, отколкото за патологията. Но трябва да знаем нещо за всичко това, най-малкото в общи линии да знаем нещо за това. Защото виждате ли, можете да хвърлите само един поглед в нещо, като например - да кажем, в това, как протича самата пневмония и коремния тиф, за да добиете представа за хода на температурната крива. Тогава виждате, изследвайки два основни типа на температурната крива при пневмония, т.е. ако сравните например температурната крива при едно критично протичане и при друг вид протичане, виждате как Азът, възпрепятствуван в процеса на навлиза нето му в тялото, когато осъществява обратния скок, реагира по различен начин в единия и в другия случай: *нали, при пневмонията например, най-вече температурната крива - рисувам само схематично* (виж. рис.12) *ви показва борбата, след това обратния скок по време на критичното състояние* (krisis - рязко, внезапно спадане на телесната температура - бел. прев.) *до снижена под нормата температура*. Тук се предоставя възможността, чрез усилията, които преди това са били извършени, след това да се осъществи обратния скок. При другия вид, прилитичното протичане (lysis - постепенно спадане на телесната температура - бел. прев.) е по-малко възможно да бъдат овладени обратните въздействия, поради което другия вид, неравномерното спадане, представлява по-опасния вид протичане. Но особено добре можете да вникнете в цялата тази дейност на Аза спрямо другите три устройства, когато вземете предвид температурната крива при тиф. Тук срещаме нагледен образ за това, как всъщност Азът се бори. Това е, което може да Ви покаже, как именно нахлуването на природоестествената наука в медицината създава необходимостта, да се обърща внимание на многоликото устройство на човека. Именно поради това е възникнало объркването в медицинската наука, защото същата е станала материалистична и се е ограничила да на-

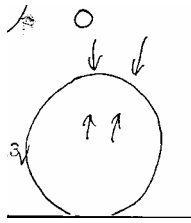

блюдава процесите във физическото тяло. Но тези процеси във физическото тяло никога не са нещо самостоятелно, и преди всичко, в своята същност, те не са нещо равностойно. Защото виждате ли, възможно е във физическото тяло нещо много силно да зависи от това, че вътре в него работи етерното тяло, но също така, че в него работи астралното тяло или Азът. *Става дума винаги за физическите процеси, но физическите процеси са специализирани в зависимост от това. Те имат съвсем различен характер, според по-висшето устройство, което работи тук, във физическото устройство.*

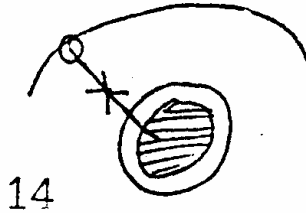
Вземете сега всичко онова, което вчера Ви казах по отношение зависимостта на човека от извънтелуричeskото и телуричeskото и това, което днес добавих във връзка с процеса му на развитие във времето и тогава ще можете да кажете следното, и то ще Ви помогне малко по пътя, по който искаме да вървим по-нататък - как всъщност да предприемем изследванията, за които сега говорим. Ще можете да кажете: *върху човека непрекъснато се упражняват сили.* Тези сили обаче, ако имаме предвид физическото и етерното устройство на човека, са извънтелурически или телурически, които им противодействуват, *сатурнови*, т.е. такива, които произхождат от *Сатурн, Юпитер, Марс*, такива, които произхождат от *Венера, Меркурий и Луната*, които всъщност се превръщат в телурически влияния (стрелката горе вж. рис.13).

Виждате ли, отношението между Земята и Луната е отново такова, че човек лесно може да се заблуди по отношение на действително съществуващото. Човек така лесно мисли: *е да, Луната е там горе, и от там тя упражнява своето влияние.* Но тази мисъл не е пълна.

Всъщност *Луната* е не само спътник на Земята, който кръжи около нас, но същата тази сила, която е заложена в Луната и която въздейства върху Земята, се намира и в самата Земя. Земята има в себе си лунен

елемент, който действа от нея по посока на вън (вж. рис.14). В областта на физическото, всички тези явления, проявяващи себе си чрез приливите и отливите и чрез много други неща, не са истински телурически

14

въздействия, но това са всъщност лунни въздействия; *но те идват не от влиянието на Луната, както твърдят по-новите теории, но от това, което е лунен елемент в самата Земя.* Ето защо външно нещата си съответствуват. Но по правило те най-малкото не са непосредствена взаимовръзка във времето. Така също, когато говорим за подслънчевите планети, трябва да търсим огледален образ в Земята и след това да търсим тяхното повече физическо, обратно въздействие; *изхождайки от земното, да си представим обратното въздействие върху физическото.* Това, което възниква повече в сферата на душевно-духовното, него можем да го отдадем на извънземните планети. И така, при Луната нещата стоят по следния начин: *в известна степен Луната хвърля към Земята определени формообразуващи сили, която намира израз в това, че тя стимулира за действия самия човек в действителната област на фантазията.* Луната има силно влияние върху душевно-фантазната дейност. Такива неща също би трябвало да бъдат изследвани. Разбира се, във времето на материализма на тях се обръща твърде малко внимание. Но те реално съществуват. Луната упражнява силно влияние върху човешката фантазна дейност повече във връзка с душевно-духовното. Обратния образ, лунното въздействие върху органическото, изхожда противоположно от Земята, изхожда от лунния елемент в Земята и оттам въздейства върху човешкото устройство. И така това е, което трябва да имаме предвид. Това например важи и за подслънчевите планети, разположени извън орбита на Луната.

Така виждаме, че по най-разнообразен начин върху човека действуват телурически локализиращи сили. И така можем да изучим тези сили, само ако разгледаме резултата на тяхното взаимодействие в целия човек, никога не бива да го разглеждаме в никоя част на човека, а най-малкото в клетката - моля, забележете това: *най-малкото в клетката*. Защото какво представлява *клетката*? Клетката - това е нещо, което чрез растеж, чрез собствен живот, самоволно обявява себе си срещу това, което представлява човека. И ако от една страна разгледате човека, в цялостната му форма, съставен от телурически и извънтелурически въздействия, и след това разгледате клетката, то клетката е тази, която плюс на замисъла на същите тези въздействия, която директно руши тези външни въздействия, тъй като се стреми да разгърне свой собствен живот. *в своя организъм ние всъщност непрекъснато се борим против живота на клетката*. И най-яркият хаос във възгледите настъпи именно чрез *клетъчната патология и клетъчната физиология*, които навсякъде поставят в основата клетката и навсякъде разглеждат човека като постройка от клетки, докато човекът представлява едно цяло, което цяло е свързано с Космоса и което всъщност непрекъснато трябва да се бори срещу своенравие на клетките. Клетката е тази, която е основата непрекъснато разрушава нашия организъм, вместо да го изгражда. Естествено, след като в цялостния мироглед са промъкват подобни възгледи, то не е чудно, че се стига до най-изопачените наблюдения върху човека и върху всичко друго свързано с него. *Така чрез процеса на формиране на човека и чрез клетъчния процес пред нас всъщност се изправят два противоположни силови комплекса*. Органите са разположени там между тях и те са черен дроб, или сърце, или други подобни, в зависимост от това, дали преобладава единия или другия комплекс. Те представляват едно постоянно уравновесяване между тези два силови комплекса, които Ви описах. Органите представляват нещо, което понякога клони повече клетъчния елемент, а клетъчният елемент бива надмогнат от космическото или това са органи - ще ги характеризираме поотделно, в които космическото преобладава, а клетъчният характер отстъпва назад. От такава една гледна точка е особено интересно да бъдат разгледани всички онези системи от органи, разположени между същинската полова система и отделителната от една страна и сърцето от друга. В тази система съществува най-силно подобие на това, към което всъщност се стреми клетъчният живот. Ако разгледаме целия човек с всички части на неговото устройство: *най-голямо сходство между описаните части на човека и клетъчния живот откриваме именно в тази област*. Това, обаче ни дава възможност да разберем следното. Това ни кара да се запитаме: *но как всъщност стоят нещата при клетката*? В известен смисъл - ще ка-

жем така, стигайки до крайност - *клетката* своенравно разгръща своя живот; *тя разгръща един своенравен живот*. На този споен равен живот, който клетката последователно развива, непрекъснато се противопоставя нещо друго, нещо външно. И това външно нещо, което се противопоставя, то отнема на клетката, на етерните сили на клетката, живота, и и оставя капкообразната форма, в известен смисъл той изсмуква живота и и оставя капкообразната форма. *Това е нещо, което всъщност би трябвало да знаем, че във всичко на нашата Земя има капковидна форма, без разлика дали е извън човека или в човека, е залегнала резултантната на две сили - едната, която се стреми към живот, и другата, която изсмуква този живот*.

Интересно е, че ако проверим, каква представа е имала всъщност древната медицина за живака, стигаме до извода, че живакът е онова нещо, на което е отнет живота и на което е оставена капковидната форма, така че в живака трябва да виждаме нещо, което чрез своето своенравие желае да се превърне в жива капка, в клетка, но което чрез планетарните въздействия на Меркурий, бива възпрепятствувано и поради това се превръща в трупа на клетката, превръща се именно в живачна капчица. Ето тук имаме средното състояние между солеобразното и фосфорното и същевременно пред себе си имате нещо от твърде сложния път, който трябва да бъде извървян, за да разберем, как планетарните въздействия изживяват себе си в това, което стои пред нас на Земята. Всяка капка живак би представлявала нещо живо, ако не беше планетата Меркурий. И всичко онова, в нас, което е най-склонно да се обърне към клетъчния елемент, т.е. тази система в човека, за която говорих преди малко, ето по тази причина най-много се нуждае от това, да бъде поставена под правилно въздействие на планетата Меркурий; т.е. *Това са тези части на коремната област, разположени между същинските отделителни органи и сърцето; за тях е особено необходимо, ако мога да се изразя така, да не бъдат спирани в една тяхна склонност, а именно, да поддържат в себе си клетъчния елемент и все пак да не му позволяват да стига до там, че изцяло да бъде погълнат от живота, но да продължава да бъде изложена парализиращото, умъртвяващо живота меркуриево състояние*. В противен случай функциите на тези органи веднага ще избуят и ще прелеят, ако не бъдат задържани в това средно състояние.

Ако продължаваме да проследяваме такова едно явление все по-нататък, стигаме до отношението, съществуващо между тези органи и Меркурий, метала Меркурий, който метал представя меркуриевото състояние. Виждате, че пътя, който по този начин сме поели, е напълно рационален, и тъй като онова, което вече може да бъде открито чрез свръхсетивното

виждане за съвременното и за бъдещото човечество ще трябва все повече и повече да бъде подкрепено чрез външни сетивно-уловими факти, то би било добре, ако клинически и в литературата бихме могли да проследим, как отделните въздействия, били те от минерален произход, от метали, минерали, животински, били те от съдържащи се в растенията минерали и метали, как всъщност тези въздействия се отнасят спрямо човешкия организъм. Това изследване би могло да бъде започнато от съвсем характерни в това отношения неща. Днес аз ви говорих за това, че на една определена тенденция, която е преконцептивна (разположена преди зачатиято - бел. прев.) трябва да се противопостави осификацията, склерозата. Тази осификация и склероза имат обаче един свършено обратен образ. Необходимо е само, за да се достигне до състояние на преливане, да предизвикате в човека *оловно отравяне*. Разбира се, опитите не бива да достигат до там, че да се предизвикват действително оловно отравяне, за да изследваме артериосклерозата; *ала най-важното е, в такъв смисъл да проследим явленията, които настъпват, където природата експериментира сама себе си, та чрез това да разберем, какво е вътрешното родство, съществуващо между това, което в човека изхожда от същите онези сили, които действуват и в оловото, и самото олово; изследвайки, можем съвсем добре да проследим протичащия в оловото процес и процеса на осификация и склероза у човека*. Също така можем да изследваме взаимоотношението между процесите, намиращи се в *калая* и всичко онова, което преди характеризирах като взаимодействие между хидроцефалията и нейната противоположност; *и тогава човек би открил, че в целия този комплекс на детската възраст, свеждащ се до това, да съдействува за правилното съотношение на втвърдяване на главата и меките части, в този комплекс действуват същите сили, както и в калая*. И така, видяхме, че в по-късна възраст този процес се премества към белия дроб и тук стигаме до следното и за тази цел съвсем не е необходимо да отиваме далеч, нужно е само някой неща, които от столетия са записани в медицинската литература, да бъдат обобщени по правилен начин - да видим тясното родство между този процес, свързан с всичко, което се проявява в придружаващите явления на пневмонията и плеврата, в неговото отношение спрямо силите на желязото. Тази връзка, нея ще трябва да проследим чак до обикновения процес, протичащ благодарение на присъствието на желязото в кръвта, където този процес е в известен смисъл нормален. Същият процес, протичащ чрез взаимодействието между желязо и кръв, можете да проследите нагоре повече към белодробната система и към всичко, свързано с нея и тогава ще добиете представа за действието на желязото - бих желал да кажа - в присъствието на изместеното към белия дроб взаимодействие между

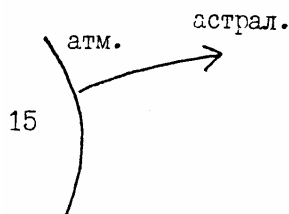
хидроцефалията и нейния обратен образ. Така, виждате ли, тези неща си взаимодействуват помежду си. Само чрез това взаимно проникване и от другата страна чрез включването на извън човешкото добиваме възможността да достигнем до лечебните въздействия на лечебните средства. И ако действително един ден по този начин бъде разгледано човешкото същество, без съмнение за наблюдателя ще възникне един вид интуиция, която всъщност би имала особено голямо значение при всички диагнози. Защото действително става дума за това, да бъдат видени вкупом много неща. При всяка една диагноза трябва да имаме предвид, по какъв начин е поставен човекът в света, и как е живял до сега човекът и как обещава да живее занапред. Какво имам предвид като казвам: *да живее занапред*? Да, в съвременния човек, по определен начин, в зародиш, е напълно заложено онова, което той, органично, ще преживее през остатъка на своя живот. И ако търсим връзката между всичко онова, което сега казах, връзката между начина на действие на оловото, калая и желязото върху човешкия организъм, и това, което от метална страна може да бъде въздействие, тогава достигахме до извода, че на същите тях са в известна степен полярно протипоставени въздействията на медта, на меркурия и на среброто. Това, което казах сега, нямам предвид някакво протезиране на определени лечебни средства; *но трябва да го спомена, поради причината да насоча вниманието ви към това, че съществуват съвсем определени взаимодействия между онази конфигурация, която имат силите в тези метали и в други субстанции и етерните сили на самия човешки организъм.* От това противодействие ще можем да вземем онова, което трябва да бъде употребено от другите сили, когато определен вид сили, да кажем силите на желязото, са твърде силни, когато действуват твърде силно. Така например, ще открием, че през определени явления, при болестни явления в човешкия организъм, явно силите на желязото трябва да са твърде силни в него. Тогава става въпрос за следното - срещу това да бъде приложена мед или нещо подобно на мед, нещо, което може да бъде взето и от растителния свят, както ще видите това. С този обзор днес изглежда в много насоки Ви доверих доста неща. Но се надявам, че разглеждайки много от изложеното днес, ще разберете, как по-нататък трябва да се работи с тези неща, и как именно от тези работи може да се получи нещо много плодотворно за преобразяването на медицинското обучение и на цялото медицинско дело.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Когато казваме *етерно тяло, астрално тяло* и т.н. ние си служим с определен начин на изразяване, по-скоро с цел съкращаване или за опростяване на нашите идеи, който начин изразяване напълно може да бъде

свързан с онова, което представлява отпечатък във физическите процеси. Само, че днес хората не са склонни това, което намира израз във физическите процеси, правилно да го свързват с духовните основи на битието. Но това непременно трябва да стане за целта на едно одухотворяване на медицинското мислене и светоглед. Така например, медицината непременно ще трябва да се занимае с начина на взаимодействие между това, което наричаме етерно тяло и това, което наричаме физическо тяло. Вие знаете, това взаимодействие се осъществява в човека, и вчера ние всъщност говорихме за едната страна на това взаимодействие, а именно за случая, когато в него настъпи един вид дисхармония спрямо въздействията на астралното тяло. Но това взаимодействие се осъществява и навън, в природата извън човека.

Помислете си само, че ако правилно изведете докрай тази мисъл, тогава Вие съвсем подробно ще вникнете във връзката на човека с природата извън него. Вие поглеждате навън в природата извън човека. Да се придържахме засега към следното, че около себе си Вие имате цялата флора с всичките и отделни видове, и Вие възприемате тази флора с различните си сетива. Така Вие, гледайки навън, осъзнавайки флората с различните си сетива, най-малкото можете да допускате едно взаимодействие между тази флора и всичко онова, което е разположено вън от тази земна сфера, в областта на планетарното, на астралното. Разглеждайки земната флора, в известен смисъл можем да кажем, че ако това тук (вж. рис. 15) е земната повърхност, то тази флора ни насочва към атмосферния, към ас-

тралния елемент, но сега в смисъла, че се отправя към звездите, към извънтелурическото. И засега можем да предполагаме, дори не в окултен аспект, че там, навън, съществува живо взаимодействие между всичко, проявяващо себе си във флората, в цъфтенето и плодообразуването и онова, което нахлува от страна на цялата обширна Вселена. И ако сега се абстрахираме от всичко това и отведем тази мисъл в нас самите - но във всеки случай при това разглеждане трябва да опитаме да извикате на помощ малко интуицията; *аз вече ви казах, че без интуиция човек в медицината абсолютно нищо не може да направи - ако отдалечим тази мисъл от външния свят и погледнем в собствената си вътрешност, то тук ще открием определено родство с това, което се намира там,*

навън. Тъй като трябва да кажем, ако във флората тясно са свързани етерното с физическото, то също така трябва да предполагаме както определено родство между такъв вид връзки на етерното с физическото във флората, така и подобен вид връзки на етерното и физическото в самия човек.

Сега става дума за следното, да си дадем сметка, кое е това външно, конкретно нещо, което ни позволява да говорим за това родство на етерното с физическото. За сега абстрактно бихме могли да кажем: *етерното стои по-близо до астралното, отколкото до физическото.* И така, ние ще трябва да се спрем на това двойно родство, според което етерното от една страна е свързано с физическото, а от друга страна с астралното, и ще трябва да потърсим нещо, което в известна степен да ни въведе в това двойно родство. И сега, по възможност конкретно, бих желал да ви представя, как можете да навлезете в това двойно родство. Тръгнете някой път - да кажем - по някоя алея с липови дървета и се опитайте да си представите, как, минавайки по тази алея от липови дървета, Вие преминавате през уханието на цъфналите липи. Представете си, че тук протича определен процес: между всичко онова, което - да кажем по нервен път се разпространява във вашите *обонятелни органи* и това ухане на липи. И ако насочите вниманието си към този процес на възприемане на липовото ухане, то пред себе си ще имате в известен смисъл разтварянето на вътрешността, на обонятелната Ви способност по посока на липовото ухане, липовия аромат, и ще трябва да кажете: *тук се извършва определен процес, чрез който нещо от вътрешността се отваря за нещо външно и двете страни, поради своето вътрешно родство, осъществяват нещо съвместно.* И трябва да си кажете: *това, което чрез липовия аромат се разпръсква навън, и което без съмнение почива на известно взаимодействие на флората с цялото извънземно обкръжение, на тази флора, разтваряща себе си по посока на извънземното обкръжение, това в известен смисъл, чрез самото обонятелно възприемане, бива отведено навътре.* Ето тук, по един вътрешен път, тъй като Вие възприемате това явление, на Вас без съмнение Ви е дадено нещо, което, изхождайки от етерното тяло, въздейства върху астралното тяло, защото без него Вие не бихте могли да възприемате; *иначе това би бил просто един жизнен процес.* Самият обонятелен процес доказва, че тук взема участие астралното тяло. Но това, което Ви разкрива родството с външния свят, същевременно Ви показва, че възникването на това ухане, на този сладникав мириз, излъчващ се от липовия цвят, в известен смисъл е сроден, полярен процес спрямо това, което протича във вашия обонятелен орган. И в действителност в този, разпространяващ се сладникав мирис на липовия цвят, ни е дадено взаимодействието на расти-

телно-етерния елемент със заобикалящите ни, изпълващ световното пространство астрален елемент. *Ето защо в лицето на обонянието имаме процес, протичащ по такъв начин, че чрез него ние взимаме участие в това, което е сродно между флората и извънтелурическият астрален елемент.*

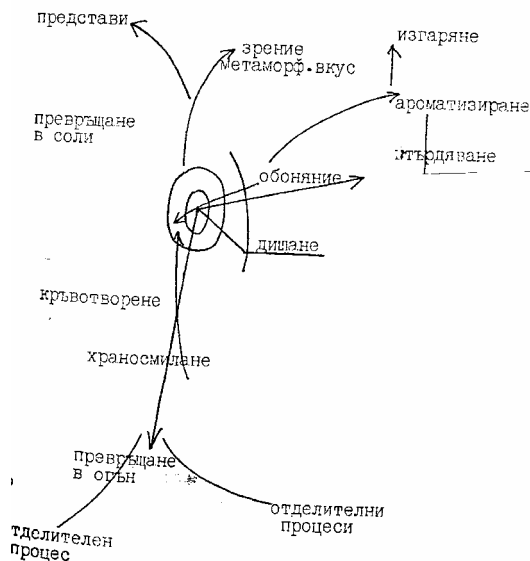
Ако вземе някакъв вкус, да вземем, за да бъде отново нещо сродно на споменатото, да вземем например вкуса на захарното питие или вкуса на сладкото грозде. Тук имаме нещо подобно. Но тук става дума за един процес, протичащ в нашия вкусов орган, противоположен на процесите, протичащи в обонятелните ни органи. Вие знаете, колко близко сроден е вкусовият орган с обонятелния орган, и по тази причина Вие би трябвало да имате представа и за това, колко близко сроден и по отношение на цялото естествено протичане е онова, което се извършва в процеса на вкусване, с това, което протича в обонятелния процес. Но още сега трябва да сте наясно, че вкусването в по-силна степен представлява един вътрешно-органичен процес, отколкото помириването. Обонянието се осъществява повече по повърхността. Обонянието взема участие в процеси от сферата извън човека, които процеси се разпространяват, разпространяват се в пространството. Но не така стоят нещата при вкусването. Чрез процеса на вкусване Вие в по-силна степен достигате до своиствата, заложените вътре в субстанциите, т.е. които сами са свързани със субстанциалността. Чрез вкусването Вие, по-добре отколкото чрез помириването, ще достигнете до това, което нещата, в случая растението, представляват вътре в себе си. И просто е нужно да извикате малко на помощ своята интуиция и ще кажете, че всичко онова, което е свързано с втвърдяването на растенията, което представляват органичните процеси на втвърдяване, то разкрива себе си в процеса на вкусване на онова, което е в растението. По този начин растението се съпротивлява срещу процеса на втвърдяване. За нас това става ясно чрез онова, което растението ни дава да помириваме. *Ето защо вие всъщност не бихте могли да се съмнявате, че вкусът представлява процес, свързан с отношенията между етерния и физическият елемент.*

И така, вземете сега заедно мириса и вкуса. В момента, в който Вие чрез помириване и вкусване се изправяте срещу флората, Вие всъщност навлизате в онези отношения, които етерният елемент осъществява в двете посоки, към астралния и към физическият елемент Вие истински навлизате в етерното, т.е. в негови отпечатък, когато насочите вниманието си към мириса и вкуса. Там, където в човека има процес на помириване и на вкусване, там в основата си имаме едно, намиращо се във физическия свят, откровение на етерното, в неговата връзка спрямо астралния и физическият елемент. Ето така, в известен смисъл, ние самите се намираме

на повърхността на човека, когато по този начин изследваме процесите на помирисване и вкусване. Но виждате ли, днес наистина става дума за това, най-после, за целите на оплодяването на действителната наука от страна на духовната наука, да се изкачим над абстрактно-мистичното и наистина конкретно да проникнем в Духа. Защото действително, каква полза, ако хората все си говорят за това, че трябва да обхванем божественото в човека, след като под това божествено те разбират най-много нещо съвсем абстрактно божествено. Този подход в разглеждането ще стане едва тогава плодотворен, когато можем да се спрем на конкретните явления, когато в този конкретен смисъл можем да наблюдаваме навлизането на процесите навътре, когато например в лицето на помирисването и вкусването наистина видим това, което е сродно на човека и живее, когато разглеждаме етерното, как то навлиза навътре, и как в този може би най-груб горен сетивен процес, виждаме непосредствено нахлуването на външните процеси навътре. Така изключително важно е за нашето време, да се издигнем над просто абстрактното, над мистичното.

А сега Вие навярно сте наясно, че всичко в природата е в непрекъснат преход към нещо друго, че в природата всичко е така устроено, че всеки процес носи в себе си тенденцията да преминава в друг процес, да метаморфозира до друг процес.

И така, вземете това, което току що казахме: *повече към повърхността е разположено обонянието* (виж рис.16) *и повече към вътрешността на човека е разположен вкуса* (всичко това по отношение на флората, по отношение на растенията) *и двете, бих казал, протичащи в сферата на етерното, доколкото етерното разтваря себе си във физическото, т.е. излизайки навън, по посока на всичко онова, което се осъществява във флората в лицето на разпрашването, на ароматизирането, или избягването на аромата чрез вкусването, т.е. насочвайки навътре всичко онова, което във външния свят води да втвърдяване.* Когато задържим вниманието си върху помирисването и вкусването, в известен смисъл се сливат външното и вътрешното. Но в природата един процес винаги преминава в друг. Да насочим сетивото си към ароматното във флората, към всичко онова, чрез което флората в известен смисъл спасява себе си от процеса на втвърдяване, чрез което флората се стреми да преодолее в себе си растителния елемент и чрез което растението, в известен смисъл - простете ми лаическия израз - все още се стреми да изнесе своята духовност в атмосферата, така че чрез ароматното вещество

атмосферата да носи в себе си нещо от растителната същност. В известен смисъл в това, навън ухае, в него се съдържат схемите на самите растения. Вземете това, какво всъщност се извършва там навън, когато растението разпраща своите ароматични схеми, не позволявайки да се достигне до напълно плътни растителни форми, когато излъчва от цвета нещо, което цветът наистина би желал да бъде, но което се изплъзва от този цветен процес, което съхранява себе си в едно ефирно състояние. Това именно не е нищо друго освен един *задържан процес на изгаряне*. Когато си представите това ароматизиране метаморфозизирано, ще стигнете до там, да кажете: *това ароматизиране представлява всъщност един задържан процес на изгаряне*. От една страна имате изгарянето, а от друга страна имате ароматизирането на растителния свят: *тогава в това виждате две метаморфози на едно нещо*. Бих желал да кажа: *в процеса на ароматизиране просто ни е даден процеса на изгаряне на едно различно стъпало*.

А сега да погледнем но онова в растението, което дава стимули за вкусване, т.е. което е разположено по-дълбоко в растението, което в растението създава основа, сега вече не да изтласква от себе си своята растителна формообразуваща сила под формата на схема в околността, но да я задържа в себе си и да я употребява за вътрешни образувания. И тъй като чрез вкусването Вие участвувате в това вътрешно формообразуване, то Вие достигате до същия процес, който е разположен под уплътняването на растението, който обаче, на това различно стъпало, предста-

влява метаморфоза към *процеса на образуване на сол* - но разбира се към процеса на образуване на сол от растението, защото става дума за флората (вж. рис.16).

Сега си представете, че в лицето на растението Ви е дадена една странна метаморфоза. В растението по посока нагоре Ви е дадено ароматизирането, което в известен смисъл представлява един задържащ процес на изгаряне и който би могъл да Ви отведе до началото на процеса на изгаряне; *защото процесите на цъфтеж са именно просто процеси на изгаряне, т.е. те се включват там.* По посока надолу имате уплътняването, образуването на сол. А което вкусвате в растението, е това, което все още е задържан процес на образуване на сол. Но когато тук се включи солта и когато откриете солта в самото растение, т.е. когато тези растения съдържат соли, то същите представляват нещо, което в самото растение е прекрачило прага на растителната същност, където растението е отпечатало собствените си схеми в собствената си същност. Ето тук имате рачио по отношение на лечебните средства; *ето тук, бих желал да кажа в известен смисъл започва да просветлява по отношение на флората, защото вникваме в това, което тук става.* И винаги трябва да подчертавам, че нещата се свеждат именно до това конкретно вникване.

За да продължим по-нататък е нужно да си припомним следното. Там, където е възможно, единствено поради по-висши опортюнистични причини, бих желал това, което трябва да разгледам, все пак да го свържа с обичайното днес, за да бъдете в състояние да хвърлите мост между това, което духовната наука може да Ви даде и това, което представлява външната наука. Разбира се това, което ще разясня в следващите изречения бих могъл да го характеризирам и по един по-подчертан духовно научен начин; *но искам да направя връзка с обичайните представи на днешната наука, представи, които вече съществуват.* Физиологът и днес говори на основата на това, с което разполага, от което духовният учен не се нуждае по причина, че не му е необходимо в същия този смисъл да анатомизира (да анализира морфологически - бел. прев.) нещата; *но нека установим връзката с това.* Няма нужда да приемаме вредата, извършена от други по пътя на анатомизирането, но все пак трябва да се съобразяваме с факта, че вече съществува и е дала своите резултати. Тази вреда ще изчезне само тогава, когато естествената наука бъде оплодена от духовната наука. И така да проверим, какво близко родство, каква близка връзка съществува между процеса, протичащ в окото и процеса, протичащ в обонянието и по-точно във вкуса, между проникването на обонятелния нерв в останалата органична субстанция и разпростирането на зрителния нерв в окото. Тук съществува едно тъй близко родство, че

ако характеризираме вътрешността на зрителния процес, надали бихме могли да не потърсим аналогии с вкусовия процес. Разбира се, тъй като при разполагането на вкусовия нерв в органичната субстанция, към него не се включва онова, което представлява изкуското образование на окото, поставено пред проникването на зрителния нерв в органичната субстанция, то по тези причини зрението представлява нещо съвсем различно; *но това, което в известен смисъл започва под формата на зрителен процес зад изкуското устройство на физическото око, то вече притежава само вътрешно родство с вкусовия процес.* Бих желал да кажа, че в лицето на зрението ние осъществяваме един метаморфозирал процес на вкусване, метаморфозирал чрез това, че пред органичните процеси, разиграващи се във вкусването, сме поставили всичко онова, което се съдържа в изкуското устройство на окото. Разбира се, във всяко едно сетиво трябва да различаваме между това, което нашият организъм противопоставя на външния свят, и онова, което външния свят противопоставя на организма ни. Или трябва да погледнем към онова, което вътре протича под формата на процеси благодарение на обстоятелството, че кръвта нахлува в окото, т.е. че организъмът действа вътре в окото. Това е още по-силно изразено у някои животни, които в окото си, освен нашите органи имат допълнително, т.е. кръвни органи, чрез които Его-то бива по-силно изтласкано към очната ябълка, докато при нас Его-то се отдръпва назад и оставя очната ябълка вътрешно свободна. Но тук, по обходния път на кръвта през окото върху целия сетивен процес, въздейства цялото устройство, и там вътре в зрителния процес в известен смисъл е метаморфозирал вкусовия процес. Така че можем да наречем зрението метаморфозирал вкус. Или в известен смисъл над вкуса и обонянето можем да разглеждаме разположено зрението като метаморфозирал вкус (вж. рис.16).

И така, на това, което представлява цялостният вкусов процес, а така също и зрителният процес, съответствува нещо външно, което взаимодейства с вътрешността.

Или в известен смисъл процесът трябва да метаморфозира по посока нагоре. Зрителният процес представлява вид метаморфоза на вкусовия процес. Но метаморфоза на вкусовия процес трябва да съществува в тялото по посока надолу. Докато чрез зрителния процес се изкачваме повече по посока на външния свят, - окото е поставено само в костната ямка и оттук ние попадаме навън, окото представлява един крайно външен орган - зрителният процес е устроен повече по посока навън, сега в противоположна посока трябва да си представим метаморфозата на вкусовия процес надолу в тялото. Така в известен мисъл достигаме до другия полюс на зрението, до това, което в организма съдейства на зрението,

до нещо, което ще хвърли изключително много светлина върху следващите разглеждания. Защото, какво намираме, когато проследим метаморфозата на вкусовия процес по посока надолу? Тук лежи *храносмилането* и можете да достигнете до едно действително вътрешно разбиране на храносмилането само, ако от една страна успеете да си го представите като метаморфозирало продължение на вкуса, а от друга страна си го представите като пълна полярна противоположност на насоченото навън зрение, защото външното зрение ще Ви доведе до това, да разберете, кое от външния свят съответствува на това храносмилане, на кое храносмилането представлява органически вложен във вътрешността процес. От друга страна ще осъзнаете, как можем да си представим родството на храносмилателния процес с процеса на вкуване. Вие изобщо не бихте могли да разберете интимните дейности в човешкия организъм, разположени в храносмилателния процес, ако не си представите цялостния храносмилателен процес по начина, според който доброто храносмилане почива на способността, в известен смисъл да умее да вкуваме с целия храносмилателен тракт, и че лошото храносмилане в известен смисъл се дължи на неспособността да усещаме вкуса с целия храносмилателен апарат. И така виждате ли, процесът, който разгледахме, се разделя на вкуване и помирисване; *ето тук в известен смисъл един процес се разцепва по такъв начин, че от една страна имаме работа с процес, с вкусовия процес, изразяващ се повече чрез взаимодействието на етерното с физическото, а от друга страна имаме процес, който откриваме в лицето на обонянието.* Това, което имаме в организма като продължение на вкуса, това е подложено на същия вид разцепване. Подложили сме го на същия вид разцепване, като от една страна имаме храносмилане, насочено към това, да отделя чрез червото, да отделя *фекалните остатъци*, а от друга страна имаме *отделянето през бъбреците*, чрез уринирането. Ето тук имате точно съответствие между долното у човека и горното у човека. Имате точно нещо, което се разполага като две полярни противоположности, и което се разцепва на вкус и обоняние, и което се разцепва на обикновено храносмилане под формата на по-интимната бъбречна дейност, на това, което принадлежи на по-интимната бъбречна дейност.

Виждате ли, тук в известен смисъл имаме възможността, това, което протича във вътрешността на организма, ограничено от кожата да го разглеждаме като поставен във вътрешността външен елемент. Защото с помощта на всичко онова, което е продължение по посока нагоре, ние попадаме повече във външния свят; *тук човекът разтваря себе си за външния свят.* Сега трябва да проследим нещата по такъв начин, че в това, което живее в нас като нещо душевно, но което е и свързано с ор-

ганизма, не в материалистичен смисъл, но в друг един смисъл, познат Ви вече от лекциите, в това душевно да видим едно метаморфозирало виждане, което от своя страна с известна своя част е поставено във вътрешността, *в мисленето, в представите* (вж. рис.16). При това трябва да си представим органите, залегнали в основата на представите т.е. органите от вътрешността на главата като зрителни органи, метаморфози рали в едно определено направление. Моля Ви само да се ориентирате по отношение на следното, че повечето от вашите представи, кои то живеят в мисленето, представляват само продължения на зрителните представи; *необходимо е единствено да сравните душевния живот на тези, които са родени слепи и на тези, които са родени глухи*. В мисленето си ние имаме едно продължение на зрението по посока към вътрешността. И така стигаме до това, да си кажем, че тук се хвърля светлина и върху странното взаимодействие съществуващо между анатомията на главата, на главния мозък и самия мисловен процес. Така например е крайно своеобразно - това е една хубава тема за медицинска дисертация, че когато истински се приближим до същността на мисловните процеси и искаме да изследваме, как е свързано устройството на главния мозък с всеобхватното мислене, тогава странно, достигаме до структури, наподобяващи преобразени обонятелни нерви. Така бихме могли да кажем: *вътрешно погледнато, в своя обратен образ, нашето разпръснато аналогично мислене е много сходно със зрението*. Но обобщаването на видяното, асоциирането на представите, това всъщност вътрешно-органично погледнато, силно напомня на обонянето. Но това, по един твърде забележителен начин, намира израз дори в анатомичната структура на главния мозък. И така във всеки случай, тук, от една страна достигаме до представите, до мисленето.

До къде ще достигнем сега, ако отново потърсим вътрешния процес? Нали, в лицето на представите, изхождайки от зрението, имаме нещо, което излиза навън чрез зрението, и което в известна степен отново се отразява към вътрешността в лицето на мисленето. Човекът се старее, в известен смисъл да обърне зрителния процес, да го отведе обратно в организма. Ето защо полярно противоположния му процес ще се състои в това, не да се опитваме, това, което е процес, да бъде отвеждано навътре, но да бъде отведено навън. И това е: *храносмилателния процес получава своето продължение в лицето на отделителния процес* (вж. рис. 16), *който с това се превръща в обратен образ на представите*. Ето така, от една по-интимна гледна точка видяхте това, което преди няколко дни Ви посочих повече с помощта на сравнителната анатомия, когато насочих вниманието Ви и към това, как просто устройството на човека и по-точно появата на чревната флора по определен начин ни сочи, какво

вътрешно родство съществува между тъй наречените духовни способности на човека и неговия регулиран или не регулиран отделителен процес. Ето това сега го имате представено от една друга негова страна. И така, тъй както в лицето на мисловния процес имаме продължение на зрителния процес по посока навътре, така по посока навън в лицето на отделителния процес имаме едно продължение на храносмилателния процес. И ако сега се върнем обратно към онова, което наблюдавахме преди малко, че уханието представлява задържано изгаряне, а втвърдяването на растението - един задържан процес на солеобразуване, то така ние отново ще хвърлим светлина върху това, което протича във вътрешността.

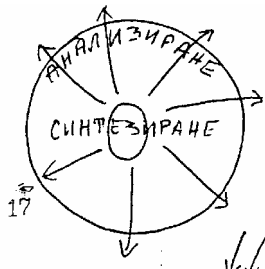
Само че трябва да сме наясно, че се извършва обръщане. Тук става едно обръщане на зрението навътре, а тук (долу) става обръщане навън. Ето защо тук (горе) ще трябва да признаем родството на процесите със солеобразуването, а тук (долу!) родството на процесите с превръщането в огън или с изгарянето, с огъня (вж. рис.16). И така, ако отведете онова, което е подходящо - аромата и задържания процес на изгаряне в растенията - в долната част на тялото, то Вие ще помогнете на долната част на тялото. Ако това, което в растението е призвано да задържи солевия процес или в растението да го отведе по посока навътре, ако това го отведете в горния човек, то Вие ще подпомогнете процесите в горния човек. Всичко това ще трябва да бъде разгледано поотделно. Тук виждате, как всичко външно, в известен смисъл може отново да се появи във вътрешността. И колкото по-дълбоко навлизаме в човек, толкова повече трябва да търсим външното във вътрешността на човека. Именно в това, което се разиграва в храносмилателните органи, и по-точно в бъбреците, трябва да търсим нещо, което е много, много сродно с ароматния процес и процеса на изгаряне, само че представлява противоположния полюс. И не това, което се разиграва в устройството на човека започвайки от белия дроб, горе през гръкляна и главата, трябва да търсим нещо, което вътрешно е сродно с всичко онова, което в растението клони към солевия процес, което изобщо в човешката природа клони към солевия процес. И човек би желал да каже, това не означава, че човек би желал да каже, но човек може да каже: *ако познаваме различните начини, според които растенията натрупват в себе си соли, тогава само е необходимо да потърсим съответстващото в човешкото устройство.* В общи линии днес ние го потърсихме, в подробностите му ще го потърсим в следващите лекции.

Тук в известна степен, засега принципно, виждате характеризирана цялата наука за лечебните растения. Бих желал да кажа: *вие поглеждате в целия реален процес, протичащ във взаимодействието му между вът-*

решното и външното; но вие виждате и някои съвсем специални неща. Вземете например тези миризми, които - бих желал да кажа - дори като миризми се приближават повече към свойството на вкуса, така че в същност едва като дъвчем съответното растение, ние достигаме до действителната миризма и всъщност възприемаме синтеза между мирис и вкус, както е при маточината или при урбаличето, където откриваме, че там вътре съществува взаимодействие между солеобразуването и ароматизирането. Това сочи, че органите, с които трябва да е сродна маточината и т.н., ще са разположени повече навън и повече към гръдния кош, докато органите, които трябва да са сродни с онова, което е силно ароматно, като - да кажем липата или розата, те трябва да са сродни с онова, което е погребано в долната част на тялото, или което направо лежи в долната част на тялото.

А ето тук откривате, че между всичко онова, което е разположено в горния човек, в областта на обонянето или на вкуса, органично разгледаемо, се включва и един процес, който в един по-дълбок смисъл е важен жизнен процес за човека; *това е дихателният процес, който се включва тук* (вж. рис.16). На този дихателен процес също така можем да потърсим полярно принадлежащия му процес. Това трябва да бъде онзи процес, който в известна степен се отделя от храносмилателния процес, доколкото храносмилателният процес довежда до отделителния процес и представлява полярно противоположния на органичния процес на представите. Това е всичко онова, което се разиграва в *лимфния* и в *кръвния процес*, респективно това, което от храносмилането бива изтласкано навътре, т.е. което е залегнало в органи като лимфните жлези и т.н., във всички органи, вземащи участие в кръвотворението. И така, тук виждате два полярни процеса, единият отделен от храносмилането, другият отделен от тези, разположени повече по посока навън сетивни процеси, това, и което в известен смисъл е залегнало зад сетивните процеси, дишането, и което е разположено пред храносмилането, доколкото това храносмилане след това довежда до отделяне, до процес на кръвотворение, на лимфообразуване. Странно е, как, изхождайки от процеса, навлязохме в целия човек, докато днес обикновено човекът бива разглеждан, като се тръгне от наличните органи. Тук ние се опитваме да опознаем този човек, да проникнем в него, изхождайки от процеса и от цялата връзка на човека със света извън него. И действително ние откриваме връзки, действително представляващи непосредствен образ на цялата етерна активност в човека, защото в днешния час ние всъщност изследвахме етерната активност в човека. *И двата процеса отново се срещат, дихателният процес с кръвотворния процес, и тяхната среща се осъществява в човешкото сърце.* Виждате, целият външен свят, доколкото включва и

външността на човека, ни се представя като една двойственост, натрупваща се в човешкото сърце, стремяща се към един вид уравновесяване чрез него. И така можем да достигнем до един странен образ: *до образа на човешкото сърце с неговата вътрешност, със способността му да синтезира онова, което въздействува външно върху нас според обхвата на тялото, синтезиране - а във външния свят анализиране, повсеместна разхвърляност, която бих желал да кажа - е натъкана в сърцето* (вж. рис.17). Тук Вие достигате до важната представа, която бихме могли да изразим приблизително по следния начин: *вие поглеждате към света, виждате околността и се опитвате: Какво има в тази околност?*

Какво от тази околност въздействува? Какво мога да открия в себе си, което да е сродно с нея и да е със същия характер? Когато поглед на в собственото си сърце, то в него в известен смисъл откривам обратното небе, полярно противоположното: доколкото ето тук имате периферното, бих желал да кажа - тази отдалечена в безкрайността точка, свитият кръг го откриваме в човешкото сърце. Ето тук вътре е целият свят. Ако трябва да си послужим с един груб образ, то просто бихме могли да попитаме: да си представим, че човекът е застанал и гледа нашироко около себе си света; той е застанал на една планина, вижда широката околност на света, и поставете едно съвсем малко джудже в човешкото сърце и се опитайте да си представите, какво вижда там вътре това джудже, тогава там вътре ще видите обърнат цялостния образ на света, синтезиран.

Това е може би само една образна представа, един вид имагинация, само че, скъпи мои приятели, то същевременно е и нещо, което, ако го възприемем по правилен начин, може да действа като един съвсем порядъчен, редовен образ, редовен принцип, и което може да ни насочи, та тъкмо това, което виждаме в подробностите, да го обобщим по правилен начин. Сега вече изградих повечето от основните, нужни за специалните разглеждания, и което ще бъде основа и за отговора на многостранно поставените ми въпроси.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Разгледаното вчера в известна степен представляваше един вид приближаване на човешкия организъм към природата извън него. И в това взаимодействие, съществуващо между двете сетива, между обонянието и вкуса, можем да видим, как човешкото устройство влиза в тясна взаимовръзка с това, което протича в природата извън човека. Ние извършваме тези изследвания, разкриващи връзката на човека с природата извън него по причина, че за духовната наука нещата се свеждат до това, да приближим едно до друго лечебните методи и процесите в човешкия организъм.

Всъщност при лечението винаги става дума за следното, да разберем, какви фактори са залегнали в това, което внасяме в тялото, било по химически, физиологически или физически начин, и в това, което в известна степен организъмът сам може да извърши в състояние на здраве и за което не е годен в състояние на болест.

Трябва да си представим процеса, разиграващ се външно, заедно с процеса, протичащ в човешкия организъм. И тези два процеса се приближават най-плътено един до друг там, където става дума за обонянието и за вкуса. Относно всичко, касаещо другите сетива, те са по-силно отдалечени един от друг. Така например вече значително отдалечени са зрението и храносмилането, макар че сега под храносмилане, в тесния смисъл на думата, разбирам това, което се извършва между сдъвкването на храната в устата и нейното преработване от чревните жлези. Или тази област всъщност бих желал да причисля към областта на изпразването, било то изпразване в организма, чрез което веществата биват поети, било то изпразване навън, това, което бих желал да определя като отделяне; т.е. *онова, което е разположено отвъд жлезите, вече бих желал да го определя като отделяне.*

Разглеждайки сега зрението, пред себе си имаме онези тела от външния свят, заключаващи в известна степен онова в себе си, което при обонятелния и вкусовия процес е разположено повече към повърхността. То е, което в обонятелния процес е изнесено повече извън природата на човека, за да можем ние, хората, да го възприемем. В други случаи това се включва в самите субстанции на извън човешката природа и тогава ние го виждаме. Разглеждайки това, което е видимо в своите форми и т.н. ние всъщност имаме пред себе си формообразувания принцип, който в обонятелния процес разкрива себе си именно субстанциално. Бих желал да кажа, че тази същност, разкриваща себе си в обонянието, би трябвало да бъде проследена навън в растителния свят, в света на скалите, и тогава ще открием, че същият принцип, проявяващ се в обонянието, навън проявява себе си и във формообразуващите процеси. Противоположният

полюс след това е тъкмо храносмилателният процес. Той в известен смисъл си присвоява онова, което разкрива себе си във вкуса; *той от своя страна скрива в организма онова, което разкрива себе си във вкуса*. От изключително значение е да посочим как сме били принудени да описваме досега природата извън човека така, както тя е заложена повече в областта на несъзнателното. Защото виждате, че тези взаимовръзки, които ние успяхме да установим, изхождайки от цялата Вселена, те са налице и в Човека. Човекът принадлежи на сатурновия, юпитеровия и други елементи. Но тази принадлежност се крие изключително в дълбините на човешкото устройство и човек би желал да каже, ако това може би не е твърде възмутително за съвременния начин на мислене, че в човека астрономическият елемент се превръща в най-безсъзнателното, в човека той е най-дълбоко разположен в организма процес.

Само че има органи, които в известен смисъл, вътрешно по определен начин отново разтварят човешкия организъм. И тези органи, които по определен начин отново разтварят човешкия организъм, те го свързват повече с онова, което се развива по-близо до нашата Земя, те го свързват - в най-широк смисъл - повече с метеорологичния елемент. И ако в лечебния процес не се ограничавам просто да разглеждаме лечебните субстанции, но проследяваме в лечебните процеси, тогава трябва да хвърлим поглед и върху връзките, съществуващи между човека и метеорологичния процес в най-широк смисъл на думата. Сега вече можем да различим онова в човешкия организъм, което е свързано повече с астрологичния процес. Тук, обаче трябва да бъде включен един по-фин метод на наблюдение. В първия миг ще Ви прозвучи шокиращо начина, по който трябва да бъде извършено това разделение, но с течение на времето Вие ще видите, че именно това разделение е най-добрата основа за лекуването. Когато разгледаме онези органи, разтварящи себе си повече за метеорологичния процес, общо в човешкия организъм можем да видим, че това, което е разположено по-към вътрешността, клони повече към метеорологичния процес. Към тези органи преди всичко можем да причислим *черния дроб*, и всичко онова, което е мехуресто, т.е. което се представя именно от *пикочния мехур* - при което по отношение на патологията пикочният мехур е нещо изключително важно. Колкото и странно да звучи засега по отношение на патологията, пикочният мехур спада към едно от най-важните неща. По-нататък можем да разгледаме *белия дроб*, който, опосредствайки дишането, разтваря себе си на вън. Ако много от нещата, казани в предходните разглеждания, сте ги възприели правилно, то без друго ще разберете, че в известно отношение именно към органите, чрез които целият организъм разтваря себе си навън, към метеорологичния процес, към тези органи трябва да причислим *сърце*-

то. И действително тези органи са подчинени на съвсем определени метеорологични импулси. Това, за което става дума тук, може да бъде изследвано само ако се обърнем към цялостната връзка на човека със заобикалящия го свят, и по-точно към връзката на дейността на човека със заобикалящия го свят.

Виждате ли, преди всичко бих желал да насоча вниманието Ви към следното: *опитайте се, всичко онова, което пред вас се проявява като уверждения на сърцето, да го отдадете на нарушената човешка дейност*. Би трябвало да направите изследване върху следното, колко по-различна е *сърдечната дейност* при човека, който да кажем - е селянин и обработва своята нива и не се отдалечава много от тази своя дейност - да обработва нивата си, и колко различна е сърдечната дейност при хора, които например в професията си трябва да се возят често на автомобил или трябва често да се возят на влак. Би било изключително интересно, тъкмо по този въпрос да се извършват основни изследвания. Защото Вие ще откриете, че склонността към сърдечните заболявания съществено зависи от това, дали човекът, бидейки поставен от някакво външно средство в движение, самият той седи на едно място, т.е. седи във влака и се движи чрез него, или седи в колата и се движи чрез нея.

Това пасивно отдаване на движението от страна на човека е нещото, което в известен смисъл деформира всички онези процеси, натрупващи се в сърцето. Всичко, което по този начин протича в света на човека, е свързано с начина, по който човекът се отоплява. И тук виждате родството на *сърдечната дейност* с топлинния импулс в света, с който импулс човекът е свързан. От това виждате, че ако човекът чрез собствената си дейност, развие достатъчно топлина, тогава това количество от достатъчна топлина в жизнения процес, породено от собствената му дейност, представлява мярка за здравето на човешкото сърце. Ето защо при сърдечно болни винаги трябва да обръщаме внимание на извършването на собствено движение, осъществявано от самия човек. Аз съм убеден, че след 15-на години хората ще мислят по-трезво върху тези неща отколкото днес, когато казват: *странно е, как чрез евритмията хората отново получават правилна сърдечна дейност - тъй като именно евритмизирането съществено регулира одухотвореното собствено движение, и дори го регулира закономерно*. Ето защо може би няма да е неправилно, ако кажем, че именно от тази гледна точка трябва да посочим онези оздравителни упражнения, които можем да вземем от евритмията, когато става дума за смущения в сърдечните функции. След това стигаме до всичко онова, което се изразява чрез по-малко или повече недостатъчната *дейност на пикочния мехур* в човешкия организъм. Може би това, което ще кажа в това отношение, ще Ви се стори малко лаическо.

Но не е лаическото, както бих могъл да кажа, е по-научно от това, което днес се нарича научно. В съществената си част пикочният мехур представлява средство за засмукване.

Той действува като вдлъбване в човешкия организъм, което смуче. В основата си мехурът е зависим от следното, на това място човешкият организъм да е вдлъбнат точно така от пикочния мехур към останалия организъм изхожда едно въздействие, такова, каквото изхожда от даден газов мехур във водата. Ако имате някакъв газов мехур, т.е. мехур с разрежена субстанция, ограден от всички страни с вода, т.е. ограден от една по-плътна субстанция, то въздействието, изхождащо от този разреден мехур, е подобно на въздействието на целия пикочен мехур върху човешкия организъм. Това обуславя, че във връзка с всичко, което повлиява пикочния мехур, човекът понася увреждания, ако няма достатъчно възможност, правилно да извършва вътрешните движения; т.е. *Когато не полага правилни грижи дори за самото хранене, когато гълта, вместо да дъвчи и по този начин нарушава целия храносмилателен процес, когато не спазва правилното съотношение между почивка и движение по време на самия храносмилателен процес* и т.н. Всичко, което вътрешно смущава вътрешната подвижност, то смущава и това, което можем да наречем съществуване на пикочния мехур. Нали човекът е така устроен, че във всички случаи можете да му препоръчате някакво одухотворено движение, когато предполагате при него смущения в сърцето; *но човекът няма да приеме с удоволствие, ако поискате да регулирате вътрешното му движение.* Вие обаче веднага ще се справите с положението, ако опитате, човек, който не е склонен да даде на тялото си нужната почивка, който бързо гълта или нарушава храносмилането си по друг начин, ако се опитате такъв човек да го лекувате метеорологически. Това означава да го изпратите на въздух, който е по-богат на кислород, сред който той, несъзнателно ще трябва да положи повече усилия във връзка със своя дихателен процес. Тогава това регулиране на дихателния процес преминава върху регулирането на останалия органичен процес и Вие ще откриете, че когато изкуствено, или по-добре естествено, изложите такъв човек, страдащ от неправилна функция на пикочния мехур на друг въздух, по-богат на кислород, тогава ще постигнете известно хармонизиране дори само чрез тази промяна в начина на живот.

Особено важно е да обърнем внимание на третия орган, свързан в най-широк смисъл с външната метеорология - *черния дроб*. Макар привидно черният дроб да е затворен в човешкия организъм, въпреки това той в силна степен принадлежи на външния свят. И тази принадлежност към външния свят Вие можете да установите чрез това, че в известна степен живота на черния дроб е поставен в зависимост от характеристиката на

водата в дадена местност. Всъщност винаги би трябвало да бъде изследван състава на водата на дадена местност, за да можем правилно да преценим състоянието на черния дроб на хората, населяващи тази местност. Стимулиращо значение за развитието на черния дроб има вкуса* (*вкус - липсва в стенограмата и е допълнено по смисъл), което има еднакво значение, когато става в излишък, с изграждането на черния дроб, едно твърде силно, твърде изявено наслаждение на храната е равнозначно на изграждането на черния дроб в човека. Вътрешното наслаждение - бих желал да кажа - продължението на това, което би трябвало да се ограничи само върху небцето и езика, това, което би трябвало да се ограничи само върху небцето и езика, това, което продължава приятното, симпатичното или антипатичното, или също така не приятното възприемане на храната по посока към вътрешността, това е, което води до израждане на черния дроб. Ето защо е необходимо да бъдат видени тези неща, и да бъде направен опит, хора, имащи някакви увреждания в състоянието на черния дроб - нещо, което често е много трудно да бъде установено - у такива хора да се създаде навик, бих желал да кажа, да изследват вкуса, в самия вкус като такъв да се опитват да открият нещо. Изключително трудно е, по-основно да бъде изследвана вътрешната връзка между състоянието на черния дроб и водната характеристика, състава на водата в дадена местност, тъй като зависимостите са много фини и трябва например да обърнем внимание на следното, че в местността където - да кажем - водата е силно варовита, състоянието на черния дроб е различно в сравнение с местности, където водата е по-слабо варовита. Бихте сторили добре, ако обърнем внимание на това и ако винаги насочваме вниманието си към факта, че чернодробните функции биват стимулирани, когато все пак, по възможност, отстраняваме варовика от водата. Разбира се, за да бъде осъществено това, трябва да бъдат намерени средства и пътища.

Тясно свързани с всичко, което дадена местност предлага просто чрез конфигурацията на своята повърхност, са белодробните функции. Те са зависими от това, дали имаме работа с местност, в която, например, както в тукашната област, има много варовици или имаме работа с местност, където има много кварц, там където има старо нагънати планини. В зависимост от това, и то в силна степен, е различно устроен живота на белия дроб, защото белият дроб съществено зависи от почвения състав на местността. Една от първите задачи на даден лекар, установяващ се в дадена област на работа, всъщност би се състояла в това, основно да изследва геологията на тази област. Изследването на геологията на тази местност е всъщност едно и също с изследването на белите дробове на хората от съответната област. И трябва да знаем, че е твърде неблагоприятно

ятно, когато белият дроб не успява да се приспособи към околността. Само че в никакъв случай не бива да разбирате погрешно това, което Ви казвам в това отношение: *установявайки тази зависимост между белия дроб и околността, аз имам предвид вътрешното устройство на белия дроб; имам предвид не дишането, а имам предвид вътрешния строеж на белия дроб.*

Разбира се, дишането от своя страна зависи от доброто или лошото, обусловено от вътрешния строеж, функциониране на белия дроб. Но по отношение на тази зависимост аз имам предвид вътрешния строеж на белия дроб; *дали той е склонен към втвърдяване или към разめкване или други подобни, това съществено зависи от характера на околността.* Освен това именно белият дроб силно зависи от физическата работа, и той положително ще бъде увреден, ако човекът е принуден да извършва физическа работа до преумора.

Това са взаимовръзки, които в най-широк смисъл ни отвеждат до зависимостта на органи като бял дроб, черен дроб, пикочен мехур и сърцето, които са вътрешни органи, отворени навън, по посока на метеорологичния процес. Ето защо винаги, когато са налице заболявания на тези органи ще трябва да правим опит по физикален път да постигаме нещо във връзка с лечението. Защото това, което при заболявания на тези органи бъде постигнато по физикален път, то - бих желал да кажа - е по определен начин трайно. И когато установим, че някой, склонен към някакъв вид слабост на белия дроб, никак не е подходящо за дадена местност, и му препоръчваме да промени местожителството си в друга местност, подходящо за него, тогава всъщност ние сме направили най-доброто за него, както често става тъкмо с онези органи, разположени над белия дроб, за които най-важното е направено когато настъпи пълна промяна на местоживеенето и на начина на живот. Чрез промяната на местоживеенето и на начина на живот можем да сторим сравнително малко затова, което е разположено под сърцето, но изключително много можем да сторим за всичко онова, което е разположено в белия дроб и над белия дроб, ако извършим такива промени в местоживеенето и в начина на живот. Разбира се, при това трябва да сме напълно наясно, че в организма всичко е взаимодействие и че когато нещо съществува, трябва да имаме представа, дали именно не съществува някакво скрито взаимодействие. Когато например открием израждане на сърдечните съдове, то трябва да си поставим въпроса, дали именно не е налице склонност към израждане на белия дроб, и дали няма да е необходимо да подхванем болестта, изхождайки именно от тази склонност към израждане на белия дроб.

С всичко това поне посочихме, какво представляват връзките на човека с метеорологичния процес. Едва зад метеорологичния процес, разположен във външния свят и сякаш скрит от нас чрез него, лежи *астрономическият процес*, и във вътрешността на човека също е разположен астрономическият процес. Разположеното зад всичко това, което Вие установявате като метеорологично във вътрешността и във външността на човека - защото метеорологичното във вътрешността на човека се изчерпва с това, което носи характера на белия дроб, на черния дроб, на пикочния мехур и на сърцето; *във външния свят то се изчерпва в твърдата почва, във въздушния, воден и топлинен елемент - разположеното зад всичко това - това са формообразуващите процеси в растенията и в минералния свят*. И тези формообразуващи процеси в растителния и в минералния свят, тъй близко стоящи до извънтелурическото, до астрономическото, те са в известна степен винаги полярно противоположни на онова, което в човека лежи зад този метеорологичен процес, т.е. което е повече навътре разположено, отколкото споменатите 4-ри органни системи. И тъй като връзката на всичко това, което външно е в растението и в камъка, с онова, което в човека и разположеното зад белия дроб, черния дроб и т.н. не е така близка, то по тази причина изследването на лечебните процеси, произхождащи от тази област, естествено значително е трудно. Но рационален път откриваме именно, когато си изясним, че по един определен начин, вътре в себе си, човекът непрекъснато носи склонността да извежда органичната тенденция, противоположното от това, което протича външно. Да вземем конкретния пример. Да вземем за пример *процесите на силициевата киселина*. Първо силициево киселинните процеси се осъществяват съвсем обичайно навсякъде там, където се образуват силикати, т.е. където се образува кварц и други подобни минерали. Тези процеси, протичащи тук, имат своя обратен образ в човешкия организъм. Но тези процеси са залегнали също така в основата на определени други процеси, които днес за съжаление се вземат все още много слабо под внимание, процеси в орната земя и във всичко онова, което протича между орната земя, между почвата въобще, имаща кварцов характер и онези органи на растението, които се спускат в почвата - органите с характер на корени. И всичко онова, което ние получаваме от растенията, използвайки пепелта, то от своя страна е в тясно родство със кварцовия процес във външната среда. Само че този кварцов процес във външната среда има своя обратен образ във вътрешността на човека. При това той има своя обратен образ в онези органи, които - ако мога така да се изразя са разположени над сърдечната дейност по посока на белодробната дейност, във вътрешноорганната формообразуваща дейност, т.е. в онази дейност, която формира белия дроб и се разполага по посока

на главата. Там вътре, във всичко онова, което, ако мога така да кажа - протича над сърдечната дейност, там вътре е заложена полярната противоположност на целия процес на кварцообразуване в условията на външния свят. Този вътрешен органически процес, състоящ се в съществената си част в това, в силна степен да бъде извършено нещо, за което вече споменах в изминалите лекции, а именно - ако мога отново да използвам този израз - хомеопатизирането на процеса на кварцообразуване в условията на външния свят. Ето защо когато дадена болестна картина сочи, че местонахождението на заболяването е разположено над сърдечната дейност - най-грубо това ще Ви се разкрие чрез факта, че е налице например обилна белодробна секреция, но не по-слабо се проявява това и при менингита (*meningitis* - възпаление на мозъчните обвивки - бел. прев.), тогава разбира се това, което е налице, може да доведе до всевъзможни други нарушения в организма. И тези нарушения в белия дроб въздействуват върху нарушенията на сърдечните съдове, защото в организма всичко е взаимно свързано. Тези нарушения, които от една страна могат да се проявят като склонност към възпалителни състояния на главния мозък, те могат и да не се проявят като такива възпалителни състояния, но могат да възникнат като възпалителни състояния на храносмилателните органи или в това, което е свързано с храносмилателните органи. И в такъв случай въпросът се свежда до това, да знаем, къде всъщност лежи изходната точка. Разбира се, по този въпрос може да се говори още.

Но във всички тези случаи ще се касае за следното, да въведем в организма нещо, което в най-силна степен да разреши външните кварцови влияния. Ако успеете да вникнете добре точно в тази връзка, то това ще бъде едно изключително характер на връзка, една изключително важна връзка. Тя същевременно Ви показва, че когато съществува нещо *директно*, нещо, което да наблюдаваме в горните части на тялото, тогава е необходимо да преобразуваме тези, тъй важни в природата кварцови процеси - чрез разбиране, раздробяване, стриване. Когато в долните части на тялото възникнат нарушения поради взаимодействие, както например в самото сърце, тогава при определени обстоятелства, този процес, който вече е бил започнат чрез онези растения, съдържащи в силна степен силициева киселина, този процес ще може да бъде използван, та чрез преобразяване или чрез пряко използване на такива растения да бъдат предизвикани лечебни процеси. При всички растения с характера на кварц би трябвало внимателно да изследваме, доколко могат да въздействуват върху човешкия организъм, върху всички процеси, протичащи под сърцето, които разбира се, въздействуват обратно върху останалия организъм.

Свършено противоположното на процеса на окварцяване са съдържа във всичко онова, което в природата извън човека ще наречем *образуване на въглена киселина*.

Процеса на образуване на въглена киселина в известна степен представлява полярна противоположност на образуването на силициева киселина. Ето защо е така необходимо при лечението да проследим процеса на образуване на въглена киселина за всичко онова, което в организма е противоположно на току що характеризираното, за всичко онова, което в най-широки граници има нещо общо с храносмилането, но също така и всичко, за което изходната точка, извора се намира в *храносмилателната система*. Така с тези форми на заболявания можем да се справим изключително добре с помощта на някакви съединения на въглената киселина, и по-точно тогава, когато ги употребяваме във вид, в който ги образува самата природа - именно когато ги получаваме чрез растенията. Тук обаче е много важно да вземем предвид една определена взаимовръзка. Виждате ли, ако първоначално проследите субстанциите по отношение на това, как участвуват в обонятелния и във вкусовия процес - обонянето ни насочва навън върху околния видим свят, вкуса ни насочва навътре, към това, което е скрито в организма - ако разгледате храносмилането в това отношение, то Вие ще си кажете: *субстанциите се смесват една с друга заради началото на храносмилателния процес*. Те се смесват. Но в хода на органичните процеси човекът отново трябва да разграничи смесеното, да раздели не чак толкова субстанциалното, а процесуалното. Това разграничаване, това разделяне на смесеното в хода на приемане на храната, това всъщност в силна степен принадлежи към задачите на организма. Отначало организъмът трябва да извърши едно общо разделяне на смесеното, и по-точно от една страна по посока на отделянето на всичко онова, което трябва да бъде изхвърлено чрез червата, и отделянето на онова, което трябва да бъде изхвърлено чрез урината.

С това вече се приближаваме към една органна система, спрямо която в процеса на лечение, *лекарската интуиция* влиза в невероятно силна степен в съображение; *приближаваме се до така чудно действащата в човешкия организъм бъбречна система, със странните и разклонения, така също и в нейните процеси*. Но за това по-късно. Сега става дума за следното: *както става ясно в изминалите лекции всичко онова, което е отделяне през червата, то от своя страна свързано с процесите в главата, и това са две неща, които вървят заедно*. Така също всичко онова, което се изхвърля с урината, е свързано с всичко, което процесуално протича около сърцето, в сърдечната система. *В съществена степен при всичко, представляващо отделяне през червата, имаме работа с едно*

подържане от страна на човека на процеса на окварцяване, и при всичко, заложено в образуването на урина, имаме работа с едно под-раждане на процеса на въглена киселина. Това са взаимоотношения, които след това ни позволяват да установим връзка между това, което протича в здравия човек и това, което трябва да протече в болния човек. С това ние посочих ме повече процесуалните взаимовръзки. Но те не бива да бъдат разглеждани едностранчиво. И ще видим, че едва след овладяването на всички тези неща можем да достигнем до правилната оценка на това, което вчера, по един изключително ясен начин, ни бе изложено от д-р Ш. като Закон за подобие.* (* реферат, изнесен от един от участниците в курса). Този закон за подобие съдържа в себе си нещо изключително значимо; *но е необходимо този закон за подобие да бъде изграден на основата на всички елементи, с които можем да се сдобием чрез наблюденията на подобни взаимовръзки, каквито установихме сега.* Защото зад всичко това, което аз току що Ви изложих, от своя страна са заложени връзките на човека с металното.

Ако от една страна говорим за един, в определена степен, кварцов елемент, като за нещо, което изгражда човека, и за въгленокиселинния елемент, който отново разглежда човека, то в тази непрестанна склонност към изграждане и разрушение е заложен жизнения процес. Ако от една страна погледнем това, което изгражда човека - кварцовия елемент - то не бива да забравяме, че тези области от човешкото устройство, които са подобни на кварцовия елемент, поради причини, които аз отчасти вече изложих в изминалите дни, показват родство с всички метални елементи, притежаващи характера на олово, на калай и на желязо. И така можем да кажем: *ако разгледаме областта над сърцето, то ще разгледаме нещо, което действа в човека от тази страна с характера на кварцовия елемент, и което от друга страна на човека действа с характера на олово, на калай и на желязо.* Железният елемент има повече общо с формообразувачия елемент на белия дроб, калаеният елемент повече с формообразувачия принцип на главата въобще, а оловният елемент има много общо с формообразувачия елемент, локализиран в костите. Защото изграждането и растежът на костите в съществената си част изхождат от горната част на човека, а не от долната му част. Сега става дума затова, в известна степен да се научим да отмерваме как въздействуват тези неща, как например да прилагаме соли на силициевата киселина, при което непрекъснато трябва да изследваме метала по отношение на родството му с тези три представители. А от друга страна трябва да сме наясно, че долната част на човека е сродна с медта, с меркурий (живак - бел. прев.), със среброто и че при всички въглекииселинни процеси трябва да обръщаме внимание на това, доколко да прилагаме

метала, сродни на горепосочените метали, или да прилагаме самите метали, или по някакъв начин да ги свързваме с процесите, образуващи въглена киселина. По този начин обобщаваме това от земния елемент, което обусловено от извънземния елемент, е с метален характер, и това, което иначе носи скален характер, както и това, което се формира под влиянието на принципа на образуване на въглената киселина и това, което се формира под влиянието на принципа на образуване на силициева киселина. Тук ние бавно се доближаваме до възможността да конкретизираме нещата от външния свят, които трябва да въведем в човешкия организъм, за да му донесем в един или друг случай излекуване. При това винаги ще трябва да обръщаме внимание на следното, че всичко онова, което в слаба степен въздейства върху нисшите сетива, което слабо въздейства върху обонянето и върху вкуса, т.е. което - бих желал да кажа - не разкрива ярко навън същността си, то може да действа в много силни разреждания, докато по-слаби разреждания са нужни от тези вещества, които ярко изявяват същността си на обонянето и на вкуса. Тези субстанции, които са силни на мирис и вкус, т.е. ако сме наясно в какво се състои лечебната сила, са често в основата си, такива каквито са, изключително добри лечебни средства, а именно, когато тяхното лечебно въздействие не бъде премахнато чрез обичайната диета.

Но, за да се занимаем по-нататък с тези неща, е необходимо поне да обърнем внимание на следното: *че всяко едно сетиво на човека притежава това разграничаване, и че дори още при това разграничаване на сетивата трябва да кажем, че най-добрият реагент, най-доброто средство да бъдат открити реакции, в основата си е самият човек.* Разбира се при онези субстанции, които нямат вкус и мирис, при тях това ще бъде трудно. *Но все пак ви обръщам внимание на това, че съществува един вид самовъзпитание, което има особено значение за лекаря, само възпитание, състоящо се в това, да развием в себе си онези възможни фини способности на възприемане, да ги развием така, че да доведат човек дотам, да усеща нещо - да кажем - именно при външния, естествен процес на кварцообразуване.* Помислете си само: *има значение, че кварцът наистина показва съвсем закономерна форма, но че този камък, този минерал, който от една страна показва такива закономерни форми, в сродните му образования отново е склонен към всевъзможни кристални форми, и че в кристализацията на силикатите съществува невероятно многообразие.* Който може да усети такива неща, той може да усети и как във формообразуващата способност на найразличните образования вече преобладава разпиляващия елемент. Разбира се разпиляващият елемент трябва да налице предварително, ако трябва да съществува възможността, във външната природа да бъдат

създадени толкова много образования, както е при силикатите. Това ни посочва, че трябва да прилагаме силикатите в разрушено раздробено състояние. Но за това трябва да сме създали в себе си възможност за възприемане. Защото тя, както ще видим, води до определена оценка на лечебните средства. От друга страна също така е необходимо, човекът сам себе си да превърне в едно добро поле за реакции и да усвои усещания в такава посока, че например да различава 7 миризми, колкото са цветовете усещания. Когато се сдобием с разграничителната способност за сладникавата миризма, за лютивата миризма и т.н., тогава ще открием, че действително обонянето е диференцирано в насока на 7 нюанса: *също така и вкуса*. И интересното е, че когато усвоим скалата на обонянето, ако мога да се изразя така, обонятелния спектър, то по този начин ние получаваме едно възпитателно средство. За себе си, за да се справим добре и с това, което представляват горимите субстанции. Човек в известна степен прониква в природата на горимите субстанции. Утре ще видим как. Когато усвоим определени способности за възприемането на вкуса, когато например добре можем да разграничаваме сладкия вкус от соления вкус, т.е. солите, и между тях още 5 други нюанса, тогава ние усвояваме едно определено вътрешно родство именно със солеобразувания елемент в природата. И когато усвоим това вътрешно родство, идваме до там, просто от впечатленията, които получаваме от природата, да получаваме усещането: *това върши работа за едната страна на човешкия организъм, това върши работа за другата страна на човешкия организъм*. Макар че в основата трябва да лежат старателни, точни научни изследвания върху въздействието на отделните субстанции, все пак е от голямо значение, никога да не пропускаме, резултатите от тези научни изследвания да бъдат съпроводени и от субективните възприемателни сили, така че да се сдобием с известно вътрешно чувство за сродство с природата.

ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Това, което се опитваме да сторим тук, е зложено в същността на нещата - по-скоро да открием метод, с който да бъде оплодено медицинското изследване, отколкото силно атомизирайки, да се губим в подробности, които, взети в основата си, могат да имат само относително значение. Но тъкмо методичното изследване на връзката на човека с природата извън него би трябвало да бъде в състояние, да въоръжи всеки един отделен човек със способността, сам да извършва наблюдения сред природата. Нека по тази причина да започнем днес нещо, което за една определена област би могло да бъде вид път, по който да открием много неща.

Естествено е, че същинското духовно-научно изследване, поради това, че дава указания, може да открие много неща, които след това съвсем в смисъла на изнесените от д-р Щ. вчера доклад, могат да бъдат потвърдени. Но от друга страна навлезели веднъж човек в тези области, те могат да станат ръководна точка за много неща. И така, днес бих желал да Ви посоча няколко примера, които могат да бъдат показателни. Вие например виждате - да останем сега на момент в областта на растенията - как въздействуват върху човешкия организъм *анасона* (*anisum vulgare*).

Ще открием, че най-характерните му въздействия се състоят в това, че той усилва отделянето, т.е. усилва отделянето на урина, стимулира секрецията на мляко, а така също и на пот, и ние се опитваме, с какво може да е свързано това. Именно при това растение ще открием, че активността му е свързана с наличните в него, фино раздробени железни съставки, или железно-солеви съставки. Така ясно можем да усетим, че въздействието на анасона почива на факта, че в известна степен това, което обикновено протича в кръвта с помощта на желязото, то бива изнесено извън кръвта и за известно време бива изтласкано в областта под кръвта. Но тъй като определени растения в силна степен насочват своите въздействия към средните области, т.е. между вътрешността и външността, между повърхността на тялото и сърцето, то именно при тях можем добре да изследваме, по какъв начин простират въздействията си върху различните области и в това можем да открием ръководни мотиви за нещата, които по един рационален път ще търсим в учението за лечебните средства.

Да разгледаме например едно растение, което именно в това отношение е учител самата природа това е *cichorium intybus*. То е нещо, с помощта на което, бих желал да кажа - стига да искаме, можем да изследваме всичко възможно във връзка с човешкия организъм. Защото при *cichorium intybus* (синя жлъчка - бел. прев.) можем да открием, че то представлява средство против слабост в храносмилането, т.е. срещу нещо, което изразява себе си чрез органите, разположени непосредствено срещу днешния свят; *второто е, че cichorium intybus въздействува и върху самата кръв и не и позволява да не извършива нужните и процеси, не позволява да възникнат нарушения в самата кръвна течност.* И накрая особено значимо при *cichorium intybus* е, че в своето лечебно въздействие достига до най-периферните процеси, и че при определени обстоятелства проявява активност спрямо органите на главата, а така също и спрямо органите на шията и тези в гръдния кош - белите дробове. Именно защото *cichorium intybus* показва тъй силни въздействия върху всички възможни части на човека, затова е така интересно да бъде изследвано това растение. В известна степен тези въздействия виждаме да се раз-

пространяват групирани. И се питаме: *на какво почива активността срещу храносмилателната слабост?* И откриваме, че тя почива на наличното в синята жлъчка *горчиво екстрактно вещество*, изразяващо себе си чрез силното въздействащо вещество. Тези горчиви екстрактни вещества, притежаващи все още силно изразен растителен субстанциален характер, те притежават силно родство с това в човека, което в него все още не е обработено, което в известна степен все още има вид, подобен на този във външния свят. Нали трябва да сме наясно, че веществата от външния свят първоначално попадат в областите до стомаха в слабо преработен вид, че след това те биват преработени от червата, в кръвта се появяват съществено променени, и най-силно преработени те се появяват в периферията, в костната система, в нервната система, в мускулната система. А екстрактните вещества притежават силно родство с все още непреработените външни субстанции.

Cichorium intybus съдържа обаче и алкални соли, *калай*. И именно в него трябва да търсим това, което въздейства върху кръвта; *така в cichorium intybus виждаме, как силите се разделят*. Силите, съдържащи се в екстрактивните вещества, поради своето родство, се отдръпват към храносмилателните органи. Силите, заложи в алкалните соли, поради своето родство, се оттеглят към близките до кръвта органи или към самата кръв. След това в съществена степен се съдържа и *силициева киселина*. Силициевата киселина, чрез кръвта въздейства върху периферните органи, чак до костната система, и чрез нервната система, чрез мускулната система - до костната система. Така *cichorium intybus* представлява нещо, което в действителност ни показва: *аз съм тук и се разделям на три, така че въздействам върху всичките три части на човешкия организъм*. Това са експериментите, които провежда пред нас самата природа и те във всеки случай са с по-голямо значение, отколкото експериментите, които ние провеждаме сами, защото в своите намерения природата е много по-богата, отколкото ние самите бихме могли да бъдем, когато чрез нашите експерименти, задаваме въпроси на природата. Твърде интересен в това отношение е и *equisetum arvense* (полския хвощ - бел. прев.). Тук отново е налице силно въздействие при слабост в храносмилането, но има също така и силни периферни влияния. Необходимо е само да запитаме: *на какво се дължат тези силни периферни въздействия при equisetum arvense?* И отново получаваме отговор: *на съдържанието на силициева киселина*. Така само чрез едно сравнително изследване. Вие навсякъде откривате, че всичко, което е все още сродно с растителната същност, и което изразява себе си чрез екстрактното вещество, то притежава родството с храносмилателния тракт, а онова, което в известна степен вече се е насочило към минералното царство, силициевата ки-

селина, в известна степен се стреми да се придвижи от центъра на човека към неговата периферия, където също така действа целебно. Но бих желал да кажа, как нещо, много просто по отношение на своето въздействие, представляващо едно разкошно растение, при това и изключително поучително, е *fragaria vesca* (горска ягода). Нейното въздействие се наблюдава рядко, само защото тя се използва за храна на някои хора, които, поради своето устройство, покриват нейното въздействие. Но в случай, когато въздействието се покрива, би могло да се направи опит с хора, които в известен смисъл са все още възприемчиви, чувствителни, хора, които обикновено не ядат ягоди. Тогава именно ще се прояви чудното въздействие на горската ягода. От една страна горската ягода притежава особена способност да предизвиква нормализиране на кръвотворението. Тя осъществява всичко, което стимулира кръвотворението, така че можем да я прилагаме - при хора, които не са станали имунни (невъзприемчиви - бел. прев.) чрез хранителната консумация на ягоди - дори при поява на диария, по причина, че при появата на диария неправилно проявяващите се сили в долната част на тялото биват поставени на правилното им място, повече по посока на кръвната система. И така от една страна имаме една значителна кръвотворна сила, а от друга страна в горската ягода отново срещаме силициевата киселина, т.е. нещо, което в организма се насочва към периферията. Помислете си само, какво разкошно нещо представлява тази горска ягода. Тя носи в себе си тенденцията, чрез силициевата киселина да разгърне определени сили в периферията на организма. Тогава, когато в периферията на организма се осъществи разгръщането на тези сили, тогава възниква една определена опасност, а именно, че ако въведем твърде много силициева киселина в периферията, то тази сила ще надхвърли себе си и в същото време няма да изпратим достатъчно хранителни вещества към периферията, няма да оплодим в същото време и в достатъчна степен кръвта, та това, което в известна степен предизвикваме с помощта на силициевата киселина, по определен начин да бъде подсигурано с хранителни вещества. Горската ягода е този разкошен екземпляр, който същевременно сам подготвя кръвта, от която имаме нужда. И така в една чудна форма горската ягода изразява това, което трябва да направим, за да можем в известна степен да подпомогнем процесите, които чрез съединенията на силициевата киселина предизвикваме в периферията на човешкия организъм. Чрез отделни екземпляри - а те биха могли да бъдат значително увеличени - природата ни дава чудни възгледи, но само ако притежаваме интуицията, да търсим природата там, където трябва.

От тази гледна точка ще насочим вниманието Ви към още нещо. Изследвайки твърде всеобхватното въздействие, което притежава такава расте-

ние, като например *лавандулата*. Тук ще откриете, че от една това, което откривате в лавандулата, притежава изявена лечебна сила спрямо всичко, което бих желал да кажа - се изразява с душевна слабост, безсъние, нервна слабост, парализи, така че лавандулата действа по посока на периферията на човешкия организъм, изгонва астралното тяло, което по този начин губи властта си над физическото тяло. При такива растения, и изобщо при такива субстанции, при които установяваме въздействието срещу негативни състояния на нервната система, ако можем така да ги наречем - винаги би трябвало да поставяме въпроса и за противоположните негативни състояния на нервната система, дали например е налице слаба менструация, и Вие винаги ще откриете, че субстанцията действа, както в едната, така и в другата посока.

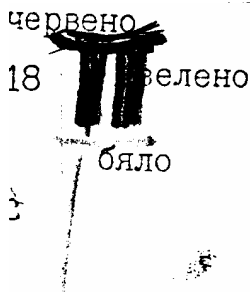
Едно растение, което действа особено силно в двете посоки, е например отново маточината, която действа силно, както при главозамайване, припадъци, но така също в силна степен усилва и менструацията.

Споменах примери, за да Ви покажа, как можем да проследим външния растителен процес в неговото подобие спрямо процеса, протичащ в самия човек. Сега обаче трябва да сме наясно за следното, че растението е действително сродно само с една част на човешката същност. Ще помоля да запомнят това всички онези, които доста фанатично искат да разчитат единствено на лечебните растения, нещо което наблюдаваме и в наше време. Човекът наистина е така устроен, че съдържа в себе си всичките природни царства. И освен човешкото царство, което той самият представлява в своите формообразуващи процеси, в своите стадии на развитие, той е бил сроден с всички останали природни царства, по определен начин е изнесъл извън себе си всички останали природни царства и в определени случаи обратно приема в себе си това от тези природни царства, което е изнесъл навън. Да, съществува такова едно обратно приемане в себе си. И това дори е много важно, че съществува такова обратно приемане в себе си. Това, което сме изнесли извън себе си в едно сравнително най-късно време, най-първо него трябва да внесем обратно в себе си в хода на лечебния процес. Ако се абстрахираме от животинското царство - него ние допълнително ще осветлим, но засега ще се абстрахираме от него - то в един по-късен период, след растителното царство, ние сме изнесли извън себе си същинското минерално царство, и трябва да сме наясно по въпроса, че търсенето на връзки на човека единствено с растителното царство представлява едностранчивост.

Но въпреки това растителното царство остава поучително за нас, защото в крайна сметка и растението, когато лекува, лекува именно не само чрез своята растителна същност, но лекува и чрез наличното в него присъствие на минералното царство. Ето защо остава поучително. Само че тря-

бва да сме наясно, че и растението от своя страна обработва една част от това, което съществува в минералното царство, обработва го наново, и това, което е преработено от растението, не представлява в същата висока степен лечебно средство, както това, което все още не е преработено. И така силициевата киселина, която отново е преодоляна от растението и която е включена в растителния процес, вече не представлява едно тъй силно лечебно средство, каквото представлява силициевата киселина, включена в минерала, при която организъмът трябва да напругне себе си значително повече, за да я асимилира, за да я обедини, отколкото ако има работа просто със силициева киселина, взета от растителното царство.

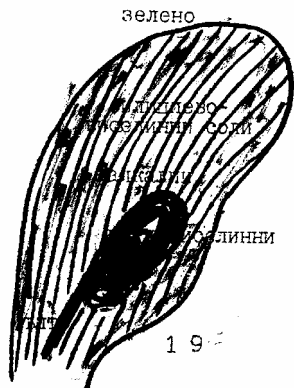
Това е, което непрекъснато трябва да подчертаваме, че когато му се противопоставя една по-мощна сила, човекът от своя страна също трябва да развие една по-мощна сила. На него положително му се противопоставя една по-мощна сила, когато трябва да асимилира и да преодолее в себе си минералния елемент, отколкото, ако трябва да асимилира само растителния елемент. Виждате ли, тъкмо в това се състои разликата - аз Ви моля, подчертавам (казвам го само като нещо вметнато), че тук не правя пропаганда за някакъв вид на чин на хранене, не искам да се застъпвам за нищо, просто искам да представя нещата такива, каквито са, на това именно почива разликата между *вегетарианския* и *месния начин на хранене*. Ако се изхранваме само с растения, то ние самите, като хора, трябва да поемем целия процес, който иначе животното поема вместо нас, премествайки растителния елемент крачка напред. В известен смисъл можем да кажем: *процесът който растението е извършило до една определена точка, бива продължен по-нататък от животното*. Така този процес на формиране на животното, идващ в съображение, спира ето до тук (виж рис.18), докато при растението той спира тук (червено, бяло). Този, който яде само месо, той не извършва този процес тук, процеса, осъществяван от животното: *този процес той го предоставя да го извърши животното вместо него*. Така той изобщо не развива в себе си

силите, които би трябвало да бъдат развити, ако приемаше само растителна храна, за да може сам да премести нещата на това определено разстояние. Това означава: *когато е вегетарианец, организъмът от самия себе си трябва да извади на бял свят сили, съвсем различни от силите, ако беше месоядец.* Но силите за преодоляването на растителния елемент до нивото на животинския, тези сили съществуват, те са тук. Чрез един вид обратен скок, те в известна степен се връщат обратно в организма и след това започват да действуват в него. И тогава те така действуват, че предизвикват в човека съществено силна умора и смущение: *така все пак трябва да подчертаем, трябва силно да подчертаем, че въпреки всичко чрез вегетарианската диета настъпва съществено отбремняване по отношение на умората, като човек става по-работоспособен, поради това че привиква да черпи сили от вътрешността си, които сили той не черпи, но които освобождава именно под формата на разрушителни сили срещу собствения организъм, когато яде месо.* Но както казах, аз не агитирам. Аз зная, че и лекарите - хомеопати не веднъж са ми отговаряли: *да, но като отвикваме хората от месо, ние им всаждаме туберкулоза - и други подобни.* Да, положително, всичко това е възможно. Но това, което казах сега като чист факт, това именно съществува; *нищо не може да се каже срещу това, то съществува.* Но разбира се, с удоволствие бих желал да призная, че в нашето съвремие просто съществуват организми, които не могат да понесат чистата растителна храна, които на всяка цена имат нужда от местна храна. Това вече е въпрос на индивидуалния случай. Да, именно когато трябва да подчертаем необходимостта, че в хода на лечебния процес е необходимо да бъде създадена връзка и с минералното царство и с неговите сили, точно тогава, обаче за целите на този лечебен процес човек достига до нещо друго. Виждате ли, това е един въпрос, с който хората се занимавали, но който, мисля аз, може да получи разрешение само по този начин - а също така мисля, че може да намери и известно разбиране - когато разглеждаме този въпрос духовно научно.

Тъй както ми се струва, в лечебния процес има изключителна възможност въпроса за обработване, *варена храна* и за *суровата храна*. Отново не желая да защитавам едното и другото - аз моля в тази област да не ме считате за агитатор - но обективно трябва да изследваме, какво всъщност е налице тук. Виждате ли, когато човекът яде своята обичайна варена храна, когато асимилира нейните сили, тогава той външно осъществява нещо, което по определен начин организъмът, приемащ сурова храна, сам би трябвало да осъществи. Още чрез вареното и т.н. човекът позволява да бъде отнето нещо, което той сам би трябвало да стори, приемайки сурова храна. Нали въпросът се свежда до това, че ние, като хора, сме

така устроени, че в периферията си в известен смисъл сме свързани с цялата природа, но в центъра си, към който преди всичко спада и храносмилането, там ние се отделяме от природата, индивидуализираме се. Ако бихме желали да онагледим това отношение на човека спрямо природата, то ние бихме могли да кажем: *чрез своята периферия* (виж рис.19, зелено) *човекът е свързан с целия космос, и от него той се инди-*

видуализира (червено) *чрез своето храносмилане чак до кръвотворението, така че това е този тракт в човека, където човек извършва повече процеси, не съответстващи вече изцяло на външните процеси, където човекът обявява своята самостоятелност спрямо външните процеси или най-малкото я обявява в по-силна степен отколкото таз, където е вплетен във външните процеси.* Може би ще стана още по-разбираем, ако кажа и следното. Тези дни аз говорих тава, че човекът е включен в целия Космос, че в него и по-точно в тази област, която тук обозначавам със зелено, действуват *етерните сили на оловото, калая, желязото.* В областта, която съм обозначил със зелено, тук действуват етерните сили на медта, меркурия и среброто (виж рис.19). Уравновесяването се осъществява от златото, силите, имащи своето местоположение най-вече в сърцето. Разказвайки, обаче по този начин за човека, ние говорим за него така, както бихме говорили за пръста, ако го разглеждаме като част от целия Космос. Да говорим така за човека, означава, всъщност да го разглеждаме, като член на целия свят, включен в целия свят. И ето тук в тази тракт (виж рис.19) е залегнало противоречието, че именно чрез храносмилането и чрез това, което е свързано с него, човекът напуска цялото, а също така и в обратния процес, в мисленето, в зрението е заложено нещо, чрез което той отново се индивидуализира от общия световен процес. Ето защо, в известен смисъл своенравно човекът поставя някакви изисквания за всичко, свързано с храносмилателния процес, и тази

своенравност намира израз и в инстинкта за готвенето: *това, което непосредствено е било извадено от природата, да бъде отново прието вътре*. Защото, ако то бъде прието непосредствено, човекът - най-малкото средно взето би се оказал твърде слаб, за да го преработи непосредствено. Тогава, ако мога да се изразя така парадоксално, храната би представлява ла един непрекъснат лечебен процес, ако не бихме варели хранителните продукти. Ето защо приемането на сурова храна в много по-силна степен представлява лечебен процес, отколкото приемането на варена храна, което е по-скоро един обикновен хранителен процес. *това, мисля, е изключително важно, че приемането на сурова храна в много по-подчертан смисъл представлява лечебен процес, отколкото приемането на варена храна*. Суровоядството много повече се доближава до същинското лечение, отколкото варената храна. Към това бих желал да прибавя, че всичко онова, което е сварено, е така да се каже парализирано в своето действие и остава в областта, отбелязана схематично с червено (виж рис.19); *докато всичко онова, което бива въведено сурово в организма, т.е. плодове и други подобни, то излиза извън тракта и нахлува в периферията, изразява себе си много повече в периферията, и стимулира например кръвта, да изпраща в периферията своята изхранваща сили*.

Можете да се убедите в това, ако опитате - и такива опити би трябвало да бъдат провеждани - в случаите, когато лекувате със *silicea* (кварц, силиций - бел. прев.) да оставите болния на суровоядство, тогава ще видите, как действието на силициевата киселина ще бъде значително засилено, тъй като по този начин подкрепяте това, което силициевата киселина иска да извърши в периферията, а именно да действа формообразуващо, да лекува деформации - имам предвид разбира се не грубо масивни деформации, но неща, които не са непосредствено анатомично проявени, а само физиологически, това, към което силициевата киселина непосредствено се стреми. Тя получава подкрепа в тази насока чрез това, че по време на самото лечение биват подвизвани съответните хранителни вещества. Те са, на които методологически бих желал да наблегна, тъй като - както ми се струва - тези неща биват твърде малко изследвани. Те се изследват, но най-често само емпирически, не се търси ратиото в тях, и затова тъй рядко се открива възможността да прогледнем със задоволство на това, което бива констатирано в тази област.

Разбира се, при всички тези неща, виждате ли, в съображение идва индивидуалността. Ето защо в изминалите лекции, казах: *надали в тази област можем да кажем нещо, което в някакво определено отношение от своя страна да не е вярно; но тези неща трябва да се познават като основни насоки, когато например в отделният случай трябва да си*

кажем: да, при този болен не би трябвало да предприша суровоядство, тъй като в такъв случай аз бих предизвикал това или онова в неговата конструкция - ето тук мога да го направя, а тук не мога да го направя. Но все пак остава вярно това, което току що бе характеризирано. Едва с помощта на такива неща можем действително да погледнем в целостта на човешката конструкция.

Защото виждате ли, трябва ясно да различаваме между периферното, чрез което човекът действително в по-силна степен е свързан с целия Космос, и до което ние можем да се доближим, само когато въведем в човешкия организъм тъй далече отстоящия от човека минерален елемент, да отличим периферното от това, което тук съм обозначил с червено. Ние можем да се доближим до него, само че с помощта на растителния елемент, а също така и когато въведем в организма нещо, което действува чрез своя, за сега, солеви характер, т.е. всичко онова, което представлява силите на въглеродната киселина, докато всичко алкално се отнася до уравнивяването на двете (виж рис.19, жълто), солите на въглеродната киселина, алкални, солите на силициевата киселина или самата силициева киселина.

И така, това са неща, сочещи родството на човека с околната природа. Виждате ли, ние откриваме човека в известна степен разделен на две, е нещо междинно в него, което обуславя махаловидното движение между двете страни на разцеплението. И трябва да кажем: *такъв един поглед върху периферния човек и върху повече централния, индивидуализиран човек всъщност ни въвежда дълбоко в същността на цялата природа. В периферията си човекът е сроден с всички извънземно* - и това се доказва именно от активността на минералното в него, което, бидейки с минерален характер, в действителност е в зависимост от планетите и от съзвездията, *и централно, като индивид човекът е сроден с всичко земно.* Но поради това родство с всичко земно, намиращо израз в храносмилателната му система, човекът е същевременно онова същество, което умее да мисли, което изобщо може да се развива като човек.

Сега дуализмът в човека може да бъде видян като дуализъм между намиращата се в него извънземна същност, космическата същност, и същински земната му същност.

Засега пред нас в човешкия организъм ясно изпъква извънземното, а така също и земното, и още вчера подчертах, как периферното, извънземното в човека, някакси се отразява чрез това, че човекът има своя духовно устройство, което обаче е полярно сродно с храносмилателното устройство, и това аз не веднъж подчертах. Ето така всичко, свързано с отделяне по посока на храносмилането, а също така свързано и с онова отделяне в главния мозък, което представлява основа за духовната дей-

ност, всичко това всъщност ни насочва към периферията, към небесния човек.

Колкото и странно, и парадоксално да звучи, така е. Обаче всичко онова в човека, било то течни или повече въздухообразни процеси, което е свързано с отделянето на урината и на пот, то ни насочва към земния човек, към индивидуализиращия себе си човек. В тези два различаващи се полюса на човешката природа, ние трябва да съзрем нещо много значително. За съжаление в по-ново време поне, доколкото ми е известно на мене - никой не е намерил повод по такъв начин да посочи дуалистичността, която аз сега посочвам в границите на човешката природа, че това да послужи някому за целите на терапията. Защото виждате ли, всички тези неща, които ние тук разглеждаме, би трябвало да сближат терапията с патологията; *тази патология и терапия не бива да бъдат две разделени една от друга области*. Това също така ми дава повод, всичко онова, което излагам тук като определено настроение, някакси да го ориентирам по посока на терапията, за да може това, което разглеждаме от патологична гледна точка, да подпомогнем човека, след това да разсъждава терапевтично. Ето защо казвам нещата именно така, както го правя, и в такъв случай е лесно да се направят възражения, ако не се обръща внимание на тази ориентация по посока на терапевтичното.

Ето така виждате, че за този, който желае да изучи външното възникване, да кажем например на *сифилиса*, за него нещата положително се свеждат до това, да провери, до колко във всеки един отделен случай е налице заразяване, или поне приблизително да е налице заразяване, за да се прояви истински сифилис. Когато човек просто констатира това, тогава, в по-нататъшния ход на такава една констатация човек достига дотам, в известна степен да еманципира патологията. Защото - извените, ако използвам едно по-грубо сравнение - но и при сифилис това заразяване не всъщност не е по-важно от факта, че всеки път, когато някой трябва да му се появи подутина на главата, то той би трябвало да бъде ударен от камък или от нещо, което да осъществи удар по него. Съвсем вярно е, разбира се, че не би се появила подутина, ако човек не получи удар, или ако не му падне тухла на главата; *но ако характеризираме всичко това особено старателно, няма да достигнем до характеристиката, която да е плодотворна за лечебния процес*. Защото нали, в крайна сметка, може да е социално значимо, по какъв начин се случва всичко това, че някой го ударил камък по главата или нещо подобно; *но за изследването на организма, така, че да можем да достигнем до лечение, за тази цел всичко това няма ни най-малко значение*. Човешкият организъм трябва така да се изследва, че да търсим тези неща в него, които след това ще имат значение за терапията. Да, и при лечението на сифи-

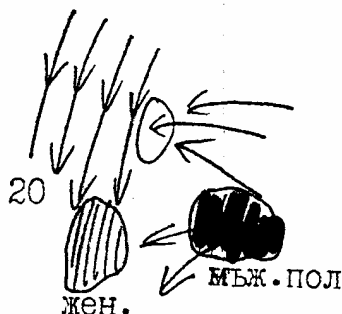
лиса нещата, за които говорих, играят важна роля. Чрез това бива просветлен лечебния процес. Нещата, които се казват тук, се казват не чак толкова с цел под ход към патологията, но именно с цел да се хвърли мост между двете.

Казвам всичко това по причина, защото по този начин искам да характеризирам, че тези разглеждания, които провеждаме тук - и това с всеки ден ще става все по-ясно, се провеждат, изхождайки от един определен дух; *и тъй като днес съществува тенденцията, все повече и повече да се еманципира патологията и да не се насочва към терапията, по тази причина и мисленето бива отклонено от плодотворни неща, които, ако бъдат проследени по правилен начин - биха имали огромно значение за откриването на лечебни процеси.* И така въпросът: *какво значение има в човешкия организъм фактът за съществуването на тази двойственост между този, в известен степен космично-периферен човек и земния, телурически-централния човек?* И двете части на човека представляват силови системи, силови системи, които по различен начин изразяват себе си. Всичко периферно изразява себе си като нещо формообразуващо. И последната изява на периферното - бих желал да кажа - е нещо, което намира израз съвсем в периферията на човека и което именно му придава човешки образ. Направо бихме могли да кажем: *да изследваме някой път, според отношението на косите спрямо силициевата киселина, как в периферията на човека въздействуват формообразуващото в самия човек с формообразуващото в кварца.*

Според степента на това, как човек допуска намеса върху себе си или противопоставя на тази намеса, точно на тази основа можем да изследваме, каква е властта, която силициевата киселина притежава или не притежава над формообразованието на човешката глава. Разбира се, човекът винаги трябва да бъде разглеждан заедно с цялостната си фигура, но когато тръгнем днес по улицата и обхванем с поглед всички плешиви глави, тогава виждаме, в каква степен хората са склонни да приемат в себе си формообразуващия процес на силициевата киселина или да му се противопоставят. Това ни довежда до непосредствения възглед, който можем да постигнем и без действително ясновидство, но който можем да постигнем само ако се уповаваме на активността на самата природа. Това са предимно формообразуващи сили, появяващи се тук, и те не клетъчни формообразуващи сили, но тотални формообразуващи сили, намиращи своя последен израз в образа на самия човек - при което разбира се към образа на човека причислявам и цялото образование на кожата, в зависимост от това, дали е силно или слабо окосмена и други подобни. Обратно, това, което е повече централизирано, което е повече свързано с въглерода и с въглената киселина, в него е заложен разтваря

щия образа елемент, елемента на разрушение, на разтваряне. Та ние живеем благодарение на това, че в себе си непрекъснато унищожаваме своя образ, стремим се да го разтворим, а образът непрекъснато се стреми да възстанови себе си отново от Космоса. Като хора ние живеем поради факта, че по отношение на образа непрекъснато се стремим да деформираме себе си, а тази деформация непрекъснато бива поправяна от страна на Космоса. Това е един дуализъм, залегнал в човека, това изграждане и тази деформация.

В човешкия организъм този дуализъм действа единно. А сега представете си, че от една страна имате периферните космичните формообразуващи сили (виж рис.20), нахлуващи в човека. В сърцето те се срещат със

земните сили. Вече Ви разясних, как тук, чрез сърцето, се осъществява едно уравнивяване. Но сега приемете, че тези периферни сили, действащи в човека, носещи в себе си тенденцията, в крайна сметка да достигнат до сърцето, че тези сили предварително се освобождават, че се натрупват в самото устройство на сърцето, преди още да достигнат до натрупване в сърцето. Да приемем, че тези сили се обособяват, че се натрупват, преди да достигнат голямото натрупване, така че по този начин в човека имаме нещо, което, макар и в слаба степен, ни показва, как протича космическия извънземния формообразуващ процес.

Да приемем, че и тези сили тук, които противодействуват, които действуват по посока на сърцето от страна на храносмилането и чрез преобразованието на храносмилателния процес, че тук, преди да достигнат до сърцето, те също се обособяват.

Така че земното се обособява ето тук (виж рис.20, дясно). Тогава ето тук ще имаме обособяване и концентриране на всичко онова, което притежава духовно-физична изграждаща сила в човека, свързано с всички отделения в главата, в червата, което обаче не се противопоставят директно на сърдечната дейност, но преди това създава един вид странична сърдечна дейност. А тук имате един вид странично храносмилане, при което онова, което изхожда от Земята и нейните средства, предварител-

но обособява себе си като нещо деформиращо човека, като нещо, разтварящо образа на човека. Ето така органически определихме тази дуалистичност в човека, и в единия случай имаме дадени женските полови органи, женско-половото, а тук мъжко-половото (виж рис.20). Съществува една възможност да изследваме женско-половото, ако го разгледаме в неговата зависимост от космично-периферните формообразуващи сили. И съществува една възможност да разгледаме мъжко-половото чак до отделните му форми, когато го разгледаме в неговата зависимост от телурическите сили на разтваряне. Това е пътя, чрез който по научен начин действително може да бъде проникнато в човешкото устройство чак до тези точки. Това е пътя, по който можем да открием, как да кажем - растителното, носещо в себе си формообразуващите сили, може да действува от своя страна изграждащо дори при парализирани формообразуващи сили на матката. Когато по този начин изследвате формообразуващите сили в човешкия организъм, тогава достигате до там, действително да откриете формообразуващите сили в растителното и в минералното царство.

Това аз ще разгледам поотделно, но естествено първоначално трябва да посоча в общи линии големите взаимовръзки. Виждате ли, веднъж вникнете ли в подобни неща, тогава едва ще можем да имаме една действителна *ембриология*. Защото днес тя не съществува; *след като изобищо не се взема предвид, колко силно въздействува в началото на ембрионалното развитие космическият елемент, и как космическият елемент опложда женския организъм така, както прави това и мъжкото семе*. Първите стадии на човешкото ембрионално развитие трябва да бъдат разгледани като цяло произхождащи от връзката на човека с Космоса. Това, което бива внесено чрез мъжкото семе, се проявява едва в хода на времето, при което формообразуващите сили, които Космосът иска да внесе в женския организъм, биват деформирани по такъв начин, че с помощта на мъжкото семе, това, което Космосът се стреми да формира до един общ образ, бива специализирано по посока на отделните органи.

Участието на женското устройство се заключава в общото устройство на човека, участието на мъжкото устройство, участието на силите на мъжкото семе се състои в специализацията, в диференциацията по посока на отделните органи, в обособяването на отделните органи, и т.е. в деформацията на цялостния единен образ. Човек би желал да каже: чрез женските сили човешкото устройство се стреми към сферичната форма; чрез мъжкото семе човешкото устройство се стреми да специализира тази сфера в сърце, бъбреци, стомах и т.н. В лицето на мъжкото и на женското пред нас директно изпъква полярността между Земята и Космоса. Това е едно място, където човек отново започва да из-

питва великото почитание пред древната мъдрост на човека, където човек започва да се вслушва със съвсем различни чувства, чувайки да се разказва, че Уран опложда Гея, или че Кронос опложда Рая и т.н. Наистина няма нужда това да е просто някакво мистично, неясно усещане, когато се отнасяме с уважение към тези стари значителни интуиции. Човек първоначално се чувства изненадан, шокиран, когато чуе, хора, започнали да вникват в подобни неща, да правят следното изявление, което аз често съм чувал, че митологиите съдържат в себе си повече физиология, отколкото модерната естествена наука. Мога да разбера това; *и в него съществува невероятно много истина*. Всъщност колкото повече напредваме, все повече и повече стигаме до разбирането, колко малко приложим е този днешен метод, който нищо вече не вижда от взаимоотношенията, действително въвеждащи ни в човешкото устройство.

В този случай отново не бих желал да пропусна да спомена, че вече нищо не можем да спечелим за това, което казвам, по пътя например на изследването на древните находки. Това, което казвам тук, е наистина изведено от самите факти; *само понякога посочвам съответствието с древната мъдрост*. Но това, което изнасям тук, не произхожда от древната мъдрост. Ето защо, когато човек проследява лекциите, които аз тук Ви характеризирам, на първи план изникват възгледите, отвеждащи ни обратно към елементи от древната мъдрост. Аз например никога не бих си представил, че моето занимание може да се състои в това - да кажем - да постигам нещо чрез изследването на *Парацелзий*, но понякога аз изпитвам силна нужда да проверя как Парацелзий представя нещо, което аз самият съм открил. И така аз Ви моля, в този смисъл да приемате нещата, които аз се опитвам да дам. Но наистина можем да установим факта, че когато духовно-научна гледна точка поглеждаме по-дълбоко в човешкото устройство, то достигаме до силно изразено почитание към древната мъдрост. Но това е въпрос, който разбира се, трябва да разглеждаме в област на познанието, различна от тази тук.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Тъй както вчера накрая се приземихме на място, съвсем различно от това, от което тръгнахме, така и днес изходната ни точка ще бъде една съвсем определена, конкретна субстанциалност, и ще се опитаме, да продължим изграждането на темата по-нататък. Виждате че е необходимо, някак си кръгообразно да се приближаваме към нашата задача - отчасти тази необходимост произтича от самата тема, отчасти се дължи на краткото време, което ни е определено. Ние не можем да тръгнем по онзи научен път, при който в известен смисъл започваме с аксиомите и след това се изкачваме към все по-сложното. Днес моята задача по-скоро ще

бъде, да Ви покажа онзи кръг на наблюдение, който по нашия път отново ще ни отведе крачка напред, при което ще тръгнем, нахождайки от *carbo vegetabilis* - (растителния въглен - бел. прев.). Тъй като вчера разгледахме *cichorium intybus*, горската ягода и други подобни, така и днес ще изследваме това, което се включва в това странно вещество, което всъщност се среща навсякъде, но което все пак принадлежи към най-странните вещества на света. При това, бих желал да кажа, най-добре виждаме, как, ако искаме да преминем към едно действително разглеждане на природата, ще бъдем принудени веднага да насочим погледите си към неща, по-далечни от това, което съвременната научност има навик да насочва своя поглед.

Беше много интересно, как вчера, във вчерашния си доклад, д-р К. посочи, че всъщност химията на бъдещето би трябвало да се превърне в нещо съвсем различно, и как при това непрекъснато бе споменавана думата "физиология", което доказва, че трябва да бъде хвърлен мост между химичното и физиологичното. При това непрекъснато трябваше да мисля за най-различни неща, които естествено там, където става дума за публични лекции, днес все още не могат да бъдат казани изцяло, защото не достигат предварителните условия за разбирането им. Та нали въглерода го откриваме и в природата извън човека - бих желал тук да кажа - в природата, привидно намираща се извън човека. Защото какво всъщност от голямата природа не се съдържа в човека? Всъщност нищо, защото всичко онова, което засега ни се представя като разположено в извънчовешката природа като нещо извън човешко, то в хода на човешкото развитие е било изнесено извън човека, било е отстранено от човека. Човекът е трябвало да навлезе в етапи от развитието, в които е могъл да навлезе само поради обстоятелството, че определени процеси са протичали в насрещния му външен свят и с това му е била дадена възможността да приеме вътре в себе си определени други процеси. Така че всъщност непрекъснато съществува една противоположност, а също така и родство между определени външни процеси в определени вътрешни процеси. Сега, обаче трябва да кажа, че ми прозвуча странно това, което вчера бе казано по отношение на *физиологизирането на химията* - може би това не е много точен израз, но Вие ще разберете, какво имам предвид, особено ако вчера сте слушали лекцията на д-р К. - и това, което в неделя д-р Ш. любезно изложи в своите интересни разглеждания, където бе посочено, как всъщност би било необходимо по духовен научен начин да бъде обхванато това, което искаме да постигнем чрез хомеопатизирането. Но на едно място всичко това прозвуча чрез една странна дума, една дума, с което аз всъщност мога да кажа - е трябвало да се занимавам в продължение на десетилетия, една дума, която често бива из-

говаряна, а именно че лекарите - хомеопати изпитват известен страх от мистификацията т.е. боят се да усетят уханието на мистиката.

Причината за факта, че се занимавам с всичко това, лежи в определени възгледи, основаващи се изцяло на реалности. Виждате ли, съществено-то, към което се стреми хомеопатичния лечебен процес, всъщност лежи много по-малко в субстанциите, отколкото в действията, извършвани за приготвянето на субстанциите - и моля да не ме разберете погрешно, човек винаги трябва да говори в известна степен радикално, ако иска правилно да характеризира нещата. Или съществено е заложено в приготвянето на това, което ни се представя като силициева киселина, или което - да кажем - ни се представя като *carbo vegetabilis*. Касае се за приготвянето, за това, което извършваме. Занимавал съм се много с въпроса, какво всъщност се случва, когато се стремим да приготвим хомеопатични лечебни средства, към които средства, например в този случай, изцяло причислявам и приготвянето по метода на Ритер, което потвърждава и д-р Р., макар че самата г-ца Ритер не признава това. Възниква въпросът: *какво всъщност се случва, когато се приготвяват хомеопатични средства?* Всъщност нещата се свеждат до приготвянето. Това, което правим, се свежда до целия процес на приготвяне. Приложете например силициева киселина, пригответе я във всички потенци - какво всъщност извършвате при това? Вие работите до една определена точка. В основата си всичко в природата почива на ритмични процеси. Извървявайки определен път, Вие достигате до известна нулева точка, в която точка се проявяват същинските, за нас засега налични, въздействия на съответната субстанция. Виждате ли, също така, както ако аз имах някакво състояние и непрекъснато го раздавах, то накрая бих стигнал до една нулева точка и преминавайки зад тази нулева точка бих получил нещо, което обаче не е просто състояние, но е нещо, което преминава от характера на състояние към характера на дългове. Същото е и когато се противопоставям на субстанциалните свойства на външните субстанции. Пребивайки в известен степен във въздействието на тези субстанции, накрая аз достигам до нулевата точка, където въздействието на тези субстанции вече не изразяват себе си в своето веществено състояние. Ако обаче продължа по-нататък, то цялата тази история няма просто да изчезне, но става така, че се появява противоположното, и тогава противоположното бива вътъкано в заобикалящата среда. Ето защо за мен нещата винаги са се състояли в това, да виждам противоположните на субстанциите въздействия в средата, в медиума, в пълнежа и т.н. в това, което ни е необходимо, за да вработим в него хомеопатичната субстанция, раздробена субстанция. Този медиум получава една друга конфигурация; *също така, както аз ставам друг, когато от благосъстоя-*

нието във външния социален живот преминава към дългове, така субстанцията преминава в противоположното си състояние, и това свое противоположно състояние което е притежавала преди това в себе си, него тя предава на околната и среда. И така, ако бих казал, че дадена субстанция, притежава определени свойства, при което аз я виждам до все по-малки и по-малки количества, тогава тази субстанция след като се приближи до определена нулева точка, получава другото свойство - да излъчи този свои предишни свойства в околната среда и по съответен начин да стимулира средството, с което съм я обработил. Тази стимулация може да се състои в това, директно да се предизвиква описаното тук обратно действие. Но това може да се извърши дори ако само в това, директно да се предизвика описаното тук обратно действие. Но това може да се извърши дори ако само по такъв начин предизвикаме това обратно действие, та доведем съответната субстанция до състояние, в което или чрез което тя след това, под влияние на светлината, ще започне например да флуоресцира или да фосфорисира. В този случай сме предизвикали появата на обратното действие на излъчването в околната среда. Това са нещата, които трябва да бъдат взети предвид. Наистина не се състои работата в това, да попадаме в сферата на мистичното, но работата се състои в това, най-после да разгледаме природата в действителната и активност; така да вникнем в ритмичния и ход също така и по отношение свойствата на субстанциите. Това - бих желал да кажа - е един лаймотив, с чиято помощ да разберем, къде са скрити въздействията. Когато потенцирате, Вие първо достигате до една нулева точка. Зад нея са разположени обратните въздействия. Но това все още не е всичко, в рамките на този път, разположен отвъд нулевата точка. Вие отново можете да достигнете до една нулева точка, която за тези противоположни въздействия отново представлява нулева точка.

Тогава, след като сте преминали тази точка, можете да достигнете до още по-високи въздействия, които наистина по отношение на направлението си са разположени отново в първата посока, но които са съвсем различно оформени. Ето защо действително би представлявало хубава задача, въздействията, възникнали в хода на потенцирането, да бъдат представени чрез известни криви. Тогава бихме открили, че тези криви трябва да бъдат построени по своеобразен начин. Първоначално би трябвало да построим такава една крива, и после, след като достигнем точката в която определени ниски потенции, вече действащи, в тази точка престават да действуват и където тепърва започват да действуват по-високи потенции, т.е. където е разположена втора нулева точка, тук би трябвало да завием под прав ъгъл и оттук да построим кривата в простран-

ството. Това са неща, които в тези лекции ще продължим да разглеждаме и които са тясно свързани с родството на човека с цялата природа извън него.

И така, ако разгледаме веществото като *carbo vegetabilis* този, който насочва погледа си към най-забележителното, той естествено най-напред ще каже: *приет във високи дози предизвиква една съвсем определена болестна картина*. Съществува една съвсем определена болестна картина, която, според мнението на лекаря-хомеопат, може да бъде овладяна чрез потенцирането на същата субстанция. Какво всъщност изпъква пред духовно-научния изследовател, когато разглежда *carbo vegetabilis*? На първо място на духовно-научния изследовател съществува нещо, което го кара веднага да излезе в природата извън човека и да провери, какво отношение съществува с навлезлия по-дълбоко в процеса на минерализация обикновен въглен от външния свят, с обикновения земен въглен. И тогава човек открива, че чрез изразходването на кислород, въгленът взима съществено участие в целия земен процес. В земния процес нещата стоят така, че въгленото съдържание на Земята представлява регулатор на кислородното съдържание на сферата около Земята. По този начин човек директно достига до възгледа, че Земята като такава, ако по необходимост бъде разгледана като организъм, извършва един дихателен процес, и че въгленото съдържание на Земята е свързано с този дихателен процес на Земята. Такава химия, каквато бе пожелана вчера, може да възникне само, когато въгленото състояние, ако мога така да се изразява, бъде разгледано във връзка с човешкия дихателен процес или с животинския дихателен процес. Защото виждате ли, в процеса, протичащ между овъгляването на Земята и кислородния процес е залегнало нещо, което пред духовно-научното разглеждане се разкрива като тенденция за превръщане в животно, действителна тенденция за превръщане в животно. Тази тенденция за превръщане в животно в основата си може да бъде характеризирана само по един твърде шокиращ начин. Защото човек трябва да си каже: *в това, което е навън, в процеса, протичащ между процеса на овъгляване на Земята и процесите, протичащи във връзка с кислорода в сферата около Земята, е залегнало нещо от това, което предизвиква появата на същества, на истински същества, на етерни същества, които обаче, обратно на животинския елемент, непрекъснато се отдалечават от Земята, непрекъснато се отдръпват, непрекъснато се стремят да се отдалечат от Земята*.

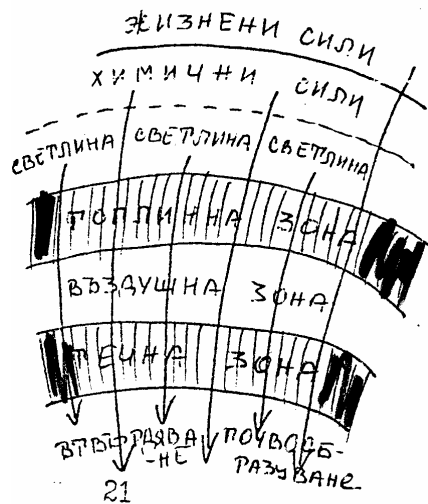
Човек може да разбере животинската същност едва когато я възприеме като онзи елемент, който бива концентриран от Земята в противоположност на процеса на унищожаване на животинския елемент на Земята, и което именно проявява себе си в животинския процес. Ето защо, когато

въведем *carbo vegetabilis* в човешкия организъм, не се случва нищо друго, но се въвежда онзи елемент в човешкия организъм, който се стреми към животинското. Всички появяващи се симптоми, от оригване до газовете в червата, до миризливата диария и т.е., от една страна до образуването на хемороиди, от друга страна до всякакви парещи болки, всичко произхожда от това, че животинският елемент, който човек, за да може да бъде човек, в хода на своето развитие е изхвърлил от себе си, този животински процес бива въведен обратно в човека. Виждате ли, тъкмо това ни дава основание да кажем: *давайки на човека високи дози carbo vegetabilis, ние го подтикваме да се съпротивлява, проявявайки в себе си нещо, което дължи на обстоятелството, че в хода на своето развитие е отделил от себе си животинския елемент.* Това, че в хода на своето развитие сме отделили от себе си животинския елемент, с това е свързана способността ни - ще се учудите, но действително е така - да развиваме в организма си *собствена оригинална светлина.* С горната част на своето тяло ние действително произвеждаме оригинална светлина, в противоположност на долната част на тялото, където, за да можем да си присвоим тази способност за произвеждане на оригинална светлина, ние притежаваме съответните съпротивителни органи срещу пълното ни превръщане в животни. Това е едно от дълбоките различия между човешката и животинската същност; *докато по отношение на другите висши духовни процеси животинската същност има общо с човека, животните не притежават способността да развият достатъчно светлина във вътрешността си.* Тук стигаме до една - бих желал да кажа - доста болезнена глава на по-новата естествена наука, която обаче не може да остане скрита за Вас по простата причина, че не можете да заобиколите тази глава, ако желаете да вникнете във връзките в човека със света извън него. Най-голямото препятствие за обикновеното възприемане въздействията на субстанциите в човешкия организъм изобщо и преди всичко въздействията на лечебните субстанции *е закона за тъй нареченото съхранение на силата или енергията, а също така и закона за съхранение на веществото.* Тези закони, изучава ни като общи природни закони, не представляват нищо друго освен нещо, което е в абсолютно противоречие с процеса на човешкото развитие. Виждате ли, целият хранителен и храносмилателен процес не е в това, за което го представя материалистичния възглед. Целият хранителен и храносмилателен процес всъщност се разглеждат по такъв начин от материалистичния възглед, сякаш субстанциите са извън нас - или, да останем при въглерода - сякаш при въглеродът е извън нас; *след това той бива приет, естествено бива съответно подготвен, но все пак бива проведен през организма и след това приет, така че макар и под формата на малки*

частици, в себе си човек носи това, което му е дал външния свят. Това човек продължава да носи в себе си. Според този възглед не съществува разлика между въглерода, който е навън и този, който носим в организма си. И все пак това не е така. Защото действително човешкият организъм притежава възможността в своята долна част изцяло да унищожи външния въглерод, да го премахне от пространството и като обратен действие отново да го възстанови в оригинален вид. Да, това е така, в човешкия организъм съществува огнище за създаване на вещества, които са извън човешки, и същевременно съществува възможността, тези вещества да бъдат унищожавани. Това разбира се, не може да се признае от днешната естествена наука, защото тя всъщност не може да си представи по друг начин въздействията на веществата, освен подобно скитанията на *ахаче* т.е. че те просто се разхождат наоколо със своите най-малки частици. Тази наука не знае нищо за живота на веществата, за възникването на веществата и за смъртта на веществата и не знае нищо за това, как в човешкия организъм се осъществяват смъртта и съживяването на веществата. Със съживяването на въглерода е свързано това, което от друга страна в обикновения човек ние срещаме като образуване на светлина. Този процес на вътрешността, излъчваща светлина, той от своя страна отговаря на въздействието на външната светлина. По отношение на горната част на човека, ние сме така устройени, че външната светлина си противодействуват една на друга, взаимодействуват си и именно същественото на нашето устройство почива на обстоятелството, че именно там, където двете, външната светлина и вътрешната светлина, трябва да взаимодействуват, там ние сме в състояние да не им позволим да се слезат една с друга, но сме в състояние да ги държим разграничени, така че само да си въздействуват една на друга, но без да се обединяват. След като, било чрез окото, било чрез кожата, се противопоставяме на външната светлина, то навсякъде в известна степен е издигната разделяща преграда между вътрешната оригинална светлина в човека и външно въздействуващата светлина. Външно въздействуващата светлина всъщност има значение само за възбуждането, за възникването на вътрешната светлина. И така, позволявайки на светлината да нахлуе отвън в нас, ние позволяваме самите ние да бъдем стимулирани за възникването на вътрешната светлина.

Сега става дума за това, да вникнем по-нататък в целия този процес. Разглеждайки това в нас, което взема участие в изграждането на въглеродно-субстанциалното, при човека ние достигаме до *бъбреците* и до *отделителните органи* въобще, и до всичко, което и по посока нагоре е свързано с бъбрека. Така, че ние са доближаваме до бъбречния процес във вътрешността на човека, когато обхванем с поглед процеса, свързан

с въглена в природата извън човека. И това същевременно ни се посочва пътя, чрез който по някакъв начин да можем да приложим при човека *carbo vegetabilis*. За сега - бих желал да кажа - по отношение на по-безобидните заболявания имаме възможността да казваме: *чрез carbo vegetabilis сме в състояние да се противопоставяме на процеса на превръщане на човека в животни, предизвикващ чувството на гадене*. Всичко онова, което определя болестната картина на *carbo vegetabilis* всъщност представлява чувството на гадене и продължение на гаденето във вътрешността на човека; *срещу това, което се образува тук, активният противоположен полюс се представя от противоположния процес в човека*. И този процес обхваща всичко, свързано с функцията на бъбречната система. Ето защо ако Вие успеете да стимулирате бъбречния процес, имайки пред себе си такава болестна картина в човека, която иначе, по изкуствен начин, би могла да бъде предизвикана от високи дози *carbo vegetabilis*, ако Вие успеете, например чрез по-високото потенциране на *carbo vegetabilis* да стимулирате целия бъбречен процес, по определен начин да го повишите, то в такъв случай Вие се противопоставяте на този болестен процес в човека, който е подобен на действието на *carbo vegetabilis*. Така че същественото при изследването на това болестотворно средство е да разберем, как се отнася бъбречният процес в човека спрямо потенцирането на такова средство като *carbo vegetabilis*. При това бъбречният процес може така да действа, че да прояви свой противоположен полюс спрямо храносмилателния процес, т. е да прояви противоположния полюс на нарушения храносмилателен процес, явяват се като последица на болестната картина на *carbo vegetabilis* или да прояви противоположния полюс на болестното храносмилане в червото с цел неговото оздравяване. И така, на това, което протича под влиянието на *carbo vegetabilis*, от едната страна се противопоставя образуването на светлина. Това, което сега Ви казах, можете да го разберете в обобщен вид, ако си представите следната картина. Ако си представите: *тук на Земята* (виж рис.21) *Земята е обгърната с въздух, а тук след въздуха*

следва нещо друго. Това, което следва след въздуха, е нещо, което можем да наречем един вид топлинно покривало на Земята. Ако човек поеме по път отдалечаващ го от Земята - биха се установили съвсем различни температурни отношения, силно биха изненадали хората. На известно разстояние от Земята, това, което е заложено в топлинните сили, играе роля, идентична на ролята на атмосферата, разположена под това топлинно покривало. Ако ето тук оставим тези топлинни въздействия, т.е. извънземната топлинна зона, тогава тук е разположена въздушната зона (вж. рис. 21). Отвъд това топлинно въздействие обаче, е разположен противоположния на въздушната зона полюс, където всичко се отнася противоположно на това, което всъщност се разиграва в нашата въздушна зона. Докато тук, ако мога да употребя този израз - се извършва обезвъздушаване, прекратява се съществуването на въздуха, от тази зона, като че ли избухвайки от обезвъздушаването, произлиза това, което ни се изпраща под формата на светлина (вж. рис.21). Истинска глупост е да се вярва, че нашата земна светлина идва от Слънцето.

Това е само една твърде фатална измислица на физиците и на астрономите. Нашата земна светлина идва от тази зона. Там тази светлина блика, там възниква, там нараства, така както при нас на Земята растат растенията (вж. рис.21). Ето тук имаме нещо, което ни дава основание да кажем: *когато човекът създава в себе си млада, първична светлина, то това се дължи на факта, че е запазил за себе си способността, чрез своите формообразуващи процеси да създава в себе си нещо, което иначе е възможно само там горе, и че носи в себе си извора на нещо извънземно.*

Само че този извор на извънземно въздействие върху целия растителен свят и то така, че върху растителния свят действуват отвън, а човекът с нещо от себе си се пренася там, горе(вж. рис.21).

А сега да се запитаме: *как стоят нещата, когато се приближим към Земята, можем ли по отношение на самия въздух да проникнем също така по-дълбоко в човека?* Виждате ли, приближавайки се все повече към земното, изхождайки от въздухоподобното, ние достигаем до всичко течено, до водното и спокойно бихме могли под въздушната зона да предположим една течна зона. Тя също има своя обратен образ там навън, само че над светлинната зона. И отново всичко е съвсем различно, полярно противоположно на това, което протича в течната зона. Там горе, някакси отново нараства нещо, така, както в предходната зона нараства светлината; *там горе именно нарастват химическите сили и въздействуват на Земята* (вж. рис.21). Глупост е импулсите за химическите въздействия на Земята да се търсят в самите субстанции. Там ги няма. Те слизат от тези области на Земята. Но човекът от своя страна носи в себе си нещо, което прави в него нещата така, както са там горе. Човекът има в себе си един хемикатор - ако мога да се изразя така. В себе си той носи нещо от онази небесна сфера, в която е залегнал произхода на химическите действия. И това, което действува тук е доста силно локализирано в човека, и по-точно в човека е локализирано в *черния дроб*. Изследвайки цялата тази странна дейност, разгръщаща се в черния дроб на човешкия организъм, участието, което тя, от една страна, взима, при което като че ли изпълнява засмукваща роля спрямо състава на кръвта, а от друга страна чрез излъчването на жлъчка действувайки регулиращо върху цялостното приготвяне на кръвната течност в човешкия организъм. Разгледайте цялата тази обширна дейност на черния дроб, и в тази обширна дейност на черния дроб ще трябва да видите това, което, ако трябва да бъде изследвано докрай, ще Ви даде химията, ще Ви даде истинската химия, защото нашата външна химия, в действителност тя изобщо не може да бъде открита на Земята. Нея ние трябва да разглеждаме като огледално отражение на химическата сфера извън човека. Но ние можем да изследваме в тази извънземна сфера, като изследваме всички онези чудни действия на човешкия черен дроб. Можем да продължим по-нататък от *carbo vegetabilis* и от неговите вътрешни свойства; *ако например свържем carbo vegetabilis с алкалните елементи т.е. със самия калий, получим калиев карбонат и чрез това предизвикаме резултатиращи въздействия в човешкия организъм*. Изобщо въздействието на всичко онова, което има вид на луга, е разположено по-дълбоко във вътрешността на организма, има въздействие по посока на чернодробните процеси; *докато всичко онова, което е свързано с carbo vegetabilis, ука-*

зва със своето действие по посока на бърбечната система. Ще можем да открием ясно взаимодействие между всичко онова, което има характера на луга, и това, което представлява процесите на чернодробната система. Ако бихме изследвали всичко, което има характера на луга, то бихме видели, че точно както всичко карбонатоподобно е свързано с процеса на превръщане в животно, така и това, което се стреми към състоянието на луга, което носи в себе си тенденцията на лугоподобното, то е свързано с растителния процес в човека и с отделянето на растителното царство.

Още в предходните лекции посочих един процес, който е важен, ако искаме от действията в човека. Посочих процеса, чрез който стридата формира своята черупка, или ако кажем съвсем кратко - *процеса, формиращ черупката на стридата*. Ето тук, ние правим крачка напред от онзи резултат, получен от съединението на карбонат и калий, към съединението с калий. Само че това, което би възникнало, ако се разиграваше единствено този процес на взаимодействие между въглена и калция в черупката на стридата, то бива омекотено от наличните в черупката на стридата силни *въздействия на фосфора*, от фосфорните сили. Всичко това действа в черупката на стридата заедно с още нещо друго, разположено в обсега на морските вълни.

Ето така, наблюдавайки този процес на формиране на черупката у стридата, ние действително правим крачка напред в разглеждането на връзката между човека и природата извън него. Ако от образуването на водата слезем надолу (вж. рис.21) то достигаме до формирането на почвата, до процеса на уплътняване, до това, което бих могъл да нарека втвърдяване. Ако този израз не беше днес така презрян, ако не беше употребяван по този начин, всъщност, ако не се гледаше на него сякаш всички древни глупаци са говорили просто ей тъй, за земя, за въздух и за вода, тогава и хората днес не биха се стеснявали да говорят за земя, вода, въздух и огън. Нали, поне помежду си можем понякога да говорим за такива неща. Но и това формиране на плътната почва има навън, в света, свой обратен образ. И този обратен образ, виждате ли, това е възникването на живота, това е действителното оживотворяване. Това е, което е залегнало в самите жизнени сили, идващи по този начин от много подалеч, отколкото химическите сили. В рамките на Земята, в света извън човека, в рамките на същински земното, тези химически сили биват изцяло умъртвени, отмират напълно(вж. Рис.21).

Тук бих желал само да спомена нещо, защото може би ще бъде интересно за някои от Вас: *нашата Земя би гъмжяла, би гъмжала от непрекъснати жизнени образувания, от непрекъснати карциноми, ако на това гъмжене, от страна на извънземното, не би се противопоставял он-*

зи процес, който на земята бива осъществяван от Меркурий, меркуриалния процес. Важно е човек поне веднъж да е мислил за тези неща. Това, което най-общо се разиграва във формирането на Земята, което можем да наречем и формиращ елемент в субстанциализирането - него ние в известна степен, задържан на едно по-ранно стъпало, можем да видим във формирането на черупката на стридата. Единственото, което пречи на стридената черупка изцяло да бъде проникната от процеса на почво-образуване, това е фактът, че все още има отношение спрямо морето, спрямо водата и в известен смисъл е задържана на едно по-рано стъпало на почвообразуването, т.е. уплътнила се на едно по-ранно стъпало на почвообразуването. Дъждовните червеи не могат да сторят това, защото не притежават черупки; *но все пак въздействията произхождат от тях.* Ето защо е напълно валидна мисълта; *ако нямаше дъждовни червеи, не би имало формообразуващи сили във вътрешността на земята.* Дъждовните червеи вземат значително участие във формообразуващия процес на Земята. Целият свят на дъждовните червеи, заедно, образуват някакви неща, което излиза извън рамките на формирането на черупката на стридата, и което, тъй както и черупката на стридата, има отношение към цялата Земя. По този начин се достигане до образуването на стридената черупка, но до всичко онова, което е в орната почва и в подобни нея неща, и сродното, което произлиза от нея. Вие, разбира се, ще поставите условието, че ако търсим процеса, разположен в човека още по-към вътрешността, отколкото процеса, свързан с химическите или, т.е. свързан с черния дроб, тогава ние отново би трябвало да стигнем до друг един орган на човека. Този друг орган на човека е именно *белият дроб*, и белият дроб трябва да бъде разглеждан по двояк начин в човешкия организъм. Първо, това органът, извършващ дихателния процес. Но колкото и странно да звучи - бих желал да кажа - само външно погледнато белият дроб е органът, извършващ дихателния процес. Той е същевременно и органът, който вътрешно, дълбоко вътрешно в човека, регулира почвообразуващия процес. Ако проследим отвън навътре, изхождайки от хранителния и храносмилателния процес, през бъбречно образувания, чернодробно образувания процес, нагоре до белодробнообразувания процес, т.е. до това, което формира белия дроб вътрешно - независимо от това, че функционално белият дроб лежи в основата на дишането - и ако изследваме този процес, протичащ тук, тогава ще видим, че това е противоположния полюс на процеса, разиграващ се в стридата с образуване на черупката и. Чрез своя белодробно образувач процес човешкото устройство е внесло в себе си онова, което тук във външната Вселена е разположено над химическата зона (вж. рис.21). Необходимо е само да разгледате болестната картина, действителната болестна кар-

тина, възникваща у човека под определени влияния от страна на калциевия карбонат, и Вие отново ще откриете че това е силно свързано с всички онези процеси, представляващи собствените жизнени процеси на белодробното устройство. Само че е трудно, тези процеси да бъдат отделени от онези, които са поставени изцяло под въздействието на дихателния процес. Но именно при белия дроб, тъй като той служи на човешкото устройство в две направления, е необходимо да имаме предвид, че от една страна той има функционални задачи по посока навън, а от друга страна има такива функционални задачи и по посока навътре. Израждането на белия дроб трябва да бъде търсено в процеси, подобни на процесите на формиране черупката на стридата, или подобни на други процеси, разбира се, естествено и на формиране черупката на охлюва и т.н. Ето така, днес приближавайки се някакси от другата страна към това, към което се приближихме и вчера, до стигаме до там, в лицето на бъбречната, на чернодробната, на белодробната дейност да виждаме нещо, което във вътрешността на човека протича като съответствие на външната въздушна дейност, съответно на дейността на водата, съответно на дейността на твърдата почва. Само че при вътрешното приближаване успяхме по-пълно да затворим кръга, отколкото ще можем да сторим това днес, но затварянето ще се осъществи през следващите дни. На дейността във въздуха съответствува всичко онова, което в широк смисъл се включва към бъбречната система, и което е преди всичко свързано с всички функции на урината. Сродното на системата, което имаме предвид, разглеждайки нейните най-дълбоко разположени части – бъбреците, то е, което при определени условия може да предизвика чувство на задух, нужда от дишане, което в силна степен, под формата на определени странични действия, можете да наблюдавате и при приемането на *carbo vegetabilis*. Така, че можем да кажем: *всъщност по-дълбоките причини на нарушенията в дихателната система, за задуха, трябва да бъдат търсени в бъбречната система.*

А всичко онова, свързано с водното, свързано с течното, по дълбоките причини за него трябва да бъдат търсени в *чернодробната система*. Тъй както задухът и регулацията на дишането, дихателните нужди са свързани с бъбречната система, така жаждата е свързана с чернодробната система. *Всяка една жажда е свързана с чернодробната система.* Би било интересна задача да бъдат изследвани взаимоотношенията между различните свойства на жаждата и чернодробните функции. *А тясно свързани с вътрешното устройство на белия дроб, в известна степен с вътрешната веществообмяна на белия дроб, са явленията на глада и на всичко, възникващо на това поле.* Та нали, от една страна, гладът, жаждата и нуждата от въздух са свързани с вещественото, с въздуха, с вода-

та, и почвата. С техните отражения навън във Вселената са свързани много други неща. И ще бъде понятно, че когато имаме нужда от стимулация със светлина, когато е изтощено това, което създава младежката, оригинална светлина в нас, тогава естествено тази стимулация може да бъде най-добре получена от самата светлина; *и тук идваме до обособяването на лечението чрез светлината.* Но слънчевите бани всъщност не винаги са слънчеви бани. Важно е да вникнем в това. В действителност слънчевите бани представляват едно по-силно излагане на химическата зона, отколкото излагането на химическата зона при обикновеното обитаване на човека върху Земята. Това, което заедно с химизма нахлува от вън, и което естествено съпровожда светлината, то всъщност е истински активното в повечето слънчеви бани. Зад него, както можете да видите от схемата (вж. рис.21) представена Ви тук, директно са разположени жизнените сили, в известна степен следващи другите сили, когато излагаме човека на една по-висша светлина, респективно на едно по-висше химическо действие. Така, че когато се избягва твърде силното въздействие - разбира се, тук е важна мярката - на това, което, сякаш носено от светлината, нахлува от Вселената, тогава химическите сили, съпровождащи светлината, а също така и жизнените сили, съпровождащи светлината действуват изключително благотворно.

А сега, покрай другото, на края искам да отбележа, че вече няма нужда да считате за странно, когато откриете, че днешната естествена наука не успява да създаде възглед върху произхода на самия живот. Защото в тези области, в които днешната наука търси, в тях е налице само огледалния образ на живота, благодарение на меркуриевите въздействия, а именно смъртта; *а животът би трябвало да бъде търсен там навън, там, където естествената наука днес всъщност не желае да отиде.* Защото тя не иска и да чуе за това, да нахлуе в извънземното, или най-малко, когато не може иначе, както сториха това някои: *когато не може да стори друго, тогава тя и това превръща в материално.* Това пренасяне на въздействието на жизнените сили върху материята се осъществи в лицето на красивата хипотеза, че жизнените кълнове са били пренесени от други небесни тела върху нашата Земя. И така красива, по материален път, тръгвайки от други небесни тела, жизнените кълнове биват пренесени през всички препятствия и след това се появяват върху нашата Земя, при което мнозина дори си представят, че метеорите са техните автомобили, с които те нахлуват на Земята. Виждате, как в днешно време хората дори успяха, с помощта на материалистични теории да искат да обяснят всичко, което наблюдават микроскопски, като го изместват в сферата на микроскопското, на ултрамикроскопското, раздробяват го на

молекули и създават атомни теории, така и вярват, че обясняват живота. когато го изместват някъде другаде.

ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

За тези, чиято задача е лекуването, за тях би трябвало да вникне един вид основно усещане, чрез което да разглеждат понякога странно възникващата пред нас връзка между външния, т.е. извън човешки състояния и вътрешно човешки състояния; *защото от това наблюдение произлизат интуиции с особено значение тъкмо по отношение на лечебните средства.* За да спомена един близък пример, бих желал само да припомня, как например такава една субстанция като *водата roncenjo* или водата *levico* * (* Прочут минерален извор в Горна Италия. Съдържа 6 мг арсениева киселина на 1 литър. За терапевтичното действие е важно благоприятното съотношение между арсен, желязо и мед - бел. на прев.) се приготвя тъкмо от един добър дух, казано само фигуративно - като по този начин толкова много сили, които биха могли да играят в човешкия организъм благоприятна роля, при определени обстоятелства биват подготвени още в природата извън човека. Като си помислим, а през следващите дни такива неща ще бъдат характеризирани подробно, как в тази вода, по един съвсем чуден начин са уравновесени двете сили на медта и на желязото, и как след това, за да бъде поставено това уравновесяване на една по-широка основа, там вътре е налице и арсена, тогава човек си казва: *ето тук във външния свят в истинския смисъл нещо е приготвено за определени състояния на човека.* Напълно е възможно да се случи така, че при този или онзи човек такива неща да покажат изключително неблагоприятно въздействие. Но именно и чрез негативните случаи ще се прояви общата плодотворност на общия принцип. Когато говорим за такива неща, трябва, особено днес, да им обръщаме внимание, защото именно чрез разглеждането на подобни неща ще се появи възможността да бъдат посрещнати определени болестни прояви, които всъщност със своите симптоми в основата си се появяват едва днес. Само да не забравяме, как у действителното непредубедени те наблюдатели от всички страни възниква познанието, че днес, над определени части на Земята кълбо се установяват съвсем особени взаимодействия, предизвикващи съвсем особени форми на човешки заболявания. И да не забравяме също така, че в нашето съвремие съществува и друго едно явление от огромен интерес, а именно, едно заболяване като обикновения *грип*, което тъй както се проявява днес, без съмнение притежава едно крайно своеобразно свойство. Той всъщност разбужда спящи болести, болести, към които организмът е склонен, и които иначе, поради противодействащите сили на организма, остават скрити; т.е. *болести, които при определени*

обстоятелства могат да останат в спящо състояние чак до смъртта. Тези болести по определен начин биват разбудени, чрез това, че човек бива нападнат от грипа.

Всичко това се събира, образувайки куп от въпроси, които аз ще поставя в основата на лекциите през следващите дни. Но за да се сдобия с една плодотворна изходна точка, искам да насоча вниманието Ви към една друга странност, но която може да изпъкне с цялото си дълбоко значение единствено пред духовния изследовател. Вие знаете, че *кислородът и азотът* в околния въздух са свързани един с друг с една определена хлабава връзка, която всъщност изобщо не може да бъде истински дефинирани по физичен или химически път. Обаче ние, като хора, като земни хора, сме изцяло вплетени в дейността, изхождаща от кислорода и от азота, и по тези причини предварително още можем да предполагаме, че има значение, как в нашата атмосфера се отнася кислородът към азота, как се отнасят те един към друг принципно.

Значителното тук е, че духовната наука ни показва, как с всяка една промяна на състава на въздуха, клоняща в посока да променя нормалното съотношение между кислород и азот в полза на едната или другата страна, как с тази промяна са свързани и нарушенията в съня на човека. Това ни позволява изобщо по-точно да изследваме отношението, криещо се зад този факт. Вие знаете, че в духовната наука сме принудени да кажем: *човекът са състои от тези 4-ри части: от физическо тяло, от етерно тяло, астрално тяло и Аз.* Вие знаете, че освен това сме принудени, изхождайки от фактите, да кажем, че в процеса на заспива не Азът и астралното тяло в известно отношение излизат навън, макар че това излизане трябва да се разбира повече в динамичен смисъл, а с пробуждането те отново се връщат обратно. Така че Вие трябва да кажете: *по време на сън астралното тяло остава свързано с Аза, етерното тяло остава свързано с физическото тяло, и по този причина и в будно състояние, ние трябва да разглеждаме една по-хлабава връзка между астралното тяло и Аза от една страна и етерното тяло и физическото от друга страна, в сравнение с връзката между Аза и астралното тяло и между етерното и физическото тяло.* Тази по-хлабава връзка между двете части, между горната част на човека - Аза и астралното тяло - това отношение във вътрешността на човека представлява вярно отражение на хлабавата връзка между кислорода и азота във външния въздух. Двете си съответствуват по един много странно-чуден начин. Съставът на външния въздух е така устроен, че представлява същевременно числово съотношение, отразяващо съотношение, отразяващо степента на свързаност между астралното и етерното тяло, респ. между свързаните с тях физическо тяло и Аз. Това, разбира се, ще насочи вниманието ни и към

следното; *как трябва да се отнасяме спрямо състава на въздуха, как трябва да внимаваме, дали сме в състояние да подаваме на хората въздух с правилно съотношение, и дали те имат нужда от него.* Тук, обаче, вие можете да навлезете още по-дълбоко във физиологията и можете да усетите това съответствие. Прегледайте всички вещества, познати днес на хората, които имат нещо общо с човешкия организъм, и Вие ще откриете, че всички тези вещества, имащи нещо общо с човешкия организъм са свързани с други вещества. По правило това са съединения и разтвори. Свободни сами за себе си в човешкия организъм срещахме само кислорода и азота. Така всичко, което съставя външния въздух, от своя страна играе съвсем особена роля в самия човешки организъм. Нещата стоят така, че в известен смисъл кислородът и азотът, в своето взаимодействие, за човешкия организъм представляват център на вещественото. Кислородът и азотът са свързани с функциите на човешкия организъм, и са свързани в качеството на единствените вещества, действащи в свободни състояния, които не позволяват начинът им на действие да бъде модифициран от други фактори, свързани с тях в сферата, в която те действуват в човешкия организъм. От това виждате, че значение има не само това от извън човешката същност, което може да бъде проследено в човешкия организъм, но че трябва да проследим и *как става това: дали активността остава свободна или активността е свързана и нещо друго.* Защото своеобразното се състои в това, че в човешкия организъм веществата добиват особен афинитет помежду си и встъпват помежду си в особени родства. И така ако въведем дадено вещество, а друго вещество вече е налице в човешкия организъм, тогава този афинитет, това родство може да се прояви. Ако проследите по-нататък тази мисъл, тя ще Ви отведе до една определена интуиция, на която духовната наука трябва да обърне внимание. Вие знаете, че в основата на растителния свят, на животинския и на човешкия организъм са залегнали *протеинните вещества, белтъците.* Вие знаете, че в смисъла на съвременната химия основните съставни части на белтъците представляват 4-те най-важни вещества в природата: *въглерод, кислород, азот, водород; и че към тях се присъединяват сулфур или сяра, в ролята на фактор - бих желал да кажа - хомеопатизиращ това, което другите четири вещества изграждат.*

А сега е необходимо да си изградим представа, как в действителност се осъществява функцията, вътрешна та функция на белтъка, на протеиновото вещество. Нашата съвременна химическа наука, в съответствие със своите предпоставки, съвсем естествено казва: *е, да, такава една субстанция притежава тъкмо онази конфигурация, която и е наложена от вътрешните и сили.* Необходимата последица от това е, че биват

отъждествявани неща, които в действителност не са тъждествени, дори в тази степен не са тъждествени, в която хората именно си ги представят; дори да бъде установена известна разлика, тъждествеността съвсем не е валидна. Това, че хората си представят растителния и животинския белтък като нещо всъщност доста сходно, като нещо поне химически до известна степен идентично, това всъщност е само една последица от атомистичния начин на мислене върху структурата на белтъка. Само, че това изобщо не е вярно; от по-точното наблюдение на човешкия организъм произхожда един факт, а именно, че растителния белтък неутрализира животинския белтък, и особено човешкия белтък, че тези два белтъка се отнасят полярно един спрямо друг, че единият по интимен начин погасява въздействията на другия.

Своеобразното е, че трябва да се признаем: животинският белтък притежава такива функции, че същите тези функции биват нарушени, унищожени, частично или напълно унищожени чрез функциите на растителния белтък. И това води до там, да запитаме: добре, но каква всъщност е разликата между това, което под формата на подобна субстанция се появява в животинския, и по-точно в човешкия организъм, и другото, което се появява в растителния организъм? Виждате ли, през тези дни често пъти бях принуден да говоря за важната роля, която 4-те органни системи играят спрямо всичко метеорологично, всичко извънземно, а именно: пикочния мехур, бъбречната система, чернодробната система, белодробната система, и към това спада накрая и сърдечната система. Тези 4-ри органни системи играят съществено роля във връзката на човека спрямо външното, спрямо метеорологичното. Добре, но какво всъщност представляват тези 4-ри органни системи, взети по интимно? Тези четири органни системи не са нищо друго освен създателите на структурата на човешкия белтък.

Това са 4-те органни системи, които трябва да изучим.

На молекулярно-атомистичните сили на белтъка трябва да изследваме, но ако искаме да се запитаме защо белтъка е това, което е, тогава трябва да възприемем вътрешното устройство на белтъка като сборен резултат на всичко онова, което изхожда от тези 4-ри органни системи. В истинския смисъл белтъкът представлява резултатът от взаимодействието на тези 4-ри органни системи. С това се казва и нещо за процеса на превръщане на външните влияния във вътрешни за човека. Това, което днешната химия търси в структурата на самите вещества, него ние трябва да си го представим вложено в органните системи. Ето защо човешкият белтък с неговата структура е напълно немислим в нашата земна сфера. Той не може да запази своята структура, ако не е под влиянието на тези 4-ри

органи системи. В противен случай той непременно трябва да промени своята структура.

Иначе стоят нещата при *растителния белтък*. Растителният белтък не е поставен под влиянието на такива 4-ри органи системи, най-малкото видимо не е поставен; *но той е поставен под друго влияние*. Растителният белтък е под влиянието на *кислорода, азота, водорода* и на *въглерода*, и под влиянието на онова, което е винаги налице в цялостната външна метеорологична природа, под влиянието на сярата, на *сулфура*, опосредяващ функциите на другите 4-ри елемента. И при растителния белтък разпръснатите в атмосферата 4-ри вещества повлияват същото, което в човека бива повлияно от сърцето, белия дроб, черния дроб и т.н. Формообразуващите сили, които тези 4-ри вещества притежават в природата извън човека, тези формообразуващи сили, индивидуализирани, се съдържат в 4-те органи системи на вътрешно човешката природа. Важно е да мислим за това, че когато изговаряме названията кислород, водород, то трябва да мислим не само за онова от вътрешните сили на тези тъй наречени вещества, за които говори днешната химия, но трябва да си представим тези вещества и притежаващи формообразуващи сили, сили на въздействие, които и помежду си са винаги в едно определено отношение, при което тези вещества допринасят със своите въздействия за съдържанието на земното. Когато разглеждаме поотделно и ако искаме да идентифицираме с вътрешните органи онова, което външно пребиваващо, *действува като кислород*, него ние вътрешно трябва да идентифицираме с *бъбречно-пикочната система*. Това, което, разгръщайки външно своите формообразуващи сили, действа като *въглерод*, него, вътрешно, трябва да идентифицираме с *белодробната система*; *но белодробната система, възприета не като дихателна система, но белия дроб, доколкото той притежава своя собствени формообразуващи сили*. *Азотът* трябва да бъде идентифициран с *чернодробната система*, *водородът* - със *сърдечната система* (вж. рис.22). Водородът навън е действително сърцето на външния свят; *азотът представлява черния дроб на външния свят* и т.н.

Би било желателно, скъпи приятели, съвременното човечество не спяло да се придържа към призванието на тези неща. Защото виждате ли, като схванете, че сърдечната система е сродна с формообразуващите сили на водорода, то без друго ще признаете важността на съществуването на водорода сам по себе си за цялата горна част на човека. Защото с развитието на водорода по посока на горния човек, това, което долу притежава повече животински характер, бива някак си преобразено в същински човешкото, в онова, което се насочва към представите и т.н. Но аз вече трябваше да Ви кажа, че тук достигахме до едно определено влияние, ко-

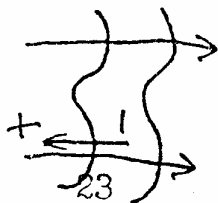

ето е извънземно, и което трябваше да отъждествим с *оловото*. Вие си спомняте, че оловото, калая и желязото определихме като сили, свързани с горния човек. Готовността да бъде признато нещо подобно днес не е много голяма. И няма да бъде много голяма готовността, да се излезе от човека навън и да се види нещо особено в действието на оловото, което от своя страна отново да е свързано с това, че сърцето приготвя водорода за човека, който след това представлява преносителя за изграждането на мисловния апарат. Ала несъзнателното придвижване на човешкото развитие напред пречи на човечеството да прозрے този факт. Защото фактът, че оловото играе някаква роля в природата извън човека, ако го разгледаме в неговите функции, това днешният човек не може вече да отрече, тъй като между продуктите на преобразование, дадени от рентгеновата наука, по обходния път през хелия действително бе открито олово. Тъй както бе открито оловото - макар че посоченото днес тъй наречено атомно тяло не е съвсем вярно, но все пак то бива определяно като олово - така ще бъде открит и калая, така и в лицето на онова, което е извън човека, но което единствено от природата извън човека се намира в човешката природа, в негово лице ще бъде открито желязото. Мисля, че е необходимо, днес вече да не се придържахме сякаш към нещата, каквито ги представя рентгеновата наука, която всъщност ни дава един чуден указател за излизане в сферата на извънчовешкото и за достигането не просто до грубо масивните метали, дадени ни на Земята, но за достигането до металните сили, нахлуващи от сферата на извънземното. Това е нещо, което днес вече трябва да бъде казано. Защото тъкмо при появата на днешните нови заболявания човек може да забележи, че е принуден да вземе пред вид подобни неща. И така, това, което засега трябва особено да ни интересува, е, че всичко, което навън представляват въглерода, водорода, кислорода и азота в тяхното взаимодействие, опосредено от сярата, всичко това, индивидуализирано, поемат вътрешно за чо-

века, 4-те органни системи. И ако Вие правилно разгледате такъв един факт, то Вие вече ще усетите, колко дълбоко можем да прогледнем в същинския човек, ако го разглеждаме по такъв начин. Защото тогава на човек няма да му се струва чудно, когато това, което е неволно у човека, което на пръв поглед като че ли не е пряко подчинено на духовните му функции, когато то бъде свързано с цялата природа извън човека. Защото отново вярно е следното: *човекът е така устроен, че в известна степен притежава бъбречна система. Но всяка подобна система съдържа в себе си тенденцията, да се превърне цялата в човек.* Всъщност всяка една от тези 4-ри системи се стреми към това, да стане цялата човек. Бих желал да кажа: *бъбрекът със своите функции бих желал да стане цял човек, сърцето желае да стане цял човек, чернодробната система желае да стане цял човек, белодробната система желае да стане цял човек.* И наистина от значение е да се убедим в тези неща, идващи тук в съображение, така че да насочим своето внимание, или по-добре казано - своето усещане, към това, как сами върху себе си бихме могли да наблюдаваме определени въздействия на извън човешкото върху човека. Надали бихме могли да не посочим ясно границата между природонаучното и духовнонаучното. Защото виждате ли, напредвайки във Вашия медико-медитативен живот, все по-добре успявайки да влезете в хармония с медитативния живот, така че да се почувствувате като медитиращ човек, Вие действително все повече ще се приближавате към едно конкретно реално себепознание. Това конкретно, реално себепознание наистина не бива да бъде пренебрегвано, когато става дума за такива позитивни задачи в живота, като например лекуването. Това, напредвайки в медитацията, Вие ще забележите, че започвате да осъзнавате неща в собствения си организъм, които преди това са били напълно неосъзнати за Вас. Само трябва да си давате сметка за това, което изплува във Вашето съзнание, и тогава Вие ще осъзнаете нещо, за което сега все още трудно би могло да се говори в публични лекции пред лаици, защото в такъв случай би се появила една съвсем определена тенденция. Ако бихте говорили върху подобни неща, като това елементарно нещо, на което искам да обърна внимание сега, то днес, при съвременното морално разбиране на човечеството, тези неща биха били споделени с един по-широк кръг от хора. И тогава веднага би възникнал въпросът: *да, но защо това да не бъде използвано?* Би възникнал въпросът: *и така, трябва да медитирам, но това аз бих могъл да постигна по-лесно, ако просто въведа в себе си едно или друго вещество.* По-удобно е, вместо да медитирам, да приема едно или друго вещество. Чрез това човекът по определен начин *осъжда себе си морално на смърт.* Но хората, със съвременното морално разбиране на човечеството, не биха се отказали, веднага ще раз-

берете, какво всъщност искам да кажа - те не биха се отказали, и вместо да медитират, те биха предпочели да вземат някакво външно средство, което да им помогне в първите стъпки, по пътя към подобен резултат, към който би ги отвело и медитирането. И действително, това може да се случи. Защото виждате ли: *ако вие действително, за един определен период от време провеждате медитирането и имате склонността да си давате сметка за това, тогава вие ще забележите, че тъй както съзнателно знаете, че имате ръце, с които хващате, крака, с които ходите, така вие ще достигнете до съзнанието за лъчистото желязно въздействие.* Действително съзнанието за желязното въздействие възниква като нещо, което осъзнаваме така, както иначе осъзнаваме, че имаме ръце и крака, или глава, която въртим и т.н. Съзнанието да се чувствуваме като един железен фантом, това е, което се появява. Това, което имам предвид, че естествено хората ще дойдат и биха казали: *и така, значи можем външно, чрез нещо, което да приемам, да повишим своята желязочувствителност, да повишим усещане то за намиращото се в самите нас желязо; тогава ние ще получим същото въздействие.* За определени стъпки това всъщност е напълно вярно. Но тук идва опасното, хората биха започнали да експериментират просто по този начин, за да могат по един лесен път да достигат до ясновидство - както се казва. Тези неща са били многократно извършвани. Ако те се извършват - бих желал да кажа - като жертва в полза на човечеството, тогава това е нещо друго; *но когато се извършват от любопитство, тогава те из основи разрушават моралната същност на човешката душа.* Един човек, експериментирал много със себе си в това отношение, и който всъщност именно по този път е открил много от онова, което Вие днес можете да прочетете в неговите трудове, е *Ван Хелмонт*. Докато при Парацелзий нещата са повече поставени, че човек добива чувството, като че ли познанията му изплуват в него някакси атавистично, от вътре, сякаш ги е пренесъл от извънземния свят в света; *то при Ван Хелмонт нещата винаги стоят така, че той получава странни хрумвания, след като е въвел това или онова в себе си.* Това проличава от начина, по който представя нещата, и на отделни места, - както мисля аз - той указва на това съвсем ясно. Най-близкото, което може да бъде постигнато, е вътрешния усет за лъчистото въздействие на желязото, за онова своеобразно въздействие, което доказва, че от горния човек изхожда едно лъчисто въздействие, разклоняващо се по посока на всички крайници. Човек добива именно ясният възглед - казвам подчертано възглед, че може да разполага с желязото, т.е. с неговата функция, с неговите сили в себе си.

Сега обаче, аз искам да представя това желязно лъчение схематично, то ще трябва да спомена за него, че като желязно лъчение то не е в състояние да действа извън рамките на човешкия организъм. Човек винаги има чувството: *това, което бива излъчено, то се локализира в човешкия организъм, то остава вътре в него*. Навсякъде съществува нещо противодействащо (вж. рис.23), което създава условие за натрупването на

тези желязно-лъчисти сили. Човек би желал да каже, като че ли желязото, положително заредено, се излъчва по посока на периферията и сякаш нещо негативно се излъчва насреща му, но това негативно изхожда от нещо, което му се противопоставя под формата на сферични вълни. Именно това са двете възприятия, излъчващото се и това, от което човек отново бива скован, в което се удрят лъченията на желязото, през което човек просто не може да премине и най-вече не е в състояние да напусне собствената си телесна повърхност. И човек постепенно забелязва, че това противоположно лъчение е именно силата на белтъка. По този начин чрез желязото в организма бива въведена една функционална взаимовръзка, на която се противопоставя всичко онова, изхождащо от 4-те органични системи, за които говорих преди. Те двете се сблъскват една с друга. В организма тази борба се осъществява непрекъснато. В известен смисъл тя е първото, което вътрешното виждане възприема. Нещата действително стоят така, че когато човек напредне в изучаването на духовната история на човечеството, тогава той ясно забелязва, че *хипократовата*, а дори и *галеновата медицина* работят с остатъци от подобни вътрешни наблюдения. Сам *Гален* не е възприемал много от тези неща, но тогава са съществували всевъзможни традиции от едно по-старо време, които всъщност той е записал. Този, който може правилно да го чете, ще открие при *Гален* да проблясват много неща от старата атавистична медицина, започнала своя залез всъщност още при *Хипократ*, и по тази причина именно в *галеновите ръкописи* могат да бъдат открити толкова важни възгледи върху природо-лечебните процеси.

Нещата обаче стоят така, че проследявайки тези явления, човек достига до изучаването на тези две полярности в целия човешки организъм - на лъченията и на това, което им се противопоставя, на това, което задържа

тези лъчения. Важно е, тези неща да бъдат обхванати с поглед, защото всичко онова, което по начина, който описах, е склонно да образува белтък, то винаги е свързано с тези натрупващи се противодействия, и всичко онова, което, бидейки с метален характер, бива въведено в човешките организми, то има общо с лъчистите въздействия. Само че от всичко това има значителни изключения, и именно те са извънредно характерни. Но тъкмо с помощта на такива извънредно характерни изключения можем отново да погледнем дълбоко в цялото това странно взаимодействие от сили в човешкия организъм, проявяващи себе си от всички възможни ъгълчета на световното битие. За целта, разбира се, е необходимо да проследим за малко онова, което вече изложих и чиито подробности, Вие по-нататък можете мислено да продължите. Така например е необходимо само да спомена, че на въглерода в растенията нещо му липсва - това виждаме при *carbo vegetabilis*, с който се занимавахме вчера, нещо, което животинският въглерод по правило притежава, всъщност винаги притежава - известно съдържание на азот. Това обуславя съвсем различното отношение между изгарянето на животинския въглерод и на растителния въглерод. А то от своя страна повлиява склонността на животинския въглерод да взема участие в продукцията на такива субстанции, каквито например е жлъчката, или слюзта, или дори мазнината. Това, което виждаме като разлика между животинския и растителния въглен, то ни кара да насочим погледа си към начина, по който изобщо металното действа различно от неметалното в човешкия организъм. Аз казвам: *нещо лъчисто, и нещо, което задържа лъчението, и нещо, което се натрупва*. Сега, разглеждайки тъкмо това полярно взаимодействие, достигаме до много важни неща. Виждате ли, в духовната наука често е трябвало да подчертаваме, че човекът има свои *жизнени периоди*. Жизненият период на детството до смяната на зъбите, жизненият период, продължаващ до половата зрялост, и след това третият жизнен период, траещ до началото на 20-те години. Тези жизнени периоди действително са свързани с интимните процеси в човешкия организъм и може да се каже: *първият жизнен период, приключващ със смяната на зъбите, е действително това, което често съм характеризирал като себеограничаване, в известна степен, концентриране на цялата човешка органична дейност върху обособяването на твърдия скелет, върху изграждането на здравия скелет*. Крайната точка е достигната, когато този твърд скелет изтласне навън зъбите. Ясно е като на длан, че това обособяване на твърдото в този, в голямата си част все още течен човек, това обособяване на твърдото би трябвало да има много общо с цялостното оформяне на човешката фигура по посока на периферията. Забележителното тук е, че във всичко това, което се извършва тук, трябва да бъде приписано инти-

мно участие на двете субстанции, на които иначе се обръща твърде малко внимание в човешкия организъм; *това е флуорът и магнезият*. Бих казал - в това разреждане, в което се срещат в човешкия организъм, флуорът и магнезият изпълняват важна роля именно в този детски период до смяната на зъбите. Това, което се извършва с включването на процеса на втвърдяване в човешкия организъм, това е едно постоянно взаимодействие на магнезиевите сили с флуорните сили, при което силите на флуора поемат ролята на пластичен ваятел в човека, който закръгля, задържа лъченията, а именно магнезиевите сили действуват лъчисто, организирайки съединителните снопчета и други подобни, за да може след това, там вътре да се организира субстанцията. Ако Вие кажете: *зъбът възниква просто поради това, че по отношение на неговия размер, по отношение на цемента си той бива оформен от ваятеля флуор, а магнезият влива в него това, което трябва да бъде оформено; ако вие кажете това, вашето твърдение всъщност съвсем няма да е обезсмислено, но ще бъде нещо, което не вероятно много съответствува с всичко, протичащо в природата*. Ето защо има тъй голямо значение в ранната детска възраст в известна степен да бъдат правилно поставени везните между доставянето на магнезий и доставянето на флуор и Вие винаги ще се убеждавате, че зъбите рано се повреждат ако тези везни не са правилно регулирани. Необходимо е още с поникването на първия зъб да бъде наблюдавана по формирането на зъбите у детето - дали развива по-малко емайл, дали зъбите са склонни да останат малки; *върху това ние ще говорим по-подробно, но сега бих желал кръгообразно да се приближи към въпроса, при това е необходимо да се погрижим чрез съответната диета да се подпомогне единия или другия недостатък, или чрез приема на флуор, или чрез приема на магнезий в съответните им съединения*. Това ни позволява да погледнем направо във формообразувания процес при човека. Ние срещаме това взаимодействие между магнезий и флуор, т.е. между нещо, което съобразно устройството на своята субстанция е в силна степен извънчовешко, именно в първите години от живота, тъй като действително в тези първи години на своя живот човекът е в силна степен само част от външния свят. При това флуорът бива взет от външния свят, от сферата на извън човешкото, за да се устреми срещу лъчистото влияние на метала. Ако вземете третия жизнен период при човека, то за него по подобен начин влиза в съображение правилното равновесие на везните между желязото и самия белтък, и цялото образуване на белтъци.

Когато везните са правилно уравновесени, и ако не се появят силни противоположни образования срещу това, до което води неправилното уравновесяване на везните, а именно - неправилно установеното взаимо-

действие между белтък и желязо, в такъв случай възникват всички онези явления, които външно намират израз в лицето на анемията. Необходимо е, най-после човекът да не бъде разглеждан така грубо в своето развитие, когато той ни предлага едно или друго явление - по-късно разрушени зъби, които са били предварително подготвени още в юношеска възраст, което по-късно е довело именно до разрушаване на зъбите, или в анемията да виждаме само това, което днес се разглежда химически, но е необходимо да проникнем в цялата тайна на човешкото устройство, ако искаме да разберем нещо от това, което се появява при болния човек.

Сега вече Вие знаете приблизително, кои метали взимат участие в изграждането, т.е. във вътрешното изграждане на човешкия организъм. Не взимат участие онези метали, които именно в едно определено отношение аз Ви посочих като най-важни: *олово, калай* (с изключение на желязото), *мед, живак, сребро и злато*. С изключение на желязото, както вече казах, те не взимат директно участие в цялото функциониране на човешкия организъм, но поради това те не взимат по-малко участие в човека. Ако проследим онова вещество, което в известна степен взема най-дейно участие във формирането на онова в човешкия организъм, което е разположено най-към периферията, тогава ние ще достигнем до силиция. Вече говорих за това. Но това, което протича в човека, е разположено някак си не само в рамките на кожата, но тук трябва да кажем, че човекът е вплетен в космически процеси. Тъй както в рамките на човешкия организъм имат значение онези вещества, които Вие вече познавате, така извън човешкия организъм, но с въздействие върху човека, имат значение именно онези метали, които изброих тук. Естествено, желязото е натоварено с ролята на посредник. Желязото е, което в известна степен поема ролята на посредник между това от човека, което е разположено в рамките на неговата кожа и другото, което е разположено извън кожата му. Ето защо можем да кажем, че цялата система, проявяваща се в белодробния човек, който от своя страна се стреми да стане цял човек тази система е нещо, което е в здрава връзка с цялото отношение на човека спрямо универсалния природен живот. Трябва да сме наясно, че когато разглеждаме това, което виждаме с очите си, т.е. когато просто анатомизираме човека, тогава всъщност ние взимаме предвид само част от човека. Защото това именно не е целият човек, то е онова от човека, на което се противопоставя извън човешкото, принадлежащо на всеки един човек, което от своя страна се състои от влиянията на оловото, калая, медта и т.н. или от влиянията, разположени вън от човешката същност. Ето защо, дори ако разглеждаме човешкото устройство в природонаучен

смисъл, никога не бива да ограничаваме човека в рамките на неговата кожа.

Както можем да разберем от всичко това, при човека в съображение влизат не само влиянията, насочени отвътре навън, но при човека идват в съображение и онези влияния, които изобщо придават на органичните процеси някаква насока. Че това влиза в съображение, можете да разберете от следното.

Вие знаете, че определени субстанции действуват в човешкия организъм просто поради факта, че се явяват свързани или с основи, или с киселини, или се срещат - както се казва в науката - неутрални под формата на соли. Но това отношение на основите спрямо киселините като полярно противоположни силови системи, преминаващи след това в един вид неутралитет под формата на соли, това отношение не изчерпва нещата, а тук трябва да се вземе предвид как тази троичност: *киселини, основи и соли в човека се отнася изобщо спрямо цялото направление на неговите органични сили*. И тук ще открием, че всичко, което е с базисен алкален характер на основи, носи в себе си тенденцията да подкрепя онези влияния в човека, които започват, да кажем - в устата и продължават в храносмилането, отпред по посока назад; *също така свързани с това са всички други процеси, протичащи отпред назад*.

Основите са свързани с посока отпред назад, киселините с обратната. Само когато вникнем в противоположността между предния човек и задния човек, само тогава всъщност ще достигнем до противоположността между базисния алкалния и киселинния характер. Спрямо това солевото се отнася като насочено спрямо Земята, отвесно разположено спрямо другите две. Всички влияния, протичащи отгоре надолу, са тези, в които се включва солевият характер. Така че, ако се запитаме: *как е поставен човекът спрямо основния, киселинния и солевия характер, трябва да имаме предвид тези три посоки*. Тук отново имате един пример как чрез наблюдението на човека хвърляте мост между чисто външната химия на металите и физиологичното, защото тук Вие имате направляващи сили. Тук Ви е дадено и цялото родство на солевото със Земята, а ето тук имате цялото, съдържащо основния и киселинния характер, така че схематично, бихме могли да начертаем приблизително следното: *ако ето тук е Земята, то солевото е насочено към Земята, а основното и киселинното имат тенденцията да кръжат около Земята*. И с това от своя страна е свързан фактът, че просто поради обстоятелството, че по определен начин сме се запознали с наличните в организма посоки на функциониране, ние вече сме в състояние да се намесваме в тези посоки на функциониране. Като нещо много съществено тук се явява лечението чрез външни средства чрез втриване, чрез мехлеми, всичко онова, което дей-

ствува външно. *Ето тук трябва да изследваме, кое в една определена посока действува външно.* При определени обстоятелства засмукващо действие на синаповата лапа, въздействието на някакъв метален мехлем - разбира се съответно приготвен - имат точно толкова голямо значение за организма, както и вътрешното лечение. Необходимо е само да внимаваме, как да налагаме, как да прилагаме - и това следва тъкмо от онава, което сега казах: *защото не е без значение, разбира се, когато е на лице това или онова, дали ще поставим лапата на една или на друга част от тялото.* Твърде съществено е, чрез налагането на съответната част на тялото да бъдат предизвикани противодействията срещу дадена болестворна сила.

Съвсем недодялано да налагаме винаги болезненото или нараненото място, това не винаги ще бъде правилното.

ТРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Би могло да стане така, че особено по отношение на три групи от факти материалистично ориентираното медицинско течение първо да се обърне към духовно-научно ориентираното направление; *и най-вероятно това ще стане във връзка с тази група от факти, с чието разглеждане ще се занимаем сега.* Това ще стане при разглеждането на всичко, свързано, по-точно което е свързано и с евентуалното лечение на туморните образувания. Това ще стане ясно при едно наистина рационално разбиране за тъй нар. душевни заболявания и след това ще стане ясно и във връзка с терапевтичните познания, с които трябва да се сдобием, за да прилагаме външни средства, т.е. втривания, намазания и други подобни. Надали бихме могли да се надяваме, че с обикновените физикални изследвания - без духовно-научните възгледи да дадат поне посоката, ориентацията, - бихме могли да се приближим до такива неща, като например туморните образувания, достигащи своя връх в лицето на раковото образование. Днес психиатрията е достигнала едно тъй тъжно положение, и то поради това, че в съзнанието на човека няма мост - защото в природата мостове има навсякъде - между нея и другата, обикновената патология и терапия, и може би в тези две области хората най-напред ще си направят труда да се приближат към едно духовно-научно разглеждане на нещата. И ще бъде необходимо да се обърне внимание на всичко онова, което духовната наука ще може да каже по този въпрос; *а днес е необходимо да се вземе предвид дори само моята литература и човек ще може да открие, че и тя казва вече доста много неща в това направление.* Ще трябва да се обърне внимание на цялостното нахлуване на етерното тяло в човешкия организъм.

Виждате ли, не би трябвало просто така да се казва, че е необходимо човек да бъде непременно ясновидец, за да може да се изказва за дейността на *етерното тяло* в човешкия организъм. Защото, съдейства по много процеси, противопоставящи се на функциите на етерното тяло, ние можем да видим, че етерното тяло по определен начин не функционира, или най-малкото не функционира правилно. И за да достигнем в тази област до общовалидните представи, ще бъде необходимо да разгледаме веднъж всички онова, което е свързано с *възпаленията*, това, което се развива на основата на възпаленията, а и всичко онова, което е свързано с *туморните образувания*, и което изхожда от възпаленията, и оттук разрушава човешкия организъм. При туморните образувания съществува съвсем оправдания стремеж, изхождайки от един оправдан идеал, да се избягва хирургическия нож. Само че този стремеж е все ще неосъществим при това социално положение, което положение трябва да бъде променено; *не външното положение, но онова социално състояние, в което се отразява медицината, и по-точно хигиената*. Сега става дума за следното, да се намери заместител за това, което ножът на хирурга успява и не успява да стори, - което постига в едно известно отношение, но и което не постига. Без съмнения мнозина, просто поради причината, че днес все още не съществува информация за това, ще се застъпят за хирургическия нож, но в мига, в който се появи информация за всичко това, ще се обърнат в обратна посока.

Не е необходимо да Ви разяснявам цялата същност на *възпалителните процеси* с техните различни специфични прояви в органите. Това е нещо, за което мога да кажа, че е известно. Но не е известно тъкмо онова, което сякаш като единен процес лежи над всички възпалителни процеси. Този единен процес може да бъде най-добре характеризирани, ако кажем: *всичко, което представлява действително възпаление, било то някакво ограничено възпаление, или някакво голямо възпаление, което благодарение на възпалителния си характер след това води до образуването на язва, при всичко това духовно-научното изследване - бих желал да кажа - може да наблюдава, как цялото етерно тяло на човека е в състояние на активност, и при това все още може да се разчита нещо да бъде направено, та забавената в известно отношение функция на етерното тяло да бъде възстановена до нейното нормално разпределение, така че цялото етерно тяло на човека да функционира в здрава насока*. Същност това представлява само отклоняване дейността на етерното тяло в съвсем определени посоки, докато здравето тяло разпростира своите функции във всички съответни направления на организма. Нещата стоят така, че можем да кажем: *в състояние сме да открием реакции - за тях ще говорим по-късно, - които отново да стимулират етерното тя-*

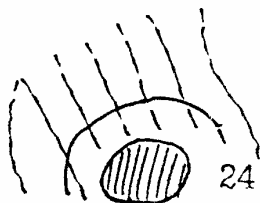
ло, снижило активността си по отношение на дадена орган на система, ако това етерно тяло като цяло е все още здраво, и тези реакции - ако е позволено така да се изразя - могат да разгърнат неговата универсална активност в тази посока.

По друг начин стоят нещата при образуването на *тумори*, при различните видове туморни образувания. Тук въпросът се свежда до следното явление: *определени процеси във физическото тяло вземат директно враждебно отношение спрямо дейността на етерното тяло, така че в известен смисъл определени процеси от физическото тяло просто се противопоставят на дейността на етерното тяло, при което в тези области на физическото тяло етерното тяло вече не е в състояние да функционира.* Етерното тяло обаче притежава силно изразено регенеративна способност, и с духовно-научни средства непрекъснато можем да наблюдаваме, как ако сме в състояние да отстраним пречката, да отстраним противника, противопоставящ дейността си в някаква определена област, как тогава все пак можем да се справим с положението. Така можем да кажем: *при туморите става дума за следното: чрез природна дейност в известна степен да отстраним противопоставящите се на етерното тяло физически активности, та етерното тяло отново да достигне с дейността си до това място, до което иначе не може да достигне.* Това ще добие голямо значение, да кажем, именно при лечението на *карцинома*. Без друго ако го разглеждаме безпристрастно карциномът, въпреки многообразните си форми, все пак представлява бунт на определени физически сили срещу силите на етерното тяло. Например чрез въздействието, наблюдавано по много характерен начин при вътрешните карциномни образувания, разположени повече към повърхността - чрез това въздействие можем да видим, как именно физическото образование надделява над онова етерно образование, което би трябвало да се намира на съответното място. Ето защо, ако правилно изследваме тези две неща, накрая достигахме до така очевиден възглед, че възпалението и язвеното образование представляват пълна противоположност на туморните образувания. Тези две неща представляват една напълно полярна противоположност. Когато казвам, че всичко това е очевидно, ще Ви моля да си припомните собствените си наблюдения над даден повърхностно разположен карцином, при който всичко, което наблюдаваме, лесно може да бъде сбъркано с псевдо - язва, най-малкото при определени местоположения. И така, търсенето трябва да се насочи преди всичко в посока на по-точното изследване на тази полярност.

При тези неща много често ни смущават едни не точно древни, но - бих желал да кажа - средновековни на именования, отнасящи се дори не до Средновековието, но отнасящи се до едно, разположено доста близо зад

нас, минало време. Не е съвсем правилно да обозначаваме туморните образувания като *"новообразования"*; *те са такива най-много в най-тривиалния смисъл на думата, в смисъл, че преди не са съществували, но не в смисъл, че възникват едва ли не върху основата на самия, покрит от кожата организъм.* Поради това, че в хода на даден процес физическото тяло влиза в остро противоречие с етерното тяло, външното тяло в известен смисъл се обръща към външната, враждебна на човека природа, и туморното образование открива свободен достъп на всички възможни външни влияния. Въпросът се свежда до следното, отново бих желал да кажа, да изследваме противоположния на всички тези неща образ. И тук аз Ви насочвам към изследване в областта на природата извън човека, насочвам Ви към изследването - да кажем засега - на *развитието* на *viscum* (*viscum album* - бял имел - бел. прев). За сега е необходимо да насочим вниманието си към начина, по който видовете бял имел се развиват върху другите растения. Но това дори не е най-същественото. Положително най-същественото за ботаниката е паразитната природа на белия имел. Но за целта на изследването на връзката между природата извън човека с неговата собствена природа, в основата си е много по-важно, че поради обстоятелството, че расте върху други растения, върху дървета, белият имел е принуден да развива своята вегетация в един различен годишен ритъм. Белият имел е приключил с цветообразуването преди пролетта, когато дърветата, върху които расте, едва започват разлистването си, т.е. белият имел е един вид зимно растение, което в известен смисъл не излага себе си на външната среда; *този бял имел е едно растение, което, бих желал да кажа, се държи като аристократ, предпазвайки се с помощта на шумата на дърветата от твърде интензивно действащите слънчеви лъчи и от светлинните влияния на лятото.* В съгласие с описаните онзи ден процеси би трябвало да разглеждаме Слънцето единствено като представител на светлинните влияния - това би било предмет на едно физикално изследване и мястото му не е тук; *не сме в състояние да избегнем съвсем нещо, което е нахлуло в нашия език, поради един не съвсем правилен възглед за природата.* Но начинът, по който белият имел раста и вирее, благодарение на обстоятелството, че се всажда върху другите растения, ето това е особено важното. По този на чин белият имел си присвоява съвсем особени сили. Той си присвоява сили, които биха могли да бъдат описани приблизително по следния начин: *в рамките на своите сили белият имел не желае именно всичко онова, което праволинейните устройствени сили, направо развиващите се устройствени сили желаят; и белият имел желае тъкмо онова, което праволинейно развиващите се устройствени сили не желаят.*

И тук нещата ще добият яснота, ако, разглеждайки ги, кажем: *ако тук, съвсем схематично нарисувано (вж. рис.24), съществува определено*

*място от физическото тяло на човека, което чрез своите сили се въз-
противява на цялостното въздействие на етерните сили, така че ете-
рните сили в известен смисъл се натрупват и спират, поради което
възниква нещо, приличащо на новообразуване, то в такъв случай бе-
лият имел е този, който може да противодействува но оформилото се
хлътване. В известен смисъл белият имел го изтегля към онова място,
което то не желае да заеме.*

И тук по някакъв начин можете да убедите себе си чрез експеримента,
който, разбира се - бих желал да кажа - може да бъде проведен само при
подходящ случай.

Вие можете добре да изследвате тази антитенденция на белия имел про-
тив праволинейното устройство, когато наблюдавате как белият имел
въздействува върху изгласването на плацентата. Белият имел задържа
плацентата в човешкия организъм, т.е. със същността си той извършва
противоположното на това, към което се стреми праволинейното устро-
йство. Това е нещо, принадлежащо към най-съществените свойства на
активните процеси на белия имел: *да въздействува така, че да задържа
плацентата, т.е. да спре обичайното протичане.* При по-фини процеси
в човешкия организъм, но процеси, почиващи върху същото, върху ко-
ето почива и задържането на плацентата, всичко това, разбира се, изпък-
ва в много по-слаба степен. Но същото, което въздействува така силно,
когато белият имел се противопоставя на праволинейната устройствена
тенденция, същото това изпъква ясно пред нас чрез образите, получени
при разглеждането на имелните въздействия въобще. И така, когато за-
бележим, че имелът противодействува на тенденциите на етерното тяло,
не желаещо например да проникне в правилна степен физическото тяло,
и ако упражним определено въздействие чрез имела, тогава етерното тя-
ло твърде силно прониква във физическото тяло и възникват престъпни
гърчове. В други случаи именно чрез въздействието на имела възниква
това странно чувство, сякаш във всеки момент можем да се строполим

на земята. То са неща, свързани от своя страна и с обстоятелството, че белият имел съществено може да повлияе появата на полюсии.

И така, навсякъде можете да видите, така например и във връзка с възникването на епилепсията, че в себе си белият имел притежава способността да противодействува на човешкия организъм. Това обаче е много по-малко свързано с паразитната му същност, отколкото с обстоятелството, че белият имел кара цялата природа да работи специално за него (в оригинала идиоматичен израз, буквално: *"кара природата да му опече специална наденица, ако ми позволите да употребя този тривиален израз, който виенчани ще разберат добре..."* бел. прев.). Белият имел кара природата да работи специално за него в смисъл, че той не желае да вирее в обичайния годишен ритъм, да цъфти през пролетта и след това да дава плод, но всички тези неща белият имел развива през различно време, именно през специален период от време, през зимата. По този начин белият имел консервира тъкмо онези сили, които се противопоставят на обичайния ход на нещата. Ако не бихме предизвикали прекалено обосновани духовно-научни изследвания, но в мига, в който от друга страна започне практическия лечебен процес, започва и пълната зависимост от начина на обработване на имелната субстанция, за което всъщност почти не съществуват необходимите познания, за да бъде провеждан този процес по правилен начин.

На това се дължи обстоятелството, че духовната наука може да действа благоприятно само, ако е в непрестанно взаимодействие с това, на което почиват толкова много неща в областта на лекарската професия, а именно във взаимодействие с клиничния процес. Това е, което прави така трудни връзките на духовната наука с медицината, тъй като и двете неща: *възможностите на клиничното наблюдение и духов нонаучните наблюдения, просто поради нашите социални условия, все още напълно се разминават.* Но тъкмо от това може да се разбере, че когато двете неща бъдат свързани ще се излезе на зелена улица. Или въпросът ще се свежда до това, действително да бъде натрупан опит в това отношение, защото с всички тези неща.

Вие надали ще можете да се харесате на външния свят по друг начин, освен ако можете да му дадете доказателството поне чрез външни клинични доклади и т.н. Нуждата от това не представлява чак толкова вътрешна необходимост, колкото именно външна необходимост.

Виждате ли, ще може също така да бъде доказано, че действието на имела наистина почива на това, което аз сега разясних. За това е необходимо само да се напредва методически. Защото човек ще си каже, след всичко, което казах преди няколко дни тук, стволите на дърветата всъщност представляват по-скоро израстъци на самата почвена субстанция,

представяват всъщност малки могили, в които вегетацията все още съществува, върху които вече израства това, което иначе е свързано с дървото. А сега, след като и имелът расте отгоре, нали, тогава той, със своите корени всъщност расте срещу земята, при което той удобно се настанява върху дървото. Ето защо можем да очакваме, че когато провеждаме опити с такива растения, присвоили си безумния аристократизъм на имела, без при това да прибавят бохемския характер на паратизирането, тогава с такива растения можем да получим подобни резултати. Да, и това ще стане. Ако изхождаме от това, да изследваме зимните растения по отношение на тяхната антитенденция спрямо нормалната тенденция на човешкия организъм, т.е. и нормалната тенденция към разгръщане на болестните процеси, тогава ще можем да очакваме, че растения, които по отношение на себе си намират за добре да разтварят цветовете си през зимата, такива растения би трябвало да имат подобни въздействия. Тогава ще е необходимо само да бъде разширена поредицата от опити и върху растения като *helleboris higer* (вид невяреещ у нас кукуряк - бел. прев.) и ще открием, че могат да бъдат постигнати подобни въздействия. Само че трябва да вземем предвид цялата противоположност, както поне засега вече Ви характеризирах тази между мъжкото и женското. Така с *helleboris higer* надали бихме могли да постигнем ясно видими въздействия при жени, но уловими въздействия бихме постигнали върху мъжката природа, когато са налице туморни образувания, особено ако по подобен начин опитаме да постигнем едно по-високо потенциране, тъй като посочих това за имела. При работа по този начин наистина трябва да се обръща внимание на обстоятелството, дали едно растение вирее през зимата или през лятото, дали получава активността чрез това, че в по-силна степен се стреми към земята, отколкото имела. Имелът не обича земята; *helleborus higer* обича земята, и по тази причина е в по-силна степен сродно с мъжката силова система, сродна от своя страна повече със земната същност, както разглеждах това преди няколко дни, докато женската силова система е сродна повече с извънземния елемент; тези неща трябва изцяло да бъдат взети предвид. И по-точно ще става дума за следното, да добием известен поглед върху самите природни процеси. Ето защо се опитах, по начина, по който сторихме това, да характеризирам, в известна степен да покажа, какво представляват тези сили навън, и се опитах да извикам на помощ морални понятия, които обаче могат добре да послужат за целта: като *бохемство*, *аристократизъм*, *безумие* и т.н., тъй като в действителност те не са съвсем неподходящи за всичко, влизащо тук в съображение.

И така, когато човек добие подобни представи, тогава пред него ще изпъкне и една характерна разлика, съществуваща между активността на

средството отвън и на средството отвътре. Но преди да сме в състояние да вземем това под внимание, трябва да разгледаме още понятия, които едва, по правилен начин, ще ни отведат до тази разлика. Така например съществува нещо във връзка с определени заболявания, възникващи днес, което ще трябва да бъде изследвано; *а именно, че във връзка с тези, в известен смисъл новопоявяващи се заболявания - вчера аз обърнах внимание на това - във връзка с лечебния им процес ще трябва да бъде проучено следното: за известно по-дълго време carbo vegetabilis просто трябва да бъде изложен на въздействието на метан, просто ще трябва да бъде оставен да стои сред метан и след това, когато достатъчно се е пропил с метан, едва тогава ще трябва да бъде стрит на прах.* Ето така ще получим нещо, което по известен начин ще притежава външна активност, под формата на мехлем и други подобни, особено когато стриването стане с помощта на субстанции, способни да благоприятствуват въздействието. Става дума за следното, просто да бъде открит технически метод за нещо подобно. Ако стриването се извърши чрез някакви технически методи, каквито съвсем сигурно могат да бъдат открити с помощта на талк, тогава в лицето на тези средства ще имаме нещо, което под формата на мехлем или нещо подобно, по определен начин, ще притежава външна активност; *но става дума за следното, да вникнем дълбоко и в този процес.* Няма да можем да вникнем в него, ако първоначално не заострим вниманието си върху необходимостта и в областта на *психиатрията* да се научим да разсъждаваме здраво и трезво.

Можете да ми вярвате, че духовния учен, ако мога да се изразя драстично, се дразни дори само от голия израз "*болест на духа*" (авторът има предвид психичните заболявания, които на български език се определят като душевни заболявания, т. е. болести на душата, за разлика от немския език, където тези заболявания се обозначават и като "*духовни*" заболявания, т.е. болести на духа на човека - бел. прев.), тъй като духът е винаги здрав, и духът всъщност не може да заболее. Безсмислие е да се говори за болести на духа. Винаги става дума за това, че духът бива препятствуван от физическия организъм да прояви себе си чрез своите способности и никога не става въпрос за същинско заболяване на духовния или на душевния живот. Всичко, което се проявява пред нас, са само симптоми. Трябва обаче да насочим погледа си към отделните конкретни симптоми. Тук става дума за следното, да наблюдавате например развитието на това, което бихме могли да наречем първа предпоставка и след това по-нататъшното развитие на нещо като *религиозно безумие* или друго нещо, подобно нему - наистина всички тези изрази са неточни, тъй като начинът на изразяване в тази област е изключително кон-

фузен, но ние все пак трябва да употребяваме тези думи. Всичко това, разбира се, са само симптоми.

Но да приемем, че се развие нещо подобно на споменатото, тогава въпросът да се сведе до това, да добием представа за целия ход на развитието. След това, когато сме добили тази представа, при даден човек, проявяващ дадена болестна картина, ще бъде необходимо подробно да потърсим определени *аномалии в белодробния процес*, не в дихателния процес, на в процеса, формиращ белия дроб, във веществообмяната на белия дроб. Защото и израза "*мозъчно заболяване*" всъщност не е съвсем правилен. Ако изразът "*болест на духа*" е съвсем неправилен, то изразът "*мозъчно заболяване*" всъщност е полугрешен, защото дори това, което се явява като аномалии в мозъка, всъщност винаги е вторично; *първичното при заболяванията никога не е разположено в това, което протича в долните части на човека*. Всъщност първичното винаги е разположено в органите на 4-те органични системи, чернодробната, бъбречната, сърдечната и белодробната система. *при човека, склонен към тези форми на безумие, при които отмира интересът към външния живот, при който човекът вътрешно се възбужда и се поддава на налудни представи, по-важно от всичко друго е да получим представа за състава на неговия белодробен процес*. Това е изключително важно.

Също така е важно, при хора, при които се проявява всичко онова, което можем да наречем своенравие, дебелоглавие, упорство, т.е. всичко онова, което представлява известна *неподвижност на системата от понятия*, сляпо желание за придържане към дадена система от понятия, в такъв случай е необходимо да се провери, в какво състояние е чернодробния процес на дадения човек. Защото при такъв човек винаги вътрешният органен химизъм е този, който не функционира добре. Дори това, което в тривиалния живот сме свикнали да определяме като мозъчно размекване, всичко това са вторични неща. *именно при тъй нар. душевни (на духа - бел. прев.) заболявания първичното е заложено в органните системи, макар това понякога трудно да се установи*. Тъй като причината е в органните системи, затова понякога е тъй безутешна гледката, как именно чрез духовни (в смисъл на психологически - бел. прев.) методи на лечение най-зле се справяме с тези неща, и същевременно сме в състояние да постигнем някакъв успех чрез духовни методи на лечение, но по-скоро при действителните органически заболявания, отколкото при тъй наречените болести на духа. *Ще трябва да свикнем, болестите на духа да ги лекуваме с лекарствени средства*. Това е същественото и това именно е втората област, където външно (в смисъл на официалното - бел. прев.) медицинско направление трябва да потърсим път, за да достигне до духовната наука.

Виждате ли, в тази област добрият наблюдател ще бъде винаги и един действително просветен психолог. Защото да въздействуваме понякога дори само едва забележимо върху психическия живот с неговото голямо многообразие, означава изключително много, и в това отношение наистина е необходимо постепенно да придобием една добра способност за наблюдение. Мога да поясня това чрез един пример: *просто защото при човека нещата не стоят така, та по отношение на своите способности той да е устроен просто, да е изграден просто - при което имам предвид и тези способности, които са заложили във физическото му устройство, представляващо от своя страна инструмента на духовното устройство.* Колкото и странно да звучи, но е напълно възможно, някой човек да има в себе си качества, които да ни карат да го наречем глупак, малоумен човек, който обаче да дава такива неща от себе си които са одухотворени и гениални. Това е напълно възможно. Това е възможно по причина, че поради своето слабоумие даден човек може да бъде силно внушаем и може много лесно да отразява в себе си тайнствените влияния на околната среда. Културно-исторически и патологически тук можем да наблюдаваме най-интересните неща. Разбира се, в резултатите на подобни явления не е необходимо да се назовават имена; *от това вярата, разбира се, бива разклатена, но не е добре да се споменават имена.* Особено в журналистиката съществува тази своеобразност, че в действителност малоумни глупаци затова стават добри журналисти, защото са в състояние, поради малоумието си, не да предават собствено си мнение, а това, което е мнение на епохата. Това мнение се отразява в тях, така че например изявленията на слабоумните журналисти са много по-интересни, отколкото изявленията на мислещи, разумни журналисти. Чрез малоумните журналисти много повече можем да разберем това, което мисли човечеството, отколкото чрез умните журналисти, които постоянно се стремят да формират свое собствено мнение. Това е един краен случай, ала в живота това става често, настъпва нещо, което в най-силна степен може да бъде наречено маскиране на действителния случай. Едно съществуващо малоумие не се забелязва, поради причината, че първоначално се проявява нещо, което дори би могло да бъде едно твърде гениално изявление. Разбира се, това не е кой знае какво в обикновения живот, защото в крайна сметка не е беда, ако вестниците ни се списват от малоумници - ако разбира се носят добро, нали; *но именно в радикалните случаи, когато нещата преминат границата и добият болестни форми, тогава наистина се стига дотам да трябва да развием в себе си един обективен, един силно обективен усет за наблюдение на душевното състояние на хора, попадащи именно в психиатричната сфера.* Тогава ние винаги ще можем да правим извода от това, зад което

се маскира душевната ни дейност, но ще трябва да съдим според по-дълбоко разположени симптоми. Ето защо винаги ще трябва да помним: *при наблюдение на дадено душевно състояние в най-силна степен е възможно изпадане в заблуждение, защото въпросът не се свежда до това, дали човекът например изказва някакви си умни мисли, но до това, дали той, ако наистина изказва умни мисли не клони например към тенденцията, да повтаря тези мисли по-често, отколкото го изисква случаят.* Как, как даден човек изразява мислите си, това е важното.

Дали някой повтаря често дадени мисли или пропуска мисли, така че да липсват преходи. Това е много по-важно, отколкото обстоятелството, дали мислите са умни или глупави. Даден човек може да е много умен и въпреки това да е глупав, просто физиологически глупав, не патологически глупав. Някой може да изказва умни мисли и може да носи в себе си предразположение за тъй наречената душевна болест (в смисъла болест на духа - бел. прев.), може и да развие тази болест, която ще се забележи преди всичко друго по това, че същият човек ще започне да пропуска мисли или често ще повтаря едни и същи мисли. Човек, страдащ от това, често да повтаря едни и същи мисли, носи винаги в себе си предразположение, което в основата си е свързано с неправилен белодробен процес. Човек, страдащ от пропускане на мисли, носи винаги в себе си един не съвсем правилно функциониращ чернодробен процес. Другите неща са разположени някъде по средата.

И тези неща могат да бъдат изследвани в живота. Там, където имаме хранителни продукти и подправки, които, поне в обикновения смисъл на думата, не се употребяват като лечебни средства, там например можем да видим, как например *кафето* притежава ясно изразено действие върху целия симптоматичен процес на душевния живот - това между другото, при възможност, аз често съм го споменавал и преди, най-малкото в определени кръгове. Всъщност човек не би трябвало да залага на подобни действия, защото ако разчита на тях, те просто правят душата му мудна, но тези въздействия все пак съществуват. Недостатъчна логичност човек може да замести чрез употребата на кафе, което означава, че чрез употребата на кафе човек наистина така може да предразположи организма си, че да изтегли от него повече сили за целите на логиката, отколкото ако човек не употребява кафе. Ето защо един от навиците на журналистите, носители на съвременния възглед, е да пият много кафе, за да не им се налага да дъвчат така дълго моливите си, докато успеят да свържат помежду им мислите си. Това е валидно в едно отношение.

От друга страна употребата на *чай* е тази, която ни пречи, непрекъснато, педантично и академично да свързваме едната мисъл с другата, поради което, ако това достигне крайната си степен, ние не бихме могли да се

изразяваме духовно, а така, че непрекъснато само бихме имитирали на околните собствените си логични процеси; *в такъв случай винаги ставате скучни*. Професии, които сега се намират в упадък, но които обаче, в съответствие със старото им устройство, би трябвало да им се посочи средство, чрез което да изглеждат одухотворени, без вътрешно да са такива, но само чрез едно външно средство, на тях естествено би трябвало да им препоръчаме да пият чай. Тъй като кафето е добро питие за журналистите, така чаят е изключително действащо питие за дипломати, чрез което в съществена степен се подпомага привикването към изказване на откъснати мисли, които просто ей тъй биват подхвърлени, и чрез които човек може да представи себе си именно в одухотворен вид. *Тъкмо такива неща е важно да се знаят, защото ако умеем правилно да оценим подобни неща, и ако притежаваме необходимия душевен строй, тогава ние ще знаем, че в моралния живот подобни неща естествено трябва да бъдат стимулирани по различен начин, а не чрез тази или онази диета*. Но такива неща са изключително важни, за да се поучим за определени взаимоотношения в природата, тъй както в културните отношения е важно да хвърлим поглед например върху изразено ниската консумация на *захар*, както е била обичайна в Русия, и върху изразено високата консумация в западния свят, в английския свят. Тогава ще открием, че там, където нещата не се парализират от определено душевно развитие, изживяването на човека представлява ясно отражение на това, което всъщност бива внасяно в човека - при руснака, изразяващ себе си чрез едно отдаване на околния свят, и притежаващ слабо развито азово чувство, което би могло да бъде заместено, най-много теоретически, и което е свързано с ниската консумация на захар; *и обратно на това при англичанина, притежаващ изразено усещане за себе си, което има своите органични основи и което е изразено с високата консумация на захар*. Но тук трябва да се обърне внимание не чак толкова на факта за консумацията, колкото на стремежа; *защото фактът за консумацията се развива именно на основата на стремежа, на основата на желание за консумация, и затова е важно на тези неща да се обърне особено внимание*.

Ако вземете сега предвид, че действителният произход на тъй наречените душевни заболявания и заболявания на духа всъщност трябва да бъдат търсен в долуразположените органични системи на човека, тогава именно ще се натъкнете на взаимодействия в човек, които не бива да останат незабелязани, когато става дума за патология и за терапия. Тези взаимодействия между това, което аз нарекох просто долен и горен човек, тези взаимодействия трябва да бъдат взимани предвид винаги, както по отношение на патологията, така и по отношение на терапията, иначе

никога няма да добием правилен възглед за това, по какъв начин външните влияния, чрез които бихме желали да въздействуваме върху болния, наистина го повлияват. Съществува голяма разлика между това, дали въздействуваме върху болния с топлина или вода чрез краката или чрез главата. Но не можем да постигнем рационалното във всички тези неща, ако преди това не насочим вниманието си върху големите различия във функциите на долния и на горния човек. По тази причина сега, доколкото ни е възможно да сторим това в тази област, ние ще продължим да обсъждаме външното влияние върху човека.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Всъщност дълго време размишлявах, какво да правя с тази глава от настоящата лекционна поредица, която днес, поради ограничеността на времето, с което разполагаме, бих желал да Ви изложа конспективно и дали изобщо да бъде изнесена тази глава, или да не бъде изнесена. И въпреки това ще го сторя, макар при това човек непрекъснато да вижда, че тъкмо по повод на такива неща не бива правилно разбран. Защото виждате ли, в продължение на дълго време определени хора се постараха да посочат, че нещата, изнасяни в рамките на Антропософията, са объркани и те предприемаха своите нападения от тази гледна точка; *сега като че ли изплува мнението, че това повече не може да се прави по същия начин, и че тези неща все пак правят твърде силно впечатление с обстоятелството, сякаш са в съгласие тъкмо с всичко онова, което човек може да открие едно допълнително изследване на древните мистерии - и ето тук скалпиха едно друго възражение, а именно че аз издавам мистериите тайни.* Човек винаги може да открие възможност, от една страна да формулира по съответния начин нещата. Когато вече не може да се твърди, че нещата са погрешни, тогава хората поне заявяват, че е много несправедливо, загдето тези неща биват казани. А това, което днес и тук бих желал да кажа, е следното: *човек трябва да бъде наясно че самостоятелното физическо наблюдение над човека изчерпва само една малка част от човека, и по-точно, както е близко до ума, по причина, че в човека са разположени едно етерно тяло, едно астрално тяло и един Аз, който чрез самите себе си непрекъснато работят на човешкия организъм и който разбира се, напълно убягват на външната физическа оценка, което аз подчертавам именно предвид на това, което веднага след това искам да изнеса - убягват от оценката.* Но нали по тази причина не е изключено, при добра воля, човек да възпитава в себе си нещо от това, което бихме могли да наречем ясновидство, пренесено в сферата на разума, в сферата на разсъдъчната способност. Та човек разбира се няма да се насочи към такъв вид ясновидство, което да изразява себе си наг-

ледно чрез картини, но човек ще достигне до такъв вид оценъчна способност, която най-малкото ще бъде в състояние да установи здрава и действителна връзка с ясновидските възгледи.

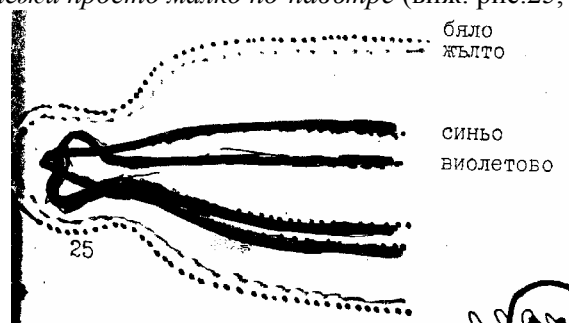
Сега трябва да помислите над следното: *Азът - ако изходим от това да започнем от другите хора - този аз работи над човека, и предвид човека, такъв, какъвто е в съвременната епоха на развитие, този аз работи предимно над физическото тяло на човека.* Със съвременното човечество този Аз все още в слаба степен притежава способността да овладява и етерното тяло. Относително силно, притъпено и несъзнателно, етерното тяло бива овладяно през време на детството. По-късно това овладяване се преустановява. Само че при такива личности, които запазват за по-късния си живот силно развита фантазия, само при такива хора е налице и силно влияние на Аза над етерното тяло. Но най-общо при хората, които развиват себе си като разумни и сухо интелектуалистични, при тях е налице силно влияние на Аза над физическото тяло и слабо влияние над етерното тяло.

Ако по правилен начин си представяте всичко това, което аз описах като влияние върху физическото тяло, то няма да сте далече от възможността да си представите, че този Аз работи над цялостното физическо устройство, изграждайки един вид скелет. Действително в нашето физическо тяло е втъкано нещо като фин скелет. Този фин скелет, втъкан във физическото тяло може да бъде разглеждан като вид фантом на човека, който фантом непрекъснато присъства в човека. Втъкан от азовото устройство, човекът носи със себе си един скелет, един много фин скелет, който обаче е втъкан във физическото тяло чрез силите на етерното тяло. Но именно в хода на своя живот човекът постепенно губи силата да го втъкава съзнателно, и така полусъзнателно, сънободобно, този скелет продължава да съществува именно при едно изпълнено с фантазия творчество. Сега лесно ще можете да видите, че този скелет, който Азът вгражда в човешкия организъм, всъщност в известна степен представлява чуждо тяло. В известна степен този скелет представлява едно чуждо тяло. Освен това човешкият организъм постоянно е склонен да се съпротивлява срещу този скелет. И по-точно всяка нощ по време на сън той се стреми да разруши този скелет. И макар в обикновения живот да възприемаме много малко от този скелет, то все пак не бива да забравяме, че този скелет непрестанно притежава тенденция, в известна степен да се разпада в организма, да се разцепва, и че по тази причина се превръща постоянно в тайнствен източник на *възпаление* в организма. Много важно е да обхванем с поглед следното, че Азът действително изгражда в човешкия организъм един фантом, срещу който човешкия организъм се съпротивлява като срещу чуждо тяло, и че това чуждо тяло действително посто-

янно притежава в себе си тенденцията да се разцепва в рамките на физическото устройство.

Вие ще добиете една в известен смисъл нагледна представа за този скелет при даден човек, ако просто психо-физически изследвате *устройството* на човешкото око. Защото всичко онова, което се разиграва между окото и външния свят, респективно което чрез окото се разиграва между душата и външния свят, всичко това в чист вид ни представя изграждането на подобен скелет и по такъв начин, че между двете, между същинския аз и скелет и това, което възниква при взаимнообмена на окото с околния свят, между тях съществува едно отношение, което аз многократно съм изследвал тъкмо при слепи и при ослепени хора. Ето тук много добре можем да сравним взаимното отношение на нормалния за повечето хора фантом, който бива заключен в организма просто чрез зрението и онзи фантом, представляващ същинската последица на азовата дейност в организма.

Ако графично трябваше да изразя това, което имаме тук пред себе си, то бих могъл да кажа: *чрез зрението, чрез зрителния процес, в организма бива включен един фантом, един скелет, който се отнася така, че другият скелет, включен чрез същинския аз и процес, е разположен малко по-дълбоко, лежи просто малко по-навътре* (виж. рис.25, бяло и жълто).

Това, което е разположено по-навътре, е така устроено, че показва явни белези за наличие на физически сили. То именно е един почти физически фантом, който бива изграден от Аза, един действителен скелет; *но това, което бива опосредствувано от самото око, то все още представлява етер*. И тук е интересно да се види, че при късогледни хора тези двете се приближават едно към друго, тъй както бялото, което тук съм нарисувал, се приближава към другото, към жълтото, и тъй както при далекогледни хора бялото, този бял скелет, излиза навън.

Накратко, когато изследвате устройството на човешкото око, вие ще можете да достигнете до един обективен възглед за етерното тяло, така много приличащо на това, което аз описах като скелет. Чрез нищо друго няма да успеете да уловите нещо от етерното тяло на човека,

както, ако обърнете внимание на устройството на окото на даден човек. Другото само ще изплува във Вас. Ако Вие придобиете навика да обръщате внимание, дали даден човек гледа добре наблизно или надалеч, и ако оставите това да въздействува върху Вас, тогава подобен навик ще изгради във Вас чувствителност за възприемане на етерното тяло. Ако след това и медитивно си помогнете, ако медитирате върху това, тогава вече няма да Ви се струва така трудно, да приемете от задълбоченото наблюдение на онова в човека, което е предизвикано от устройството на окото нагоре, към наблюдение на самото етерно тяло. След като ще се убедите в следното. Този процес, който е свързан с устройството на окото, той при човека е винаги налице, и той е нормален за нещо, което може да се прояви абнормно. Той е нормален в обикновения живот, и нещо подобно нему се появява при всички възпаления, при всички възпалителни състояния. Така Вие наистина можете да говорите за следното, че твърде мощното обособяване на този скелет, който във физическото тяло е подобен на етерното тяло, дава повод за възникването на възпаления и за всичко, възникващо като последица от възпалителни състояния. Можете да си помогнете и да подкрепите това, което проблясва във Вас като убеждение, като вземете произхождащата от животинското царство мравчена киселина и се опи тате да я приложите външно. Най-добре ще можете да изследвате това приложение ако направите следното: *опитайте се да получите мравчена киселина в най-силно разреждане; т.е. искайте да кажа, опитайте да приложите върху човека мравчената киселина чрез бани в най-силно разреждане.* Когато приложите мравчената киселина върху човека чрез бани в най-силно разреждане, то Вие се изправяте пред консолидацията на този скелет. Само че до консолидацията на този скелет Вие достигате по такъв начин, че чрез така приложената мравчена киселина Вие притискате Аза към този скелет, така че скелетът се явява проникнат от Аза. По този начин, когато даден човек е склонен към възпаления, Вие можете да се справите с възпаленията; *защото Азът и този скелет, те трябва да бъдат заедно.* Ние можем да ги съберем заедно именно чрез описаното приложение на мравчената киселина чрез баня, но в силно разрежено състояние, защото само тогава силите на мравчената киселина могат да бъдат правилно приложени. Сега трябва да се занимаете с малко симптоматология. Трябва, ако искате да се занимавате с подобни неща, да наблюдавате, дали имате работа с възпалителните състояния, които възникват при хората, склонни едно временно с това и към напълняване; *защото само когато са налице двата симптомокомплекса, от една страна склонността към възпалителни състояния, а от друга страна склонността към напълняване, което съставя един определен симптомокомплекс, само тогава ще можете да*

постигнете нещо действително добро чрез външното лечение, т.е. чрез току що описаното лечение с животинска мравчена киселина. Винаги ще постигнете нещо изключително добро, ако притежавате обоснованото предложение, че е налице разпад на този скелет, което Вие можете да изведете и от различни други симптоми, които тепърва ще обсъждаме, и особено ако същевременно имате работа със склонен към напълняване човек. Това е, което трябва да имаме предвид в този случай.

Защото, виждате ли, тук духовната наука знае нещо, от което тъкмо съвременният човек силно се шокира: *тя знае, че това, което трябва да се извърши в човешкия организъм, за да се формират очите по начина, по който именно е трябвало да се оформят в хода на човешкото развитие - това нещо представлява една възпитателен процес, който е преминал за постоянно в сферата на нормалното, т.е. не е достигнал до степента да избухне като възпалителен процес. Ако същите тези процеси, действащи във възпалителния процес, си ги представяте задържани, забавени и събрани, тогава пред себе си Вие ще имате *формообразувателния процес на човешкото око* в човешкия организъм. Така че дори само от един поглед върху очите Вие можете да добиете представа за човека, дали е склонен към възпалителни състояния или не. Когато се обучите, Вие ще можете да виждате това по очите. Наистина опитът, който можем да добием по отношение на човешкото зрение, е тясно свързано с наблюдението на етерното тяло на човека. След като говорим за наличието на етерното тяло, за възприемане на етерното тяло на човека, тогава напълно естествено е да съществува вътрешен процес, който води към същинското ясновидство и който преминава през медитация. Но съществува и един външен възпалителен процес, когато се стараем по правилен начин да виждаме природните процеси, ние постигаме, изхождайки от нашата преценка, да си изграждаме възглед върху тези неща. *Виждате ли, същинските ясновидски органи трябва да бъдат формирани отвътре; но преценката бива формирана с помощта на външния свят. Ако ние свържем по-интимно преценката с външния свят, то тази преценка се противопоставя на иначе по-интимния процес по време на медитация, на процес, протичащ по посока отвътре навън.* А сега може би с право ще можете да поставите следния въпрос: *добре, не можем ли всичко това, което се разиграва по този начин, да го наблюдаваме и сред животните?* Да, скъпи приятели, нещата стоят именно така, че това, за което всъщност става дума при човека, него ние трудно можем да разберем, ако го наблюдаваме, ако го наблюдаваме сред животните.*

На публични лекции често съм подчертавал това, което днес тук бих желал да подчертая по един по-точен начин. Виждате ли, хората си мислят: *окото е око, органът е орган, белият дроб е бял дроб, черният дроб е*

черен дроб и т.н. Това обаче не е вярно. Окоето на човека представлява орган, който и при животното се проявява като око, само че тук то е преобразено поради факта, че в човека е включен и Азът. Същото е и при всички останали органи. И това, което става в органа, но което при болният човек играе най-важна роля, за него много по-важно е това проникване с Аза, отколкото това, което се разиграва в органа в дадено животно, който орган не е проникнат от Аз. Ето на това се обръща твърде малко внимание, и хората са така устроени, че в тази област не пропускат непрекъснато да повтарят следното: *ето това тук е нож, ножът е нож и след като едното аз описвам като нож, но този начин на неговото възникване аз определям и другото като нож*. Да, но скъпи приятели, след като единият нож е кухненски, а другият е бръснарски, в такъв случай е невъзможно да останем на твърдение, че ножът е нож. По същият начин стоят нещата, когато дойде някой и каже: *човешкото око и животинското око и двете могат да бъдат обяснени по един и същи начин*. Глупост е, от едно външно разглеждане да искаме да изведем принципът за обяснения на дадено нещо, и това няма да ни доведе до нищо, особено когато, основавайки се на външното разглеждане, се опитваме да изградим някакво изследване. Подобно изследване, основаващо се на животинската същност, пречи на човека, след това по правилен начин да изследва определени отношения при човека, защото тези отношения изпъкват истински пред душевния поглед на човека само ако осъзнаваме следното: *тъкмо най-периферно разположените органи при човека са в най-силна степен проникнати от Аза и са оформени от него*.

По съвсем различен начин в сравнение с окоето е формирано *човешкото ухо*. Човешкото ухо също така може да бъде разбрано, и по същия начин можем да възпитаваме в себе си едно обективно разбиране, тъй както достигнахме до обективното разбиране на окоето, чрез което след това човек може да се доближи до ясното виждане на етерното тяло. Можем по правилен начин да вникнем във факта, че човекът притежава ухо тъй както и животното, ако имаме в предвид, че това ухо, че това ушно образование е проникнато от азовото устройство. Ако след това изследваме образованието на ухото, ще разберем, че по подобен начин това образование е свързано с нещо, разположено по-навътре в човешкия организъм, тъй както очното образование на етерното тяло е свързано с нещо, разположено повече към периферията. Така успяваме в известна степен да ориентираме своите способности за наблюдение върху ушното образование, и стигаме до там, да кажем: *Азът по същия начин има нещо общо и с процеса на формиране на окоето*. Азът също така вгражда в организма един вид скелет, който скелет е по-различен от характерния преди. Сродно с този вграден скелет е онова цяло в организма, което лежи в

основата на ушните образувания. Ето така аз мога да нарисувам тук още един скелет, който ще обознача със синьо и който е разположен по-навътре от жълтото, който действа по-слабо организиращо на крайниците, отколкото другият (скелет), и който - бих желал да кажа - ако бихме го извадили от човека, би имал не ръце и крака, а само обвивките на ръце и крака. Или това е един скелет - бих желал да кажа - останал в своето формиране на една детска степен на развитие. По посока на главата той също така е по-слабо диференциран, отколкото другият скелет. Но винаги откриваме, че на този скелет съответствуват силите, залегнали в основата на формиране на ухото в човека, в основата на целия слухов процес. Съответно на бялото ето тук, бих желал да го обознача чрез виолетовото (виж. рис.25). Този скелет също притежава известна своеобразност в човешкия организъм. Този скелет може да се прояви в известна степен абнормно, ако Азът функционира твърде мощно, но само ако Азът функционира твърде мощно във вътрешността; *преди ние разглеждахме случая, когато Азът действа твърде мощно на повърхността.* Скъпи приятели, за да изследвате правилно всичко това, извикайте на помощ следното; *занимайте се отново с малко симптоматология и разгледайте хората, склонни към силно измършавяване, или такива, които са по-слабо склонни към това или които просто нямат склонност към отлагане на мазнини, в такъв случай вие имате пред себе си хора, при които Азът действа твърде мощно по посока навътре и подсилва този скелет.* Но в сравнение с предишния, този скелет притежава друга една своеобразност; *той има своеобразността вътрешно да се разраства.* Докато първият скелет има склонност към разпад, към разцепване, то този скелет има склонността, вътрешно да се разраства. Това трябва да бъде разгледано особено добре в две посоки. Трябва да го разгледаме в смисъл, че той се разраства, не защото Азът се отдалечава; *защото разрастването или разпадът, и двете винаги са свързани с обстоятелството, че Азът не е разположен по правилен начин, в този скелет, и че Азът се отдалечава от скелета.* Когато Азът напусне скелета и се раздалечи от него, но ако е достатъчно силен, за да се задържи в организма, тогава възникват душевни и телесни последици; *душевната последица е хипохондрията, телесната последица е запека или други подобни явления.* Това е едната страна. Но може да се случи и така, че Азът да е твърде слаб да се задържи, след като е напуснал скелета и се е раздалечил от него и в известен смисъл да се разбие като аз, т.е. да се разпадне не неговото съответствие - физическия скелет, но самият аз да създаде условия за своето разбиване. Помислете си, какво странно явление имате пред себе си? В известен смисъл тук имаме следното явление: *Азът е толкова слаб, че отломъци от него се отлагат в организма.* Или се

отлагат отломъци, тъй като Азът е слаб. Тези отломъци се отлагат по причина, че когато човек устроен по подобен начин и заспи, тогава той не е в състояние да вземе напълно всичко със себе си, което се е отдалечило от скелета. Това е, което остава в организма и което се разраства под формата на душевния Аз. Виждате ли, тези организми, носещи в себе си разрасналите се образувания на душевния Аз, които от своя страна се проявяват особено силно в състояние на сън, това са хората, склонни към образуването на *тумори*. Това, което виждаме тук, представлява един безкрайно важен процес. Хора, склонни към образуване на тумори, не могат да спят добре по тази причина, че в техния организъм, когато спят, остават отломъци от Аза. И така, ние се изправяме пред тези азови отломъци, които са истинските причинители и на злокачествените образувания, и които са свързани с целия симптомокомплекс, изложен от мен до сега. И нещата наистина стоят така, като че ли от едната страна имаме хипохондрията и запека, а от другата страна имаме случая, когато организмът вътрешно се разраства и се появяват най-злокачествените тумори, или когато организмът не е в състояние да превърне дадения човек в хипохондрик или да предизвика в него запек. По този въпрос ние ще трябва да поговорим още: *засега трябва да разгледаме само принципа*.

Виждате ли, и по един външен начин Вие можете да убедите себе си, че нещата стоят точно така, ако всичко онова, което казах преди, бъде разгледано по друг начин. Преди аз Ви казах, че можете да разберете първия формообразуващ процес, ако външно, чрез бани, приложите мравчената киселина, съответно приготвена, вътрешно, и наблюдавайте въздействието, което тя ще има особено върху мършави хора, как тя ще въздействува при мършави хора отстранявайки склонността към образуването на тумори, и как ще повлиява туморните образувания. Това са неща, които изцяло трябва да бъдат наблюдавани в сферата на микроскопското, които обаче ни показват, по какъв начин трябва да изградим в себе си усет за микроскопското, за обхващането на цялата структура на човека с един поглед, на всичко онова, което влиза в съображение като устройство, като конституция на човека, и на онова, което се проявява в болния човек. По този начин добиваме и правилен възглед за това, как трябва да разграничим въздействието чрез средства отвън, от въздействието чрез средства отвътре. Именно, когато проследим едно и също средство в неговата външна и вътрешна активност, тогава получаваме най-интересните отговори. И отново тук духовната наука знае нещо, което е изключително показателно по отношение на тези две части на устройството. А именно, че всъщност всички онези сили, формиращи нашето ухо се намират на същото място, където са и онези сили, които в крайна сметка,

ако бъдат твърде силно разпуснати, и ако твърде силно се отдалечат, ще доведат до формиране на вътрешни тумори. Това, че във вътрешността си ние притежаваме ушно образование, това се дължи на процес, протичащ нормално благодарение на обстоятелството, че туморообразуващата сила се е проявила на правилното място. Ухото представлява тумор във вътрешността на човека но тумор разгърнал себе си в сферата на нормалното. В еволюционния процес силата, формираща окото, е сродна с възпалителния процес, силата, формираща ухото, е сродна с туморообразуващия процес. Това е чудното взаимодействие между здравето и болното у човека, това, че в състояние на болест и на здраве ние всъщност имаме работа с едни и същи процеси, със същите процеси, които веднъж протичат със своята правилна скорост, а следващия път протичат с неправилна скорост.

Ако Вие премахнете в природата възпалителния процес, то нито едно същество не би притежавало зрение. Съществата са зрящи, просто поради причината, че в цялата природа е включен възпалителния процес. Но там той има една определена скорост.

Ако на него му се придаде погрешна скорост, тогава именно той се превръща в болестния възпалителен процес у човека. По същия начин и туморообразуващия процес с неговата правилна скорост има голямо значение в природата. Ако Вие премахнете този процес, то никое същество в света не би могло да чува. Ако му придадете погрешна скорост, то Вие ще получите всичко онова, което протича в миомата, в карцинома, в саркома. За тези неща ние ще говорим още.

Който не е в състояние да види всеки един болестен процес в неговия здрав обратен образ, той не може да го включи правилно в човешкото устройство. Защото това човешко устройство почива просто на обстоятелството, че определени процеси, които в цялата природа са периферно разпръснати, биват преместени централно към вътрешността. Вместо много неща, разпространявани нашироко в нашата физиология, би трябвало да обхванем с поглед именно други неща. На тях се обръща внимание, но не им се отдава онова голямо значение, което те имат. Така например, отново макроскопски, и - бих желал да кажа - по един тривиален начин, Вие можете да проследите, как се простира кожата върху тялото, и как след това тя се вгъва и чрез своите продължения покрива навътре разположените части. Това е нещо с изключително голямо значение, обратата на функциите, тъй както например те се проявяват при бузите, от външните части на лицето чрез обратата на устните по посока навътре. Така в лицето на външността на човека имаме пред себе си рудимент на нещо, което бихме могли да проследим по правилен начин само в ембриологията, където действително всичко почива на различни хлът-

вания и пренасочващи се отвън навътре образования. Именно чрез проследяването на подобни неща, при което бихме изследвали различията в реакцията, - да кажем когато прилагаме мравчена киселина външно върху кожата и вътрешно върху лигавицата, ако уловим финото различие, проявяващо се тук, то това ще бъде изключително решаващо. Защото цялото, което аз Ви представям е дадено в подробности и проявява елементарно себе си, тъй както го характеризирах накрая. Когато проведем подобни изследвания, пред човека ще изпъкне цялото различие между онова в човешкото устройство, което външно и етерно преобразява себе си и онова, което се насочва към централизиране във вътрешността на човешкото устройство, неща, представляващи полярни противоположности. Това влиза в съображение при следното. Ако от своя страна попитате: *на какво съответствува образуването, което аз тук представих като втори фантом?* - то аз ще Ви отговоря: *това, което ви нарисувах като син фантом, това е физическия скелет в организма, който притежава склонността да се разраства* (виж. рис.25). Нормалното в него е свързано с развитието на ухото. И настройте отново себе си по такъв начин, че да се научите да виждате устройството на ухото в човека, така че да обхванете с поглед процеса на преместване на ушното устройство по посока към вътрешността и същевременно обхванете с поглед зрителното устройство, защото помислете си - зрителният процес протича в сферата на етерното, слуховият процес протича във въздуха. Това е една значителна разлика. Всичко онова, което е разположено по-надолу в редицата на вещественото и невещественото, всичко то е свързано с разположеното повече централно във вътрешността на човешкия организъм. Всичко онова, което е свързано повече с етерното, с невещественото, е свързано с разположеното по-към периферията на човека. В това, което тук съм обозначил с виолетово (виж. рис.25), не е показано нищо друго освен обозначението на онова, което живее в *човешкото астрално тяло*. Ако с помощта на ушното устройство се научите да наблюдавате човека, по отношение на Вашата оценъчна способност, Вие ще получите нещо, което ще замести ясното виждане на астралното тяло. *Да се научите да наблюдавате зрението, означава да възпитавате в себе си способност за наблюдение на етерното тяло. Да се научите да наблюдавате слуха, означава да възпитавате в себе си способност за наблюдение на астралното тяло.*

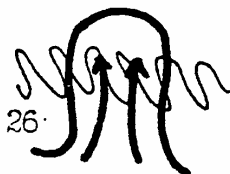
И тук отново можем да направим много интересни наблюдения, ако се занимаем с хора, родени глухи или такива, които са оглушали впоследствие, при което разкриват пред нас същността си едни по-дълбоки взаимоотношения в природата. Опитайте са да наблюдавате, как хора, родени глухи, ако не бяха се родили глухи, още в детството си биха били

склонни да развият най-страшните туморни образувания. Това е помощ, оказана от самата природа, която ни отвежда към нещо, което вече не може да бъде разбрано в рамките на отделното човешко устройство между раждането и смъртта, но то ни насочва към нещо, което трябва да бъде разбрано в рамките на повтарящите се земни съществувания, защото едва там то намира своето уравновесяване. Проследени до една определена степен явления, ни отвеждат именно до точката, до която стигаме, ако обхванем с поглед повтарящите се земни съществувания. Ако се опитате да стимулирате човека в периферията му, то Вие винаги ще подсилвате това, което в първата характеристика аз изложих чрез отношението на Аза към неговия скелет. Ако намирате за необходимо да подсилите Аза на човека, то Вие можете да поемете един педагогически, така и един терапевтичен път. Винаги, когато наблюдавате склонност към възпаления, Вие ще откриете, че е необходимо да подсилите азовата дейност в човека, така че тази азова дейност просто правилно да включва себе си в своя фантом, в своя скелет, защото скелетът няма да се разпадне, ако Азът е включен по правилен начин. И сега можем да предизвикаме съществено засилване на тази *азова дейност*, вграждаща себе си много добре в този скелет, ако например предприемем на човека да прави бани, в които да прибавим много фино разреден сок от розмарин, сока от листата на розмарин. Тази стимулация, идваща от периферията чрез сока от розмарин, представлява нещо, при което Азът може да функционира в това, което навлиза в човека под формата на фино разредения *сок от розмарин*. При това възникват много странни неща.

Виждате ли, ако разгледате човешкото око, така, както е включено в човешкия организъм, то ще видите, че зрителният процес всъщност почива на обстоятелството, че Азът може да проникне това, което бива извадено от вътрешността на човешкия организъм. Нали в окото има много помалко животински процес, всичко е пренесено долу в органичното, и зрителният процес се дължи на обстоятелството, че самият човек, вътрешният, душевно-духовният човек прониква в това, което вече не е животинско, така че в известен смисъл да може да идентифицира себе си в това, което е навън, а не само с вътрешното. Ако Вие се идентифицирате с мускула, то Вие отвътре се идентифицирате с процеси на сътворението на човека: *ако се идентифицирате с окото, то вие всъщност се идентифицирате с външния свят*. Ето тук, частица от външния свят просто подобно на залив бива вмъкната в организма и е фатално заблуждение, че такива неща изобщо не биват взети под внимание от нашата физиология на сетивата, защото тъкмо по тази причина възникват онези детски приказки за субективността и т.н. Изобщо не се обръща внимание на това, че обективността бива втикната вътре и че във втикнатата обектив-

ност взема участие и една част от процеса на външния свят. От няколко века, или поне от век и половина, хората изграждат всякакви физиологии на сетивата на основата на субективното, защото не мислят, че външният свят навлиза подобно на залив и че ние участвуваме в него сетивно. Ако ето това разбирате правилно, то Вие ще разберете по правилен начин и случая, когато нещо въздейства отвън в споменатото фино разреждане.

След като имате кожата с нейните пори и с всички онези процеси, разигравщи се на местата на връзката с порите (вж. рис.26) и ако в банята, в

която поставите човека, са фино разпределени капчиците розмарин, тогава Вие лесно ще видите, че тук между кожата и между фино разпределените капчици розмарин възниква взаимодействие, ако мога така да нарека - тук бива предизвикано нещо подобно; *тук бива предизвикано едно възбуждане на сетивния процес*. Този възбуждащ сетивен процес въздейства върху човешкия Аз, като повлиява включването му в неговия скелет. И още тук можем вече да видим, че ако всичко това бъде направено правилно - разбира се приложено навреме, не когато вече е късно - че ако например подсилите кожата на главата с този възбуждащ процес на фино разпределените в течността капчици розмарин, Вие вече бихте могли да се преборите с такъв един периферен процес като косопада. Необходимо е само това да бъде направено по правилен начин. И така, тук нещо въздейства на повърхността, в периферията на човешкия организъм.

А сега да приемем, че това правилно взаимодействие на Аза с човешкото устройство бива нарушено отвън Азът наистина не представлява просто някаква точка, въздействаща около самата себе си. И това въздействие около себе си всъщност означава формообразуващата сила за целия човешки организъм, азовата организираща сила се разпростира в цялото човешко устройство, прониква навсякъде. Представете си само, че на някакво място настъпи инсулт отвън така че това взаимодействие на Аза с човешката формообразуваща сила бива разчупено отвън, тогава ще бъде необходимо, на това място да бъде предизвикано нещо, което да изхожда от астралното устройство, разположено една степен по-ниско от азовото устройство, така да проникне човешкото устройство, че на Азът да му стане по-лесно да разгърне своите лечебни сили на мястото, къде-

то е възникнал външния инсулт. Ако искате да кажете на астралното тяло, на това астрално тяло, което, както вече го описах, е разположено по-навътре - това личи от неговия фантом: *ей ти, я ела тук, има работа за теб, трябва да помогнеш; тогава вие можете да постигнете това, ако приложите сега вече не баня, но ако приложите арника върху вълнена лапа, ако наложите един истински компрес с арника*. С налагането на подобен компрес с арника върху нещо изкълчено или друго подобно, което именно представлява външния инсулт, отслабващ Аза в неговата сила на въздействие, с това налагане Вие ще извикате астралното тяло от вътрешността: *я ела тук, помогни на Аза*. И тук Вие имате нещо пред себе си, което действа уравновесяващо на повърхността, в периферията на човека. Това обаче в действителност създава основа за сравняване на този външен свят в неговите раз лични субстанции, доколкото този свят може да помогне периферията със своите субстанции, склонни лесно да разширяват себе си; *и тези субстанции, склонни към разширяване, трябва да бъдат прилагани под формата на бани, да окажат подкрепа на Аза, и доколкото други субстанции, към които принадлежи най-вече арниката (aspica montana - бел. прев.), трябва да бъдат приложени, за да бъде извикано астралното тяло, което от своя страна коствено подпомага Аза*. До въздействието на подобни субстанции не можем да достигнем по друг начин, освен ако не си послужим с Аза и с астралното тяло. Виждате ли, това е нещо, което може да послужи за основа на една теория за външното и вътрешното лечение на болестта.

ПЕТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Днес бих желал да тръгна от една забележка, направена ми вчера по време на лекцията от страна, компетентна в това отношение, а именно относно следното, че тези лекции тук спадат към най-трудно разбираемите от всички антропософски ориентирани лекции. Това, скъпи мои приятели, в известни граници трябва да бъде признато; *но от друга страна навярно трябва да бъде признато, че по-лесно това би могло да бъде*. Но - както вярвам - тъкмо от основателността на тази забележка можем да научим изключително много. Да вземем случай, в който това, което казвам, бъде разбрано много лесно; *това дори могат да бъдат два случая, близки един до друг, вторият обаче - случай, по-силно отдалечен от съвременното човечество*. По-близкият е този, че хората от съвременната културна епоха положително имат право, когато възприемат неща, подобни на изнесените тук, като най-трудни за разбиране; *косът не би казал това, той би намерил всичко това за изключително лесно разбираемо*. И той същевременно би дал и практическо доказателство, че намира всичко това за изключително лесно разбираемо. Косът не е

много аскетично животно и по тази причина понякога яде паяци-кръстоносци. Но след като е изял някой паяк-кръстоносец и след като започне да се чувствава не особено добре - защото косът, след като е изял някой паяк-кръстоносец, започва да се чувствава недобре и ако тогава някъде наблизко расте блен (*hyosciamus niger*- бел. прев.), косът веднага отива при блена и там търси съответното лечебно средство. Бленът е лекарството, защото ако наблизко не би се намерил блен, то косът би получил конвулсии и би умрял сред най-страшни гърчове и потрепервания. Косът предпазва себе си чрез своя собствен оздрави телен инстинкт; *когато някъде наблизко расте блен, косът започва да яде блена и в него намира съответното лечебно средство.* Това е един процес, който - бих желал да кажа - е разположен много близо.

Но другият процес е сроден с нещо, което вече е по-отдалечено от днешните хора. Този процес се състои в следното, че в едно определено праисторическо време хората са развили в себе си подобни *оздравителни инстинкти*, и в своите инстинктите са имали нещо от онова, което по-късно, в по-слаба или по-силна степен концентрирано, ни се представя в медицината на *Хипократ*. Би било интересно, имайки предвид вчерашната, тъй основателна забележка, някой път да изследваме мъдростта на коса или на други птици, които в много случаи извършват същото. Защото виждате ли, какво всъщност се случва, когато косът изяде някой паяк-кръстоносец? Със своето устройство паякът-кръстоносец е вплетен в определени космически взаимовръзки с извънземната природа. На тази вплетеност в подобни извънземни процеси се дължи цялото оформяне на крайниците на паяка, а също така и знака върху гърба на паяка-кръстоносец; *по този начин - ако мога така да кажа - паякът-кръстоносец има в себе си много планетарен живот; в себе си паякът-кръстоносец носи извънземен планетарен живот.* Птицата е изостанала от съпреживяването на планетарното изживяване; *него тя е преместила повече към вътрешността на своя организъм.* Когато птицата изяде паяка-кръстоносец, в нея се проявяват планетарни сили. Тогава тези планетарни сили, които все още имат в себе си тенденцията, да се въплъщават, се опитват да проникнат в птицата, и срещу това тя трябва да се бори. В мига, в който птицата изяде паяка-кръстоносец, със своята вътрешна воля тя се превръща в отражение на извънземния живот. И тогава птицата се отправя към съответното растение, което поради това, че се отделило от земята, и дори поради това, че бидейки под планетарното влияние, не е в състояние да разгради нещо докрай, но задържа това нещо под формата на отрова, по тази причина растението е станало подобно на противоположното на планетарната същност, а именно станало е подобно на земната същност. Ето към това се отправя животно и там то търси помощ.

Това от своя страна отново се дължи на обстоятелството, че в мига, когато коса започне да действа отровата на паяка-кръстоносец, веднага благодарение на действието на самата отрова на паяка-кръстоносец бива събуден противоположния инстинкт, защитния инстинкт; *от insultния инстинкт веднага се преминава към защитния инстинкт, така че в цялото това явление имаме пред себе си не нещо друго, а пластично оформено развитие на това, при което ние затваряме око или чрез едно просто рефлексно движение махваме с ръка.*

Много важно е да бъдат наблюдавани тези процеси в животинското царство, а също така и в растителното царство. Защото по този начин ние имаме възможност да се излекуваме и от нещо друго, а именно от това, да вярваме, че всичко, което е разбиране и разум, се съдържа единствено в черепа. Разбирането и разумът летят наоколо, защото това, което действува в insultния инстинкт и в защитния инстинкт на птицата, представлява едно съвсем разумно поведение, тук действува онова, което е външно разбиране и външния разум, и тъкмо единствено ние, хората, притежаваме дара да вземаме участие в активността на външното разбиране и на външния разум. Ние вземаме участие в него, ние не го носим в себе си. Глупост е твърдението, че ние го носим в себе си, но ние само вземаме участие в него. Птицата все още не може така да участвува в него, та за една особена част на тялото да си присвои това, което са insultния инстинкт и защитния инстинкт. Тя разбира повече онова, което е разположено в самата нея, и то чрез белия дроб, повече от нас хората, които го разбираме вече чрез главата си, и отново чрез белия дроб до хиосциамуса той проявява защитния инстинкт, тъй като птицата разсъждава много по-малко с периферията си, но много повече със сърцевината на своята същност. И така, ние сме изтръгнали своето мислене от белия дроб и от ритмичната система.

Може би и за това ще можем да говорим по-точно, за това, чрез какво мислим ние, като хора. Но във всеки случай ние вече не мислим с белия дроб и със сърцето и така тясно свързано с Космоса, както прави това птицата. Това са нещата, които ние отново трябва да усвоим. Ако попитате: *кой е прогонил от всички нас последния остатък, най-последния остатък от тези инстинкти, чрез които ние все още сме свързани с природата?* то ще трябва да кажем: *това е направило нашето училищно образование, а най-последния остатък е изтръгнало от нас университетското образование, защото те, и всичко, свързано с тях, в самата си същност са предразположени да препятствуват съвместния живот на човека с цялото на природата, едностранчиво да тласкат нещата по посока на един рафиниран интелектуализъм от една страна, и от друга страна към една рафинирана сексуалност.* Това, което в прачове-

чеството все още съществува централно, в модерното човечество просто бива разпръснато към двата полюса. Но виждате ли, от възвръщането на едно правилно разбиране за света ще зависи, отново да оздравим себе си по отношение на нашите научни занимания. Чрез такива здрави научни занимания ще трябва да бъдат изследвани много неща, които засега биват изследвани за съжаление чрез едни нездравни научни занимания.

А сега, правейки връзка с казаното вчера, ще се занимаем с неща, насочени към такова разглеждане на човека, в което разглеждане да е заложено нещо подобно на указание за лечебен процес. Сред пращовечеството това е било обособено в много силна степен. В момента, в който пращовекът е виждал нещо абнормно в човека, то веднага е бил насочван към лечебния процес. Това са неща, загубени за модерното човечество. По този начин чрез интуиция в много по-слаба степен модерният човек може да постигне например онова, което древният човек е постигал чрез инстинкт. *Ала това е развитието: от инстинкта, през интелектуализма към интуицията.* Към нещата, които най-много страдат от голото интелектуалистично развитие, трябва да причислим именно физиологията и медицината. Те най-лошо виреят в атмосферата на интелектуализма. Защо виждате ли, да вземем един конкретен случай: *да вземем например диабетика.* Какво всъщност представлява диабетика със своето абнормно развитие? Правилен възглед за диабета можем да постигнем само ако знаем, че тук става дума за едни *слаб Аз*, за *слабо азово устройство*, което не е в състояние да овладее целия процес на образуване на захар. Необходимо е само, това, което имаме пред себе си, да го разтълкуваме по правилен начин. Би било напълно погрешно, ако вярвахме, че тъй като бива отделена захар, то налице е един твърде силен Аз. Не, това е един твърде слаб Аз, защото тук се е оформил един Аз, който не взема достатъчно участие в органичния процес, та по съответния начин да пропие организма със захар. Това е, което имаме налице. С това е свързано всичко онова, което може да действа благоприятно върху захарната болест. Наистина ние можем да наблюдаваме един първи белег на настъпване на захарна болест още тогава, когато някой едновременно яде твърде много сладки неща и след това пие алкохол, един първи белег, който разбира се след това може да премине, но който показва, как поради обстоятелството, че в този случай Азът бива отслабен и не е в състояние да овладее този процес, който всъщност трябва да се осъществи, поради това бива предизвикан процеса на изхвърляне на захарта. След това става дума за следното, да хвърлим поглед на всичко онова, което може да е налице тук, при което стигаме до едно понятие, което досега слабо е било споменавано в тези разглеждания, но което фигурира в много от листчетата с въпроси и с което ще се занимаем по-

точно през останалото ни лекционно време. Вие ще видите, че всичко, което фигурира в листчетата с въпроси, ще бъде разгледано, но за целта е необходимо да бъде извършена съответната подготовка. Тук достигаме до понятието *наследствена обремененост*, която именно при диабета играе важна роля.

Трябва да бъде казано, че именно това наследствено обременяване въздейства върху слабия Аз. Винаги можем да установим връзката между един слаб Аз, или, можем също така да кажем, между един Аз, който не функционира с всичките си силови комплекси и онова, което създава предразположението за наследствена обремененост. Защото, ако всички ние бяхме предразположени към наследствена обремененост, то ние всички бихме страдали от тази наследствена обремененост. Това, че не всички ние страдаме от наследствена обремененост, се дължи най-вече на обстоятелството, че по-слабо страдат от наследствена обремененост тези хора, които имат един добре функциониращ Аз. След като, обаче не бива да се пропуска, че при диабета в силна степен са налице психични причини, и че вълненията, през които човек преминава, ако е лесно възбудим, могат да бъдат в силна степен свързани с възникването на диабета. Защо това е така?

Азът е слаб, и тъй като е слаб, той ограничава себе си да функционира повече в периферията на организма, и чрез мозъка да развива един силен интелектуализъм.

Но този Аз не е в състояние да проникне по-дълбоко в организма, където се осъществява същинската обработка на белтъка, онази преработка на растителния белтък до животински белтък. Ето там дейността на Аза не достига. Затова пък в толкова по-силна степен в тази област, в които не нахлува *Азът*, започва да действа *астралното тяло*. Защото дейността на астралното тяло е най-активната там, където - бих желал да кажа - между храносмилането, кръвотворението и дишането в човека протичат процеси на средното устройство. Поради отпуснатостта на Аза, този процес на средното устройство била предоставен сам на себе си. Тогава той започва да разгръща най-различни, своенравни, свързани не с целия човек, но с централния човек процеси. И можем да кажем, че предразположението за диабет е налице тогава, когато *Азът* изключи себе си от вътрешните процеси. Само че тези вътрешни процеси, и по-точно вътрешните отделителни процеси, от своя страна са силно свързани с формирането на душевността, с формирането на чувствата. До като *Азът* се занимава най-вече с мозъка, не осигурена от Аза остава цялата онази дейност, която е отделителна, и по-точно която е едно осцилираща, циркулираща дейност. С това е свързано обстоятелството, че човек губи контрол върху определени психически влияния, проявяващи себе си ка-

то емоционални влияния. По каква причина оставаме спокойни, когато около нас се случи нещо вълнуващо? Ние оставаме спокойни, когато около нас се случи нещо вълнуващо, тъй като сме в състояние да изпратим разума си в областта на нашите черва, тъй като наистина сме в състояние да оставим не просто само в мозъка, но да ангажираме целия човек. Но ние не можем да сторим това, когато размишляваме. Ако се занимаваме едностранчиво интелектуалистично, изхождайки от нашия мозък, тогава вътрешността на човека извършва свое собствено движение. Човекът е така предразположен, че размишлява особено активно над вълненията и последицата от това е, че тези вълнения, също така интелектуално, тези вълнения предизвикват своите органични процеси, докато те всъщност би трябвало да извършат нещо друго; *те би трябвало да предизвикат своите органични процеси не като вълнения, въздействащи върху чувствата, но първоначално те би трябвало да бъдат проникнати от интелекта, би трябвало, първоначално смекчени от разума, да въздействуват върху вътрешността на човека.*

Сега става дума за следното, при подобно да си изясним, какво всъщност имаме пред себе си. Пред себе си имаме една отпуснатост на Аза. В човека Азът е сроден с най-извънземното, въздействащо върху човека, т.е. с това, което спрямо Земята е разположено най-силно периферно. Всъщност всичко онова, което действа в нашия Аз, достига до нас от области, силно отдалечени от Земята. Ето защо трябва да опитаме, да опознаем онези процеси, които са сродни с процесите, имащи нещо общо с нашия Аз, и които са сродни с него от областта на извън човешкото, така че да бъдем в състояние да преместим Аза в една сфера, от която Азът в известен смисъл да се научи да взема участие в извънземното, както би трябвало да бъде. Но в земното е заложен същия онзи процес, изхождащ от извънземното, чрез който Азът бива подтикнат да работи в своето вътрешно устройство, в своето централно устройство, и който процес е разположен там, където същият този извън земен елемент подтиква Земята, минералната Земя или растителната Земя, да образува *етерични масла*, да образува изобщо масла. Това е пътя, по който трябва да тръгнем.

Тъй както човешкият Аз работи над окото, където подобно като в един изтласкан напред залив влиза в непосредствена връзка с външния свят, ето така трябва да свържем Аза с процеса на маслообразуване.

Това ние можем да постигнем най-добре, ако опитаме да емулсираме фино маслото във вода и да лекуваме човека с *маслени бани*. Особено благожелателно е, чрез опити да се разбере, каква емулсия е необходима, колко често да се провеждат тези неща и т.н. Но това е пътя, по който може да бъде преодоляна така унищожително настъпващата срещу

организма захарна болест. От това виждате, как вникването във външния процес и мисленето обобщаване на този външен процес във вътрешния човешки процес създава една действителна човешко-извънчовешка физиология, която представлява същевременно и терапия, и това е пътя, по който може да бъде постигнато нещо. Изхождайки от тук, още веднъж, след като сме придобили по-конкретни понятия, бих желал да Ви насоча към въпроса, по какъв начин всъщност човекът е сроден с това, което е около него. Разгледайте още веднъж флората на Земята, разгледайте цялата растителна същност на Земята, как тя се издига от почвата нагоре, в известен смисъл разпръсква силите си в цвета, събира ги отново в плода, и наблюдавайте как съществуват хиляди странни вариации на този процес; *как онова, което иначе нахлува изцяло в семето, може да бъде задържано в областта на листообразуването, и как поради това листата се разрастват, стават дебели, така както биха станали дебели може би само семенните обвивки, благодарение на това, че преди да се затвори вратата, определени сили са били задържани - пред себе си имате всички възможни вариации.* Само че този *растителен* *формообразуващ процес* наистина не е нещо, което може да бъде разгледано единствено от страна на физическата активност, изхождаща от Земята или от противодействието на светлината; *но тъй както е вярно, че в себе си растението крие едно физическо и едно етерно тяло, така също е вярно, че там горе, където в известен смисъл извънземният елемент се сблъсква със земния, там с тази растителна същност, разтваряща себе си изцяло във физическото и в етерното тяло, е свързан един космично-астрален елемент.* Бих ме могли да кажем: *растението расте устремено към един животински формообразуващ процес, който обаче растението не може да достигне.* Във вътрешността си - бих желал да кажа, - Земята е пропита от растителния формообразуващ процес, а там където е атмосферата, по посока на която израстват растенията, там Земята е пропита от един животински формообразуващ процес, който не стига до осъществяване, и към който растението се стреми, но не може да го достигне. Този процес, чието протичане наблюдаваме над разцъфналия растителен свят, и който спрямо цялата Земя притежава характера на кръг, навсякъде целият този процес е централизиран в самото животно; *при него той е положен във вътрешността.* В известен смисъл *животните* отделят това, което протича над растенията, полагат го в своята вътрешност, и органите, които животните имат в повече от растенията, всъщност не са нищо друго, освен нещо, което животните са взели за себе си и са го разгърнали като активност от една централна точка, което върху растенията въздейства периферно, от вън.

Същият този процес, *животинският формообразуващ процес*, той е на лице и при човека; *но при човека той е разположен повече към центъра на цялото физическо устройство*. Той е разположен повече по посока на онова, което протича между храносмилането, кръвотворението, дишането. Тук човекът, по отношение на своя *човешки формообразуващ процес*, най-много наподобява на съвременния животински формообразуващ процес. Ето защо този вътрешен човек, този физически вътрешен човек е най-силно сроден с всичко онова, което представляват жизнените тенденции на растителния елемент и ние винаги можем да разчитаме, че ще помогнем на този вътрешен човек тъкмо с онова, което проявява се бе си под формата на жизненни тенденции в растителното царство. Само че човекът притежава нещо в повече от животното, което почива на обстоятелството, че човекът осъществява не само онзи обменен процес, който осъществява животното между растението и Астрала, но че той осъществява също така обменен процес между минерала и онова, което е надраснало, тоест, което е разположено още по-периферно от чисто астралното. Така ние можем да кажем: *за човека от съвременното земно развитие е характерно не само обстоятелството, че той взема участие в минералния формообразуващ процес*. Така, както в животните се осъществява преобразуване на белтъка, така тук непрекъснато протича един процес, на който науката всъщност не обръща никакво внимание, който притежава една по-периферна тенденция от животинското преобразуване на белтъчния формообразуващ процес, и който, ако можем така да се изразим - протича между небето и минералното царство. Ако искаме да имаме обозначение за него, в съответствие с най-характерното от него ние можем да го наречем: *процес на обезсоляване*. *Виждале ли, в нашият организъм, тоест в нашия човешки организъм, съществува един постоянно действащ процес на обезсоляване, една тенденция солеобразуването да бъде превърнато в своята противоположност, и всъщност на това се дължи нашето човешко битие, и преди всичко нашето издигащо се над животинския елемент човешко мислене*. В качеството си на периферен човек - не на централен човек, който е подобен именно на животинското формообразуване - ние се съпротивляваме на солеобразуването. На солеобразуването ние се противопоставяме, тъй както животното се противопоставя на обикновените земни формообразуващи сили на растителния белтък. В това противопоставяне са заложени силите, които за човека ние трябва да търсим предимно в самото минерално царство, за да можем да лекуваме определени неща, с които не можем да се справим единствено чрез растителните лекарства. Бих желал да кажа: *ако бихме искали да лекуваме човека само с растителни лечебни средства, то това би означавало да го разглеждаме*

просто като едно обикновено животно; но ние бихме изразили почит към човека, ако допуснем, че той може да вземе участие в тази силна борба, водена в сферите около Земята срещу минерализацията на самата Земя, и ние трябва да дадем на човека възможност да вземе участие в тази борба, да дадем възможност на Аза да участва в тази борба.

Но виждате ли, всъщност всеки път, когато лекуваме човека с кварц, ние апелираме към тези сили в него, които разцепват кварца, апелираме към силите, които могат да преодолеят този твърд минерален елемент, но по този начин ние поставяме Аза в положение да взема дейно участие в нещо, което всъщност изобщо не протича на Земята, но протича извън земното, там където властвуват сили, стремящи се всяка земна твърд да бъде разпиляна във Вселената. Вселената има тази своеобразност, да разпилява всичко, което се е втвърдило в рамките на планетарното, което се е концентрирало в планетарното, да разбива всичко до най-малки частици. В обикновения живот това ние правим рядко, ние рядко вземаме участие в това. И това, което иначе прави само Вселената, това най-често правят математическите натури, хората, които привикват себе си да живеят сред фигури, които привикват да мислят чрез математически форми. Защото това мислене почива на процеса на разбиване на минерални елементи. Докато хората, притежаващи известно отрицателно отношение срещу математическото, такива хора предпочитат да се ограничат в обикновения процес на обезсоляване; *вътрешно те не могат да превърнат себе си в механици на този процес на разбиване.* Това е разликата между математическите и нематематическите натури. Това противопоставяне на процеса на минерализация на Земята лежи в основата на много идеи за лечебните процеси.

Виждате ли, това отново са неща, спадащи към инсултния и защитния инстинкт на древното човечество. Когато древният човек забелязвал, че мисленето му отслабва, тогава той се обръщал към нещо минерално, което приемал и в процеса на разбиване, в процеса на вътрешно взривяване на това минерално той отново при добивал способността да постави себе си в хармония със силно отдалечения от Земята извънземен елемент. И така, можем по такъв начин да проследим природата извън човека, че да стане очевидно, колко обосновани са такива неща. Чрез наблюдение те всъщност добре могат да бъдат потвърдени. За да проследите този процес на потвърждение, наблюдавайте едно растение, което е изключително интересно в това отношение: *betula alba* - бяла бреза. Тази бяла бреза всъщност по двоен начин се противопоставя на обикновения растителен формообразуващ процес. В себе си тя не провежда обикновения формообразуващ процес. Обикновеният растителен формообра-

зуващ процес не би излязъл наяве, ако това, което протича в кората на брезата, бихте могли да го смесвате с това, което протича в листата на брезата, и по-точно в пролетните млади листа, притежаващи все още един кафеникав оттенък. Ако бихте смесили тези два отдалечени един от друг процеса, по такъв начин, че това, което действа в кората на брезата да действа на едно място заедно с онова, което е активно в листата на брезата, тогава вие бихте получили едно красиво разлистване и носещо върху себе си цветове, тревисто растение. Брезата възниква именно благодарение на обстоятелството, че процесите, осъществяващи се в едно живо формообразуване на белтък, биват пренесени повече в листата, отколкото това става обичайно; *така в листата в известен смисъл бива концентриран белтъчния формообразуващ процес, а в кората бива концентриран един процес, залегнал в образуването на калиевите соли*. Тези два процеса по такъв начин се смесват в другото растение, което не е бреза, но което остава тревисто, че още в самия корен прониква от онова, което лежи във формообразуващия процес на калиевите соли, заедно с белтъчния формообразуващ процес. Това, което коренът извеза от почвата, брезата го изтласква до кората, и онова, което другото растение смесва с иззето то от земята, брезата го изпраща в листата, след като първоначално е отложила иззетото от земята в кората. По тази причина, брезата се насочва да взаимодейства в две различни посоки в човешкия организъм: *чрез кората, съдържаща съответно калиеви соли, тя се насочва да въздейства тогава, когато в този човек трябва да бъде осъществено обезсоляване, например кожните изриви, така че онова, което в брезата се насочва надолу към кората, при човека избива на вън и действа лечебно*. Ако вземете листата, консервиращи белтъчните формообразуващи сили, то Вие ще получите онова от брезата, което се насочва най-вече към централния човек и повлиява централния човек, и може да бъде добро лечебно средство при *под-агра* и при *ревматизъм*. И ако след това искате да засилите този процес, влезте в минералния елемент на формообразуването на брезата, вземете *брезово дърво* и пригответе от него вегетализиран въглен, а Вие ще получите силно активни лечебни сили за всичко онова, което - бих желал да кажа - по един вътрешно-външен начин въздейства върху външната страна на вътрешността, за *червата* и т.н.

Трябва да се научим по външната форма на растението да съдим, как то би действувало върху човека. Ако изследвате *vetula alba*, то Вие всъщност бихте могли да си кажете: *тази бреза е така устроена, че ако искаме да я преобразим в човека, така че да оздрави целия човек, образно погледнато, ние би трябвало да я обърнем, та тези нейни сили, които се стремят към дървесината и към кората, да бъдат въплътени в*

кожата на човека, в периферията на човека, а това, което тя насочва навън, да го преобърнем по посока на вътрешността; след това ние така ще втикнем цялата бреза в човека - като образ, това трябва да бъде един образ - така че този образ на брезата да можем да проследим: ето това е лечебно за човека.

Когато откриете растения, които - бих желал да кажа - силно са разгърнали коренообразуването, т.е. които в силна степен са развили кореновите сили, така че кореновите сили да отложат в тях калиеви и натриеви соли, тогава в тенденцията да бъдат задържани в тревистото растение корените, Вие ще откриете друга една тенденция, която действа лечебно при *кръвоизливи*, но същото така и при *пясъчни отлагания*, при *пясъчни отлагания в бъбреците* и т.н. Такова растение, което по този начин би било полезно при *кръвоизливи*, при *вътрешни кръвоизливи*, при *кръвоизливи от бъбреците*, поради наличието на *пясък* и при всичко друго, разположено между тези неща, такова растение би било *capsella bursaepastons* - *овчарската торбичка*. И така, опитайте се веднъж да вникнете в едно растение, каквото е например обикновения хрен, *cochlearia officinalis*. Това растение е също така интересно за изследване; *това растение съдържа в себе си сяроподобни, сяросъдържащи масла*.

Поради това, че съдържа в себе си сяроподобни масла, чрез сярата то въздейства директно в себе си върху собствения си белтък. В областта на минералното сярата е нещо, което така въздейства върху белтъка, че стимулира силите му, стимулира неговите формообразуващи сили. Когато протича твърде мудно, белтъчният формообразуващ процес бива ускорен от прибавения серен процес. Това е най-същественото, което растение като хрена органично образува в себе си. Чрез това, че хрена вирее на определени места, чрез това, че е включен в природата по един съвсем определен начин, чрез всичко това хрянът е осъден да образува в себе си твърде мудни белтъчни процеси и чрез един чуден природен инстинкт, с помощта на съдържащи те се вътре сяроподобни масла, които се противопоставят на тези мудно действащи процеси, се създава едно равновесие. И така един ускорен белтъчен процес представлява нещо различно от белтъчния процес, който поради своята природа протича бързо. Това винаги трябва да се има предвид. Разбира се при многобройните растения Вие може да откриете белтъкообразуващи процеси, които протичат също така бързо, както при хрена; *но те не са предизвикани поради обстоятелството, че мудният принцип е влязъл в взаимнообмен с ускорения принцип*. Това непрекъснато съвместно действие на мудният принцип и на ускореният принцип в растежа на хрена, прави хрена, поради неговото вътрешно родство, изключително подходящ за приложение, по съответния начин, при такива заболявания като например *ско-*

рбут; защото процесът, протичащ при скорбута, е изключително подобен на процеса, който описах сега.

Сега аз вярвам, скъпи приятели, че човек наистина може да напредне много, ако сам възпитава себе си по този начин, мислене, да обединява външния природен процес с вътрешния човешки процес. По този начин ще достигнете до тези изключително важни родства. Но по този начин Вие ще достигнете и до едно разбиране на човека, което и не бихте могли да получите по друг начин, защото всъщност човекът може да бъде разбран напълно, ако изхождаме от извън човешкото, а него от своя страна може да разберем като изхождаме от човешкото. Двете неща трябва да могат да бъдат изследвани заедно. А сега ще Ви помоля, да не помислите за излишно, ако днес допълня още нещо, което би трябвало да ви помогне много при следващите разглеждания, а именно своеобразното функциониране на *слезката* в човешкия организъм. Функционирането на слезката в човешкия организъм е нещо, което в силна степен е насочено към духовната страна. Ето защо в един окултен физиологичен цикъл аз казах, че когато отстраним слезката, етерното тяло много лесно я замества - етерната слезка, или това е един орган, който най-лесно може да бъде заместен от етерния обратен образ в човека. Само че слезката е по-слабо свързана със същинската вещество обмяна, отколкото другите органи в долната част на човешкото тяло. Слезката е слабо свързана със същинската веществообмяна, но в силна степен е свързана с регулирането на вещество обмяната. Какво всъщност представлява слезката? На духовно научното изследване слезката се представя в ролята на нещо, което е призвано да осъществява непрекъснатата хармония между грубата веществообмяна и между всичко онова, което протича в човека по-одухотворено и по-одушевено. Слезката, както в основата си всички органи - един повече, а друг по-малко - представлява в силна степен един мощен подсъзнателен сетивен орган, и тя изключително силно реагира на ритъма на приемането на храна от човека. Хора, които ядат непрекъснато, предизвикват в себе си една такава дейност на своите системи, която се различава от тази дейност на хората, които оставят промеждутъци между храненията. Това може да се наблюдава особено добре при разпокъсаната дейност на слезката у деца, когато същите непрекъснато дъвчат нещо; *в такъв случай се развива една силно разпокъсана дейност на слезката*. Можем също така да наблюдаваме как, ако не последва приемане на храна, известно време след заспиване, слезката изпада в силна степен в състояние на определен покой. Разбира се слезката изпада в определен покой по свой собствен начин. Слезката представлява орган за възприемане на хранителния ритъм у по-одухотворения човек, и сферата на подсъзнателното тя казва на човека, какво противо-

действие трябва да разгърне, за да бъде поне смекчено вредното влияние на неритмичното приемане на храна. По този начин дейността на слезката бива насочена по-слабо към веществообмяна на човека, отколкото към ритмичните процеси, и взема участие в ритмичните процеси, в онзи ритъм, за които е необходимо да протича между приемането на вещества и същинския дихателен ритъм. Между дихателния ритъм и не особено склонното към ритъм приемане на храна е включен един междинен ритъм и това е същият ритъм, който е опосреднен от слезката. Чрез дихателния ритъм човекът е предразположен да живее в хармония със строгия космически ритъм. Чрез неравномерното приемане на храна, човекът непрекъснато нарушава този строг космически ритъм. А слезката представлява една посредница. Виждате ли, този факт може да бъде просто установен чрез наблюдение върху човека. А сега Ви моля, с подобна насока да изследвате този факт по отношение на анатомичното и физиологичното, което можете да откриете, Вие ще откриете потвърждение на всичко, до най-малката подробност. Вие ще откриете потвърждение и чрез това, че слезковата артерия е свързана почти непосредствено с аортата на мястото на слезката в организма, и от друга страна Вие ще откриете опосредняването по посока на приемането на храна чрез включването на слезковата вена в целия организъм, която вена се насочва към порталната и стои в непосредствена връзка с черния дроб. Ето така се събират заедно полувъншния и полувътрешния ритъм и неритъм, и се регулират взаимно. Дейността на слезката е включена между ритмичния човек и вещество обменния човек. Много от нещата, свързани с неправилното функциониране на слезката трябва да регулираме чрез нещо, основаващо се на това познание за връзката между дихателната система и веществообмяната система, или между кръвната циркулация и вещество обмяната, тъй както тази връзка биде опосреднена чрез слезката. Не е чудно, че физиологията на слезката бива силно подценена именно от материалистичната наука, тъй като тази материалистична наука нищо не знае за троичния човек, за вещество обменния, циркулаторния и нервно сетивния човек.

ШЕСТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Ще видите, че постепенно в лекцията ще изплуват въпросите, които Вие бяхте добри да ми поставите. Ставаше дума само за следното да се изгради основа за един рационален отговор на тези въпроси. Днес бих желал да направя връзка с това, до което достигнахме вчера. Вчера можех да Ви обърна внимание на факта, с какво голямо значение са функциите на слезката в човешкия организъм. Тъкмо за тези функции може да се каже, че съществено регулират подсъзнателния душевен живот. Истин-

ско непознаване на цялата човешка същност е да се счита, че *слезката* представлява един подчинен орган. Ала това заблуждение, това недоразумение може да възникне поради обстоятелството, че много лесно функциите на слезката могат да бъдат поети от обикновената етерна слезка, тъй като слезката представлява един силно одухотворен орган, а също така могат да бъдат привлечени и други органи, които да поемат функциите на слезката. Но Вие ще можете да се убедите, как действието на слезката става все по-странно, когато тя бъде повдигната от сферата на подсъзнателното до сферата на съзнанието. И именно при слезката по странен начин достигнахме до наблюдението на определен лечебен метод, станал интересен в по-ново време. Странното е само, че тук ние изхождаме от действието на слезката. Вие можете да се убедите, че *леки масажи в областта на слезката* действуват уравниващо върху инстинктивната дейност на човека. Когато извършваме леки масажи в областта на слезката по определен начин човекът добива *по-добри инстинкти*, т.е. по-лесно открива напр. подходящите за него хранителни продукти, добива по-здрavo отношение към всичко онова, което върши и което не върши работа в организма. Но този масаж в областта на слезката има същевременно и своя граница; *щом стане прекомерно силен, той е в състояние изцяло да подкопае всякаква инстинктна дейност*. Така, че точно тук трябва да е налице едно странно спазване на нулевата точка. Не бива да прекаляваме с лекия масаж.

Но с какво всъщност е свързано всичко това? Виждате ли, когато масажирате леко областта на слезката, то в тази област бива изтласкано нещо, което обикновено не е там. В известна степен натам бива проектирано съзнанието на този, когото масажирате. Много неща се съдържат в това преместване на съзнанието и в това отприщване на съзнанието. Понякога е трудно, с нашия суров, груб език да обозначим тези фини влияния в човешкия организъм. Колкото и странно да звучи, но съществува силно взаимодействие между онази подсъзнателна разумна и разсъдъчна дейност, опосредена в човешкия организъм от слезката, от функциите на слезката, и съзнателните функции в човешкия организъм. Добре, но какво всъщност представлява *съзнателните* функции в човешкия организъм? Всичко, което в организма протича по такъв начин, че физическите процеси биват съпроводени от висшите процеси на съзнанието и по-точно от процесите на представите, всичко това в организма представлява отровно влияние. Това е нещо, което не може да бъде подминато. Организмът непрекъснато отравя себе си именно чрез дейността на представите. Тези състояния на отравяне той всъщност непрекъснато уравнива чрез несъзнателните проявления на волята. В слезката е заложен център на несъзнателните волеви състояния. И ако сега проприем слез-

ката със съзнание, като и повлияваме масажирайки я, тогава ние по определен начин действуваме срещу силното отровно влияние, изхождащо от нашето по-висше съзнание. Само че не е необходимо масажа на слезката да бъде винаги външен, този масаж може да бъде и вътрешен. Може би Вие ще оспорите, че това може да бъде наречено масаж, но нали въпросът се свежда до това, да се разбираме един друг. Този масаж на слезката може да бъде проведен и чрез това, на даден човек, при когото например виждаме, че притежава силна вътрешна органична дейност, дължаща се на състоянието на отравяне, на когото това ненормално състояние на съзнанието в слезката може да бъде повлияно, ако кажем на човека: *"Яжте не само по време на основните три хранения, но по време на основните три хранения яжте по възможност по-малко, и яжте по-често, разпределете храната така, че да следват едно след друго с по-малко промеждутъци от време"*.

По този начин може да бъде повлияно това абнормно състояние на слезката. Това разпределение на хранителната дейност представлява един вътрешен масаж на слезката. Само че тази работа естествено има и своята обратна страна, както и всичко, което засяга тези процеси в известен смисъл има своята обратна страна. Защото виждате ли, в нашето припряно време, където хората, или най-малкото много хора са непрекъснато впримчени в една външна възбуждаща ги дейност, тогава функцията на слезката в изключително силна степен бива повлияна именно от тази външна възбуждаща дейност, защото човекът работи. Човекът не прави нещата тъй както определени животни, които запазват себе си здрави, като се излягат и не позволяват храносмилането им да бъде смушавано от никаква външна дейност; *всъщност те наистина щадят дейността на своята слезка*. Когато се занимава с някаква външна, нервна, припряна дейност, човекът не щади дейността на своята слезка. По тази причина всъщност в цялото културно човечество постепенно дейността на слезката е станала силно абнормен, и от обременяването на функциите на слезката чрез средствата, които именно посочих сега, добива особено значение. Когато обърнем внимание тъкмо на такива фини масажи, какъвто е външния и вътрешния масаж на слезката, ние много хубаво биваме насочени към отношението между органите в човека, опосредяващи несъзнателното и органите, опосредяващи съзнателното, и тогава достигахме до значението на масажа, или най-малкото по-лесно започваме да разбираме цялостното значение на *масажа*. Масажът има известно значение, и при определени обстоятелства може да има силно лечебно въздействие, макар че масажът въздейства преди всичко върху регулирането на ритмичната дейност в човека. Той действува предимно върху регулирането на ритмичната дейност на човека.

Но ако искаме да масажирате успешно, е необходимо да познаваме добре човешкото тяло. Вие ще откриете пътя, ако размислите приблизително над следното. Помислете си за огромната разлика, съществуваща между ръцете и краката за човешкото устройство, но не за животинското, а за човешкото устройство. *Ръцете* на човека, които са освободени от участие в тежестта и които се движат свободно, тези човешки ръце са много по-хлабаво привързани със своето астрално тяло към физическото тяло, отколкото краката на човека. При *краката* на човека астралното тяло се намира в една много по-тясна връзка. Човек би казал: *при ръцете астралното тяло действа много повече през кожата по посока отвън навътре*. То обгръща ръцете и дланите, и действа отвън навътре. Астралното тяло действа в известен смисъл обгръщащо. При краката и при ходилата, чрез астралното тяло, изключително силно центробежно, изключително силно излъчващо отвън навътре, действа волята.

По тази причина съществува една тъй значителна разлика между ръцете и краката.

И последицата от това е, че когато на даден човек масажирате краката, когато масажирате краката и ходилата, в основата си ние упражняваме дейност, съвсем различна от тази, когато на даден човек масажирате ръцете и дланите. Когато на даден човек масажирате ръцете, то масажът притегля астралното отвън към вътрешността. Чрез това ръцете в много по-силна степен се превръщат в апарат на волята, и по този начин се въздейства регулиращо върху вътрешната вещество обмяна, върху онази част на вещество обмяната, разположена между червата и кръвоносните съдове. Или когато масажирате ръцете и дланите, се въздейства много повече върху кръвотворението. Ако масажирате повече краката и ходилата, то при това физическия елемент бива по-силно преобразен в елемент на представите, и по този начин се въздейства регулиращо върху онази веществообмяна, която е свързана с процесите на изпразване, т.е. с онова, което са процесите на изпразване, на отделяне. Именно с помощта на това продължение на масажните въздействия изхождащи в единия случай от ръцете и насочени повече към вътрешната област на вещество обмяната, към изграждащата /асимилиционната - бел. прев./ област на веществообмяната, а във втория случай насочени към разграждащата (дисимилиционната - бел. прев.) област, виждаме, какво сложно същество представлява всъщност този човешки организъм. Когато изследвате тази работа рационално, Вие ще откриете, че в действителност всеки участък от тялото притежава известно отношение спрямо другите участъци от тялото, и че тъкмо на това почива въздействието на масажа, и по съответния начин Вие ще вникнете в това вътрешно обменно взаимодействие в организма. Масажирането на долната

част на тялото ще притежава винаги благоприятни последици дори за дихателните дейност. Това е особено интересно, че масажирането на долната част на тялото има особено благоприятно влияние върху дихателната дейност. И колкото по-надолу слизаме; *когато масажираме, да кажем, непосредствено под сърдечната дейност, дишането бива по-силно повлияно, ако масажираме малко по-надолу, биват повлияни повече шийните органи.* Съществува обратно отношение, колкото по-надолу слизаме при масажирането на трункуса (тялото без крайниците - бел. прев.) толкова повече биват повлияни органите, разположени в горната част. Обратно на това, масажът на ръцете например бива подсилен, когато заедно с това масажираме и най-горната част на трункуса. Това са неща, онагледяващи връзката между отделните части на човешкия организъм. Ние виждаме, че това взаимодействие на долния и на горния човек, изобщо на частите на човешкия организъм разположени понякога далеч една от друга, но принадлежащи си една към друга, това взаимодействие изпъква особено силно при такива неща, като например мигрената. В действителност *мигрената не е* нищо друго, освен преместване на храносмилателните функции към главата, които функции всъщност би трябвало да се намират в други части на организма. И по тази причина всичко, което ангажира силно останалата част на организма, като например женската менструация, повлиява по съответен начин и мигрената. Във връзка с това можем да кажем, че чрез осъществяването на една храносмилателна дейност, на която мястото и всъщност не е в главата, върху нервите на главата бива стоварено бреме, от което те в нормалния живот са освободени; *именно благодарение на това, че в главата се осъществява само една съвършено регулирана храносмилателна дейност, т.е. резорбционна дейност, благодарение на това нервите на главата са освободени от това бреме и са се превърнали в сетивни нерви.* Тази тяхна характеристика им се отнема, когато в главата се осъществява подобна не регулирана дейност, като току що характеризираната. Ето защо сетивните нерви стават вътрешно възприемчиви, вътрешно чувствителни, и на вътрешното усещане на всичко онова, което не би трябвало да бъде усещане за вътрешния организъм, на това се дължат и болките, възникващи при мигрена, изобщо на това се дължат всички тези състояния. Съвършено понятно е, как би се чувствувал даден човек, който вместо да възприема околния външен свят, внезапно е принуден да възприема вътрешността на своята глава. Който обаче правилно е вникнал в това състояние, той при мигрена би посочил като най-доброто лечебно средство спокойното отспиване на тази мигрена. Защото всичко онова, което иначе бива прилагано, или което понякога сме принудени да приложим, всичко то всъщност притежава вредно въздействие. Ако

при това приложите обикновените, често употребявани алопатични средства, то Вие ще успеете само да упоите този станал чувствителен, нервен апарат, т.е. Вие ще снижите неговата активност. Ако човек получи мигренозен пристъп, да кажем, преди да трябва да излезе на театралната сцена, и ако човек предпочете да си навреди, вместо да не излезе на сцената, тогава това, което казвам, може да бъде наблюдавано особено ясно; *упояването на това, което всъщност не би трябвало да бъде упоено*. Разбира се, при такива неща става ясно, че човешкия организъм представлява нещо изключително фино и че хората, поради своята социална ангажираност, много често са принудени да извършват грях срещу това, което изисква организма. Това се разбира от само себе си, това не бива да бъде пропускано, и понякога сме принудени да приемем някакво увреждане, предизвикано просто поради социалното положение на човека и евентуално да лекуваме последиците, които ще се появят по-късно. Колкото фино е това устройство на човешкото тяло става ясно и когато обективно подходим към терапията с *цветовете* и със *светлина*. Тази цвetoва и светлинна терапия представлява нещо, на което в бъдеще трябва да се обърне повече внимание, отколкото се е правело това в миналото. Необходимо е след това да се занимаем с разликата между същинското цвetoво въздействие, отнасящо се изцяло към горния човек, и светлинното въздействие, засягащо повече сферата на обективното и отнасящо се повече към целия човек. Ако въведем даден човек в някакво помещение или изложим част от тялото му единствено на обективното въздействие на даден цвят или светлина, т.е. ако оставим човекът да бъде огрян от обективния цвят или от обективната светлина, тогава бива предизвикано директно органно действие. Това е нещо, което действа върху човека изцяло отвън. Но ако експозицията бъде извършена по такъв начин, че бъде ангажирано нещо, което иначе бива ангажирано единствено чрез съзнанието, а именно цвetoвото въздействие, от факта, че цвetoът съществува, т.е. ако вместо да облъчваме човека с цвetoна светлина, го въведем в стая, боядисана в определен цвят, тогава имаме такова въздействие, което пак преминава през всички онези органи, свързани с органите на съзнанието.

Чрез тази цвetoва терапия при всички положения се въздейства върху Аза, докато при обективната цвetoва терапия се въздейства върху физическата система и едва по обходен път, чрез физическата система върху Аза. Затова не казвайте, че всичко това е излишно, и че когато въведем слепи хора в дадено помещение, боядисано в определен цвят, тези хора не получават никакво впечатление и че последицата от това е, че отсъства, каквото и да е въздействие. Това не е така. В този случай именно - бих желал да кажа - се проявяват много силно разположените

под повърхността на сетивното, въздействия на сетивното. Ако въведа даден сляп човек в помещение, което е боядисано в червено или го въведа в помещение, което е боядисано в синьо, тогава и това за него представлява разлика. Или съществува значителна разлика, и трябва да се каже, че ако въведа сляп човек в помещение със синьо боядисани стени, тогава аз така въздействам върху него, че цялото му устройство, цялото функциониране от главата по посока към останалия организъм се оттегля назад. Ако го въведа в помещение, което е боядисано в червено, то неговото функциониране от останалия организъм се премества по посока на главата. Но от всичко това виждате, че същественото се съдържа тъкмо в този ритъм, предизвикан от последователната смяна на единия цвят с другия, чрез съответното цветово нюансиране на околната обстановка. По-малко важно е, дали даден човек се намира в синьо или в червено помещение, но по-важното е, след като е бил в червено, да отиде в синьо, или след като е бил в синьо, да отиде в червено. Това има съществено значение. Ако открия, че за даден човек е необходимо функционирането на горната система да бъде подобро чрез силно стимулиране на функциите на главата, тогава аз ще го преместя от синьото помещение след това в червеното помещение. Ако чрез останалия организъм желая да подобря функциите на главата, то аз ще го преместя от една червена в една синя стая.

Това са неща, за които вярвам, че ще бъдат важни в едно недалечно бъдеще, когато не светлината, а цветовата терапия ще играе важна роля. Важно е, в бъдещата терапия роля да играе последователната смяна на съзнателно и несъзнателно. Защото по този начин на действие на въздействащите чрез *бани* субстанции върху човека. Съществува огромна разлика между това, дали нещо, което бих желал да поднеса на човека отвън, действа върху него по такъв начин, че човекът получава усещане за студено, или го поднеса по такъв начин, че човекът получава усещане за топло. Усещането за студено всъщност би трябвало да бъде възприето като нещо, което действуйки върху мен *охлаждащо* чрез компрес или чрез баня, в съществената си част представлява *въздействие* на *субстанциите*, които именно действуват лечебно в условията на някакво лечение; *тогава имаме налице субстанциалното въздействие на съответното средство*. Но ако това, което влиза в съприкосновение с мен, въздейства не студено, а въздейства *топло*, например един топъл компрес, тогава в съображение не субстанцията в такъв случай е почти без значение, каква субстанция прилагаме, в такъв случай в съображение влиза *топлинното въздействие*, а за топлинното въздействие в крайна сметка е безразлично, от коя страна влиза в съображение. И така при студени компреси винаги ще можем да наблюдаваме, че сме в със-

тояние да нюансираме течността, водата, с която приготвяваме компреса с тази или онази субстанция; *тази субстанция могат да бъдат активирани, ако бъдат активирани в студена вода, т.е. ако са разтворими при ниски температури.*

Обратно на това, ще получим слабо изразено непосредствено субстанциално въздействие при такива субстанции, които са лесно разтворими под формата на твърди субстанции, - ако не става дума директно за етерични субстанции, които са силно ароматни; *при тях е налице нещо друго, при тях са налице субстанциални въздействия и при високи температури.* При такива твърди субстанции не може да бъде предизвикано истинско лечебно въздействие, ако ги прилагаме чрез топли компреси или чрез топли бани. Обратно, субстанции, които имат серен характер, и които имат фосфорен характер, както самата сяра, когато се появяват като елементи на топлата баня, могат тъкмо в този случай да разгърнат съответните лечебни въздействия. И така, става дума за следното, да погледнем на тези отношения именно по този фин начин, както ги представих сега. И тук бих желал да кажа, че би било много полезно за Вас, ако в известен смисъл разкрием един вид *прафеномени*. Интересно е, че този метод на разкриване на един вид прафеномени е играл важна роля, тъкмо в онези времена, когато повечето от мистериите са взимали своето начало от практикуването на медицината. Тогава нещата не са били теоретически изразявани, но в известен смисъл са били изразявани чрез прафеномени. Така например се е казвало: *"Ако приемаш вътрешно мед или вино, то ти отвътре укрепваш силите, които, изхождайки от космоса, действуват в теб"*. Бихме могли също така да кажем: *по този начин ти укрепваш същинските азови сили - защото това би било същото.* Това е нещо, което - бих желал да кажа - прави нещата нагледни. "Но ако си намажеш тялото с маслено подобна субстанция, то ти отслабваш в себе си вредното влияние на същинските земни сили" - т.е. силите, които в организма се противопоставят на азовото въздействие. "И ако открием правилната мяра между сладкото подсилване отвътре и масленото отслабване отвън, тогава достигаем до старост", така се казвали древните лекари. "Нека чрез въздействието на маслото бъде отнето от организма ти вредното земно въздействие, като за целта се намажеш с масло, и ако си в състояние, ако не си твърде слаб в устройството си, подсили азовите сили чрез вино и мед, тогава именно ти ще подсилиш онези сили, които ще ти помогнат да достигнеш до старост". Това са неща, които е трябвало да разяснят работа та по един прафеноменален начин. Хората са искали чрез факти, а не чрез поучения да посочат пътя на човека. Това е нещо, към което ще трябва отново да се върнем. Защото човек се чувствава много по-удобно сред тъй многобройните вещества на външния свят,

ако по този начин може да се позовава на прафеномени, а не на тъй наречените абстрактни природни закони, които всъщност веднага ни оставят, ако искаме да подходим към нещо конкретно. Страшно лесно е да бъдат изговорени някои от прафеномените. Бих желал да Ви представя някои съвсем прости прафеномени. Ето един: *"постави краката във вода, и ще предизвикаш в долната част на тялото сили, които ще усилят кръвотворението"*. Ето тук имате един прафеномен, който много добре ни показва пътя. *"измий си главата, и ще предизвикаш в долната част на тялото сили, които ще регулират отделянето"*. Това са прафеномени, които са наистина силно показателни, защото в себе си те съдържат закономерността, действителността. Когато изговарям нещо подобно, човекът присъства в нещо; *защото нещата естествено няма смисъл, ако при това не мисля за човека, и точно това има голямо значение - при всички тези неща да мисля за човека*. Това е нещо, което отново ни насочва повече към пространственото взаимодействие на силите в човешкия организъм. Но съществува и *взаимодействие* във времето, и това взаимодействие във времето силно изпъква пред нас, ако например наблюдаваме такъв случай при човека, когато същият като дете или в ранното си юношество бива така неправилно възпитаван, че през целия му живот нещо в него не може да бъде изградено; *нещо, което е трябвало да бъде изградено в него тъкмо през юношеството и през детството, а вместо това в него се изгражда нещо, което би трябвало да се появи едва през старостта*. Бих желал да се изразя по-точно. Виждате ли, човекът е така устроен че още през юношеството той разгръща в себе си сили, които след това изграждат организма му. Но не всичко, което се оформя през юношеството в организма, намира правилно приложение още през време на юношеството.

Ние оформяме организма през юношеството, за да съхраним нещо, което да прояви активност едва през старостта. И така, още в детето биват оформени определени органи, които обаче не бива да бъдат използвани през детството, но които старостта вече не може да изгради. Ето защо те остават в резерва, за да бъдат използвани през старостта. Ако обаче, не се вземе предвид, че човекът до *смяната на млечните зъби* например, трябва да бъде възпитаван чрез силата на *подражанието*, и че след *смяната на зъбите* човекът така трябва да бъде възпитаван и обучаван, че главната роля да играе *авторитета*, ако всичко това не се взима предвид, то е възможно към органите, които би трябвало да останат в резерва до старостта, да бъдат предявени преждевременни изисквания. Разбира се, съвременният материалистичен начин на мислене би могъл да възрази: *не би могъл да има голямо значение начина, по който биват използвани подражанието и авторитета*. А това има огромно значение, за-

щото всяко въздействие получава своето продължение в организма. Трябва само да имаме предвид, че в акта на подражание детето трябва да присъствува с целия си душевен живот. Така например следното има голямо значение.

Представете си, че Вие възпитавате в детето определена симпатия към дадена храна чрез това, че го оставяте да подражава на тази симпатия на храната, която симпатия притежава в самият възпитател - т.е. Вие свързвате принципа на подражание с формирането на предпочитание към тази храна и тук в организма е налице продължение на стремежа към подражание. Същото е и по-късно при авторитарното съществуване. Накратко, когато дадени органи - това, разбира се са фини устройства - които всъщност би трябвало да останат в резерва до настъпването на старостта, започват да функционират още в детството, тогава възниква ужасната *dementia praecox* (старческа деменция, старческо оглупяване - бел. прев.). Това е истинската причина за старческата деменция. Ето защо мо-жем да кажем: *добро лечебно средство е съответното възпитание*. И ако някой ден успеем да поставим цялото възпитание в съгласие с познанията, изложени от мен в малката книжка "Възпитанието на детето от гледна точка на Духовната наука" - нещо, към което се стремим във Валдорфското училище, но което не можем да разпрострем върху предхождащото възпитание, можем едва от 6-та или от 7-та година на детето нататък - тогава всъщност старческата деменция би изчезнала, защото именно чрез провеждането на подобно възпитание се препятствува опасността човекът да активира твърде рано своите старчески органи. Това е, което трябва да бъде казано по отношение на правилното възпитание. Но в живота съществува и обратното. И обратното се състои в следното, че ние съхраняваме това, което всъщност под формата на органични въздействия би трябвало да разгърне себе си само през време на юношеството. През целия живот се осъществява активиране на органи, които съществуват предимно за възрастта на детството и на юношеството; *но това трябва да става в една по-слаба степен, иначе ще остави увреждания след себе си*. Тук пред нас се разкрива една област, в която по най-различни причини, се намесва например *психоанализата*, предизвиквайки объркване в цялото човешко мислене. В действителност е истина че най-голямата вреда нанасят всъщност не най-големите заблуждения, защото големите заблуждения могат бързо да бъдат опровергани, но най-голяма вреда нанасят тези неща, в които се съдържа зрънце истина, защото тъкмо тези неща биват разгърнати до крайност и с тях се злоупотребява.

Какво всъщност е необходимо, за да се появи възглед, който да поеме пътя на психоанализата? Поради днешния, в много отношения неестест-

вен начин на живот, не приспособяващ човека към околната среда, доколкото това е необходимо, поради този живот, трябва да съществува нещо, което да не е обработено, нещо, което е направило впечатление на човека през време на неговото детство. Вплетени в душевния живот, остават неща, които не са вплетени по съответния начин и в организма; *защото всичко, което действа в душевния живот, дори в това действие не е съвсем слабо, всичко получава продължение, или поне би трябвало да получи продължение в лицето на въздействие и върху организма.* Но в нашите деца има много впечатления, които са толкова ненормални, че остават да съществуват под формата на душевни впечатления. Те не могат да се превърнат веднага в органични въздействия. Тогава те продължават да действуват като душевни впечатления, и вместо да вземат участие в цялостното развитие на човека, те изостават под формата на изолирани душевни импулси. Ако те биха взели участие в цялостното органично развитие, ако не бяха изостанали под формата на изолирани душевни импулси, то в по-късния човешки живот те не биха активирали онези органи, които са присъщи само на старостта, и които са налице не за да се ангажират с младежките впечатления. И тогава в целия човек става нещо нередно. Той е принуден да позволи на душевни изолации да въздействуват върху органи, които не са пригодени за това. И тогава възникват онези явления, които действително могат да бъдат констатирани с помощта на един правилно приложен психоаналитичен метод. Ако по този начин проникнем в човека, можем да открием определени неща, които той носи в своя душевен живот, но който просто не са обработени, и които действуват опустошително в органите, станали вече твърде стари за тази обработка. *Ала важното е, че по този път никога не можем да достигнем до терапия, а само до диагноза.* Ако останем с това, да прилагаме психоанализата само като диагноза, то ние вършим нещо, което по определен начин е оправдано - ако бъде тактично изпълнено. Но не да става така, - нещо, което мога да потвърдя с разни писъмца, които съм получавал, - че психоаналитиците да използват дори болничния персонал в ролята на шпиони, и чрез всякакви обстоятелства, дори с помощта на болничния персонал да се домогват до всичко онова, което желаят да изтръгнат от болния по време на анализата; *всичко това се случва толкова често, че в него естествено е заложено едно ужасно зло.* Но при всичко това нещата твърде силно зависят от моралната същност на личностите, занимаващи се с тази област. Ала ако се абстрахираме от тези неща, то бихме могли да кажем: *по отношение на диагнозата в психоанализа има някаква истина.* Но не е възможно и терапевтично да се върви по този път, по който искат да тръгнат психо-

аналитиците. Това от своя страна отново е свързано с едно явление на епохата.

Виждате ли, трагедията на *материализма* се състои в това, че в този материализъм отклонява хората от познанието на материята, че той препятствува опознаването на материята. Материализмът дори не е така вреден по отношение познанието на духовното, тъй както е вреден по отношение познанието на духовното в материалното. Именно, защото се препятствува възгледа, че навсякъде с материалното са свързани духовни влияния, така че тъкмо в материалното да бъдат търсени духовните влияния, по тези причини се препятствуват много неща, които не би трябвало да бъдат препятствувани за изграждането на един здрав възглед за човешкия живот. Ако аз съм материалист, то аз никога не мога да припиша на материята всички тези свойства, които ние обсъдихме в тези разглеждания. Да се приписват на материята именно тези или онези свойства, която тя притежава, това днес се разглежда като нелепост. Или хората се отклоняват именно от познанието на материалното. Хората не говорят вече за фосфорни явления, за солеобразни явления и т.н., защото всичко това се счита за глупост. По този път човекът се отклонява от познанието за духовното в материалното, човекът се отклонява от възможността правилно да изследва формообразуващите влияния и преди всичко човекът губи възможността да прозре, как всъщност всеки орган в човека притежава двойна задача, *едната* по отношение ориентирането в посока към *съзнанието и другата* в противоположната страна – *ориентиране към чистия органичен процес*.

Този възглед се е изгубил особено силно в една област, която ние ще обсъдим тук - областта на възгледите за *зъбите*. Материалистично погледнато, зъбите биват разглеждани по-малко или повече като прости дъвкателни инструменти. Но това те не са. Това, че те притежават двойствената природа, това става ясно от обстоятелството, че ако ги разгледаме само химически, те проявяват себе си като нещо, което е сродно на костната система. Но еволюционно-историческите произлизат от кожната система. Именно зъбите притежават двойствената природа; *само че втората природа на зъбите е скрита изключително дълбоко*. Я сравнете някой път едно животинско съзъбие с едно човешко съзъбие. Тогава ще видите, че това, което казах тук в най-първия час, именно при животинското съзъбие се проявява много силно тази тежест надолу, това, което исках да Ви представя с помощта на целия маймунски скелет. В човешкото съзъбие, бих желал да кажа, по един определен начин в самото съзъбие виждаме влиянието на вертикалната линия. Това е свързано с обстоятелството, че в действителност зъбите не са само дъвкателни инструменти, но те са и твърде съществени смукателни инструменти - първо

те действуват механично по посока навън, но второ - в тях е заложено едно много фино одухотворено смукателно действие по посока навътре. Тук трябва да запитаме: *но какво всъщност всмукват зъбите?* В основата си, докато са в състояние да правят това, те всмукват флуор* (*Зъбите всмукват флуор. Те са апарат за всмукване на флуор.). За своя организъм човекът има нужда от съвсем малки количества флуор, и ако човекът ги няма в себе си, тези флуорни влияния - тук трябва да се каже нещо, което може би ще ви шокира - тогава човекът става твърде умен. Той става твърде умен. Той придобива ум, който почти го унищожава. Чрез тези флуорни влияния той бива насочен към правилното мяра глупост, която ние наистина се нуждаем, за да бъдем хора. Човекът има нужда от малки количества флуор като постоянно противосредство срещу твърде силното поумняване, а твърде ранното увреждане на зъбите, което представлява нарушение на флуорните влияния, насочва към прекомерното ангажиране на флуор осмукващото действие на зъбите. Това означава, че през нещо човекът добива възможност да си помага срещу глупостта - за подобни неща ние ще говорим още, ще говорим, дори да нямаме много време за тях. И така, в известна степен човекът унищожава зъбите си, та флуорното влияние да не го оглупи прекомерно силно. Помислете си за това твърде фино взаимоотношение: *зъбите на човека се развалят, за да не стане той твърде глупав*. Оттук виждате тясната връзка между това, което от една страна носи полза на човека, и другото, което се насочва по посока да донесе вреда на човека. При определени обстоятелства ние се нуждаем от флуорните влияния, за да не станем твърде умни. Само че ако това ние извършваме в твърде силна степен, ние можем да си навредим; *тогава чрез нашата органна дейност ние разрушаваме своите зъби*. Това са неща, за които Ви моля, добре да ги премислите, за щото те са свързани с изключително значими обстоятелства в човешкия организъм.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Доколкото разглеждания материал може да бъде овладян, на базата на този материал от последния час аз трябва да обобщя някои неща, с което едва ще се осветли цялото и което всъщност ще направи цялото плодотворно. И затова ще бъде добре, макар че всичко това може да бъде само едно начало, ако сме в състояние да прибавим още два дни. Правейки връзката с казаното вчера, бих желал да кажа някои неща, именно по отношение на еволюцията и на инволюцията на същността на зъба, което обаче ще бъде в състояние да хвърли известна светлина върху здравия и върху болния човек. Не е добре, ако разискванията като вчерашните бъдат взети в твърде материалистичен смисъл, защото в този случай дей-

ствително става дума за следното - в това, което външно се проявява - да кажем - в разрушаването на зъбите, да виждаме именно само външния симптом за един определен вътрешен процес, за един процес, който всъщност остава скрит за външното възприемане, и който има за последица външно проявеното. Вие ще разберете целия *формиращ зъбен процес*, ако го разгледате заедно с други процеси в човешкия организъм, който в основата си са видимо силно отдалечени от този, формиращ зъбите процес, ако например го разгледате заедно с едно явление, което на Вас Ви е доволно познато, но чиято вярна оценка може да бъде извършено само ако това явление бъде правилно разгледано съвместно с процеса, формиращ зъбите. Това е явлението, че момичетата имат съвсем здрави зъби - и след като минат през първото раждане, след това зъбите им се разрушават. Това е нещо, което изключително основно изяснява връзката между зъбобола, между зъбните увреждания и цялата конструкция на организма.

След това трябва да вземем в съображение изключително интересната връзка, именно между това, което протича в зъбите и склонността на човека към *хемороидални страдания*. Всичко това са взаимовръзки, доказващи как това, което в най-силна степен действа минерализиращо в човека - защото образуването на зъбите е най-силно минерализиращ процес - от друга страна е тясно свързано с цялостния устройствен процес в човека, и бих желал да кажа - в своята зависимости в своето взаимоотношение разкрива себе си да другия край на човека. По отношение процеса, формиращ зъбите, човек бива силно повлиян от обстоятелството, че не можем да отречем, че в своя завършек, когато достигаме външната, намираща се извън венеца, зъбна обвивка, процесът, формиращ зъбите, представлява нещо, чрез което човешкото устройство наистина отдава себе си на външния свят под формата на нещо минерално. Там по един почти съвършен начин, намиращото се в зъбното покритие, в емайла представлява нещо завършено в хранителни процеси тук не се извършват, така че в известна смисъл тук имаме нещо налице, което е с напълно неорганична природа. Да, мисля, че още вчера обърнах внимание на обстоятелството, че нещата се свеждат много по-малко до този, в известен смисъл, възходящ процес, колкото до разградния процес, осъществяващ се непрекъснато в хода на формиране на зъбите през време на целия живот. И ако от една страна трябва да признаем, че на този периферен край на човешкото устройство се развива най-външната част на зъба, тъй като вътрешното устройство малко може да стори за това изграждане, то все пак не бива да забравяме, че това вътрешно устройство е свързано с разграждането, свързано е с разрушителния процес, и че в действителност един въпрос е много по-важен от всички други: *как мо-*

жем да забравим тази предразположеност в човека към разграждането на този процес? Защото би било пълно заблуждение, ако вярваме, че това разграждане произлиза изцяло и единствено от външни увреждания. Това е, което трябва да вземем под внимание. Освен това става дума за следното, че към това, което вчера казах за функциите на флуора по отношение на формирането на зъбите, в съответна степен се отнася до онзи период от детството, когато процесът, формиращ зъбите, протича отвътре навън и когато той всъщност едва се подготвя; *защото той се подготвя дълбоко във вътрешността на организма, подготвя се в целия организъм, преди да се появят вторите (постоянните) зъби.* Този флуорообразуващ процес след това кулминира в следното, че в известен смисъл в субстанцията на зъбната повърхност е налице нещо, в което флуорът е достигнал да един вид стабилно равновесно състояние, където той е свързан със субстанцията и в известен смисъл почива. Но той бива разтърсен в своя покой, когато зъбите започват едно обратно развитие, противопоставяйки се на разрушителния процес. Тук е налице един фин процес, който изхожда от зъба и който е свързан с обусловения от флуора формообразуващ процес, изпълващ целия организъм, и който все пак се съхранява за целия живот на човека.

Тъкмо казаното сега, обуславя цялата профилактична обработка на това, което тук влиза в съображение. Виждате ли, бих могъл да кажа например следното. Бих могъл да кажа: *голяма част от това, което е въведено при нас в педагогиката на Валдорфското училище, освен всичко останало, насочено към здравето развитие на детето, цели да предотврати и ранното повреждане на зъбите на тези, които посещават Валдорфското училище.* Защото странното е, че тъкмо по отношение на тези периферни обстоятелства изключително много неща зависят от правилното възпитание в детска възраст. Жалко е, че чрез Валдорфското училище имаме възможността да влияем върху един период от време, когато е вече твърде късно за същинския *профилактичен процес*, който би могъл да бъде проведен по отношение на *формирането на зъбите; това би трябвало да бъде започнато по-рано.* Но все пак, тъй като зъбите не се появяват изведнъж, а постепенно, и тъй като вътрешния процес има дълго последствие, то все пак още би могло да се направи нещо и когато децата идват при нас едва на 6 или на 7 годишна възраст, което обаче съвсем не е достатъчно; *защото това, за което тук става дума е, че по определен начин може да бъде изпълнено това, което казах; необходимо е, когато се появи първият зъб, внимателно да се изследва, в какво състояние е всъщност целият процес, формиращ зъбите.* Естествено, с право бе възразено, че трудностите възникват поради обстоятелството, че този зъбообразуващ процес вече е подготвен, че в известен

смисъл зъбната корона само бива изтласкана и е вече в готов вид. Това е вярно, но състоянието на зъбообразуващия процес може да бъде проследено не само по самите зъби, но става дума за това, че можем да открием следното: *когато в своята 4-та, 5-та, 6-та година детето несръчно борави с ръцете и дланите, с краката и ходилата си, т.е. не умее да борави сръчно с ръце и крака, с длани и ходила, тогава то е склонно да не провежда по правилен начин зъбообразуващия процес в себе си.* Тъкмо в поведението на ръце и крака, на длани и ходила се показва целият онзи тип, който след това се появява в зъбообразуващия процес. Ето защо, ако отрано започнем да учим децата да имат изящна походка, така да се движат, че при това изящно да преместват краката си, т.е. да ги караме да ходят клекнали или по друг подобен начин, така ходейки, непрекъснато да придвижват единия крак покрай другия, или ако усвоят друга художествено-изящна походка, то с това ние в силна степен ще въздействуваме регулиращо върху зъбообразуващия процес. Всичко това, свързано с усилието да бъдат приучени към сръчност на пръстите на ръцете, в силна степен стимулира зъбообразуващия процес. Елате при нас във Валдорфското училище в часа по трудово обучение, и Вие ще откриете, че момчетата плетат с шишове и куки тъй, както момичетата, че всичко са прави по един и същи начин от момичетата и от момчетата. Дори и по-големите момчета с голямо удоволствие вземат участие в плетеното. Всичко това става не поради някакъв каприз, но поради необходимостта пръстите на ръцете да придобият сръчност, да станат подвижни, защото в пръстите трябва да се вмъкне душата. И ако въведем душата в пръстите, то ние стимулираме преди всичко онова, което е свързано със зъбообразуващия процес. Не е безразлично, дали ще оставим едно дете да седи, когато то е лениво, или ще го караме да тича, дали ще оставим едно дете с неговата несръчност, или ще го стимулираме, та ръцете му да добият сръчност. Всичко това не е безразлично, тъй като всичко онова, което сме пропуснали, по-късно ще се прояви в ранното разрушаване на зъбите, разбира се при един по-малко, при друг повече, тези неща са индивидуални, но те се проявяват. Така че можем да кажем: *тъкмо колкото по-рано започнем с подобно дисциплиниране на човека, толкова повече, изхождайки от тази страна, ще забавим процеса на разрушаване на зъбите.* Толкова е трудно да се намесим във всичко свързано с този зъбен процес, че трябва да се обърнем и към необходимостта да вземаме под внимание неща, привидно силно отдалечени от същността. Тук пред мен има едни въпрос: *по какъв начин флуорът бива поет от организма, чрез емайла отвън, чрез слюнката или чрез зъбната сърцевина, чрез кръвообращението или по друг подобен начин?*

Но виждате ли, *флуорът като такъв представлява процес, формиращ човека*, и съвсем не е важно да мъдруваме, по какъв начин той бива приет. По правило е необходимо да имаме предвид само процеса, преминаващ през най-обикновеното храносмилане; *чрез него биват поети онези субстанции съдържащи флуорните съединения*. Необходимо е да проследим само съвсем обикновения храносмилателен процес, отвеждащ периферно флуорната субстанция до онези места, където тя трябва да бъде отложена. Важното е, че всъщност флуорът като такъв е много по-разпространен, отколкото си мислим. Голяма част от него се съдържа в най-различните растения - разбира се относително голяма част, защото човекът има невероятно малко нужди; *само че в растенията се съдържа флуорообразуващия процес, така че тъкмо при флуорът нещата стоят така, че когато флуорът не може да бъде доказан по химически път, то въпреки това флуорообразуващия процес е налице в растенията - за това ние още сега ще поговорим подробно*. Защото флуорът е винаги налице, дори във водата, във водата, която пием; *така че изобщо не е нужно да извличаме флуор*. Става дума за следното, организъмът да е така организиран, че от своя страна да успява да преодолее изключително сложния процес, заложен тъкмо в приемането на флуора.

И така, ако искате да говорите чрез обичайната терминология, то трябва да кажете: *всъщност флуорът бива донесен до своето място чрез кръвообращението*.

След това възниква въпросът, дали емайльт на пробилиците зъби продължава да бъде изхранван. Тъкмо това не става. Това следва от всичко онова, което вече изложих.

Но съществува нещо друго, върху което трябва да насочим вниманието си. Бихме могли да кажем: *изследвайки по духовно-научен начин, виждаме че в областта на зъбообразуването и в негова близост е налице един изключително жива дейност на етерното тяло, която дейност е свободна, и която в известен смисъл много хлабаво е свързана с физическото устройство*. Тази съществуваща тук дейност, която можем да наблюдаваме по особен начин, и която обуславя един подвижен процес на непрекъснато организиране около челюстите, това етерно подвижно устройство, то, като свободно устройство, изобщо не съществува в долната част на човешкото тяло. Тук това устройство в най-прекия смисъл се свързва с физическата органична дейност, и с това са свързани явления, които аз изложих по-рано. С това е свързано обстоятелството, че когато дейността на етерното тяло бъде освободена от физическия организъм, тъй както става това по време на бременност, на другия полюс това предизвиква значителни промени в зъбното устройство. Хемороидалните страдания също са свързани с обстоятелствата, че в своите функции фи-

зическото тяло и етерното тяло поемат по свои собствени пътища. Но това, което се появява в този край на човешкото устройство, а именно - еманципирането на етерното устройство, това от друга страна придърпва етерното тяло навътре в устройството, и тук, от другата страна с това е свързано противоположното действие - или разрушителното действие. Това, което повдига на по-високо ниво органичната дейност, както, в здравия смисъл става по време на бременност, и както, в болестния смисъл става при болните - но което и във втория смисъл представлява единствено повдигане на органичната дейност на по-високо ниво, това, което прави нормалната дейност на по-високо ниво, това, което прави нормалната дейност по-интензивна, същото това от друга страна действа под формата на една по-интензивна органична дейност, или действа предимно при зъбите в смисъла на обратно развитие, на разрушение. Това е, което заслужава да бъде разгледано.

Микроскопски погледнато, всичко, което съществува в нас под формата на взаимодействие на движенията на ръцете и на краката, всичко това са влияния на флуора; *телесложението, което възниква по този начин, когато пръстите на ръцете, когато краката са сръчни - това е влиянието на флуора - не това, което фантазирайки си бихме поставили в нашето тяло, но това, под чиято форма човешкия организъм проявява себе си в своята повърхност, и което намира своето продължение по посока навътре: вътрешното продължение на това, което проявява себе си във външната дейност, това е действието на флуора.* Ако обаче не действуват самостоятелно външните флуорни въздействия, за които разказах, тогава въпросът се свежда до това, дали можем да открием следното, - човешкия организъм е така сложно устроен, че естествено на мястото на обикновеното възпитание трябва да застане лечението, - дали, след това не можем да се справим единствено чрез възпитание, трябва да започнем вече с лечение. Защото не само зъбите ние забелязваме, че възпитанието е било лошо, но това ние установяваме и чрез обстоятелството, че детето нищо не може да върши. В случая въпросът се свежда до това, в известен смисъл профилактично да се намесим в организма. Интересно е, че ако направим опит с воден *извлек от сока на кората на конския кестен*, т.е. с извлек на *ескулина*, и ако дадем вътрешно силно разреден ескулин, тогава можем да упражним регулиращо въздействие върху зъбната консервация, върху зъбното консервиране, ако разбира се не сме започнали твърде късно с това. Това отново е една интересна взаимовръзка. В сока от кората на конския кестен действително се съдържа нещо от това, което изгражда нашите зъби. Винаги навън в макрокосмоса можем да открием нещо, което вътрешно притежава някакво организиращо въздействие. Това се дължи на обстоятелството, че

в ескулина се съдържа нещо, което изхвърля химизма от субстанцията, в която действа ескулина. Химизма бива активиран. Странно е, че ако пропуснем спектралния конус през разтвор на ескулин, тогава химичните въздействия биват заличени от спектъра. Това заличаване на химичните въздействия е нещо, което отново можем да наблюдаваме, ако само че наистина трябва да бъде воден разтвор, ако въведем, силно разреден, водния извлек в организма; *тогава виждаме, че това преодоляване на химизма, това сливане до обикновения минерализиращ процес, всъщност представлява същото, което е и процеса на формиране на зъбите в организма.* Само, че това, което иначе протича чисто външно в процеса на заличаване на химизма, то бива пронизано допълнително от организиращите сили, съществуващи именно в човешкия организъм.

По подобен начин, само че чрез друг вид обработка, действа дори обикновеният *хлорофил*. Силата, заложена при конския кестен и при някои други растения в кората, малко по-различно формирана, е заложена всъщност в целия хлорофил. Само че трябва да се опитаме в известен смисъл да извлечем хлорофила в етера, но тогава ще бъде необходимо не да прилагаме вътрешно, но да прилагаме външно чрез втриване в областта на долните части на тялото; *така, ако втрием в долната част на тялото етеризиращия хлорофил, тогава ние действаме по подобен начин върху организма в смисъл на консервиране на зъбите, както действаме, когато прилагаме ескулиновото въздействие вътрешно.* Това са неща, които трябва да бъдат изпробвани, и които, когато бъдат представени на външния свят чрез своите статистически резултати, положително биха направили значително впечатление. След като е умъртвена цялата зъбна пулпа, тогава трябва да се опита целия организъм да бъде подготвен да поема флуора. Това вече не е работа на общото зъболечение. И така, от всичко това виждате, как зъболечение то, доколкото изобщо зъбите могат да бъдат лекувани, е силно свързано с всички сили на растеж в човешкия организъм. Защото това, което казах за ескулина и за хлорофила, това ни отвежда към сили, съществено свързани с много фини процеси на растеж, с процеси на растеж, насочени в посока на минерализация. Нещата стоят така, че своето по-висше развитие по посока на *Духа*, човекът трябва да откупи с цената на обратното развитие на зъбообразуващия процес изобщо. Нещата стоят така и от филогенетична гледна точка; *в сравнение с животинския зъбообразуващ процес човешкият зъбообразуващ процес представлява процес на обратно развитие.* Само че този процес на обратно развитие има общи черти с други процеси на обратно развитие, които са налице навсякъде в устройството на човешката глава. Виждате ли, ето тук аз Ви доближавам до такъв вид възгледи, които могат да имат значение за оценката на цялостен зъбообра-

зуващ процес. И някои други неща ще получим като резултат, след като прибавим и нещо друго което от своя страна отново ще послужи за основа. Тук аз ще вмъкна една глава, която видимо няма връзка с разглежданата тема. И това е, което бихме могли да наречем *въпроси на диетиката*, свързани тъкмо с нещата, с които се занимахме сега. Тези въпроси на диетиката са тъй важни, по причина, че имат не само медицинско значение, но защото притежават и социално значение. Виждате ли, много би могло да се дискутира по този въпрос, дали диетата на Маздазан или други подобни странни диета имат някакво значение и дали са оправдани. Възможно е, но при това влизане в съображение следното, че чрез всичко, което бива поднесено на човека под формата на съвети, човекът се превръща в едно не социално същество. Ето тук социалният елемент действително се сблъсква с медицинския елемент. Колкото повече чувствуваме нужда да правим нещо специално за себе си по отношение на нашето хранене, и изобщо по отношение въздействието на външния свят върху нас, толкова повече ние се превръщаме в не социални същества. Значението на Тайната вечеря не се свежда до това, че Христос е дал всекиму от апостолите нещо специално, а до това, че на всички е дал едно и също. Създаването на възможността, хората като такива да могат да бъдат заедно в акта на хранене и на пиене, тази възможност има голямо социално значение. И всичко, което пречатства тази здрава природа на човека, всичко то бих желал да кажа - би трябвало да бъде провеждано с известна предпазливост. Защото, ако човекът бъде предоставен на самия себе си, имам предвид не само по отношение на това, което е съзнателно в него, но по отношение на всичко, което органически действува в него, тогава в него всъщност биха възникнали всякакви възможни апетити и анти-апетити. За човека съвсем не е чак толкова важно, в този смисъл да обръща внимание на тези апетити и анти-апетити, както обикновено става това. Защото, ако човек успее, имам предвид не само спрямо субективния апетит, но по отношение на цялото телесно устройство - нещо, което той всъщност не понася, да се научи да го понася, т.е. ако в по-широк смисъл преодолее даден анти-апетит - имам предвид това, разширено изцяло върху дадена органа система - тогава, той печели повече за своето телесно устройство отколкото, ако през всичкото това време Вие лишавате от това, което съответствува на неговия анти-апетит. В преодоляването на нещо, което ние не понасяме, в неговата преодоляност е заложено възстановяването на един или друг разрушен орган, или, ако имаме предвид етерната същност, дори на един нов орган казано не просто като сравнение, но в прекия смисъл, *органо-образуващата сила е заложена не в нещо друго, но в преодоляването на анти-апетита*. От една известна точка нататък робуването на апетитите

не служи на органите, но ги хипертрофира, води ги към израждане, така че, ако стигнем твърде далече спрямо това, което организмът чрез своето увреждане желае да държи настрана от себе си, в такъв случай ние увреждаме телесното устройство. Ако обаче опитае да приучим човека постепенно към това, което сякаш му се струва неподходящо, тогава ние постоянно укрепваме неговото устройство.

Всичко, което в това отношение би било необходимо да знаем, нашата модерна естествена наука е скрила от нас. Защото този външен принцип на борбата за съществуване и на естествения подбор, наистина представлява нещо много външно и повърхностно. *Рукс* го пренася и върху борбата на органите на човека. Но това наистина е нещо много външно и повърхностно. Тези неща добиват някакво значение едва когато действително можем да наблюдаваме това, което протича вътрешно. И тук трябва да кажем, че укрепването на даден човешки орган, изобщо на някакъв орган във филогенетичната редица винаги произлиза от преодоляването на някаква антипатия. Оформянето на органите се дължи на преодоляването на антипатии, докато израстването на едни вече наличен орган се дължи на подчиняването на симпатиите. Само че това не бива да преминава една определена точка. Симпатиите и антипатиите съществуват не само на върха на езика и в окото, но целият организъм е пронизан от симпатии и антипатии. Всеки орган има своите симпатии и антипатии.

Един орган развива антипатия срещу онова, което го е изградило до едно определено състояние. Този орган всъщност дължи своето изграждане, след като вече е готов, тъкмо на това, срещу което развива антипатия. Това е нещо, което ще ни отведе много дълбоко във филогенетиката, ако вземем предвид как действува външния свят, така, че вътрешността се съпротивлява срещу него, разтоварва себе си в акта на антипатия, и че тъкмо по този начин се осъществява непрекъснатото усъвършенстване на телесното устройство. В царството на организма, на борбата за съществуване устоява този, който е най в състояние да преодолее вътрешната антипатия и да постави на нейно място органи. Всичко това принадлежи на процеса, осигуряващ по-нататъшната еволюция на органите. Разглеждайки всичко това, за нас се появява една опорна точка, от която отново можем да погледнем към въпроса за *дозирането на лекарствените средства*.

В самия органичнообразуващ процес Вие виждате едно непрестанно махало образно движение насам-натам между симпатия и антипатия. Генезисът на телесното устройство е свързан съществено с формирането на симпатия и антипатия и с редуването на симпатия и антипатия. Тъй както се отнасят една спрямо друга симпатията и антипатията в организма, така

се отнасят ниските дози, т.е. субстанциално приложеното като субстанция спрямо това, което бива приложено във високи потенции.

Високата потенция има действие, противоположно на действието на ниската потенция. Това е свързано с цялата организираща сила. И в определен смисъл е вярно също така и това, което аз вече посочих вчера от една друга гледна точка, а именно, че онова, което през първата епоха на живота действа по определен начин в организма, в по-късните епохи на живота обръща своето действие, но че това, което действа в организма, може да бъде изместено. Както казах вчера, на това от една страна се дължи откриването на изолирани душевни области, които в по-късна възраст засягат телесното устройство, там, където те не би трябвало да се докосват.

Хората ще проникват в тези неща едва когато самата наука бъде малко одухотворена, когато стигнем до убеждението да не лекуваме тъй наречените душевни заболявания по душевно-духовен път, но когато ще искаме да поставим въпроса: *къде в органите нещо не е в ред, за да е налице тази или онази тъй нар. духовна или душевна болест?* Обратно, колкото и странна да звучи, при тъй наречените телесни заболявания имаме много повече основание да разглеждаме душевната област, отколкото тъкмо при душевните заболявания. При душевните заболявания душевното състояние няма друго значение освен по отношение на диагностиката. Душевното състояние трябва да бъде изследвано, та с помощта на неговото разглеждане да разберем, къде в организма е скрита грешката. В това отношение древните още в терминологията са вложили някои неща. Наистина, не напразно древните са свързали душевната болестна картина на хипохондрията с едно чисто материалистично звучащо название, със закостенялост на долната част на тялото или с хрущялност на долната част на тялото, дори когато хипохондрията достига до състояние на безумие. Човека разбира се, трябва да достигне до състояние, всичко тъй наречено материално да разглежда като духовно. Днес ние изключително много страдаме от обстоятелството, че по отношение на мисленето материализмът представлява продължение на католическия аскетизъм. Този аскетизъм пренебрегва природата, и чрез пренебрегване на природата се стреми да постигне духа. Съвременният светоглед взема от това аскетично направление това, което му харесва и знае, че това, което протича в долната част на тялото, е грубо материално и няма нужда да бъде взимано предвид. Но тъкмо това в действителност не така, във всички тези неща действа Духът, и ние трябва да знаем, как там вътре действа Духът. Когато съединя Духът, който действа в организма с Духа, действащ в нещо навън, тогава духовното действа заедно с духовното. Трябва да се освободим от пренебрежението спрямо

природата. Трябва да успеем да си представим природата отново одухотворена. Защото не намирате ли, че е забележително и изключително показателно за цялата реформа на медицинското мислене, че тъкмо по време на прилива на материализма се появи стремежът в тъй наречените абнормни състояния да се въздействува върху човека с всякакви видове хипноза и внушение? Неща, видимо отдалечени от материалното, възникнаха тъкмо във времето на материализма, и така хората загубиха възможността да узнаят за духовната същност на живака, на антимона, на златото, на среброто. Това е същественото: *хората изгубиха възможността да научат нещо за духовната същност на материалното и затова те се стремят да лекуват духовното като такова, и тъкмо така, както става в психоанализата, където е налице стремеж духовното да бъде дирижирано като такова.* Необходимо е отново да заемат своето място едни здрави възгледи за духовните качества на материята.

Наистина, създадената от 19 век традиция има не малки заслуги за това, че е било поддържано живо признаването на духовността на външните материални субстанции. Това дори е най-важното, защото външната алопатична медицина за съжаление все повече и повече се обръща към убеждението, че има работа единствено с материалното, а именно само с външните материални въздействия на субстанциите извън човека. Това, обаче води до следното, от една страна при диагностицирането на тъй наречените физически заболявания вниманието да бъде насочено тъкмо върху душевното състояние, и обратно, когато на преден план силно изпъкне дадено абнормно душевно състояние, да бъдат потърсени физическите увреждания. Всъщност физическите заболявания винаги би трябвало да повдигат следния въпрос: *какъв температурен носи човекът, при когото те се появяват?* Ако открием, че човекът при когото възникват тези заболявания, носи хипохондрична природа, тогава дори само неговата обикновена хипохондрична природа ще ни насочи към необходимостта така да го лекуваме, че да въздействуваме силно върху долната част на неговото тяло, т.е. да го лекуваме в сферата на материалното активното, т.е. с ниски потенции. Ако открием, че даден човек, вън от заболяването, носи един буден дух, или е със сангвиничен характер, тогава предварително още ще бъде необходимо да се обърнем към повисоки потенции. Накратко, душевното състояние е това, на което трябва да бъде въздействувано в съответствие с физическото заболяване. Това цялостно душевно състояние изпъква пред нас по определен начин още при детето, и не би се появила така лесно една *деменция прекокс* (старческо слабоумие - бел. прев.), ако детето още не би показало склонност към *флегматичност*, ако при детето още не бихме могли да уловим онази предразположеност на темперамента, която всъщност би трябвало

да се появи в едва по-късна възраст на човека, макар и тогава дори в едни по-ограничени размери. Особено значение има различаването по отношение на вътрешната активност или вътрешната пасивност. Това в силна степен влиза в съображение. Помислете си само, когато при нашите тъй нар. *психични лечебни методи* въздействуваме по пътя на *сугестията*, тогава всъщност ние изцяло поставяме човека в сферата на влияние на другия човек. Ние подтискаме неговата активност. Подтискането на активността, подтискането на вътрешната инициатива на човека проявява обаче още във външния живот нещо, което е важно за протичането на живота, и което, ако го наблюдаваме по съответния начин при детето - затова ще говорим утре, - дава отражение върху развитието на зъбите, така също и в по-късния живот.

След всичко, което казах преди, е важно да се вземе предвид следното: *виждате ли, аз мога да приема че е важно за мен да избягвам определени храни, да прибягвам повече към други храни; мога да счета за необходимо да спазвам определена диета.* Тя може да бъде много добра за мен. Но съществува съществена разлика, дали съм достигнал до тази диета чрез лично изпробване, чрез това, сам да се спра на това или онова, или просто съм се оставил лекарят да ми определи диетата. Моля, да не ми се сърдите, че казвам това по един толкова сух начин. Нали, от материалистична гледна точка изглежда, сякаш е все едно, дали добрата за мен диета е открита от мен самия инстинктивно, дали съм си я изработил сам, може би под ръководството на лекаря, при което съм проявил инициатива, или просто съм се оставил лекарят да ми предпише диета. Крайната последица на тези въздействия се проявява в това, че предписаната от лекаря диета първоначално ще бъде от полза, но съжаление тя има вредна особеност, че в старостта тя по-лесно ще ме доведе до оглупяване, отколкото би се случило това иначе, тя ще доведе до старческо слабоумие, докато активното участие при определянето на диетата би поддържало по-лесно духовната ми подвижност - разбира се тук влизат в съображение и други фактори, от които се определя духовната подвижност. Тази игра на активност и неактивност бива особено силно нарушена при всякакви видове лечения чрез сугестия, където аз изцяло поставям себе си в зависимост, където не само се отказвам от своя та оценка и правя това, което другият ми нареди, но където предавам на оценката на другия дори ръководството на моята воля. По тази причина би трябвало да бъдат ограничавани лечения, почиващи на хипноза и сугестия. Ако бихте могли да кажем: *ограничаването на волята, което е налице при всеки един човек, лекуван по този начин, не вреди на съответния човек по други причини, при което му правим по-голяма услуга, ако за известен период от време му помогнем по сугестивен път, в такъв случай*

можем да прилагаме подобни неща. Но най-често въпросът се свежда до това, че тъкмо духовната наука трябва да посочва лечебната сила на това, което е заложено във въздействието на субстанциите, в атмосферните въздействия, във въздействието на движенията на човешкия организъм, накратко във въздействието на всичко онова, което именно не представлява непосредствено духовно повлияване, но което само активно, с инициатива, трябва да произлезе от самия човек, изхождайки от съзнанието или от подсъзнанието.

Тези неща са много важни, тъй като тъкмо в материалистичната епоха най-много се прегрешава срещу тях, и тъй като, заразени от властващите днес възгледи, днес хората трябва да изживеят ужаса на навлизането на тенденциите на *хипноза и сугестия* дори в *педагогиката*. Внасянето на тези тенденции в педагогиката, това е нещо страшно, и хората ще погледнат ясно в тази насока едва след като си отговорят на въпроса: *как въздействуват такива активности на човешкия организъм, които го довеждат до пробуждане вместо до заспиване?* Тъй както човекът, когато е заспал, извършва движения в своите представи, които не биват последвани от активността на неговата воля, когато човекът в известна степен бива поставен в състояние на покой спрямо външния свят, докато в изживяванията на своето съзнание той е в състояние на движение, така точно обратното става обратното става по време на евритмията. При *Евритмията* се въздействува точно на обратното на заспиването: *предизвиква се състояние на по-силна пробуденост спрямо обикновените състояния на съзнанието.* При това биват отстранявани хипертрофиите на представите, така, както съществуват те в сънищата, и вместо това се стимулира здравето оформяне на волята в областта на крайниците. Волята със своето устройство бива вмъкната в крайниците. И ако тогава изследваме, как по различен начин въздействува върху долната и горната част на човека евритмизирането на съгласните върху горната и долна част на човека, тогава ще видим, че дори в евритмията можем да открием значителен терапевтичен елемент.

ОСЕМНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Мисля, скъпи приятели, че все пак е необходимо, в нашето природонаучно-медицинско обучение да нахлуе това, което бихме могли да наречем завръщане към действителните начала на патологичните явления. В по-ново време все повече влиза в сила тенденцията да се отклоняваме от същинските начала и да насочваме погледа си върху неща, разиграващи се на повърхността на явленията. С това приковаване на повърхността е свързано и обстоятелството, че днес в обичайната медицина, в обичайната патология, когато четем или слушаме описанието на някакъв тип

заболяване, най-често научаваме, какъв *бацил* всъщност предизвиква дадено заболяване, какво е това, което се е вмъкнало в човешкия организъм. Разбира се, ужасно лесно е да бъдат отхвърлени възраженията срещу това нахлуване на нисшите организми, поради простата причина, че не е необходимо да бъде доказано, че тези нисши организми са действително на лице. Тъй като за различните заболявания те наистина проявяват себе си в специфична форма, то от своя страна е понятно, защо се посочва тъкмо тази специфична форма, и защо се набляга тъкмо на връзката между дадена форма на заболяване и тази специфична форма на бактериите. Дори повърхностно погледнато, по силата на този възглед, възниква едно заблуждение, състоящо се в това, че в този случай ние изцяло се отклоняваме от първичното. Защото помислете си само, когато в хода на дадено заболяване в някаква част на тялото се появяват бацили в по-голямо количество, тогава естествено, че тези бацили ще предизвикат явления, както предизвиква подобни явления в организма всяко чуждо тяло, и че в резултат на това наличие на бацили ще възникнат всякакъв вид възпаления. Ако всичко бъде приписано на активността на тези бацили, то ние действително насочваме вниманието си единствено върху това, което всъщност бацилите правят. При това обаче, ние отклоняваме вниманието си от истинския произход на заболяването. Защото всеки път, когато нисшите организми открият в човешкия организъм подходяща почва за своето развитие, то тъкмо тази подходяща почва е вече създадена от истинските първични причини. Необходимо е вниманието да бъде насочено върху областта на тези първични причини. За целта е необходимо да се върна отново назад към пътищата на наблюдение, по които вече тръгнахме и които още веднъж трябва да даде това твърдение, че ножът е нож. По същият начин стоят нещата, когато дойде някой и каже: *човешкото око и животинското око и двете могат да бъдат обяснени по един и същи начин*. Глупост е, от едно външно разглеждане да искаме да изведем принципът за обяснения на дадено нещо, и това няма да ни доведе до нищо, особено когато, основавайки се на външното разглеждане, се опитваме да изградим някакво изследване. Подобно изследване, основаващо се на животинската същност, пречи на човека, след това по правилен начин да изследва определени отношения при човека, защото тези отношения изпъкват истински пред душевния поглед на човека само ако осъзнаваме следното: *тъкмо най-периферно разположените органи при човека са в най-силна степен проникнати от Аза и са оформени от него*.

По съвсем различен начин в сравнение с окото е формирано *човешкото ухо*. Човешкото ухо също така може да бъде разбрано, и по същия начин можем да възпитаваме в себе си едно обективно разбиране, тъй както

достигнахме до обективното разбиране на окото, чрез което след това човек може да се доближи до ясното виждане на етерното тяло. Можем по правилен начин да вникнем във факта, че човекът притежава ухо тъй както и животното, ако имаме в предвид, че това ухо, че това ушно образование е проникнато от азовото устройство. Ако след това изследваме образованието на ухото, ще разберем, че по подобен начин това образование е свързано с нещо, разположено по-навътре в човешкия организъм, тъй както очното образование на етерното тяло е свързано с нещо, разположено повече към периферията. Така успяваме в известна степен да ориентираме своите способности за наблюдение върху ушното образование, и стигаме до там, да кажем: *Азът по същия начин има нещо общо и с процеса на формиране на окото.* Азът също така вгражда в организма един вид скелет, който скелет е по-различен от характерния преди. Сродно с този вграден скелет е онова цяло в организма, което лежи в основата на ушните образования. Ето така аз мога да нарисувам тук още един скелет, който ще обознача със синьо и който е разположен по-навътре от жълтото, който действа по-слабо организиращо на крайниците, отколкото другият (скелет), и който - бих желал да кажа - ако бихме го извадили от човека, би имал не ръце и крака, а само обвивките на ръце и крака. Или това е един скелет - бих желал да кажа - останал в своето формиране на една детска степен на развитие. По посока на главата той също така е по-слабо диференциран, отколкото другият скелет. Но винаги откриваме, че на този скелет съответствуват силите, залегнали в основата на формиране на ухото в човека, в основата на целия слухов процес. Съответно на бялото ето тук, бих желал да го обознача чрез виолетовото (виж. рис.27). Този скелет също притежава известна своеобразност в човешкия организъм. Този скелет може да се прояви в известна степен абнормно, ако Азът функционира твърде мощно, но само ако Азът функционира твърде мощно във вътрешността; *преди ние разглеждахме случая, когато Азът действа твърде мощно на повърхността.* Скъпи приятели, за да изследвате правилно всичко това, извикайте на помощ следното; *занимайте се отново с малко симптоматология и разгледайте хората, склонни към силно измършавяване, или такива, които са по-слабо склонни към това или които просто нямат склонност към отлагане на мазнини, в такъв случай вие имате пред себе си хора, при които Азът действа твърде мощно по посока навътре и подсилва този скелет.* Но в сравнение с предишния, този скелет притежава друга една своеобразност; *той има своеобразността вътрешно да се разраства.* Докато първият скелет има склонност към разпад, към разцепване, то този скелет има склонността, вътрешно да се разраства. Това трябва да бъде разгледано особено добре в две посоки. Трябва да го разгледаме

в смисъл, че той се разраства, не защото Азът се отдалечава; *защото разрастването или разпадът, и двете винаги са свързани с обстоятелството, че Азът не е разположен по правилен начин, в този скелет, и че Азът се отдалечава от скелета.* Когато Азът напусне скелета и се раздалечи от него, но ако е достатъчно силен, за да се задържи в организма, тогава възникват душевни и телесни последици; *душевната последица е хипохондрията, телесната последица е запека или други подобни явления.*

Това е едната страна. Но може да се случи и така, че Азът да е твърде слаб да се задържи, след като е напуснал скелета и се е раздалечил от него и в известен смисъл да се разбие като Аз, т.е. да се разпадне не неговото съответствие - физическия скелет, но самият Аз да създаде условия за своето разбиване. Помислете си, какво странно явление имате пред себе си? В известен смисъл тук имаме следното явление: *Азът е толкова слаб, че отломъци от него се отлагат в организма.*

Или се отлагат отломъци, тъй като Азът е слаб. Тези отломъци се отлагат по причина, че когато човек устроен по подобен начин и заспи, тогава той не е в състояние да вземе напълно всичко със себе си, което се е отдалечило от скелета. Това е, което остава в организма и което се разраства под формата на душевния Аз.

Виждате ли, тези организми, носещи в себе си разрасналите се образования на душевния Аз, които от своя страна се проявяват особено силно в състояние на сън, това са хората, склонни към образуването на *тумори*. Това, което виждаме тук, представлява един безкрайно важен процес. Хора, склонни към образуване на тумори, не могат да спят добре по тази причина, че в техния организъм, когато спят, остават отломъци от Аза. И така, ние се изправяме пред тези азови отломъци, които са истинските причинители и на злокачествените образования, и които са свързани с целия симптомокомплекс, изложен от мен до сега. И нещата наистина стоят така, като че ли от едната страна имаме хипохондрията и запека, а от другата страна имаме случая, когато организъмът вътрешно се разраства и се появяват най-злокачествените тумори, или когато организъмът не е в състояние да превърне дадения човек в хипохондрик или да предизвика в него запек. По този въпрос ние ще трябва да поговорим още: *за сега трябва да разгледаме само принципа.*

Виждате ли, и по един външен начин Вие можете да убедите себе си, че нещата стоят точно така, ако всичко онова, което казах преди, бъде разгледано по друг начин. Преди аз Ви казах, че можете да разберете първия формообразуващ процес, ако външно, чрез бани, приложите мравчената киселина, съответно приготвена, вътрешно, и наблюдавайте въздействието, което тя ще има особено върху мършави хора, как тя ще въздей-

ствува при мършави хора отстранявайки склонността към образуването на тумори, и как ще повлиява туморните образования. Това са неща, които изцяло трябва да бъдат наблюдавани в сферата на микроскопското, които обаче ни показват, по какъв начин трябва да изградим в себе си усет за микроскопското, за обхващането на цялата структура на човека с един поглед, на всичко онова, което влиза в съображение като устройство, като конституция на човека, и на онова, което се проявява в болния човек. По този начин добиваме и правилен възглед за това, как трябва да разграничим въздействието чрез средства отвън, от въздействието чрез средства отвътре. Именно, когато проследим едно и също средство в неговата външна и вътрешна активност, тогава получаваме най-интересните отговори. И отново тук духовната наука знае нещо, което е изключително показателно по отношение на тези две части на устройството. А именно, че всъщност всички онези сили, формиращи нашето ухо се намират на същото място, където са и онези сили, които в крайна сметка, ако бъдат твърде силно разпуснати, и ако твърде силно се отдалечат, ще доведат до формиране на вътрешни тумори. Това, че във вътрешността си ние притежаваме ушно образование, това се дължи на процес, протичащ нормално благодарение на обстоятелството, че туморообразуващата сила се е проявила на правилното място. Ухото представлява тумор във вътрешността на човека но тумор разгърнал себе си в сферата на нормалното. В еволюционния процес силата, формираща окото, е сродна с възпалителния процес, силата, формираща ухото, е сродна с туморообразуващия процес. Това е чудното взаимодействие между здравето и болното у човека, това, че в състояние на болест и на здраве ние всъщност имаме работа с едни и същи процеси, със същите процеси, които веднъж протичат със своята правилна скорост, а следващия път протичат с неправилна скорост. Ако Вие премахнете в природата възпалителния процес, то нито едно същество не би притежавало зрение. Съществата са зрящи, просто поради причината, че в цялата природа е включен възпалителния процес. Но там той има една определена скорост. Ако на него му се придаде погрешна скорост, тогава именно той се превръща в болестния възпалителен процес у човека. По същия начин и туморообразуващия процес с неговата правилна скорост има голямо значение в природата. Ако Вие премахнете този процес, то никое същество в света не би могло да чува. Ако му придадете погрешна скорост, то Вие ще получите всичко онова, което протича в миомата, в карцинома, в саркома. За тези неща ние ще говорим още.

Който не е в състояние да види всеки един болестен процес в неговия здрав обратен образ, той не може да го включи правилно в човешкото устройство. Защото това човешко устройство почива просто на обстоя-

телството, че определени процеси, които в цялата природа са периферно разпръснати, биват преместени централно към вътрешността. Вместо много неща, разпространявани нашироко в нашата физиология, би трябвало да обхванем с поглед именно други неща. На тях се обръща внимание, но не им се отдава онова голямо значение, което те имат. Така например, отново макроскопски, и - бих желал да кажа - по един тривиален начин, Вие можете да проследите, как се простира кожата върху тялото, и как след това тя се вгъва и чрез своите продължения покрива навътре разположените части. Това е нещо с изключително голямо значение, обратна на функциите, тъй както например те се проявяват при бузите, от външните части на лицето чрез обратна на устните по посока навътре. Така в лицето на външността на човека имаме пред себе си рудимент на нещо, което бихме могли да проследим по правилен начин само в ембриологията, където действително всичко почива на различни хлътвания и пренасочващи се отвън навътре образования. Именно чрез проследяването на подобни неща, при което бихме изследвали различията в реакцията, - да кажем когато прилагаме мравчена киселина външно върху кожата и вътрешно върху лигавицата, ако уловим финото различие, проявяващо се тук, то това ще бъде изключително решаващо. Защото цялото, което аз Ви представям е дадено в подробности и проявява елементарно себе си, тъй както го характеризирах накрая. Когато проведем подобни изследвания, пред човека ще изпъкне цялото различие между онова в човешкото устройство, което външно и етерно преобразява себе си и онова, което се насочва към централизиране във вътрешността на човешкото устройство, неща, представляващи полярни противоположности. Това влиза в съображение при следното. Ако от своя страна попитате: *на какво съответствува образуването, което аз тук представих като втори фантом?* - то аз ще Ви отговоря: *това, което ви нарисувах като син фантом, това е физическия скелет в организма, който притежава склонността да се разраства* (виж рис.25). Нормалното в него е свързано с развитието на ухото. И настройте отново себе си по такъв начин, че да се научите да виждате устройството на ухото в човека, така че да обхванете с поглед процеса на преместване на ушното устройство по посока към вътрешността и същевременно обхванете с поглед зрителното устройство, защото помислете си - зрителният процес протича в сферата на етерното, слуховият процес протича във въздуха. Това е една значителна разлика. Всичко онова, което е разположено по-надолу в редицата на вещественото и не вещественото, всичко то е свързано с разположеното повече централно във вътрешността на човешкия организъм. Всичко онова, което е свързано повече с етерното, с не вещественото, е свързано с разположеното по-към периферията на човека. В това, което

тук съм обозначил с виолетово (виж рис.25), не е показано нищо друго освен обозначението на онова, което живее в *човешкото астрално тяло*. Ако с помощта на ушното устройство се научите да наблюдавате човека, по отношение на Вашата оценъчна способност, Вие ще получите нещо, което ще замести ясното виждане на астралното тяло. *Да се научите да наблюдавате зрението, означава да възпитавате в себе си способност за наблюдение на етерното тяло. Да се научите да наблюдавате слуха, означава да възпитавате в себе си способност за наблюдение на астралното тяло.*

И тук отново можем да направим много интересни наблюдения, ако се занимаем с хора, родени глухи или такива, които са оглушали впоследствие, при което разкриват пред нас същността си едни по-дълбоки взаимоотношения в природата. Опитайте са да наблюдавате, как хора, родени глухи, ако не бяха се родили глухи, още в детството си биха били склонни да развият най-страшните туморни образowania.

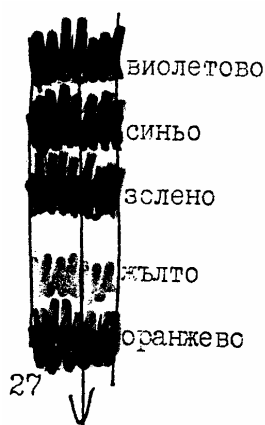
Това е помощ, оказана от самата природа, която ни отвежда към нещо, което вече не може да бъде разбрано в рамките на отделното човешко устройство между раждането и смъртта, но то ни насочва към нещо, което трябва да бъде разбрано в рамките на повтарящите се земни съществувания, защото едва там то намира своето уравнивяване. Проследени до една определена степен явления, ни отвеждат именно до точката, до която стигаме, ако обхванем с поглед повтарящите се земни съществувания. Ако се опитате да стимулирате човека в периферията му, то Вие винаги ще подсилвате това, което в първата характеристика аз изложих чрез отношението на Аза към неговия скелет. Ако намирате за необходимо да подсилите Аза на човека, то Вие можете да поемете един педагогически, така и един терапевтичен път.

Винаги, когато наблюдавате склонност към възпаления, Вие ще откриете, че е необходимо да подсилите азовата дейност в човека, така че тази азова дейност просто правилно да включва себе си в своя фантом, в своя скелет, защото скелетът няма да се разпадне, ако Азът е включен по правилен начин.

И сега можем да предизвикаме съществено засилване на тази *азова дейност*, враждаща себе си много добре в този скелет, ако например предпишем на човека да прави бани, в които да прибавим много фино разреден сок от розмарин, сока от листата на розмарин. Тази стимулация, идваща от периферията чрез сока от розмарин, представлява нещо, при което Азът може да функционира в това, което навлиза в човека под формата на фино разредения *сок от розмарин*. При това възникват много странни неща.

Виждате ли, ако разгледате човешкото око, така, както е включено в човешкия организъм, то ще видите, че зрителният процес всъщност почива на обстоятелството, че Азът може да проникне това, което бива извадено от вътрешността на човешкия организъм. Нали в окото има много по-малко животински процес, всичко е пренесено долу в органичното, и зрителният процес се дължи на обстоятелството, че самият човек, вътрешният, душевно-духовният човек прониква в това, което вече не е животинско, така че в известен смисъл да може да идентифицира себе си в това, което е навън, а не само с вътрешното. Ако Вие се идентифицирате с мускула, то Вие отвътре се идентифицирате с процеси на сътворението на човека: *ако се идентифицирате с окото, то вие всъщност се идентифицирате с външния свят*. Ето тук, частица от външния свят просто подобно на залив бива вмъкната в организма и е фатално заблуждение, че такива неща изобщо не биват взети под внимание от нашата физиология на сетивата, защото тъкмо по тази причина възникват онези детски приказки за субективността и т.н. Изобщо не се обръща внимание на това, че обективността бива втикната вътре и че във втикнатата обективност взема участие и една част от процеса на външния свят. От няколко века, или поне от век и половина, хората изграждат всякакви физиологии на сетивата на основата на субективното, защото не мислят, че външният свят навлиза подобно на залив и че ние участвуваме в него сетивно. Ако ето това разберете правилно, то Вие ще разберете по правилен начин и случая, когато нещо въздейства отвън в споменатото фино разреждане.

След като имате кожата с нейните пори и с всички онези процеси, разиграваци се на местата на връзката с порите (вж. рис.27) и ако в банята, в която поставите човека, са фино разпределени капчиците розмарин, тогава Вие лесно ще видите, че тук между кожата и между фино разпределените капчици розмарин възниква взаимодействие, ако мога така да нарека - тук бива предизвикано нещо подобно; *тук бива предизвикано едно възбуждане на сетивния процес*. Този възбуждащ сетивен процес въздейства върху човешкия Аз, като повлиява включването му в неговия скелет. И още тук можем вече да видим, че ако всичко това бъде направено правилно - разбира се приложено навреме, не когато вече е късно - че ако например подсилите кожата на главата с този възбуждащ процес на фино разпределените в течността капчици розмарин, Вие вече бихте могли да се преборите с такъв един периферен процес като косопада. Необходимо е само това да бъде направено по правилен начин. И така, тук нещо въздейства на повърхността, в периферията на човешкия организъм.

А сега да приемем, че това правилно взаимодействие на Аза с човешкото устройство бива нарушено отвън. Азът наистина не представлява просто някаква точка, въздействаща около самата себе си. И това въздействие около себе си всъщност означава формообразуващата сила за целия човешки организъм, азовата организираща сила се разпростира в цялото човешко устройство, прониква навсякъде. Представете си само, че на някакво място настъпи инсулт отвън така че това взаимодействие на Аза с човешката формообразуваща сила бива разчупено отвън, тогава ще бъде необходимо, на това място да бъде предизвикано нещо, което да изхожда от астралното устройство, разположено една степен по-ниско от азовото устройство, така да проникне човешкото устройство, че на Азът да му стане по-лесно да разгърне своите лечебни сили на мястото, където е възникнал външния инсулт. Ако искате да кажете на астралното тяло, на това астрално тяло, което, както вече го описах, е разположено по-навътре - това личи от неговия фантом: *Ей ти, я ела тук, има работа за теб, трябва да помогнеш; тогава вие можете да постигнете това, ако приложите сега вече не баня, но ако приложите арника върху вълнена лапа, ако наложи те един истински компрес с арника. С налагането на подобен компрес с арника върху нещо изкълчено или друго подобно, което именно представлява външния инсулт, отслабващ Аза в неговата сила на въздействие, с това налагане Вие ще извикате астралното тяло от вътрешността: я ела тук, помогни на Аза. И тук Вие имате нещо пред себе си, което действа уравнивяващо на повърхността, в периферията на човека. Това обаче в действителност създава основа за сравняване на този външен свят в неговите различни субстанции, доколкото този свят може да помогне периферията със своите субстанции, склонни лесно да разширяват себе си; и тези субстанции, склонни към разширяване, трябва да бъдат прилагани под формата на бани, да окажат*

подкрепа на Аза, и доколкото други субстанции, към които принадлежи най-вече арниката (asnicа montana - бел. прев.), трябва да бъдат приложени, за да бъде извикано астралното тяло, което от своя страна коствено подпомага Аза. До въздействието на подобни субстанции не можем да достигнем по друг начин, освен ако не си послужим с Аза и с астралното тяло. Виждате ли, това е нещо, което може да послужи за основа на една теория за външното и вътрешното лечение на болестта.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Днес и утре ще се опитам да разработя колкото се може повече неща. При подобен първоначален стимул, защото това, което може да бъде дадено в този курс, е наистина само един стимул - при подобен стимул нещата се свеждат най-вече до това, да бъде точно опознат пътя, така както може да ни го даде духовната наука, по който път извън човешките субстанции преминават в човешкия организъм, а също така и пътя на техните противодействия. Ако наистина имаме една пълна престава за начина на въздействие на някаква субстанция, тогава имаме в пътепоказател за приложението на същата като лечебно средство, и в този случай ние сами можем да правим извод. И това е много по-добро, отколкото, ако съблюдаваме предписанията, указващи, че това е за еди какво си, а онова за нещо друго. Днес аз отново ще трябва да започна от нещо привидно много отдалечено, за да достигна до нещо много близко. Между въпросите, които бяха поставени, непрекъснато изплува един въпрос, който естествено би трябвало да интересува всички Вас, това е въпросът на наследствеността за унаследяването. Този въпрос играе изключително важна роля за преценката, както на здравия, или най-малкото на относително здравия, така и на болния човек. Тук трябва да кажем, че тази наследственост, това унаследяване бива изследвано от съвременната материалистична естествена наука по един много абстрактен начин. Тя бива по такъв начин изследвана, че от това за живота не могат да произлязат особено много практични изводи. Но ако подходим сериозно, изследвайки такова явление като унаследяването, откриваме, че то е едно крайно странно явление най-вече за екзотерика, докато в очите на екзотерика това е една нагледна закономерност, че всичко онова, което е важно човекът да знае за световните взаимоотношения, на едно определено място то достига до едно външно видимо откровение; *чрез това външно откровение ни се подсказва, какви скрити, но силно активни природни сили съществуват в човека.* Точно към това трябва да се придържаме особено старателно, когато изследваме унаследяването. Защото от друга страна всичко, което е свързано с унаследяването, бива непрекъснато подценявано, бива обличано със илюзии, така че не можем да го преце-

няваме правилно. Човек може да си създаде някаква представа за унаследяването, но тази представа от своя страна няма да бъде в съгласие с други явления. Това се дължи на обстоятелството, че тъкмо фактите, свързани с унаследяването, са в силна степен облечени в илюзии, и това обстоятелство е съвсем закономерно. Но тъй както се проявява законът, не винаги е възможно да съществува едно прегледно регулиране. И така, явленията, свързани с унаследяването са закономерни, но са трудно регулируеми; *тъй както хоризонталното положение на везните почива на определена закономерност, но когато прибавяме отляво и отдясно, се идва до отклонението на едната или другата страна - по тази причина строгата закономерност е трудно регулируема; приблизително така стоят нещата и с явленията на унаследяването.* В тях има закономерност, подобна на тази, която държи везната в хоризонтално положение. Но по отношение на своята проява тази закономерност показва силна вариабилност, поради обстоятелството, че в унаследяването взимат участие *винаги мъжката и женската страна*, и то мъжката и женската страна по такъв начин, че мъжката пренася в процеса на унаследяването това, което човекът дължи на земното битие, което дължи на земните сили, докато женският организъм е склонен повече да пренася онова, което идва от извънземния Космос. Бихме могли да кажем: *спрямо мъжа Земята непрекъснато поставя своите изисквания, организира го чрез своите сили.*

Тя е и причина за възникването на мъжката сексуалност. Ако можем да се изразим така, спрямо жената Небето предявява непрекъснато своите претенции. То е, което обуславя непрекъснато нейното оформяне. То е което има преобладаващо влияние върху вътрешни устройствени процеси. Това отново сочи назад към нещо, за което вече съм говорил. Но тук възниква следното: *представете си, чрез оплождането се появява едно женско същество, развива се едно женско същество, и това женско същество проявява склонността да се включва все повече и повече в извънземните процеси.* То, ако мога така да се изразя, проявява склонността все повече да бъде обхванато от Небето. Когато се развива мъжкото същество, то проявява все повече склонността, да бъде ангажирано от Земята. Или наистина Земята и Небето въздействуват заедно. Защото това, което казвам, не може да бъде интерпретирано по следния начин: *върху жената действува Небето, а върху мъжа - Земята; но и двете действуват върху двамата, като при жената везната се наклонява по посока на Небето, при мъжа везната се наклонява по посока на земното.* Това е една строга закономерност, но тя е вариабилна. От това обаче произлиза една определена последица.

Поради онова, което жената крие в своя организъм, в нея непрекъснато бива атакуван земния елемент. Но тук има нещо своеобразно: *този елемент бива атакуван само в нейния собствен организъм, но не и в зародиша, не в семето*. И така, тази борба на Небето със Земята в женския организъм се простира върху всички устройствени процеси, разположени във от семе образуването, т.е. които са извън формирането на яйцеклетката, извън онзи елемент, който се включва тъкмо в процесите на размножаването. По този начин жената със своето устройство непрекъснато убягва на силите, присъщи на размножителните процеси; *непрекъснато убягва на всичко, разположено около размножаването*. Така можем да кажем: *съществува тенденцията това, което е заложено в размножителните процеси сили, тоест което може да бъде унаследено, да бъде унаследено чрез мъжа*. При жената съществува тенденцията, самата тя да се оттегля назад от това унаследяване. Но вместо това тя има по-силната наследствена тенденция в своите яйцеобразуващи сили. По тази причина можем да поставим въпроса: *как в човешкото общество можем да противодействуваме на опустошителните сили на унаследяването?* Та нали силите на унаследяването не се спират нито пред тъй нареченото духовно, нито пред тъй нареченото физическо, и това се проявява в явление като следното: *във фамилии, в които се срещат душевни заболявания, в техните поколения лесно може да възникне захарната болест, така че метаморфозата преминава от едната страна към другата*.

И така съществува един изключителен важен въпрос: *как можем да предпазим човека от опустошителните явления на унаследяването? Срещу тях не съществува друго средство, освен това - първо да се грижим, светът на жените да бъде колкото се може в по-добро състояние на здраве, защото тогава чрез света на жените, в нашия земен процес бива въвлечено извънземното влияние, а освен това настъпва и едно явление, според което онези процеси, които непрекъснато действуват в посока, чрез зародиша да предават уврежданията на наследяването, на тези процеси да се противопоставя женският организъм*. И така, в едно общество, в което се полагат грижи за здравето на жените, в него се води борба срещу вредното влияние, изхождащо от земните сили по отношение процесите на унаследяването, защото по този начин се апелира към активността на хармонизиращите сили, изхождащи от извънземното, които в известен смисъл притежават своя земен акумулатор единствено в женския организъм. Това е нещо, за което е изключително важно да бъде взето под внимание. Това, което казах сега, е валидно за всички земни и извънземни сили, това е нещо силно универсално. Но то става очебийно явно тогава, когато имаме работа, че за явленията на

унаследяване не може да се говори просто ей така, но тук трябва да бъде проведено изследване, където конкретните факти очевидно сочат унаследяването. Изследвайте някой ден тези явления на унаследяването при хемофилици. Тогава ще откриете едно крайно своеобразно явление, известно на всички Вас, което е външен израз на това, което току що казах: *ще откриете, че в кръвта на фамилията пренесената хемофилия се проявява само при мъжките индивиди, че обратното на това, пренасяне то става само чрез женските индивиди, или че жена, която е дъщеря на хемофилик, носи в себе си склонността да предава това кръвно заболяване на своите наследници-мъже, дори когато тя самата няма това заболяване; тя го има разбира се само дотолкова, доколкото е член на фамилията.* Обратно, мъжете стават хемофилици. Но когато те се оженят за жени, за които може да се докаже, че не произхождат от семейства на хемофилици, тогава кръвното заболяване не се пренася. Ето тук, ако го анализираме, имате нещо, което представлява ясен външен израз на казаното от мен, и явленията на хемофилиците показват много по-ясно, отколкото извършените преди известно време опити на *Вайсман*, как всъщност протичат нещата по отношение на унаследяването. Това е, което трябва да открием като нещо важно за цялостното разглеждане на човешкото устройство, и трябва да преценяваме човешкото устройство и според това, което може да упражнява влияние върху него.

На какво всъщност почива хемофилията? Дори при едно повърхностно наблюдение става ясно, на какво почива тя. Отсъствува съсирващата способност на кръвта, така че при най-малкото външно нараняване човек може да се обезкръви чрез просто кръвотечение от носа, може да се обезкръви при някаква кръвна операция; *обстоятелства, които иначе при човека водят до съсирване на кръвта на мястото на раната, при хемофилиците не водят до това.* Цялото действие се дължи тъкмо на това: *недостатъчна съсирваща способност на кръвта.* Или кръвта трябва да има нещо в себе си, което противодействува на съсирващата и способност.

Когато това, което кръвта има в себе си, започне да действа твърде мощно, то е по причина, че същото това нещо не бива ограничено от онези сили, които трябва да въздействуват отвън, когато кръвта се съсирва. Когато кръвта се съсирва, имаме работа със сили, които въздействуват отвън. В кръвта има нещо, което ни позволява на тези сили да се възправят срещу нея, и по тази причина е налице едно твърде силно втечняване на кръвта, налице е една твърде силна тенденция за втечняване на кръвта. Лесно ще откриете, че подобна силна тенденция за втечняване на кръвта е свързана с цялостното *формирание на човешкия Аз.* Само

че тази тенденция не е така повърхностно свързана с формирането на човешкия Аз; *тя е свързана с онова, което в човешкия Аз се проявява под формата на воля, не с онова, което в човешкия Аз се проявява под формата на представа.* Или всичко, което в човека усилва или отслабва волята, с всичко това е свързано онова устройство, което в кръвта предизвиква твърде силната способност за втечняване. Бих желал да кажа, че тук историята ни представя един красив случай, който от своя страна ни показва, как при правилна интерпретация можем да достигнем до определени тайни на природата. Не просто природата, но историята ни представя известен случай в Енгадин (долината на югоизточна Швейцария - бел. прев.), който може би Ви е известен; *известния случай с девите от енгадин.* Тези две девы от Енгадин ни представят нещо, което - бих желал да кажа - осветлява онова човешко познание, от което се нуждае медицината. Тези девы от Енгадин произхождали от фамилия от хемофилици, и те взели твърдото решение, да не се женят. Така тези девы от Енгадин се явяват в историята, като персонални поборници срещу пренасянето на хемофилията. В този случай трябва да погледнем на нещата правилно. Положително всички произхождащи от фамилии на хемофилици момичета не притежават тази способност по този начин да се противопоставят на стремежа към размножаване. Тук е нужно формирането на силна субективна воля, формирането тъкмо на онази силна субективна воля, която действа в Аза, а не в астралното тяло. И така тази воля трябва да е била налице при тях. Това означава, че това, което тези жени са имали в своя Аз, което са имали в своята воля, по определен начин е свързано с онези сили, които по известен начин действуват тъкмо хемофилиците. Когато тези сили укрепват по съзнателен начин, те могат да укрепват по-лесно, отколкото става това при нехемофилиците. Това е нещо, което, по правилен начин разгледано, ни довежда до вникването в силите, които сили всъщност са присъщи на кръвта, и до прозрението, как тук се осъществява едно взаимодействие с извън човешката сфера. Разглеждайки тези сили в кръвта, свързани със съзнателната воля, можем да открием връзката на човешката воля с извън човешките сили. Нещата стоят така, че определени извън човешки сили притежават едно вътрешно родство с човешките сили на волята, което родство почива на обстоятелството, че в хода на еволюцията в природното царство *последно* е излъчено онова, което има общо именно със съзнателната човешка воля, изобщо с човешката воля; *ето това е било излъчено последно в природното царство.*

И така нещата се свеждат до следното: *да изследваме нищо, което съществува между екскретите на човекоформиращия процес в природата, и което чрез собствените си качество ще покаже, по какъв начин е свър-*

зано с процеса, *формиращ човека*. Всъщност то дълго време е било изследвано в природата, и така, както съществува, е изключително трудно да бъде разбрано; *трудно е силите, които атавистичната медицина е съхранила чак до 17-18 век, да бъдат отново активирани в съвременния интелектуален човек*. Това, което е било изследвано, всичкото е свързано с *антимона*.

Антимонът е изключително странно тяло. Ето защо хората, които са се занимавали с антимона, както и легендарният Базилий Валентиний така подобно са изследвали антимона. Необходимо е да разгледате определени свойства на антимона и тогава ще прозрете, по какъв странен начин антимонът е включен в цялостния природен процес. Помислете си само, че антимонът е включен в природния процес по такъв начин, че първо - това може би е неговото най-значително свойство - той притежава изключително родство с други метали и други тела, че той често се явява свързан с тези други тела, и по-точно със серните съединения на други вещества.

Сярата има това специфично действие в природата, което ние в общи линии вече разгледахме. Афинитетът, който антимонът показва спрямо серните съединения на други вещества, показва, как същият е включен в природния процес. Но едно друго свойство на антимона показва още по-добре, как той е включен в природния процес. Това свойство се състои в следното: *там където антимонът има възможността, той се проявява под формата на храстообразни кристализации*. Това означава, че се насочва по една линия, отдалечаваша се от Земята. Там, където антимонът се натрупва в линейни форми, там външно, очебийно, виждаме кристализационните сили, нахлуващи от извънземната сфера по посока на Земята. Защото силите, проявяващи кристалообразуващ характер, тези сили действуват в лъчеобразните и храстообразни формирания на антимона. Ето тук антимоновата субстанция ни разкрива, по какъв начин е включена в цялостния природен процес. Това, което се извършва с кристализационния процес при изстиване, ни насочва в силна степен към начина, по който антимонът разкрива кристализационните сили. Чрез кристализационния процес при изстиване получаваме антимона в един фино влакнеста форма.

Едно друго свойство на антимона се състои в това, че когато бъде нагрят антимонът може да оксидира, може да изгори по един определен начин. Белият пушек, образуващ се при това, проявява определено родство със студените тела, към които той прилепва, и известните антимонови цветя показват нещо, при което, облягайки се на други тела, била разтворена кристализационната сила. Ала най-страшното е онази своеобразно съпротивителна сила, която антимонът притежава срещу силите, които аз, в

хода на дните, през които Вие сте тук, описах като подземни сили, силите, разгръщащи себе си в електричеството и в магнетизма. Когато по определен начин обработим антимона чрез електролиза и след това го поднесем към катода, и след като докоснем утайката от антимон по катода с метален връх, тогава антимонът избухва, тогава той предизвиква малка експлозия. Ако я подпомогнем тази съпротива на антимона срещу електрическият елемент е силно характерна за антимона.

Ето тук при антимона виждаме, как едно тяло включва себе си в цялостния природен процес. Други субстанции не показват това по тъй очебиен начин. Това, което ни се показва чрез този нагледен случай в природата, може да бъде разбрано само ако изхождаме от обстоятелството, че силите, съществуващи в природата, действуват навсякъде; *само че, когато субстанциите проявяват тези сили в особено силна степен, тогава тези сили са особено концентрирано локализиращи във въпросните субстанции*. Но това, което действа в антимона, то всъщност е налице навсякъде; *навсякъде, ако мога да употребя този израз, навсякъде действа антимионизиращата сила*. Тази антимионизираща сила е, която действува регулиращо в човека, но по такъв начин, че в нормално състояние човекът извлича тази антимионизираща сила от извънземния елемент. В известен смисъл човекът извлича от извънземния елемент онова, което антимонът доставя в концентриран вид. В нормалното състояние човекът не прибегва към земната антимионизираща сила и към това, което е концентрирано в антимона, в нормално състояние човекът прибегва към външната извънземна сила на антимона. Тук разбира се е естествено да запитаме: *какво всъщност представлява тази антимионизираща сила от сферата на извънземното?*

Виждате ли, изразено по един планетарен начин, това представлява взаимодействието между *Меркурий, Венера и Луната*. Когато всяка една от тези планети въздейства не поединично, а когато действува заедно, тогава те действуват не живачно, не сребърно, не медно, тогава те действуват така, както действува антимонът на Земята. Това е нещо, което може да бъде изследвано по прост начин, ако потърсим такива констелации с тяхното въздействие върху човека, където трите сили, лунната сила, меркуриевата сила и венерината сила взаимно се неутрализират чрез съответни позиции и квадрати. Когато те се неутрализират, когато тези три планети действуват по такъв начин една спрямо друга, че се неутрализират, тогава се осъществява същото онова взаимодействие, имащо нещо общо с антимоновото въздействие, което въздействие бива ангажирано от Земята в лицето на самия антимон. Във всичко, което е антимон на Земята, по посока от Земята навън действува същата онази сила, която влияе върху Земята, изхождайки от тези три планетни тела, от

сферата на извънземното. Тук достигахме до нещо, за което все пак трябва да спомена. А именно: *Земята е така устроена, че всъщност няма да се изразим неправилно, ако при нещо подобно като антимоно говорим просто за едно отделно парче.* В земното устройство всичкият антимон представлява едно единство, тъй както всичкото сребро и всичкото злато на Земята представлява едно единство. Нещата съвсем не се свеждат до отделния къс. Когато Вие вземете антимон от Земята, то Вие просто се ровите в цялостното антимоново тяло на Земята, което тяло е включено в нея. Или това парче принадлежи на цялостното антимоново тяло. Ето така от една страна ние описахме всичко, което в известна степен може да бъде онагледено чрез антимоновото въздействие. Само че в природата на всяко действие съответствува противодействие. И тъкмо чрез махало образното движение между действие и противодействие възникват винаги оформените тела. Виждате ли, ние трябва да открием тези противодействащи сили. Тогава, ако можем да познаем, ако можем да прозрем, те ще ни покажат, че антимоновите сили започват да действуват върху човека в онзи миг, когато нещо, което е уравновесено в същността на човека, се устреми по посока навън. Антимоновите сили са тъкмо тези, които *действуват в съсирването на кръвта.* Там вътре действуват антимононизиращия елемент. Навсякъде, където кръвта със своя състав, със своето течение, показва тенденция към съсирване, там навсякъде е налице антимононизиращата сила. Навсякъде, където кръвта се стреми да убегне на тази съсирваща сила, там навсякъде са налице противодействията. Така там, където имаме пред себе си хемофилици, по куриозен начин ние откриваме анти-антимононизиращи сили.

Ето тук Вие имате пред себе си анти-антимононизиращите сили. Само че тези анти-антимононизиращи сили са идентични с нещо, което - ако мога да образувам такава дума - бих желал да нарека *албуминизиращи сили, белтък-образуващи сили,* които имат такова оздравително действие, че стимулират образуването на белтък. Защото това, което пречи на съсирването на кръвта, това са белтък-образуващите сили. По такъв начин стигахме до познание за отношението между антимононизиращия и албуминизиращия елемент на човешкия организъм. Бих желал да кажа, вярвам, че ако хората биха изследвали това взаимодействие между антимононизиращия и албуминизиращия елемент, то тогава човек би придобил основни познания за процесите на болестта и на лечението. Защото какво всъщност представляват албуминизиращите процеси? Това са онези процеси, чрез които всички пластични сили в природата, всички формо-образуващи сили в природата добиват плът за образуването на субстанции в човешкия, а също и в животинския организъм. Антимононизиращите сили са онези, които в известен смисъл, въздействайки отвън, пред-

ставяват пластичните ваятели, даващи форма на органообразуващата субстанция. Ето така антимоновите сили имат известно отношение към *вътрешните организиращи сили на органите*. И така, аз Ви моля, разгледайте сега един орган, например *хранопровода*. Хранопроводът е вътрешно организиран. В известна степен Вие можете да проследите неговата вътрешна структура, като на първо време не вземете предвид процеса, който протича в него - начина, по който храносмилателната каша преминава по хода на хранопровода. Тук хранопроводът влиза в допир с онова, което нахлува в човешкия организъм. Или подхождайки абстрактно, ние можем да отделим вътрешните процеси в органа от онова, което става в органа, когато същият взаимодействува с внесеното в човека от вън. Това е едно важно разграничаване. Това са два различни процеса. Там вътре в самия орган, там действа антимионизиращата сила на човека. Човекът всъщност представлява антимион, ако мислено извадим от него всичко онова, което бива въведено в него отвън. Той самият представлява антимион. Нещата се свеждат до следното: *в нормалния жизнен процес вътрешната органообразуваща сила не бива да бъде претоварена с тези антимион-образуваща сила*. В нормалния жизнен процес не бива да бъде въвеждана тази антимион-синтезираща сила, защото в такъв случай ние отравяме организма, ние го стимулираме в твърде силна степен. Но когато е необходимо да го стимулираме по-силно, тогава ние трябва да въведем в него нещо, което нормално не бива да навлиза в него. Ето тук Вие достигате до антимоновото въздействие, което е специфично различно поради описаните свое образности на антимиона в зависимост от това, дали прилагате антимиона отвън, или го прилагате от вътре. Когато го прилагате отвътре, Вие трябва да опитате да получите антимиона в едно тъй силно разреждане, че да успеете да го въведете в горния човек. *Когато го въведете в горния човек, тогава антимионът ще действа изключително стимулиращо върху нарушените органни образования, върху вътрешните органни процеси*. По тази причина дори при определени форми на тиф finely потенцираният антимион ще може да играе важна роля. *Противоположно на това действието е различно и бива постигнато когато вземем антимиона в по-ниски потенциции, или когато по приложим външно чрез мехлеми и други подобно*. Естествено може да се наложи, при определени обстоятелства, и за външни цели да прибегнем към силата на разреждения антимион. Но обикновено външното въздействие се постига като общо прилагаме ниски потенциции. От това виждате, че подобно лечебно средство, е включен в нещо, което аз нарекох закономерен ход, който ход, обаче в същото време показва непрекъснатите своите колебания, и по тази причина ще трябва да се придържа към правилото, *вътрешно да прилагаме антимион предимно в тези*

случаи, когато имаме работа със силно волеви хора, а външно да прилагаме антимион, когато имаме работа с по-слабоволеви хора. Трябва да се насочим по този начин. От това виждате, как в минералното царство, в лицето на антимиона, ни е дадено нещо, притежаващо вътрешно родство с човешката воля, в смисъл, че човешката воля, колкото е по-осъзната, толкова по-силно чувствава себе си призвана да се противопоставя на действието на антимиона. Човешката воля действа разрушително върху всички онези сили, които Ви описах преди това, и които характеризират своеобразното поведение на антимиона, докато всичко онова, което действа в човека организиращо, под влияние на мисловните сили, и по-точно под влияние на неосъзнатите мисловни сили, а също така под влияние на мисловните сили, които в детето например действуват все още неосъзнато, всичко това бива подкрепено от антимионовите сили; *с него антимионовите сили действуват заедно*. И така, когато внесем антимиона в човешкия организъм, по какъвто и да е начин, при което той има възможност да действа мощно чрез собствените си свойства, тогава той води до образуването на един мощен фантом в човека. При това биват стимулирани вътрешните органи и сили, и тази работа заедно с въведеното в човешкия организъм не води до нищо друго, освен до повръщане, диария - което почива на обстоятелството, че това въздействие е насочено върху органите и не може да се разпростре върху съседните на органите области. Същото се проявява и при противодействието. Ако Вие сте, за целта по благоприятен начин устроени, то Вие можете да се противопоставите на вредното въздействие на антимиона с едно средство, което хората, изхождайки от определен инстинкт, с удоволствие прилагат върху себе си; *тези хора, които обичат да регулират всички свои циркулационни, всички свои ритмични процеси*. Върху тези ритмични процеси упражнява благоприятно въздействие кафето - аз описвам факта, при което естествено не искам нищо да препоръчам, защото в друго отношението (кафето) може да бъде вредно, защото отнема на Аза задължението да регулира сам тези ритмични процеси, но за това не искам да говоря, искам да говоря само за самия факт. Когато човекът душевно не е достатъчно силен да регулира ритмичните процеси, тогава употребата на кафе довежда ритмичните процеси до известна регулация. По тази причина при процеса на отравяне с антимион кафето представлява известно противосредство, защото възстановява ритъма между вътрешното органично действие и това, което е разположено отвън. Това също се поддържа от един определен ритъм. Всъщност ние пием кафе с цел да осъществим едно непрекъснато ритмизиране между нашите вътрешни органи и това, което протича в съседство на органите чрез приетите хранителни вещества.

Всичко това ни навежда на мисълта да обърнем погледа си върху нещо и по-точно върху *албуминизиращите процеси*. Същите те биват усилены, т.е. биват усилены всички онези процеси, разположени от другата страна, там, където органите не притежават своята собствена организираща сила. Там смилането става под външното въздействие на органите, или това е, което се осъществява механично в движението на червата и което изобщо се осъществява в храносмилането. То от своя страна е в тясна взаимовръзка именно с албуминизиращите сили, тези сили, които са същевременно белтък-образуващи сили, или сили, противоположни на антимионизиращите сили.

Тук отново трябва да посоча нещо, за което вече говорих. Виждате ли, *стридата* с образуването на нейната черупка, представлява един много поучителен обект, или да кажем - и субект. В една по слаба степен всичко това е налице и при варовиковите отлагания на яйцата, при образуване на яйчената черупка. Какво всъщност лежи в основата? Какво представлява това, една черупка, както тази на стридата, или както обикновената черупка на яйцата, какво всъщност е това? Това е един продукт, от който яйчената субстанция, а също така и стридата трябва да се освободят, който продукт те трябва да изтласкат навън, и трябва да изтласкат навън по причина, че, ако те биха го задържали в себе си, те биха били умъртвени от него.

Образуването на черупката почива на необходимостта да бъде съхранена жизнената дейност. Вероятно мога така да говоря на Вас; *разбира се, ако исках да говоря, за да се харесам на съвременната наука, би трябвало да облека всичко това в едни по-подбрани форми - и така, когато човек яде стриди, тогава той изяжда онези жизнен процес, който при стридата намира изява тъкмо в лицето на нейната черупка*. Човек изяжда тъкмо този жизнен процес. При това човек изяжда албуминизиращия процес, процеса, противоположен на антимионизиращия процес, него човек изяжда. По този начин в човека бива стимулирано всичко онова, което води до тифните явления. Това бива стимулирано. Яденето на стриди е един изключително интересен процес. Яденето на стриди стимулира формообразуващата и албуминизиращата сила в долната част на човешкото тяло. Чрез това обаче бива отбременена главата, определени сили биват изтеглени от главата, и тогава, след като човек е ял стриди, субективно той усеща себе си не така силно обременен от силите, стремящи се към активност в неговата глава. В известен смисъл човекът изпразва главата си.

Ние непрекъснато трябва да развиваме тези албуминизиращи сили, тъй като не можем да отстраним главата си така силно натоварена с формообразуващите сили. Ала този, който яде стриди, прекалява. С голяма

страст той се стреми да изпразни главата си. По този начин той увеличава и възможността за пробив на определени сили по посока на органите на долната част на тялото, които аз вчера характеризирах; *или той стимулира тифната склонност, склонността към тиф*. И затова Вие можете да си представите, как чрез тази склонност, когато тя е налице, бива извадено напред лечението с антимонона. По тази причина бихме постигнали добри резултати, ако това, което трябва да бъде предизвикано тук за да бъде вътрешно победена склонността към тиф, ако това бъде постигнато по следния начин: *да бъде едновременно въведено външно и вътрешно лечение с антимонон, преди всичко втривания с антимононов мехлем и същевременно високо потенциран антимонон вътрешно*. Всичко това би имало регулиращо обратно въздействие върху склонността към тиф, тъй като двете неща биха се регулирали взаимно.

Виждате че тук ние се опитваме да поставяме човека непрекъснато в цялата, универсална, заобикаляща ни среда. Значението на всичко това се проявява когато изследвате връзката с нещо от природата, възникващо благодарение на обстоятелството че същото в известен смисъл се отбранява срещу непосредствените земни сили. Растенията могат да се отбранява срещу непосредствените земни сили. В такъв случай те запазват много от своите формообразуващи сили за времето, в което се осъществява оформянето на цветовете и семената. Обичайното формиране на растенията, залегнали в основата на ядливите растения, почива тъкмо на обстоятелството, че една съвсем определена сума от земни сили бива употребена за образуването на растението. Ако растението се съпротивлява на тези земни сили, тогава то се излага на извънземните сили, в периода, когато се достига до завършека на семе образуването, на плодобразуването, и така то се превръща в едно растение, което всъщност би желало така да погледне света, както гледат на света по-висшите същества, разположени над растителното царство. Тук растението проявява жажда за възприятия. Но растението няма устройство, с което да възприема; *то си остава растение, което обаче желае да развие нещо подобно на това, което е разположено в човешкото око*. Но растението не може да образува око, тъй като притежава растително тяло, а не човешко или животинско тяло. Ето защо растението се превръща в *лудо биле*, превръща се в *атрона беладона*. Тук се опитвах да онагледа нещо и да Ви опиша образно процеса, осъществяващ се при формирането на лудото биле. Растението се превръща в лудо биле, и тогава, когато в неговите корени вече са залегнали тези сили, които накрая ще доведат до образуването на неговите черни плодове, тогава растението е сродно с всичко онова, което в човешкия организъм действа по посока на формообразуването, тогава растението се устремява към нещо, което всъщност мо-

же да протече само в сферата на сетивата, или растението издига човека от сферата на неговото устройство към сферата на неговите сетива. Процесът, протичащ при приемането на малки потенцирани количества лудо биле, е изключително интересен, защото той е странно подобен на процеса на пробуждане, който процес е примесен със сънища. В този случай процесът започва да протича нормализирано. В акта на пробуждане, когато човек все още няма сетивни възприятия и когато сетивното възприемане е все още вътрешно настроено за пропиване на съзнанието със сънища, ето тогава в човека всъщност винаги е налице такъв вид въздействие, подобен на въздействието на лудото биле. И отравянията с лудо биле почиват на обстоятелството, че същия този процес, осъществяващ се у човека по време на пробуждане, когато пробуждането е пропито със сънища, същият този процес бива предизвикан в човека чрез отровата на лудото биле, при което обаче този процес става продължителен, не бива поет от съзнанието, но в този случай преходните явления се задържат продължително време. Това е интересното, което виждаме: *процесите, предизвикани и чрез явленията на отравяне, са така устройвени, че ако бъдат предизвикани в човека в правилно време, тогава те всъщност принадлежат към цялостното човешко устройство.*

Тъй както вече характеризирах, превръщането на растенията в лудо биле представлява един бесен стремеж към превръщане в човек; така бихме могли да кажем: *пробуждането на човека има в себе си нещо от процеса на превръщане в лудо биле, това е само един смекчен процес на превръщане в лудо биле, един овладян процес на превръщане в лудо биле, процес, ограничил се именно само в момента на пробуждането.* И така, ако желаете да отбремените тялото от вътрешните албунизиращи процеси, ако желаете така да му повлияете, че да отнемете от твърде силно действащите албуминизиращи процеси, в известен смисъл да отведете телесния елемент по посока на душевния, тъй както при обикновени обстоятелства това става в телесните субстанции под формата на халюцинации: *тогава трябва да дадете потенцирана беладона; по този начин вие влагате в душата нещо, от което желаете да освободите тялото.* Това е, което се проявява и при обикновеното микроскопско действие на беладоната - само че тогава то става по един объркан начин и е пропито с илюзии - както вече казах в началото на тази лекция. Разбира се, ако Вие тласнете човека по посока, в която той няма да премине от състоянието на пробуждане към състояние на будност, при който той остава в състоянието на пробуждане, тогава Вие просто го убивате. Когато се пробужда, човекът винаги е в състояние на жизнена опасност. Само че той така бързо се пробужда, че преодолява тази жизнена опасност. Това са интересните взаимовръзки на онова, което тъй да се каже е нормално,

тъй като е доведено до правилната мярка и което в мига, когато премине отвъд правилната мярка, става антинормално.

Това са процесите, които, както ми се струва, старите лекари непрекъснато са се опитвали да проследяват. Когато старите лекари са говорили за създаването на Хомункулус, то в основата си това се дължи на обстоятелството, че със своето още налично ясновидство те са могли да виждат нещо, което е наподобявало фантома на антимонона. Във формообразувания процес, който те са осъществявали външно в своята лаборатория, когато антимононът е разгръщал своите сили, проектирано от тяхната собствена същност, пред тях се е появявало тъкмо онова, което е надвишавало антимоновите сили под формата на албуминизиращи сили. Тъкмо това се явявало пред тях под формата на сила. Това, което обикновено става в човешкия организъм, това те са проектирали по посока навън, и тогава те са виждали Хомункулуса, явяващ им се, докато протича този процес, в който антимононът е приемал различни форми. Това, което се е явявало в тези процеси на протичане, това е, което те са виждали като Хомункулус.

ДВАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

Нещата се свеждат до следното: *ако медицинското изследване трябва да бъде продължено по един полезен за човечеството начин, то тогава то трябва да заеме на истина онова място, което аз се опитвах да опиша в лекциите: мисленето обединяване на целия здрав и болен човешки организъм заедно със силите, субстанциите, начините на въздействие, разположени извън човека.* Защото по този начин бива хвърлен мост между природонаучното направление излизащо все повече извън рамките на обикновеното разпознаване на болестите и стремежа да бъдат създадени лечебните средства и лечебните субстанции. Но за да бъде поет успешно този път е необходимо да добавим един цялостен възглед за човека, в известен смисъл да осветлим човека в духовно-научно отношение, започвайки от там, където човекът, такъв какъвто е днес, стои в определено взаимодействие с външния свят. Това взаимоотношение с външния свят е най-напреднало в развитието си по отношение взаимодействието на външните сетива с външния свят, което взаимодействие всъщност има много малко общо с физичните действия във вътрешността, тъй както например сетивните действия на окото. Но в момента, в който навлезем в областта на по-ниско разположените сетива, в областта на обонянието и вкуса, там ние веднага виждаме, как външния елемент на човека, заедно с околния свят, започват да нахлуват навътре. Защото до една определена степен човешкото храносмилане не представлява нищо друго, освен продължение и преобразяване на сетивната дейност. До

онова място, където храносмилателните вещества биват предадени на чревната дейност на лимфо-кръвотворната дейност, до това място в основата си всичко, което води до тази преходна точка, всичко то в основата си представлява метаморфозирала, преобразена сетивна дейност, която дейност, колкото по-ниско е разположена, толкова по-силно проявява органично действие. Така всъщност в лицето на храносмилателния процес, чак до току що характеризираната точка, ние трябва да виждаме един удължен вкусово сетивен процес.

Ако правилно оценим подобен факт, то ние ще подготвим основата първо за цялата диетика, след това обаче за опазването за всичко здравотворно, което трябва да въздействува върху тази област. Така също и уврежданията, които могат да настъпят в тази област, могат по този начин постепенно и систематично да бъдат разпознати. Защото помислете си само за следното. Проследете въздействието - искам да кажа - на амонячната сол върху човешкия организъм. Почитателят на съвременната естествена наука ще каже: *на първо място амонячните соли, които могат да бъдат поднесени например под формата на нишадър, въздействуват - тъй както би трябвало да кажем именно в духа на съвременната наука - въздействуват например върху мускулно-моторната нервна система на сърцето.* Само че цялата тази нервна система, която би трябвало да бъде моторна, представлява една нелепост. Както вече достатъчно подчертах, не съществува разлика между *сетивната* и между *моторните нерви*. Цялото това схващане представлява една нелепост. Това, за което става дума, е нещо съществено по-различно. Това, за което става дума, е следното: *докато амонячните соли продължават своето въздействие - да кажем в рамките на областта, простираща се от вкусовия процес до кръвотворния процес, до тогава във вътрешността е налице едно продължение на вкусовото въздействие, и това продължение на вкусовото въздействие представлява същевременно и процес в астралното тяло, която например се изразява в отделянето на пот.* По този начин Вие поглеждате директно в процеса на отделяне на пот, в известен смисъл и в процеса на отделяне на урина, ако сте в състояние да възприемете тази първа част от храносмилателната дейност на човека като продължение на вкусовия процес. Защото моля Ви, нещата нали стоят така: *когато погледнем на това, което се осъществява предимно в тази област, то в съществената си част тук става дума за приемане на поднесените хранителни вещества чрез вътрешните телесни течни отделяния.* Това е същественото. Всичко, което тук влиза в съображение, по-малко или повече всъщност се свежда до това разтварящо действие на телесната течност върху хранителните вещества. Това разтварящо действие има и своето противодействие. Противо-

действието е заключено в *чернодробната дейност* и в *дейността на слезката*. Ето защо дейността на черния дроб и на слезката в съществената си част трябва да бъде причислена към водната дейност, дейността на течностите. Ала в противоположност на разтварящото действие в първата област на храносмилането, *черният дроб* извършва действие на обвиване, на обгръщане, на обратно превръщане но онова, което е било извършено в първата част на процеса. Можем да добием представа за същността на това, което протича тук, ако просто разгледаме успоредно с това и дейността, която се извършва когато поставим сол в топла вода. Солта се отнася разтворимо в топлата вода: *това е образ на дейността до момента на поемане на хранителните вещества от лимфните и от кръвоносните съдове*. Успоредно на това ще поставя няколко закръглящи себе си капчици живак, с техния стремеж към окръгленост, със стремежа им към завършване, към организиране и оформяне; *образ на всичко онова, което започва от приемането на хранителните вещества от лимфните и от кръвоносните съдове, което бива дирижирано от черния дроб с цялото му отношение спрямо астралното тяло на човека*.

Виждате ли, необходимо е по този начин да погледнем в протичащите процеси. Защото така ние получаваме подтик да изследваме външния свят, начина, по който този външен свят проявява себе си в акта на солеобразуване и образуването на живак. Ние формено можем да четем във външния свят онова, което би трябвало да се извърши във вътрешността на организма. Само че човекът трябва да бъде разглеждан винаги във връзка с този външен свят. След това проследяваме по-нататък тези амонячни соли, когато извършват своя преход в кръвотворението, там те алкализират кръвта. В по-нататъшните стъпки по своя път те стигат до там, изхождайки от долния човек, да въздействуват върху горния човек, и да предизвикват реакция на отговор в горния човек. Ала най-интересното е, че тук се извършва едно пълно обръщане. Тук се извършва едно пълно обръщане на процесите. Това обръщане на процесите може да бъде характеризирано приблизително по следния начин: *докато в долната част се стреми да действа като сетивен човек, да действа в областта на кусовото възприятие, след това започва обратното - цялата работа се обръща наопаки - долният човек се насочва повече по посока на възприемането, а горният човек се насочва повече към това, което въздействува на възприятието*. И последицата от това е следната: *докато преди това е настъпило един вид рефлекторно действие, което аз характеризирах като изходящо от астралното тяло, сега процесът се обръща и протича по такъв начин, че в известна степен се осъществява рефлектиращо действие отдолу, т.е. отдолу идва нещо, което съо-*

тветствува на рефлексията (отражението), а отгоре започва нещо, което би съответствувало на рефлексията. По този начин горе биват активирани - да кажем, за да използваме един художествен израз – трептящите епитети, започващи например едно по-възбудено движение, чрез което бива стимулирана секрецията на белия дроб. Тук е в сила обратното движение. Първо чрез разтварянето бива предизвикано движението през черния дроб, след това чрез обвиващата дейност на черния дроб бива предизвикано разтварянето, разпръскването, възбуждането на това, което е разположено над чернодробната дейност - белодробната дейност; *и вместо разтваряне в долните органи, се осъществява секреция в горните органи.* Това е пътя, който се изминава в човешкия организъм от приемането на веществата, през разтварянето, през солевото въздействие до формообразуващото действие, и оттам до разпръскващото действие, което действие може да бъде сравнено с процес на изгаряне, с процес на изпаряване. И така поставете до живачните капчици кипища течност, която непрекъснато се изпарява, т.е. която се намира в състояние на оживено изпаряване, - кое то именно можем да наречем фосфорно въздействие, където сякаш неорганичният елемент е запален, тогава Вие ще имате пред себе си дейността, развиваща се в противоположните органи, т.е. в горния човек, но също и във всичко онова, което в горния човек е свързано с белия дроб. Ако имаме вече тази вътрешна дейност, то тогава имаме пред себе си и пътя, по който можем да си изградим понятия за това, какво от външния свят може да бъде прието вътре чрез тези дейности. Това отива много надалеч; *това стига до следното.* Ако си спомняте за нещо, което казахме преди няколко дни, то Вие ще видите: *всичко онова, което протича в зъбообразуващия процес, представлява една силна периферийна активност на човешкия организъм.* Ето защо тази периферийна активност на човешкия организъм много бързо се превръща в една напълно външна, минерализираща активност, тъй както я характеризирах, и аз моля да не разбирате погрешно това. Тъй като ми се струва, това е било разбрано по един малко погрешен начин. Аз казах, че тъй като зъбообразуващата дейност е така силно периферна, за това е оправдано, когато настъпи минерализирането в хода на зъбообразуващия процес, т.е. когато имаме работа с влошаване състоянието на зъбите, тогава трябва да действваме чисто външно технически, също и чрез механичната стоматологично-техническа терапия, т.е. поправянето на зъбите, тъй като отвън повече не можем да направим; *или не можем да направим нищо друго, освен механично да обработим всичко, което се извършва механично, поправка на зъбите* и т.н. Или тук е оправдано да се погрижим за протезирането на зъбите, след като те са разрушени, защото от една страна определена точка нататък

ние не можем да се грижим за зъбите, изхождайки отвътре. Но отвътре можем да се погрижим само за онзи процес, който по необходимост трябва да протече, флуорообразувания процес, който е необходим и за организма. За това, което зъбите извършват, докато са все още в добро състояние, трябва да бъде създаден заместител за целите на флуорообразувания процес в организма. Този заместител може да бъде създаден по определен начин. Ала тук трябва да обърнем внимание на процеса на обръщане, който току що характеризирах.

Какво всъщност представлява цялото *формиране на зъбите* в неговата реалност? Това е движение на минерализацията процес по посока отвътре навън. Когато поникнат всичките постоянни зъби, тогава този процес, изтласкващ минерализацията по посока навън, е достигнал своята крайна цел. На него тогава се противопоставя *сексуализацията процес*, насочен отново по посока навътре. Това са два противоположни процеса, противодействащи си един на друг подобно на ритъм-зъбообразувания и сексуализацията процес. В същата степен, в която зъбообразувания процес приключва, от другата посока започва сексуализацията процес. Но ако разгледате нещата по този начин, Вие също така ще видите, че в човека има и един друг процес, полярно противоположен на процеса на движение на зъбите, имащ посока обратна навътре, и в действителност този процес има много общо с изтласкването на зъбите. Това е *перисталтичното движение на червата*. Това са два процеса, тясно свързани помежду си. Или всичко, което принадлежи на перисталтичното движение, е тясно свързано с другото, което в другата посока осигурява формирането на зъбите. Този процес на движение на червата е тясно свързан с оползотворяването на флуора в човешкия организъм. Можем да кажем: *ако този процес на движение на червата протича по-бързо, по-интензивно, отколкото това би трябвало да става според индивидуалността на даден човек, тогава това ще въздействува обратнo в смисъл на разрушаване на зъбите, и по-точно върху всичко онова, което нормално флуорът би трябвало да извършва в човешкия организъм*. За това е необходимо, когато зъболекарят забележи, че зъбите се увредени, да даде съвет, цялостната храносмилателно-двигателна дейност на човека да бъде намалена по интензивност, било чрез това, че предпише външно механична почивка, ако професията на човека позволява това, било чрез това, че внесе в храносмилането успокояващи средства, с които малко, немного да намали интензивността на движението на червата.

Ала регулирането на тази дейност има особено значение, и тя бива стимулирана чрез подчинената на ритмични закони дейност на крайниците, на които закони аз вече обърнах внимание: *дейността на ръцете и на*

дланите и на краката и стъпалата, която може да бъде особено добре стимулирана чрез евритмичното регулиране на движенията, тъй като евритмичните движения одухотворяват движенията въобще.

Ако обаче физкултурният елемент нахлуе твърде силно в чисто физиологичната сфера, тогава махалото се отклонява в грешна посока, и лесно можем да въздействуваме по посока на обратното. Ето защо е понятно, че занимания, както обикновените танцови занимания, с които биват ангажирани най-вече момичетата, могат да въздействуват по вреден начин върху зъбообразувания процес, така че в никакъв случай не бихме могли да кажем: *как стана така, че момичета, които много тънцуват, имат много по-лоши зъби отколкото момчетата?* Важното е това танцуване да бъде одухотворено и да не бъде прекалено. От друга страна, що се отнася до движението на ръцете, трябва да кажем, че също така е необходимо да не се прекалява с плетенето на една или две куки, защото вече ще получим противоположното въздействие на това, което бихме получили при едно правилно приложение на тази дейност при човека. Така виждаме, как в действителност дори и в тази област се осъществява обръщане на механично-видимото движение. Първо зъбообразуваният процес е обратен на храносмилателния процес. След това обаче е много важно, че обратно насочено на човешкото движение, на способността да се придвижва, е движението, вложено в храносмилателния процес. Тук е заложено изключително много по отношение изграждането на човека. Това, че човекът може да ходи напред, и това, че в обратната посока се осъществява стимулацията на неговото храносмилане, в това е заложено изключително много. С това дори можем да постигнем нещо, човек, който има твърде мудно храносмилане, да бъде привикнат да прави физкултурни упражнения с ходене назад. По този начин ние въздействуваме стимулиращо върху неговата храносмилателна дейност. Всички тези неща, събрани от чисто емпирични записки, се превръщат в нещо, в което можем да проникнем вътрешно, ако осветлим човека духовно-научно по отношение на цялата негова конституция.

Искам да Ви обърна внимание и на още нещо. Виждате ли, ако преминаем сега на *nux vomica*, то ще наблюдаваме едно наистина чудно въздействие върху човека. На какво се дължи това въздействие? Необходимо е да изследваме *nux vomica* при едно определено обстоятелство, и тогава ще достигнем до нейното въздействие, ще добием вътрешен поглед за нейното въздействие. Необходимо е да изследвате *nux vomica* при махмурлук, и тогава ще видите какво въздействие има тя. Всички останали въздействия могат да бъдат лесно пренебрегнати, ако наблюдаваме въздействието на *nux vomica* върху човека - махмурлия. При махмурлук се извършва едно истинско обръщане на цялата човешка органична дей-

ност. Та нали махмурлукът представлява продължение на процес, протичащ изцяло в първия тракт на храносмилателната дейност. Махмурлукът настъпва, когато това, което при напиване с вино или с бира, или с шампанско, протича до приемането на веществата от лимфо- и кръвотворните процеси, когато това премине в тези процеси; *тогава тези области в човешкия организъм, които всъщност са призвани да разтварят, се превръщат във вид сетивен орган, и вместо човекът да насочва своята главна сетивна дейност по посока на външния свят, да влиза в комуникация с външния свят, имащ пред себе си Земята с нейните процеси, това, което той е направил със себе си, го принуждава да възприема по посока навътре, защото в този случай той има вътре в себе си една дейност, стигнала твърде подобна на външната земна дейност.* Там отвъд неговата чревна дейност в сферата на лимфо и кръвотворната дейност, сега е разположена един вид земна дейност, един вид външен свят, един вътрешен външен свят. Човекът е превърнал себе си във вътрешен външен свят и възприема по един ужасен начин всичко, което е вътре в него, и което никак не го смущава, когато го възприема отвън, защото неговата вътрешност не е пригодена към това, да се превръща в Земя, неговата вътрешност е призвана тъкмо на това, да се оттегля от тази Земя. В този случай, обаче човекът си изгражда вътре в себе си една истинска Земя, нещо, което всъщност би било много по-подходящо, ако можехме да го извадим изцяло навън и ако имахме наоколо хора, които сетивно да го възприемат, които биха могли да го възприемат отвън. Ала в този случай човекът има възможност да възприема със своята разположена повече към вътрешността вътрешност.

Срещу всичко, което настъпва тук, въздействува *nux vomica*, по причина, че докато настъпи естествения лечебен процес, - защото най-често в този случай настъпва разбира се един мощен естествен лечебен процес - дотогава чувствителността спрямо тази външна вътрешност бива подтисната от *nux vomica*. Поради това че е подтисната, вътре разположеният външен процес не бива смущаван, на което почива и лечебното въздействие на *nux vomica*. Това лечебно въздействие се дължи на обстоятелството, че бива отслабено продължението на метаморфозирания вкусов процес, което продължение вече не въздействува смущаващо върху онова, което е разположено отвъд продължения вкусов процес. По този начин бива предизвикано един вид лечение.

А сега приемете, че е налице обратното. Извършва се не усилване на продължения вкусов процес, т.е. на разтварящата дейност, но се осъществява подтискането на същия, при което разтварянето не стига докрай. Да приемем, че нещата стоят по следния начин в човешкия организъм: *вместо да бъде разтварянето в нужната степен това, което възприе-*

маме от външния свят и то да бъде въвлечено в солевия процес, вътрешността се оказва твърде слаба и не успява да го включи в солеобразувания процес. Първата област на храносмилателната дейност действа по такъв начин, както би трябвало да действа, ако дадем *nux vomica*, и тя действа по този начин естествено, по силата на друг един процес; в този случай веществата, не достигнали до нужната степен на разтваряне, ще се опитат да се приспособят към този процес. Ако не са достигнали до определен изход, те не могат да преминат брега, съществуващ между вкусообразувателната и кръвотворната дейност, те не могат да прекратят този бряг. По тази причина те търсят път в противоположната посока, и възниква всичко онова, срещу което ние после можем да се борим, просто като стимулираме разтварящото действие, при което подтискаме веществата чрез действието на *nux vomica*. И на всичко, което в случая е поело по един погрешен път, на всичко това ние можем да се противопоставим с помощта на *thuja* (*thuja occidentalis* - дървото на живота - бел. прев.). Ето тук имате полярната противоположност между *nux vomica* и *thuja*, противоположност, изведена от човешката природа. Ала това ни показва също така, че винаги трябва да поглеждаме към цялостното устройство на човека, защото закономерностите в човешкия организъм имат значение, което никак не бива да се подценява.

Дейностите, насочени към изтласкването на всичко онова, което протича в долния човек по посока на горния човек, всички тези дейности кулминират в акта на съня. Човек трябва да бъде много предпазлив, когато желае да характеризира съня.

Защото е вярно, че сънят е едно от най-добрите лечебни средства, но само тогава, когато сънят не продължава нито по-дълго, нито по-кратко време, отколкото е необходимо за съответната индивидуалност на човека. Един сън, който е твърде дълъг за съответната индивидуалност, може да бъде болестотворен. Чрез твърде продължителния сън се осъществява едно твърде силно процеждане през този бряг, който аз описах; твърде много от първата област на храносмилането преминава в лимфо и кръвотворната дейност. Човек изобщо е непрекъснато изложен на тази възможност. Долната част на организма спи непрекъснато, така че човекът е непрестанно изложен на възможността, кръвта му да заболее чрез долната част на организма. Тук човекът носи сам в себе си лечебното средство, което обаче е съобразено с нормалния човешки организъм. Този нормален човешки организъм има в себе си стремежа, непрекъснато да разболява себе си чрез съня. Само, че този стремеж бива изцяло уравновесен чрез желязното съдържание на кръвта. За сега желязото е най-важния за човека метал, действащ в неговия организъм, който метал действава уравновесяващо в посока да нормализира всичко онова,

което в смисъл на излишество преминава от единия процес в другия. Тъй като Вие си обяснявате някои заболявания чрез определен недостиг на кръвта, с помощта на това, което току що казах, така Вие от друга страна, ако прилагате желязото в достатъчно разреждане, така че да бъде действително сродно с постоянно протичащия процес на хомеопатизиране в горния човек, така Вие винаги ще помагате на организма да преодолява разрушителните процеси, насочващи се отдолу нагоре. Другите метални процеси, идващи в съображение при човека, са, както вече видяхме, заместени от човешките дейности.

В това отношение бих желал още веднъж накратко до обобща нещата, произтичащи от цялостния дух на моите лекции. Днес ние отново посочихме лимфо-кръвотворната дейност в човека. Тя представлява поляризираност на това, което се проявява в минерализиращия процес при *медта*. Ето защо съществува родство между тези процеси и медта. Задачата би се състояла в следното, да се изясни, че тези процеси принадлежат и на долния човек, само на най-горната част на долния човек, и по тази причина съществува подобно родство с медта, което родство е силно насочено към самата мед-образуваща сила, такава, каквато осъществява тя на Земята. Защото всичко, което е свързано с долната част на човека, е свързано със земните процеси.

Ето защо ако искаме да въздействуваме чрез мед, то нещата се свеждат до това, да си кажем златното правило: *тук ние ще приложим общо медта по такъв начин, че да е ниско потенцирана - разбира се не трябва да я прилагаме във вредно големи за човека дози -, т.е. прилагаме медта по начин, сроден на нейното поведение тук на Земята.*

Тъй както вътрешния лимфо-кръвотворен процес е сроден на медта, така и всичко онова, което стои на прехода, което в известен смисъл пренася външния храносмилателен процес във вътрешния кръвотворен и лимфотворен храносмилателен процес, е сродно с черния дроб и преди всичко с живака; *тъй както единият процес е сроден на медта, така и този процес е сроден на живака, само че при живака трябва да имаме предвид, че в себе си той всъщност носи нещо окръглено, нещо уравновесяващо, т.е. в известен смисъл свързано с взаимнообмена между двата процеса.* Тези процеси обаче, които човекът трябва да изработи, за да не преминава твърде много неща в кръвта и които биват осъществявани чрез действието на *пих votica*, и биват преодолені от въздействието на *тпија*, тези процеси биват регулирани чрез *въздействието на среброто*.

Тук се открива възможността външната природа да бъде изследвана по отношение на тези съставни части и да разгледаме тези елементи като един разчленен човек, за да можем по този начин напълно да включим човека с неговите състояния на здраве и на болест в заобикалящата го

среда, с която той е тясно свързан тъкмо чрез своята долна част. И така, това, което с помощта на преобразените от медта процеси, се изкачва от долния човек по посока на горния, това именно бива регулирано, бива уравновесено чрез противоположно стоящото желязо. От това виждате, че човекът има нужда от желязо, необходимо е в него да съществува постоянен извлек на железни процеси, химически изразено: *излишък на железни процеси; всички останали метални процеси съществуват в човека именно като процеси.* В известен смисъл човекът представлява един седем елементен метал. Единствено желязото е налице именно под формата на желязо; *другите метали са налице под формата на процеси. тъй както всичко, което в органите взаимодействува с лимфо-кръвотворната дейност, е сродно с медта, така и всичко, което изхожда от белия дроб и което се отваря навън чак до гръкляна и т.н., Е сродно с желязото. А от своя страна онези части, които имат общо с частите на мозъка и които служат повече на вътрешната дейност, които - бих желал да кажа - са подобни на храносмилателната дейност на мозъка, или които посменно съответствуват на преходния процес от червото към лимфата и към кръвоносните съдове, тези дейности са сродни с калай-образуващия процес. Калай-образуващите процеси въздействуват по такъв начин, че в областта, която аз току що характеризирах, те одухотворяват храносмилателния процес и по този начин го регулират. Обратно на това, всичко, свързано повече с нишките на нервите, с органите, представляващи продължение на сетивата във вътрешността на горния човек - това е сродно с оловото, и това е, което от своя страна съответствува на всичко, представляващо отделяния под формата на пот и на урина.* Това са неща, които по такъв начин осветляват човека, и които същевременно представляват указания за това, как можем от субстанциите, заобикалящи човека, от противодействията да извлечем лечебни ефекти. Трябва да сме наясно, скъпи приятели, че тъкмо духовната наука трябва да посочи, как тъй наречените душевни заболявания в много отношения произхождат от органите, и как органичните заболявания са вече в силна степен свързани с душевно-духовните въздействия. *това е една трудна глава в медицината.* Материализмът, който от една страна подхожда съвсем механично или физично спрямо тъй наречените физически заболявания, т.е. който разглежда човека малко или повече като един апарат, този материализъм при характеристиката при тъй наречените душевни заболявания в основата си достига до това, да дава просто едно голямо описание на психичните симптоми, тъй като материализмът отдавна е изгубил представа за връзката между духовно-душевния елемент и физически-телесния. Тази тясна свързаност се проявява, когато изследваме конкретно взаимното проникване на душевно-

то състояние и на физическото състояние. Ако се запитаме: *какво всъщност стимулира душевните заболявания?*

Когато човек се разболее, то при него се проявяват субективни симптоми, симптоми на болка, и други симптоми на неговото състояние. Тези симптоми, които могат да бъдат възприети най-ясно по време на остри заболявания, и които при хроничните заболявания всъщност се преобразяват, те са това, което духовно-душевния човек извършва, когато има в себе си наранявания на някакъв орган. Той се оттегля от този орган. Болката не е нищо друго, освен израз на оттеглилите се от физическото и от етерното тяло Аз и астралното тяло, което разбира се може да бъде свързано и с оттеглянето на етерното тяло; *но същественото в болезното усещане е зложено в астралното тяло и в Аза*. По правило Азът е все още достатъчно силен, за да възприеме целия противоположен процес, да възприеме субективния, съзнателния процес на това, което протича във физическия орган. Ако болестта стане хронична, тогава процесът постепенно се оттегля от Аза и последицата е, че това, което протича душевно, всъщност се ограничава само върху астралното тяло, т.е. че Азът не взема участие в съвместното страдание на астралното и на етерното тяло. Така на първо време хроничното заболяване на органа може да протича; *острото се превръща в хронично*. Имаме работа с оттеглящи се съзнателни психични симптоми. Когато искаме да се занимаваме със симптоматология, ние трябва да се занимаем с най-дълбоките нива на човека. Вместо да го питаме как се чувства, къде го боли, ние трябва да го питаме дали спи добре или зле, дали има желание за работа. *И така, това което се простира върху по-големи периоди от време, и това, което е свързано повече с изграждането на човека, ето това ние трябва да разглеждаме като симптоми, докато моментното субективно усещане трябва да бъде разглеждано като симптом при остри заболявания. В известна степен, когато се достигне до хроничност, ние трябва да обърнем внимание повече върху протичането на досегашния живот на човека, отколкото върху симптомите.*

До обикновените физически хронични заболявания се достига тогава, когато целия процес може по такъв начин да бъде задържан в органа, че астралното и етерното тяло да вземат правилно участие в дейността на органа и в степен, в която това е необходимо. Ако болният е така конституиран, че може, по обходния път през етерното тяло, да понесе хаотичното въздействие на астралното тяло върху своя орган, то болният е по такъв начин устроен, че до една определена критична точка той успява да понесе ненормалното взаимоотношение на астралното тяло с неговия черен дроб, така че в известен смисъл черният дроб не забелязва, че астралното му тяло не въздейства правилно върху него; *в такъв*

случай черният дроб се съвзема, ала той привиква към неправилното въздействие на астралното тяло. Необходимо е само това да продължи достатъчно дълго време, и то поема обратния път към душевното; *това, което черният дроб изтласква по посока на душевното, и пред себе си ние имаме картината на депресията.* И така, по причина, че човекът е в състояние да преодолее хроничните заболявания до една определена точка на ненормалното отношение спрямо астралното тяло, по тази причина се създава предпоставка за тъй нареченото душевно заболяване. Ако желаем да разгледаме нещата по този начин, тогава ще успеем да надхвърлим стадия патогرافията. Днес се говори много за неправилния ход на представите, за неправилния ход на волевите действия и т.н. Ала докато не знаем, как чрез странното взаимодействие между черния дроб, слезка и други органи на долната част на тялото се създава нещо, което накрая се появява в своята най-висша духовна форма като човешка воля, докато не знаем всичко това, няма да можем да открием съответния физически обратен образ на патогرافията. Тъкмо при тъй наречените душевни заболявания трябва да мислим върху въвеждането на физическото лечение.

Видимо това е едно противоречие, че при тъй наречените душевни заболявания духовната наука ни насочва към физическо лечение, докато при физически заболявания за целите на лечението тя ни насочва към съдействието на душевния елемент.

Ала всичко това е свързано с мощната противоположност между горния и долния човек. Всичко това е свързано с обръщането, настъпващо, когато въведената отвън сетивна дейност по такъв начин се превръща във вътрешно сетивна дейност, както това става в продължения вкусов процес, или тогава, когато намиращото се във вътрешността разтоварва себе си по посока навън в лицето на трептящото движение или на заложеното трептящо движение. Това, ако бъде разбрано, може да ни отведе до една определена цел.

И така, скъпи приятели, аз се постарях да разгърна пред Вас доста неща в тези 20 лекции. Когато реших да изнеса тези лекции, разглеждайки всичко, което всъщност тук влиза в съображение, аз си казах: *да се изнесат тези лекции е трудно, защото откъде да се започне?* Ако започнем от елементарното, то в 20 лекции естествено не можем много да напреднем, би могло да бъде дадено само едно направление. Ако за почне човек от най-горния етаж и разкрие множество окултни факти, тогава в определено отношение няма да бъде лесно да бъде хвърлен мост към съвременната медицина, и тогава би било необходимо още повече време. Нещата стоят така, че навсякъде, където днес виждаме вредата, нанесена от материализма в областта на медицината, навсякъде трябва да

виждаме и необходимостта да противодействуваме на тази вреда. Аз Ви моля, това, което казвам, наистина в никакво отношение да не го възприемате като нещо с характерно пристрастие, но да го възприемете приятелски. В никаква насока аз не желая да взимам пристрастно нечия страна, но аз просто желая да представя фактите обективно. Но следното може, и трябва да бъде казано: *разглеждайки днешната алопатична медицина, навсякъде виждаме нещо, което и би трябвало да се появи на нейния път: болният човек да бъде разглеждан според определени странични въздействия на болестта (тенденция, проявяваща се в теорията за бацилите), а също така наблюдаваме и отклонения на вниманието върху вторичното. За целта извикваме на помощ естествената история на бацилите, то тя би ни била изключително полезна: от вида на бацилите можем да разберем много неща за това, което протича, тъй като определен вид бактерии се появява винаги под влиянието на съвсем определени първични причини. Винаги има достатъчно възможност да бъде видяно това. Но тази тенденция, вторичното да бъде приемано за първично, като например да се разглежда действието на бацилите върху човешките органи вместо да разберем доколко човешкият организъм може да стане носител на бактерии, това е, което се проявява не само в бацилната теория на алопатичната медицина, но което се проявява в целия останал подход и което съдействува за нанасянето на определена вреда, за която на повечето от Вас няма нужда да говоря, тъй като Вие вече многократно сте я наблюдавали. Ала виждате ли, не бихте могли да кажем, моля да ме извините за това, което ще кажа, че можем, когато разглеждаме изследователски хомеопатичната медицина, да сме удовлетворени, защото тази медицина има предимството да подхожда цялостно към човека, да има в предвид винаги картината на цялостните въздействия, и има предимство на стремежа да хвърли мост към лечебните средства; ала в хомеопатичната медицинска литература се появява нещо съвсем различно. Когато вземем в ръце тази литература, то всъщност бихме могли да се отчаем от обстоятелството, че в терапевтичната литература средствата са изброени едно след друго по такъв начин, че всяко едно средство е дадено за цяла поредица от заболявания. Изхождайки от литературата, никога не можем да достигнем лесно до специфичното. Всичко помага за толкова много неща? Естествено, аз зная, че засега това не може да бъде по друг начин.*

Но това е едно отклонение. И това отклонение може да бъде преодоляно, ако подходим по начина, който аз се опитах да изложа елементарно в общи линии. По тази причина засега аз избрах за начало най-горния етаж. Това може да бъде коригирано, ако чрез подобно вътрешно разглеждане на човешката и на извън човешката природа достигнем до огра-

ничаване сферата на действие на лечебното средство, до ограждане то на тази сфера. Ала това може да се осъществи, ако изследваме не просто това, което настъпва под влиянието на дадено лечебно средство в здравия и в болния човек, но ако постепенно се стараем да разгледаме цялата Вселена като нещо единно, а човека да разглеждаме по такъв начин, - както вчера се опитах да направя това в един случай - да проследим целия антимионизиращ процес, за да можем след това да разберем какво извършва антимионът навън, и след това да успеем да обобщим с това, което антимионът може да извърши във вътрешността на човека. По този начин във външния свят биват ограничени съвсем определени области, имащи своето отношение към човека.

Както казах, това са нещата, довели до поставянето на елементарното на преден план в тези 20 лекции. Природолечението, служейки на един определен инстинкт, довежда до необходимостта, природосъобразно човекът да бъде отново поставен сред въздействията на собствената лечебна сила, а така също създава необходимостта да бъде посочено, на какво почиват тези въздействия собствената лечебна сила.

Защото в действителност те почиват на взаимодействието между земния и извънземния елемент. И природолечението е принудено да не се доверява твърде много на материализма. Днес ние наистина можем да наблюдаваме как всички течения са поели пътя към материализма. В известен смисъл той е общ за всички течения. Ето защо нещата се свеждат до одухотворяването на цялата тази област. Ала виждате ли, нещата са стигнали до там, че светът днес се противопоставя на тези неща в доста силна степен. И това което ние тук се опитваме да направим и в чието начало може би стоим, не бива да бъде смесено с някакъв опит за стимулиране на дилетантството. Това е, на което отдавам най-голямо внимание, тези, които могат да видят тук старанието да се работи истински научно, тези хора да съдействуват за опровергаването на онзи предразсъдък, който може да бъде много вреден, а именно, че тук ние стимулираме в определена посока дилетантството. Тук ние прибъгваме до помощта и взимане под внимание всичко онова, което тъкмо модерната наука може да предложи. Ала хората трудно желаят да погледнат, към какво тук ние всъщност се стремим. Това е нещо, което държа да кажа накрая на този цикъл лекции. Защото тук вероятно е подходящо да кажа, да изразя молбата, този цикъл от лекции да бъде разглеждан с цялото необходимо снизхождение, да бъде разглеждан като начало; *беше начало, когато го започнах, при което си казах: трудно е да бъде започнат този цикъл по причини, които току що изложих.* Но сега, скъпи приятели, когато сме застанали накрая, аз казвам: *още по-трудно е да спрем дотук.* Защото

наистина, да не кажа това, което все още имам да казвам, това би ми причинило още по-голямо страдание.